قال الله تعالیٰ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ (قرآن مجید)

من تصنیف جامع علم و کمال ممتاز الشعرا جناب مولوی شیخ احسان اللہ خان ممتاز علیہ الرحمۃ کتاب موسومہ حالات انبیاء مرسلین معروف بہ

بحر مواج

حسب الارشاد جناب چودھری شیخ محمد محب اللہ صاحب بہادر بی اے علیگ ڈپٹی کلکٹر و رئیس سندیلہ ضلع ہردوئی در ماہ ربیع الاول ۱۳۴۲ھ و نومبر سنہ ۱۹۲۳ء

در مطبع منشی نولکشور واقع لکھنؤ طبع گردید

باہتمام کیسری داس سیٹھ سپرنٹنڈنٹ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

فہرست مضامین

مثنوی بحر موّاج

امواج بحر موّاج

اسمائے انبیاء علیهم السلام

که درین کتاب آمده اند منظومهٔ چودهری محمد عبد الباقی صاحب مرحوم رئیس
سندیله ضلع هردوئی به ترتیب حروف تهجی

آدم و ادریس و ابراهیم و اسمٰعیل خوان — باز اسحٰق و اشیر ایوب و الیاس ای جوان
اشمویل و الیسع پس اشعیا و ارمیا — ابن یامین ست آسا جا و جرجیس دان
حنظله حزقیل خضر و دان آن و دانیال — باز داود ست ذوالکفل ست و زنبیل آن زمان
پس رحیم باز ذکریا سلیمان ست و شیث — پس شعیب و هر دو شمعون صالح ای جوان
پس عزیز و باز عیسیٰ باز کالوب ست و لوط — لاوی و موسیٰ محمد مصطفیٰ با عز و شان
نوح و نعمانی بود پس هود و هارون ای پسر — باز یعقوب و یوسف پس یهودا و ایلیمان
باز یامین شجر پس یوشع و یونس بود — باز یحییٰ ربهم یارب سلامت جاودان

فہرست مفصل

بسم اللہ الرحمن الرحیم

سوانحعمری جناب مولوی شیخ احسان اللہ خانصاحب
ممتاز الشعرا ممتاز علیہ الرحمۃ مصنف بحر مواج وغیرہ

خداوندا سر و برگ فصاحت دہ زبانم را
برنگ برگ گل رنگین کن اوراق بیانم را

زمشک بحیطا تا نام عنبر فشان گردد
بحمد خویش اول نافہ پرور کن دہانم را

زبہر آنکہ چون طوطی بشیرینی سخن رانم
زنعت مصطفے شکر شکن گردان لبانم را

درین میخانہ از فیض مدیح ساقی کوثر
دماغ افروز گردان بادہ فکر روانم را

بیا ممتاز از نائے قلم دہ نغمہ بیرون
کہ در گوش رضا گیرند یاران داستانم را

الحمد للہ والصلوٰۃ علےٰ رسول اللہ وآلہ واصحابہ اجمعین ہر چند کہ تذکرہ حالات اسلاف خود احتمال مبالغہ دارد الا چون شہادت تاریخی و دلائل قوی مؤید باشند پایۂ اعتبار در نظر انصاف پسندان حق بین محکم می شود کہ قولے ست معروف اَهْلُ الْبَيْتِ اَدْرٰى بِمَا فِى الْبَيْتِ بنا بران این بندۂ بے دستگاہ راجی الی رحمۃ اللہ محمد محب اللہ بی، اے، ر علیگ ڈپٹی کلکٹر خلف اکبر جامع اخلاق رسول حاوی فروع و اصول گل سر سبد بوستان اخلاق و ہر دلعزیزی عالم علوم عربی و فارسی و انگریزی عزیز خاطر ہائے اہل وطن جناب چودھری شیخ محمد مقبول حسن صاحب مرحوم و مغفور رئیس قصبہ سندیلہ

وضلع اناّم و وکیل ضلع ہردوئی حالات خاندانی وسوانح زندگانی ممتاز الشعراء
مولوی شیخ احسان اللہ خانصاحب ممتاز مصنف بحر مواج را از کتب
ذیل اقتباس کردہ بہ نگارش می آرد۔
بحر زخار ہفت اقلیم کرانیکلیس آف اناّم مؤلفہ سر چارلس الفرڈ الیٹ
لفٹنٹ گورنر بہادر ۱۸۶۲ء گزیٹر آف اناّم نسب نامہ شہزادگان
اناّمی مطبوعہ ۱۸۶۷ء تاریخ مصنفہ حضرت مولوی علی غنی برادر زادہ مفتی
غلام حضرت لکھنوی فرامین شاہی خاندانی و عرضداشت مصدقہ عمائد و
اکابر کہ از حضرت مصنف بحضور صاحبقران بہادر شاہ ثانی غفر قبول یافت
مولوی شیخ احسان اللہ ممتاز از اولاد سید جلال الدین شاہ شجاع
کرمانی است از روے کتب متذکرہ بالا و از تحقیقات ظل سبحانی خلیفۃ الرحمانی
جنت آرامگاہ حضرت شاہجہان بادشاہ دہلوی ونیز از بیان معمران
فرخندہ فرجام قصبہ دیوی واناّم چنان متحقق گشتہ کہ چون در سال ہفت صد
ہشتاد و شش ہجری سید جلال الدین شاہ شجاع کرمانی ازین جہان فانی
بہ عالم جاودانی رحلت فرمودہ صاحبقران تیمور گورگانی بہ تسخیر سلطنت او
بکشتر با فوج گران عزیمت نمود منصور شاہ برادر زادۂ شاہ مرحوم سد راہ
غنیم گردید کہ نوبت بجنگ عظیم رسید تا آنکہ فرزندان و عزیزان شاہ تیمور مقتول
شدند و خود مجروح گشت و معرکہ گشت خون از حد گذشت قریب بود کہ فراز تیمور شاہ بفرار
مبدل شود ہمین عزیمت او ہاے ہزیمت گرد قضارا منصور شاہ تیر قضا
خوردہ بدار البقا رخت سفر بربست۔ بعد شہادت شاہ منصور تیمور شاہ مظفر

ومنصور گشت وبہ انتقام فرزندان وعزیزان شاہ منصور را بہ تیغ بیدریغ کشت
وشاہ ضیاء الدین پسر شاہ شجاع را جلا وطن ساختہ در بلدۂ سمرقند فرستادہ
وظیفۂ فراوان مقرر ساخت لیکن شاہ ضیاء الدین از سمرقند نظربند بودن ناخوش
آمد در سال ہفتصد ونود وشش ۷۹۶ ہجری بجانب ہندوستان آوردہ بدہلی توطن
گزید، چون تیمور شاہ دہلی را در سنہ مذ فتح کرد او باستصواب شاہ عبدالرحیم
بخاری آشنائے قدیم خود کہ از مدتے در بلدۂ لکھنؤ سکونت میداشت وہنوز
ہمانجا مزار آن معمور بہ تکیۂ شاہ بخارا مشہور ست در شہر لکھنؤ رفت،
وخاروخس کفر آن مقام را بجاروب تیغ جہاد بجد تمام رفت، وبانگ نماز وہمہ
رسوم اسلام قائم فرمودہ ہمانجا قیام نمود چون شاہ عبدالرحیم وجملہ متوسلان آن
مرد فہیم شیخ عثمانی بودند این ہم بسبب یکجائی وہم مذہبی شیخ عثمانی مشہور شدند
وبعد چندے یکے از پسرانش شاہ محمد موسی کرانی در قصبہ دیوی اقامت گزید
واز پسرش شاہ ابوالبقا کرانی کہ در خاندان خود منفرد بود فرزندے مسمیٰ بہ
محمد اعظم ملقب بہ مخدوم اعظم ثانی فخر دودمانی در شہر لکھنؤ تولد گردید،
مصنف بحر زخار میگوید کہ آن عندلیب محفل میر محفل مَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ
طوطی ہوائے صاحب سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ ذخیرۂ علوم اصول
مثانی وفروع نعمانی تاج العلماء باعث ہدایت خلق درویش بیدلق مجاہد دین
ختم المرسلین وشناہد رب العالمین بود، در تذکرۃ الاصفیا می نگارد کہ مخدوم
شیخ مینا صاحب ولایت لکھنؤ برائے استفادہ علوم پیش او رفتے شخصے گفت
کہ حضرت را مناسب نیست کہ او را استاد گیرند شیخ مینا گفت کہ چنین شخص

باچندین علوم درین شهر باشد و باو رجوع نکنم از دیانت بعیدست، مخدوم
شیخ سعد خیرآبادی از شاگردان اوست، دران عهد در مکه معظمه علماے
شافعی علماے حنفی را معقول نمودند و از مسجد حرام مصلاے حنفی را در نوردیدند
روزے محمد اعظم بعد نماز صبح در مسجد مشغول وظائف بود ناگاه بغنود دران غنودگی
رسالت مآب صلی الله علیه وسلم را زیارت کرد آنحضرت صلعم فرمودند اے محمد اعظم!
درین ملک بمسائل حنفیه احکام میکنی و در بیت الله شریف علماے شافعی مصلاے
حنفی را پیچیده اند چه دم حنفیت میزنی باصغاے این خبر حیرت اثر از خواب
برجست و جست کمر سفر بربست و با علماے شافعی در پیوست و بر منصه
رد و بدل به تقریرهاے بے بدل بمقابل نشست تا شش سال بدلائل انیقه
و اقوال بوحنیفه رح به مباحثه پرداخت و علماے شافعی را لاجواب کرده مصلاے
حنفی بدستور قائم ساخت و بعد اداے شش حج خود را باهمراهیان در مدینه
منوره رسانید و مشرف بشرف زیارت جناب رسالت مآب صلی الله علیه
وسلم گردید و گفت اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَا نَبِیَّ اللّٰهِ مَحْبُوْبِ رَبَّانِیْ مجاب شد
اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَا مُحَمَّدُ اَعْظَمُ اَعْظَمِ ثَانِیْ از ان روز مخاطب
بخطاب اعظم ثانی گشته یعنی دوم امام اعظم گشته مولانا ے جامی قدس سره
به تصدیق آن نامور نامی غزل فرموده براے بانزلے نمود و آن این ست

غزل جامی رح

آن امام زمانه جامی	شیخ اعظم بهر فنے نامی
چون بمکه رسید ریحان داد	مذهب بوحنیفه رح نعمانی

همه علمای شافعی مذهب — بحث کردند از انچه میدانی
او به هریک جواب شافی داد — غالب آمد ز فضل ربانی
از جناب محمد عربی ﷺ — شد مخاطب به اعظم ثانی
وز ستایش خطاب او کافی ست — ای تو جامی درین چه برخوانی

یکے از نبیرۂ او شیخ عماد الدین بہ باعث قرابت قاضی نظام الدین بہ اُنام (یکے از اضلاع ممالک متحدہ آگرہ واودھ) اقامت گزید، پسرش شیخ فتح اللہ چون بسن بلوغ رسید باشوق بلیغ برائے تحصیل علم روانہ شاہجہان آباد گردید و با مولوی عبد السلام مفتی عہد شاہجہان بادشاہ کہ یکے از اعاظم پدر بزرگوارش بود ملاقات نمود مفتی صاحب موصوف شیخ فتح اللہ را شائق فائق و ذہین لائق یافتہ بہ تعلیم او کوشش تمام وسعی لا کلام مبذول فرمودہ ہمدرس شاہزادہ دارا شکوہ کردہ مرتبہ و شکوہش افزود تا آنکہ از تحصیل علوم فراغت یافت وستارۂ اقبالش باوج رفعت و درجت تافت یعنی چون در امتحان شاہی منتخب آمد مورد مراحم خسروانہ و مصدر نوازش شاہانہ شد و بعد چندے بر حکومت صوبہ بہار اوڑیسہ والہ آباد سرفراز گشت و بعد انتظام آن ہر سہ مقام بہ عہدۂ دیوانی کل ہندوستان ممتاز گردید و بہ لقب دیوان شیخ فتح اللہ ملقب شد و در چشم ہمچشمان بہ صفت اعزاز و امتیاز متصف گشت و علم مراتب جاہ و جلال برافراخت و نقارۂ عزت بہ کمال بنواخت و بہ مزید عنایات شاہی جاگیر کثیر معہ پرگنہ اُنام وغیرہ بانعام یافت و موضع فتح اللہ نگر بنام خود معمور فرمود چون بوجہ انقلاب سلطنت حضرت محمد دارا شکوہ بہادر را از دیوان صاحب افتراق رو نمود حضرت بادشاہ

بدستخط خاص در عالم یاس از کمال موہبت و موانست این قطعہ نوشتہ بدیوان صاحب فرستادہ

قطعہ

گر بمانیم زندہ بر دوزیم	پیرہنی کز فراق چاک شدہ
ور بمیریم عذر ما بپذیر	اے بسا آرزو کہ خاک شدہ

دیوان صاحب بتاریخ ۳- ذیحجہ سنہ ۶ جلوس حضرت اورنگ زیب موافق سنہ ۱۰۷۹ہجری خانہ نشین شد، محمد حسین واقعہ نویس عہد عالمگیر میگوید کہ شیخ فتح اللہ بہ نظر اشرف اقدس اعلیٰ گزشت و بعرض مقدس معلی رسید کہ سابق نوکر دارا شکوہ بود و خدمات داشت حالا ضعف باصرہ پیدا کرد و جمع کثیر وابستہ دار د حکم جہا نمطاع آفتاب شعاع واجب الاتباع لازم الانقیاد شرف نفاذ یافت کہ مبلغ پنجر روپیہ بلا قصور بیداغ اسپ از خزانہ دار الخلافت شاہجہان آباد در وجہ روزینہ مشارٌ الیہ مرحمت فرمودیم و اگر در محلے دیگر چیزے داشتہ باشد آنرا اعتبار نہ کنند از ہے معدلت گستری شہریار و جوہر شناسی شہنشاہ عالی تبار کہ رفیق محارب را نیز از الطاف محروم نہ ساخت۔

نواب عظمت اللہ خان آخر منصب دار این خاندان تا سفر الہ آباد و عظیم آباد ہمرکاب خدیو گیتی پناہ شاہ عالم بادشاہ بود چون نواب شجاع الدولہ در معرکہ بکسر بتاریخ ۲۶- ربیع الاوّل ۱۱۷۸ھ ہزیمت خورد حضرت شاہ عالم بادشاہ دہلی را مطالبات انگریزان قبول کردن ناگزیر شد، حتٰی کہ بتاریخ ۲ صفر ۱۱۷۹ھ بمقام الہ آباد اختیارات دیوانی صوبجات بنگال، بہار و اڑیسہ بہ لارڈ کلایو تفویض فرمود، نواب عظمت اللہ خان.

اقتدارات این منصب برافواج وعمال سلطنت میدانست که مورثش حامل این
نشان درعہد حضرت شاہجہان صاحبقران بود خطرات عظیم برخاطرش گزشت
انقطاع علائق دنیاے دنی نمودہ خانہ نشین شد امناصب وجاگیردرخاندان
جاری ماند تازمانیکہ نواب شجاع الدولہ ازبکسر معاودت نمودہ بہ قصبہ آنام رسید
پنجاہ ودو ضرب توپ کہ درگڈھی حفیظ آباد واقع موضع حفیظ آباد معمورہ شیخ
حفیظ اللہ بکار می آمدند دران وقت درتہ خانہ حویلی قدیم نہادہ بود ازنواب
عظمت اللہ خان گرفت وبملال عدم حاضری ضبط نمود یکے ازبزرگان
نواب صاحب موصوف مسجدے بیرون احاطۂ حویلی ناتمام گذاشت
نواب صاحب اورا باتمام رسانیدہ تاریخ مسجد اینست ؎

زنواب احمد اللہ خان بنا یافت
ولے ناکردہ آن باقی تمامش
تکمل ساخت آنرا عظمت اللہ
دو تاریخش کہ باد دست خوانده
لذکر اللہ اعلیٰ بہر تاسیس
سنہ ۱۱۳۴ھ

مقام طاعت و تسبیح و تہلیل
بسوے مغفرت بنمود تعجیل
گرفتہ مسجد اقصےٰ بہ تمثیل
خطیب از خطبہ و قاری تنزیل
لذکر اللہ اکبر بہر تکمیل
سنہ ۱۲[illegible]ھ

ممتاز الشعرا فضیلت طراز مولوی احسان اللہ ممتاز شاعر گرامی و ناثر نامی
مہین ترین ابناے نواب عظمت اللہ خان بود در ۱۲۸۰ ہجری درقصبہ آنام
بولادت آمد از علوم درسی عربی و فارسی فراغت یافتہ بہ تکمیل علوم و تہذیب
نفس و بہم تدریس و تصنیف مشغول شد او در مذاق شاعری و موزون طبعی نیز

جرعه نوش باده تلامیذ الرحمٰن بود، لطافت اشعار شعری شعار نظمش
آب گہرہائے شہوار می ریخت، و لطافت نثر نثره نثار منشائش فصاحت و بلاغت
را با حسن نضارت می آمیخت نور علمش ظلمت زدائے دلہائے خاص و عام و
بوئے خلقش خلق را نزہت بخش مشام حلمش کوه وقار، ذی حیا از حیائش شرمسار،
خوان احسانش بحکم اَحسِن کَمَا اَحسَنَ اللهُ اِلَیک وسیع، و ایوان
فیضانش برفعت هَل جَزَآءُ الاِحسَانِ اِلَّا الاِحسَان رفیع بود
در شعر و سخن شاگرد رشید ملک الشعراء حضرت میر قمر الدین منت علیہ الرحمت بودند
حضرت موصوف ساکن دہلی بودند نواب گورنر جنرل وارن ہیسٹنگز بہادر سند
خطاب ملک الشعراء بخشید سفر دکن کردند و در پیشگاه حضور نظام قصیده مدح گزرانیده
بعطیه مبلغ پنجہزار روپیہ و خلعت فاخره ممتاز شدند۔ بمقام کلکته در سنه ۱۲۰۸ ہجری
مطابق سنه ۱۷۹۳ ازین دار فانی بملک جاودانی رحلت فرمودند۔ یک لک و پنجاه
ہزار اشعار یادگار گذاشتند حضرت ممتاز معما بنام نامی و شاعر گرامی گفته اند و ہو ہذا

معما ہائے دیگر آمده یاد — کز آنہا ہست اول نام استاد

میر قمر الدین منت

ببالد مہر را بر خویش دل مہ را رود نقصان
بدین تعریف اسم واز تخلص ظاہرست احسان

ملک الشعراء

معما زین خطابش شد مشرف — شه موزون کلاہان معرف

نوٹ ۔ معنے معما چنین بین شده که دل مہر یا سے ہوز (ہ) چون بر خویش بالد دو چند شده از پنج عدد (۵) بده عدد (۱۰) رسد ای (ی) شود میر گردد۔ و چون نقصان ماه یعنے بدر دور شود قمر گردد۔ و چون دین بالف ولام

چون اقتداریکه درین خاندان جلوه گر بود قائم نماند و اقبال بادبار مبدل شد حضرت ممتاز بتلاش روزگار از خانه بیرون آمده بملازمت سرکار انگلشیه سرفراز شد درآن هنگام بابته تنازعات سرحدی مابین سرکار انگلشیه و سرکار اوده تحریرات جاری بود این خدمت متعلق به ممتاز الشعراء شد چون دران زمان زبان فارسی رواج می داشت نواب سعادت علیخان از دیدن آن تحریرات که مثل اہل زبان می بود خواست که چنین قابل زبان دان نادر سرکار خود به منصبے سرفراز فرماید بعد تجسس و تفحص کیفیتے بنام حکام رسول آباد (چکله ضلع نام) صادر شد که هرگاه ممتاز الشعراء بوطن خود آید بلا توقف به سرکار عالی اطلاع کنند وقتیکه مولوی صاحب بوطن خود آمد حکام وقت باصرار تمام حاضر خدمت نواب سعادت علیخان بهادر قدردان والا گوهرے بهادر کردند اول عهدهٔ افتا عطا شد بعد چندے بعهدهٔ عمدة الاقتداری داروغگی عدالت فوجداری بمشاهرهٔ مبلغ دوصد و پنجاه روپیه ۲۵۰ سرفراز شد آئین عدالت مصنفهٔ او دلالت بر علمی و قانون دانی میکند هر کار مشوره طلب از صلاح او بانجام می انجامید و رائے زرنیش باحسن وجوه بحسن انصرام می رسانید - همه گیری طبع وقاد و تبحر ذهن نقاد از تصانیف لطیفش هویدا است، تصریح آن باعث تطویل کلام است، اما برسبیل تذکره بطور اختصارے نمونه از خروارے، حکایتے منظوم تفرج ساز این مرقوم ساز د ٥

رقم میکند کلک ندرت نگار ۔۔۔ حکایت ز ممتاز عالی تبار

نوٹ بقیه صفحه ۱۴ تعریف باد پیوند الدین گردد پس میر قمر الدین حاصل آید - و از احسان منت تخلص او برآید جمله میر قمر الدین منت رو نماید - ملک از شه مشهر الشعراء از موزون کلامان معروف مشهر و از مجموع ایهما خطاب ملک الشعراء است سله مجسٹریٹ سله نج ۱۲

نواب اوده آن جلادت شعار | سعادت علیخانِ کیوان وقار
لقب پیر و مرشد بر حق صفات | سر اسم خویشش نمود اختیار
بر آمد بهم شاه ایران زمین | بد آنجا چو بهر امیر این شعار
بسختی به نواب نامه نوشت | که سوء ادب چون ببردی بکار
به تشویش بهر جوابش بدید | سوی منشیان عطارد نگار
ولی مانده حیران همه حاضرین | شده یاد ممتاز انجام کار
بخواند و بیدون جوابش نگاشت | که ای شاه جمجاه ایران دیار
سخندان دولت براهِ خطا | برفتند و اهل سخن شرمسار
بو او یکه بُد جزو لفظ و نه عطف | شمردند عطف و کنند افتخار
ز انشا ندارند بهره مگر | که در پیر و پیر و یکیست نه عار
من آن پیر و مرشد بر حق هم | بنازم برین انتساب و شعار
شنیده ز جا خاست نواب هم | بحیرت بمانده صغار و کبار
نکات و لطائف ببزمِ سخن | ز ممتاز چون این یکی بیشمار
ببین بحرِ موّاج و نیرنگ طبع | شگفته گلستان چنین صد هزار
چه رد قصیده ز ایران سفیر | شگرفِ تخیّل در آن آشکار
ازین نعمتی بهره یابد سلیم | هر آنکه برش رحمت کردگار

روزی سفیر ایرانی مغرور بزبان دانی متکبر مو بمو وارد شهر لکهنو شده بمزید دانش و فرهنگ غزلی در وصف رعنائی فرنگ گفته و دُر دانهای سفاهت با الماس لاف وگزاف سفته بود نواب والا جناب لمّی خواست

کہ کسے از دار الحکومت او سر سبز رود و بر ہنرمندان آنجا قصب السبق برد بآن ممتاز الوقت اشارہ رفت او موافق پسند نواب دانشمند بہ تردید آن غزل چہ خوش گفت بگوش دل باید شنید۔

غزل

باخوبیِ ایران زمین کمتر بود جائے دگر — جنت بلطفش کے رسد آن بہشت ماوائے دگر
باشد سخن را ہمچو ازان سرزمین نشو و نما — ہر طبع معنی آشنا رضوان و طوبائے دگر
از بحر تا بر اہل فن ہر شہر تا دہ نکتہ زن — آب و ہوا بہر سخن خضرے و عیسائے دگر
رنگین ست طبع گلبنش گویا زبان سوسنش — ہر عندلیب گلشنش با لحن و آدائے دگر
شعرے کز انجا میرسد نتوان بشر حسن نطق زد — ہر حرف اعجازے دگر ہر نقطہ القائے دگر
زد بلبلِ طبعم صفیر ما صفیرے کاینچنان — نشنید در باغ سخن گوشے ز گویائے دگر
ممتاز در عشق و عنائے فرنگ از فکر او سر زد غزل — کز خط لا ہر بیتِ او خواہد چلیپائے دگر
یا در نظر استاد را انگشت فکر خود سرش — یا عشق گردش یا وہ گو مانند شیدائے دگر
در فہم من قاصر بود شرح شکوکش میکنم — باشد کہ گردد رفع آن از نکتہ آرائے دگر
بیتے از و بیتے ز خود با اتحادِ قافیہ — آرم بطرزے کاینچنان کم آید انشائے دگر
سفیر امشب جمالِ یار من وارد تماشائے دگر — یا آنکہ من می بینمش بہتر ز شبہائے دگر
ممتاز تردید را اہل سخن بہر ترقی آورند — اینجا تنزل گل کند دارد تماشائے دگر
سفیر گلہا ہمہ رنگین و خوش اما گل رخسار او — در باغ حسن ہست از صفا خوشتر ز گلہائے دگر
ممتاز رنگین معطل بنگرم باید چنین رنگ سخن — رنگین تر و خوشتر بود و رویش گلہائے دگر
سفیر بر دعوی اعجاز و لعلش گواہی میدہد — از مریم دیگر ببین کار مسیحائے دگر

ممتاز۔ کارِ مسیح اعجاز لب انجاز کارش گونه
باید ترقی تا شود کارِ مسیحائے دگر

سفیر۔ در پیش مرآت رخش محو اند یوسف طلعتان
بهرِ عزیزے دیگرے آید زلیخائے دگر

ممتاز۔ این شعر و این تلمیح آن هم آنت حیرانم کند
شاعر برد این آئینه بهرِ زلیخائے دگر

سفیر۔ تا کے تغافل آخر از روز شمار اندیشه کن
کامروز را فردا بود اما نه فردائے دگر

ممتاز۔ رحم ست بر حالِ سخن کامد قیامت بر سرش
هر روز را فردا بود اما نه فردائے دگر

سفیر۔ خوش آنکه در بزمِ طرب من با تو باشم روز و شب
تو سرخوش از مال عنب من مست صهبائے دگر

ممتاز۔ نے ذکر از لعل صنم نے از نگاه غیر آن
آیا کدامی می بود قصدش ز صهبائے دگر

سفیر۔ از حرف دشنامت کام جان شیرین است تلخ هم
دارم تمنا از لبت حرفِ شکرخائے دگر

ممتاز۔ هر طوطی شکر شکن لعلِ شکرخا گفته است
حرفِ شکرخا گفت کے جز و شکرخائے دگر

سفیر۔ یا تو بدینِ احمدی بهرِ وصالِ من بیا
یا کن مرا عیسی نسب نبود جز این رائے دگر

ممتاز۔ گردد ز بهرِ این نسب یا آلِ عیسی ام عرب
یا از تغیے بر خورد نبود جز این رائے دگر

سفیر۔ شد از سفارت حاصلم در عشق تو نام آورے
زین ره بدون کرد از سر غم عشق تو سودائے دگر

ممتاز۔ تکرار دارد عشق تو این چیست طرز گفتگو
من نه بینم عشق او برده ست سودائے دگر

سفیر۔ رازِ دلم را ای پری پنهان بدار از مدعی
زنهار این اسرار را افشا مکن جائے دگر

ممتاز۔ افشا اگر جائے شد ست این راز نیکو کرده ای
در هیچ جا افشا نشد پس چیست این جائے دگر

سفیر۔ گاه سرود و رقص گر خواهی از این غزل
طبع سفیر آرد ترا رنگین غزلهائے دگر

ممتاز۔ جائے وی آن لفظها شد ختم شرح این غزل
در پیش از این پیچم باو نازد غزلهائے دگر

اکنون بپاس خاطرے سرسبز سازم این زمین
یعنی کنم فکر غزل در عشق رعنائے دگر

غزل مولوی احسان الله ممتاز در جواب غزل سفیر ایرانی

ازوادیِ قیسم بوحشت بصحراے دگر ‏/ در سر مرا پیچیده است امروز سودائے دگر

هم دیده را از سر کنم هم بر کشم از سینه دل ‏/ دور از تو در بزم آورم جامے و مینائے دگر

پیوسته صیدِ بسملت محوِ تماشا داشته ‏/ امروز بسمل کن دلے دارد تماشائے دگر

عشق ست و جوشِ آرزو دانی تو هم این نکو ‏/ از وصل کامے یافتم اذنِ تمنائے دگر

همدم من و کوی کسے با من چه همراهی کنی ‏/ هر جا تو میخواهی برو من میروم جائے دگر

من خواهش یکدل کنم او خواهدم بیدل کند ‏/ من میکنم فکرے دگر او می زند رائے دگر

صبر و دل و تاب و توان ممتاز از من رفت و جان

آن ترک چشمش همچنان در فکر یغمائے دگر

دو قطعه عرضداشت یکے در نظم بحضور پُر نور رونق بخش تخت سلطانی بادشاه فلک بارگاه حضرت اکبر شاه ثانی و دیگرے در نثر به نظر حضرت ابوظفر سراج الدین محمد بهادر شاه گزرانید

نظم

اے بلند آفتابِ قاآنی ‏/ وارثِ تخت و تاج سلطانی

بنده ممتاز از قدیمان ست ‏/ یک گیاهے ازین گلستان ست

می رساند بعرض بے کم و بیش ‏/ نسب و نسبت قدامت خویش

جد اعلاش شیخ فتح الله ‏/ بجمیع علوم و فن آگاه!

داشت ترکِ فلک زتیغش ترس ‏/ بود دارا شکوه را همدرس

پادشاهجهانش دیوانی ‏/ بوسه زد طالعش به پیشانی

پسر ارشدش حبیب الله ‏/ بود دارا شکوه را همراه

تا بیفزود جاه تاج و سریر ‏/ شاه اورنگ زیب عالمگیر

خواند و دیدش دلیر و شیر جگر   با فنونِ شجاعتش نه دگر
کرد او را خطاب بکتر پوش   هم ز تشریف و جاه گوهر پوش
از سرِ قدر دانیٔ آن شاه   علم و طبل یافت جاه و سپاه
درِ دکن حملهٔ نخست او کرد   فتح آخر بآخرت رو کرد
احمد الله خان فرزندش   آنکه گفتے جهان خردمندش
بمقامِ پدر مباهی یافت   موردِ التفات شاهی یافت
شیخ فتح الله ابنِ دیگر داشت   نام روح الله آن هنرور داشت
تخت آرا چو شد بهادر شاه   بسپرد او بسوے عقبی راه
بود ز ابناش با تجشم و جاه   خانِ ذوالاقتدار خوب الله
کرد بر جان نثاریش تحسین   آن جهاندار شه معز الدین
پسر دیگرش عطاء الله   بود در حضرتِ محمد شاه
چون درین عهد احمد الله خان   ترک کرد و نداشت میوهٔ جان
بعطاے شه آن مناصب یافت   باب آن بود بس مناسب یافت
یافت جاه و مقام موروثی   تازه کرد احتشام موروثی
نیز احمد شهش معزز داشت   آخر عهد او جهان بگذاشت
پس تقی الله ابن خوب الله   یافته آن همه مناصب و جاه
تربیت او نمود و کردش امیر   دومی پادشاه عالمگیر
اول عهد شاه عالم بود   که ازین عالم انتقال نمود
عظمت الله پور آن مغفور   یافت زان آفتاب عظمت نور

درر کاب خدیو پاک نہاد	بسفر بود تا عظیم آباد
مرضش انتزاع طاقت کرد	بہ وطن اختیار عزلت کرد
بود شام و سحر درین عزلت	بدعاے بقاے این دولت
بندہ زان درگزشتہ فرزندم	بنوا از دکنون خدا وندم

نثر

مجملے[1] از احوال قدامت خانہ زاد بلا اشتباہ احسان اللہ در قدسی حضرت امیر صاحبقرانی انار اللہ برہانہ۔

جد امجدش دیوان شیخ فتح اللہ[2] عالم بے بدل و یگانۂ ہر فن در عہد خلافت مہد حضرت شاہجہان بادشاہ تربیت یافتہ در بدایت حال بہد رس شاہزادہ والا تبار محمد دارا شکوہ بہادر بودہ بنہایت حال باختیار کل امتیاز یافتہ در رکاب ولی نعمت نقد جان را نثار نمود۔

[1] مصدقہ عمائد و اکابر قصبۂ انام و سید طالب علی چودھری پرگنۂ انام دیوان محمد علی شاہ بادشاہ، مرزا شگفتہ بخت بہادر جوان بخت مرزا جاندار شاہ ولیعہد شاہ عالم بادشاہ غازی مرزا ضیاء الدین محمد محمود بخت ابن مرزا محمد بخت بہادر ابن مرزا جاندار ابن ولیعہد شاہ عالم بادشاہ غازی، وخادم شرع شریف قاضی محمد روشن وخادم شرع جمیل تصدق بنی۔ فرامین[2]

(۱) بہ مہر اسد خان خانہ زاد شاہ جہان مورخہ ۲۱۔ شعبان سنہ ۱۴ جلوس والا مطابق سنہ ۱۰۵۰ ہجری،

(۲) بمہر شاہ بلند اقبال محمد دارا شکوہ ابن صاحبقران ثانی شاہ جہان بادشاہ غازی مورخہ ۱۴۔ رجب المرجب سنہ ۱۰۶۰ ہجری

(۳) بمہر محمد دارا شکوہ ابن شاہ جہان بادشاہ غازی مورخہ ۲۔ شوال سنہ ۱۰۶۴ ہجری،

(۴) ایضاً مورخہ ۱۷۔ جمادی الاول سنہ ۱۰۶۴ ہجری،

(۵) ایضاً مورخہ ۷۔ رمضان المبارک سنہ ۱۹ جلوس والا مطابق سنہ ۱۰۶۵ ہجری،

(۶) بمہر اسد خان بندہ شاہ جہان مورخہ ۱۴۔ ربیع الاول سنہ ۲۵ جلوس والا،

(۷) بمہر حضرت عالمگیر بادشاہ غازی مورخہ ۴۔ ذی الحجہ سنہ ۱۵ جلوس والا مطابق سنہ ۱۰۶۹ ہجری،

تاریخ وفات

شد فتح اللہ صاحب دیوان	کاین شرف یافتہ از شاہ جہان
معتمد بود زبس حسن عمل	رحلتش چار جمادی الاول سنہ ۱۰۸۱ھ

پسر ارشدش نواب حبیب اللہ خان بکتر پوش در جمیع علوم و آداب یگفنہ خصوص در فن سپاہ گری سیما در ہنر تیر اندازی یگیتہ بود استادان آن وقت اُستادیش شناختہ در عہد حضرت عالمگیر بادشاہ نمایش یافتہ از مناصب پدر ترقی نمود و در مہم دکن نقد جان نثار کرد۔

پسرش نواب احمد اللہ خان بعد از پدر بہ مناصب شایستہ و لایقہ امتیاز یافت و در زمان میمنت اقتران حضرت محمد شاہ بادشاہ نقد جان نثار کرد۔

برادرش عطاء اللہ خان بعد از برادر بمنصب قدیم امتیاز یافت و بادائی خدمات شایستہ نیکنام ست۔

برادرش خوب اللہ خان بعد از برادر بمنصب قدیم امتیاز یافت نقد جان

نوٹ ۱؎ بکتر پوش شجاعت کیش جرأت کوش نواب حبیب اللہ خان در ولولہ بہادری و دلاوری ضرب المثل بود و پدر یافت رستم دلی و شیر جگری شاہنشاہ باجاہ و تدبیر شاہ اورنگ زیب عالمگیر بمنصب پنجہزاری پنجہزار سوار سرفراز فرمود و چون حسب الحکم محکم آن بادشاہ جمجاہ صوبہ دار باغی صوبہ بہار دکن راجا جانفشانی بیدرنگ و تہدید تیر و تفنگ با تدبیر شایستہ دستگیر بایستہ حاضر حضور کرد و داب خیر خواہی حقوق از جان بادشاہی بجا آورد بجلدوی این حسن خدمت بخلعت فاخرہ ہمہ آغوش و مخاطب بخطاب بکتر پوش فرمودہ شرف امتیاز و عزت اعزاز افزود، پروانہ بمہر میر کی شیخ صفو مورخہ غرہ شہر ربیع الاول سنہ ۳۹ جلوس بنامش باقی ست،

تاریخ رحلت، شد حبیب اللہ زادو اتق ٭ پنج و دو عشر ربیع السابق ٭ سنہ ۱۱۱۱ھ

۲؎ تاریخ رحلت، احمد اللہ کرم را الجہ ٭ بشد او پانزدہ ذی الحجہ

۳؎ فرامین۔ (۱) بمہر دراز خان خانہ زاد شاہ عالم بادشاہ غازی مورخہ ۲۲۔ ذی قعدہ سنہ ۵ جلوس
(۲) بمہر صدر نظیر بندہ بادشاہ عالمگیر امیر المومنین ظل اللہ مورخہ ۱۴۔ جمادی الآخر سنہ ۴۸ جلوس المطابق سنہ ۱۱۱۷ھ
تاریخ وفات، نقد جان کرد عطاء اللہ ٭ اثنی و بست جمادی دوم سنہ ۱۱۴۷ھ

۴؎ فرامین۔ (۱) بمہر (فدوی) اورنگ زیب مورخہ ۱۷۔ رمضان سنہ احد جلوس
(۲) بمہر عبد القیوم خانہ زاد عالمگیر بادشاہ مورخہ ۲۰۔ ربیع الثانی سنہ ۴۵ جلوس
(۳) بمہر وزیر الممالک قمر الدین خان چین بہادر نصرت جنگ اعتماد الدولہ فدوی محمد شاہی محمد شاہ بادشاہ غازی مورخہ ۱۵۔ ذی الحجہ سنہ ۲۲ جلوس
(۴) بمہر نثار محمد خان بہادر شیر جنگ محمد شاہی فدوی محمد شاہ بادشاہ غازی مورخہ غرہ ذی الحجہ سنہ ۲۴ جلوس

تاریخ وفات

آسمان باخت بہ خوب اللہ گنج ٭ شہر ابہ گنج سنہ ۱۱۴۲ھ

نثار راه ولی نعمت کرد۔

پسرش شیخ تقی اللہ[۱] مخاطب بہ خطاب پدر بر منصب قدیم امتیاز یافت و باداے خدمات آبائی و انموده بابرو رفت،

پسرش شیخ عظمت اللہ[۲] والد غلام بعد از پدر در قدسی حضور اقدس حضرت شاه عالم بادشاه شرف تقرب دریافته تا سفر الہ آباد و عظیم آباد مورد مراحم بود از باعث چند عزلت اختیار نموده بدعاے بقاے این دولت اشتغال دارد الحال خانه زاد مهین ترین ابناے درین قدسی حضور خلد اللہ ملکہ حاضر جاگیر و تمغاے قدیم کہ از حضرت شاه جہان بادشاه تا وقت حضرت عالمگیر ثانی برقرار ماند، پرگنہ سرہی و سکندرپور در و بست و متفرقات در پرگنہ انام و صفی پور و بانگرمؤ وغیره است،

جمعے کثیر از شاگردان خود گذاشت مولوی شیخ عطاء اللہ شیخ محمد عبد الباقی چودھری شیخ حبیب اللہ منشی خیالی رام خیالی رئیس لکھنؤ و منشی محمد یحیی علیخان داروغہ اخبار گشتی و منشی محمد باقر علیخان پسران امیر الانشا میر منشی ثابت علیخان بہادر کہ از رؤساے ملانوان ضلع انام بود در عہد غازی الدین حیدر بادشاه و نصیر الدین حیدر بادشاه در سلک شاگردان وے بودند، اعیان شہر اتفاق داشتند کہ مثل باقر علیخان نثارے دیگر در لکھنؤ نیست، دیباچہ نثر ممتاز و بست و چہار رسالہ در نثر نوشتہ بود منجملہ شعلۂ جانسوز و مرأت الجمال طبع شده، استاد برو ناز داشت و مرزا ناطق در ثنائے او گفتہ ؎

---

[۱] تاریخ رحلت، ہم تقی اللہ سیر غشار قوم ✽ نقل فرمود دہ شہر صوم

[۲] تاریخ وفات، عظمت اللہ کہ با عظمت ما زو ✽ یوم حج خلد برین جا گیر داند

درنظم توئی فیضئ ثانی باقر	درنثر ابوالفضل زمانی باقر
کس نیست چو تو نکته دانی باقر	در ہند کہ جاوید بمانی باقر

والحال منشی محمد ولایت علیخان ولایت کہ بعد انقلاب دہر وتباہی شہر در قصبہ صفی پور درویشی برگزید ودر حلقہ خواجگان چشت درآمد واز مرشد پاک خود حضرت شاہ خادم صفی محمد بلقب محمد عزیز اللہ شاہ ملقب شد وعزیز تخلص کرد از پسران منشی محمد یحیی علیخان درنظم ونثر شہرۂ روزگار ست واز پیشینیان یادگار تصنیفاتش مشتمل بہ دیوانہائے فارسی واردو ومثنویات فارسی، نثرہائے فارسی واردو بتعداد سی وپنج[۳۵] می رسد عمر حضرت ولایت ہشتاد وچہار[۸۴] سال است، منشی باقر علیخان در دیباچہ نثر ممتاز شرح تصانیف حضرت ممتاز چنین کند کہ تاریخہائے مصنفہ آن یگانۂ دوران کہ داشتم برائے افادت سخن فہمان موزون طبع نگاشتم تصانیف لطیف وتوالیف شریف آن بانی مبانی بیان ومعانی چون قطرات فیضان سحاب واشعۂ لمعان آفتاب کثیر ست بقدر علم قلیل خود برائے تبصرہ بینایان صاحب افہام تقریباً درین مقام بالالتیام می آید، از تصنیفات یکے مثنوی جامع البحور بحر مواج ۱۲۲۵ھ مشہور در ذکر انبیاء از حضرت آدم تا جناب خاتم صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَعَلَیْہِمْ وَمَنْ تَوَسَّلَ اِلَیْہِمْ ودرین مجموعۂ لطافت ولطف ایجاد در ہر بحرے موجے دیگر ودر ہر موجے بحرے دیگر از منبع قلم فیض رقم جاری شدہ و ازین رو در صفتش این فقرہ آبے دارد، زہے بحر مواج کہ ہر موجش بحرے دیگر ست، دوم دیوان بلاغت ایوان کہ سنجیدگی معانی وتنک وزری الفاظ نہج موزون وطریق لطافت مشحون دارد، اشعار مثالی وخیالی، وغیر آنرا

جامع ست و بمضامین عاشقانہ و ہم عاقلانہ چون معجون مرکب بہ تقویت مزاج
عشق و عقل نافع، سوم عقد ثریا (سنہ ۱۲۰۱ھ) بمبارکباد سالگرہ امیرزادہ کہ بر
رشتہ مضمون باریکش گرہ دقائق دادہ اند و نقد طرز ظہوری در عقد عقد عبارتش
نہادہ، چہارم بہارستان تہنیت کہ در بہار شادی کتخدائی دوستے گلشن
لفظ و معنیش گلگل شگفتہ و تازہ بہاری رنگینی کارستان منیر را جواب گفتہ
پنجم مثنوی شمع و پروانہ بمضامین عالی مطابق حسن و عشق نعمت خان عالی
ششم قطعہ ظرافت در شرح قطعہ مشہور خان مذکور، ہفتم غزل قصیدہ نمائے
طولانی در اعتراضات بر غزل سفیر ایرانی بہ تکلیف بعضے از حریفان ظریف کہ
بعد ہر بیتے ازان بیت خود در ہمان ردیف و قافیہ چون قافیہ با ردیف
بہم پیوستہ و بزور دقائق فائق راہ جواب بر بستہ، ہشتم رسالہ الغاز معما (سنہ ۱۲۱۲ھ)
کہ درج لآلی مکنون ست و حسن معما در نقابش مستور، طرفہ این کہ در نغز ہر شئے صفات
قبیحہ اش ترک و حسینہ اختیار فرمودہ و حسن شاہد فکر افزودہ و از تالیفات اول
فرائح نثر و ثانی روائح نظم در شرح و ترجمہ دیوان مرتضوی علی نبینا علیہ الصلوٰۃ
والسلام (سنہ ۱۲۲۵ھ) از نزہت و نکہت دقائق و حقائق تازگی بخش مشام افہام
و ثالث مرکز الاشعار (۲۶- ذیقعدہ سنہ ۱۲۶۵ھ) مشتمل عروض و قافیہ و درین
مجمع البحرین بحر قریب و جدید مشاکل کہ در رسائل سابقہ از مستحدثات و خارج
از دوائر خمسہ نوشتہ اند از دائرہ مشتبہ بروائی فکر آوردہ و اشتباہے ندارد
کہ بیازہ کاری دریاہا در کوزہ در آوردہ و در تعریف قافیہ کہ در کلام ملا جامی
و ہم محقق طوسی و امثال اساتذہ جامع و مانع نبودہ بہ جمیع جامعیت و مانعیت

بہ جمیع طبائع منبع از حیرت وغیرت قافیہ تنگ نمودہ اراجع گل سوری در ترجمہ
سروری کہ تا از بوستان بیان شگفتہ گلستان بشکر نشر روائح خود منت خدائے را
گفتہ وقتیکہ رسالہ عربی در رد دعوئ حاکمے از اسلام اجنبی نوشتہ دلائل
لاطائلش را کہ از آیہ اَطِیْعُوا اللّٰہَ لفظ اُولِی الْاَمْرِ را بر صنف خود ثابت
کردہ باطل فرمودند محقق عزیز الوجود شاہ عبد العزیز قدس اللہ سرہ العزیز
لب بمدح وثنا کشودند آرے وصف این چنین ستودہ صفات از زبان
آن چنان کامل الذات زیبا و بجاست وہمچون ناتمام را اقدام واہتمام
درین مقدمہ فضولے ست بر کمال وبے ادبی تمام لہذا دست ادب بستہ
وزبان عذر کشادہ چشم آن دارد کہ مستلذان این مائدہ بادہ فائدہ ہر گاہ
بمذاق اشتیاق لذتے وحلاوتے ز یابند انصاف بشیرین بیانی مصنف و
زبان الطاف بدعائے خیرے در حق مؤلف رمنشی باقر علیخان کشایند ومنہ
التوفیق وھو بالاستعانۃ حقیق
منشی خیالی رام خیالی رئیس لکھنؤ بود محلہ خیالی گنج بنام نامی تا ایندم مشہور ست
در سلسلۂ شاگردی آمدہ مجالس مشاعرہ منعقد کردہ سخنوران را از دُر شاہوار
مستفید ساختے۔ استادش در زبان فارسی از اہل زبان نیز گوے سبقت
ربودے کہ مرزا ناطق شاعر ایرانی نیز از شاگردان او بود روزے در محفل
مشاعرہ درمیان شاگردان ممتاز وناطق مباحثۂ فضیلت استادان رو داد
ونوبت چنان رسید کہ حضرت شیخ سعدی علیہ الرحمۃ در بوستان گفتہ اندے

فقیہان طریق جدل ساختند	لم ولا نسلم درانداختند

گشادند بر هم در فتنه باز — به لا و نعم کرده گردن فراز

تو گفتی خروشان شاطر بجنگ — فتادند با هم بمنقار و چنگ

یکے بجود از خشمناکی چو مست — یکے بر زمین میزند هر دو دست

فتادند در عقدۂ پیچ پیچ — که در حل آن ره نبردند هیچ

کهن جامهٔ در صف آخرین — بغرّش در آمد چو شیر عرین

که برهان قوی باید و معنوی — نه زر گهلے گردن حجت قوی

مرا نیز چوگان حرفست گوے — بگفتند ار نیک دانی بگوے

بکلک فصاحت بیانی که داشت — بدلها چو نقش نگین برنگاشت

سر از گوی صوت معنی کشید — قلم بر سر حرف دعوی کشید

بگفتند از هر کنار آفرین — که بر عقل و طبعت هزار آفرین

سمند سخن تا بجائے براند — که قاضی چو خر در خلابی بماند

هر یکے بر فوقیت استاد خود رطب اللسان بود و چون بتائید دعوی برهان قوی و معنوی طلب کردند منشی خیالی رام که مضامین اصلاح طلب به نظر انور استاد خود حضرت ممتاز گذرانیدے از جا برخاست مسوده عرضداشت نوشته مرزا ناطق و اصلاح دادهٔ ممتاز الشعرا آورده پیش کرد و مهر خاموشی بر لبهائے مخالفین ثبت نمود آن برهان قوی اینست ۔ نقل عرضداشت از طرف ناطق شاعر ایران و امیدواری قدر دانی و فیض رسانی این خاندان عالیشان از مشرق تا غرب نور مهر درخشان است از زمان اسلاف کریم الاوصاف حضور انار الله برهانهم این آستان فیض نشان مجمع اهل کمال از غربائے هر دیار مانده و هر که رسیده بیش از آرزو

کامیاب گردیده درین عهد مبارک این مدح گستر همین شهرهٔ جهان پرور که درین باب
بتکلف شاعریست بل واقعی ست از سه سال با امیدهاے دراز از راه دور وارد
است با آنکه چند بار بوساطت اراکین حضور فیض دستور که تربیت یافته این قدر
دانیند پیشکش بیمایگی خود گذرانیده لیکن بپایهٔ مسعود نرسیده هر چند تکرار عرض نه از
ادب ست لیکن نوشیروان عادل نوشته که اگر بیمار تا مدت دراز شفا نیابد نباید که از
اعادهٔ طلب دوا باز ماند چون درین عهد حضور والا هم عدیل نوشیروان عادل اند
بتکرار عرض جرأت نموده امیدوار تقرر وجه عنایت بقدر قدردانیهاے خاندانی
است الٰهی آفتاب جهانبانی نورانی باد۔
مولوی شیخ محمد حبیب الله پسر مولوی شیخ کلیم الله نبیرهٔ و شاگرد ممتاز بود در دیباچهٔ
دیوان او حضرت ممتاز بقلم پر از غم و الم چنین رقم فرمودند که محمد حبیب الله ولد محمد
کلیم الله ابن نصرت الله مرحوم برادر بنده هیچمدان احسان الله ممتاز چند کتاب
از فراغ باقی داشت در فن حساب بخصوص در تاریخ و فرائض مشق بر کمال حاصل
ساخته خط نستعلیق اوستادانه می نوشت رساله عروض و قافیه را منظوم چنان نمود
که مورد تحسین از سخنوران شد و بعد نظمش شروع در گفتن غزل کرده بود که به بیست و
شش ساله قضا کرد این چند غزل از وست که باصلاح رسیده بنده را بسبب
ضعف پیری خصوص از غم مجبوری او هوش و حواس برجا نیست امید از سخنوران
که اگر در نظر شان بگذرد بعد از فاتحه درین اصلاح بقصر نباید که توجه غائبانه
به التفات حاضرانه تفوق دارد و السلام۔ از یادگار او ست قطعهٔ تاریخ
مهمانسراے که یکے از بزرگان مولوی شیخ باب الله حداث فرموده از هر مصرعه اش

تاریخ پیدا است ودیگرے دو بیت گفتہ تلمیح بنام اخوان واب وجد جناب ممدوح کردہ وہو ہذا

بصد طیبے زباب اللہ ذیشان (سنہ ۱۲۶۶ھ)	برہ دلجو بنا گردید تعمیر (سنہ ۱۲۶۶ھ)
بوقت سعد از توفیق واحد (سنہ ۱۲۶۶ھ)	مقام دلفزا گردید تعمیر (سنہ ۱۲۶۶ھ)
بہ لائق ساعتے با طرح شایان (سنہ ۱۲۶۶ھ)	زہے زیبا سرا گردید تعمیر (سنہ ۱۲۶۶ھ)
بود ہر مصرعش با سال نادر (سنہ ۱۲۶۶ھ)	عجب طرز وبجا گردید تعمیر (سنہ ۱۲۶۶ھ)

دیگر

بنا کرد باب اللہ ازین خوش سرا	بنام پدر زامر رب جلیل (امر اللہ)
عزیزے رقم کرد مصراع سال (عزیز اللہ)	مبارک بنائے سرا از خلیل (مبارک اللہ سنہ ۱۲۶۶ھ — خلیل اللہ)

حضرت ممتاز الغزے بنام او گفتند

دوستی با بیدل[1] پیمان با آواز ست خوش	تا نشنید نقش نام تو بخوبی در قلوب

شیخ محمد عبد الباقی صاحب چودھری المتخلص بہ باقی نبیرۂ حضرت ممتاز وجد راقم الحروف عالم علوم عربی وفارسی بود در فنون لطیفہ ماہر خصوصًا در فن شاعری وصنعت وحرفت صاحب کمال بود۔ باوجود مشاغل زمینداری ومکروہات دنیاوی گوناگون ایجادات گذاشت ودیوان ضخیم یادگار اوست بہ شاگردی حضرت ممتاز چنان فخر میکند

باقیا ہست مرا ناز بہ فیض ممتاز	ہمہ کس را بسخن سنجی خود ناز بود

[1] شرح۔ حب۔ مترادف دوستی باب قلب سبے نایان ست۔ وآل از مترادف بیان ولہ از مترادف باد عیان چون بہ ہمعش پرداز نداسم حبیب اللہ وا شد۔ ۱۲

حضرت ممتاز نغزے بنام او گفتہ اند و ہو ہذا ؎

نام او را ازین دعا آرم بیاد	تا ابد بستودہ و پائندہ باد

شرح۔ از ستودہ محمد مراد و از پائندہ باقی در مفاد از جمع این نام محمد باقی مبین از مثنوی بحر مواج شغفے داشت کہ با وصف ضخامت مثنوی نقلش بخط نستعلیق فرمودہ و در تصحیح آن اہتمام بلیغ نمود بتاریخ مبارک دوازدہ ربیع الاول ۱۲۷۴ھ ہجری باختتام رسانید و بنظر حضرت مصنف علیہ الرحمۃ گذرانیدہ بیک قطعۂ تاریخ مورد تحسین شد قطعہ ؎

عبد الباقی نمود این نقل	کس شہرہ بہر ولایت آمد
سال اتمام آن بہر طبع	عالی رقم کتابت آمد

۱۲۷۴ھ

و خود نیز گفتہ ؎

درین مثنوی بحر مواج ممتاز	بہ تنظیم ہر شعر چون دُر بسفتم
ز اصلِ صحیحش چو نقلش نمودم	بہ گلبن خیمۂ گُلہاش خفتم
بتاریخ راقم برآوردہ دم را	بہار نخستش ہم وسال گفتم

۱۴۴   ربیع الاول ۱۳۱۸-۴۴ = ۱۲۷۴ھ

مشکل پسند طبع موزونش گلچینی دیگر آن کرد کہ اسماے گرامی پیغمبران علیہم السلام کہ تذکرۂ ایشان در بحر مواج آمدہ در ہفت بیت در سلک نظم در آورد آن نظم در اوائل نسخۂ ہذا بطور فہرست طبع شدہ است۔

بتاریخ ہفتدہ ذی الحجہ ۱۳۱۴ھ بعمر پنجاہ و دو سال فرزندان جناب چودھری محمد مقبول حسن مرحوم و چودھری محمد عبد الباسط مدظلہ گذاشتہ داعی اجل را

لبیک گفت تاریخ وفات از حضرت نامی ؎

ہمہ خیر و نیک نیت ہمہ مردی مروت	ہمہ جوہر محبت ہمہ جان خوش خلاقی
مے وصل خورد باقی بسرور دید ساقی	بدیہہ گفت نامی چہ بہشت یافت باقی

سنہ ۱۳۱۴ھ

دیگر

حیف در حیف کہ در ماہ مبارک ذی الحجہ	جان بحق داد بیکہفتہ چو شد ناچاقی
گفت ہاتف کہ نیکو بود زودی بخشش	شد بجنت ہمہ دان چودھری عبد الباقی

سنہ ۱۳۱۴ھ

دیگر

ہفتدہ ذیحجہ بود یوم خمسہ وقت صبح	سیزدہ صد دہ چار ز ہجرت نبوی
گذاشت عرصۂ گیتی مقام جنت یافت	دریغ درد و تاسف جوان عبد الباقی

سنہ ۱۳۱۴ھ

در شاعری و خوشنویسی اہالیان قصبہ استفادہ بلیغ حاصل کردند یکے از اختراعات او بر صفحۂ روزگار قواعد دریافت ایام و تواریخ شہور سنین عیسویہ از سن یک الی غیر النہایت است۔ انشاء اللہ روزے بنظر شائقین خواہد گذشت۔

مولوی شیخ محمد عطاء اللہ صاحب شاگرد و برادرزادہ حضرت ممتاز جد فاسد راقم الحروف بود در علوم عربی و فارسی فراغ حاصل کردہ بملازمت سرکار انگلشیہ تا عہدۂ تحصیلداری ترقی نمود طبع موزون داشت و کلام شیرین در فارسی و اردو ہر دو سخن فرمودے و اوقات بہ تصنیف و تالیف ہم صرف نمودے کتاب احوال پیغمبر در ثبوت بعثت حضرت محمد الرسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم از کتب مقدس تورات انجیل و بید۔ شرح الفاظ ممتاز و متفرقات از نظم و نثر یادگار گذاشت حضرت ممتاز لغز بنام ممدوح گفتہ ؎

نقش نامش بہ پردہ بہ اللہ	چشم بد[1] تابرد تسویش راہ

جناب مولوی شیخ محمد روح اللہ وکیل و شیخ محمد رحمۃ اللہ افسر محکمہ جنگلات و شیخ محمد نعمت اللہ صاحب مدظلہم فرزندان گذاشت۔

سبب تالیف مثنوی بحر متوّج بزبان مصنف علیہ الرحمۃ دلچسپ نماید وہو ہذا۔

با مدح شہ جم تشریف	موج دگرش در تالیف
از خور رُخ او روشن تر	آمد یارم سحر از در
کہ احسان اللہ الممتاز	گفت از سر لطف و ناز
ز تو می خواہم تالیفے	من میدہمت تکلیفے
طرز نو و وضع دلکش	تاریخ بہ نظم بس خوش
تا خاتم ما صلی اللہ	قصصش از آدم دیباچہ
بس موجہ و صد نقش مسطر	ہر فصلے و وزنش دیگر
اندر تو نقش نادر	کلکت کندش گر صادر
انشاء اللہ تعالےٰ	نام تو شود زان بالا
گفتم برضا بسم اللہ	بشگفتہ سخن زان دلخواہ

[1] از نقش عطا عطا واز واللہ اللہ از جمعش نام عطاء اللہ

حضرت ممتاز۔ بتاریخ ۸۔ ربیع الاول سنہ ۱۲۷۵ھ بمقام بتاری مصروف بتدریس ہمین شاگرد بودند کہ مرغ روح از قفس عنصری پرواز کرد۔ عطا تخلص داشت در سنہ ۱۲۹۲ھ پنشن حاصل کرد و در سنہ ۱۲۹۳ھ داعی اجل لبیک گفت تاریخ وفات از جناب شاہ محمد شفیع صاحب صفی پوری ؎

سوے حق از سر اطاعت رفت	زاہد و پارسا عطاء اللہ
وقت شب آن مہ لیاقت رفت	دہ و دو از جمادی الاوّل
وے چہ ناگہ سوے جنت رفت	قیس گفتم بہ سال رحلت او

۱۳۱۱ھ

تر دست رقم شد خامہ
نے نامہ کہ بحر مواج
آن شاہ شہان ظل اللہ
او ثانی اول اکبر
من فیضی فیاضی سان
منزل پئے مہ آن اکلیل
جاہ تخمش کہ دہر عرض
اکرم وہمت کرد او ختم

زین دست نوشتم نامہ
شہ را گہر نذر تاج
نور دو جہان اکبر شاہ
و اسط بمیان ہفت اختر
مدحت گر آن اکبر شان
خورشید بچرخش تحویل
فوق الفلکش تحت الارض
بر حاتم مدحت او ختم

بعد ختم بحر مواج ممتاز الشعراء خواست کہ بندے از خلافت نیز افادہ فرماید و
این چہار اشعار بر صفحۂ قرطاس مانند چہار خلفائے راشدین بر صفحۂ ہستی یادگار
گزاشت ؎ اشعار

برائے خلافت خلاف اوفتاد
بگفتند انصار دین را نصیر
باخر عمر ثانی اثنین خواند
بہ صدیق کردند پس بیعتے

برائے ہمہ اختلاف اوفتاد
کہ منا امیر و منکم امیر
کز ایشان فضیلت کرا حق رساند
علی ولی ہم از مہلتے

چون کثرت مشاغل و حوادث روزگار دست مقصود ندادہ بہ برادر زادہ
شاگرد رشید خود جناب مولوی کلیم اللہ کلیم یغفر اللہ الکریم بتکمیل آن اشارت
کرد جناب کلیم با متثال امر زبان بکشادہ و بہ نظمے موسوم بہ درۃ التاج در صفت
وجہ تالیف چہ خوش گفتہ است ؎

کند وجہ تالیف تالیف قلب
سببہاے ہمازان باو سلب

بنازم باُستاد عالی جناب
عم امجد ماست آن مستطاب

چہ احسان اللہ کہ ممتاز اوست
بنام و تخلص سرافراز اوست

معرف بممتاز شعراش باب
کشائی اگر چشم سوے خطاب

پس شاہ اکبر دوم اکبرشش
چو فیضی ہمی خواند با فہم خوش

سخن رفت از سعدی خسروی
بآن کہنہ ممتاز بخشد نوی

فصاحت گلے از گلستان او
بلاغت یکے درز عمان او

بہ نظمش بود این نظام گہر
بہ نثرش نثار است نثر از سر

قصائد او وصف احبابی عشق
غزلہا غزالان صحراے عشق

بآن نام نامی شدہ نامور
چو شیراز اُتمام از بس ہنر

گر از فارس آن شہر ار دنشان
بود این نمودار ہندوستان

از و سحر معراج شد مثنوی
لطافت دران چون گہر منطوی

ز آدم قصص تا محمد دران
ولے ز آل و اصحاب ماندہ بیان

من از فیض آن عم عالیجناب
خدا دارد ش تا بہ یوم الحساب

گر و شد بنام تخلص کلیم
چو تلمیذ قدسی کلیم قدیم

بیان میکنم حال مابعد آن
ز آل و ز اصحاب با عز و شان

خدایم ببخشید توفیق این
ھُوَ الْمُسْتَعَانُ وَاَنَا الْمُسْتَعِیْنُ

از پیشگاہ ابوظفر سراج الدین محمد بہادر شاہ بادشاہ غازی بخطابات حسانی و ممتاز الشعراء ممتاز گردید۔ در عہد نواب نصیر الدین حیدر خانہ نشین شد

دبرگزاره مقرزالکفا نمود حسنات دینی و دنیاوی بآن جناب عطا شد - بزیارت
حضرت علی کرم اللہ وجہہ مشرف شده شرف ارادت یافت و در جملہ علوم خطابات
شہرۂ آفاق گردید - سند خطابات تا ایندم محفوظ است چونکہ جناب موصوف از اہل
درد بودند وصیت کردند کہ نعت و مناجات کہ در بحر متولج گفتہ ام در طاقچہ
قبر من نہاده شود چنانچہ وصیت بجا آورده شد بعمر نود و ہفت سال در ایام غدر
۱۲۷۵ھ مطابق ۱۸۵۷ع بمقام تیاری پرگنہ اوناؤ مصروف بہ تدریس مولوی
شیخ محمد عطاء اللہ بود کہ ناگاه روز سہ شنبہ از ربیع یکم مہ شمسین بست رخت زین بنگاه
و در گورستان خاندانی مدفون شد - باوجود ایجاز و اختصار مثنوی بحر متولج کتابے
ضخیم است تاہم از غایت قبول خاطر ہا نقولش دست بدست گر فتند و پیش کہ
اختراع مطابع بوجود آمد مثنوی ہذا در ۱۲۶۲ھ ہجری در حیات مصنف علیہ الرحمۃ
مطبوع شد - شائقین نسخہائے مطبوعہ ہمچو کاغذ زر بردند کہ باندک زمان نایاب
شدند - بار ثانی در ۱۳۰۳ھ یکے از بزرگان بنده حاجی شیخ محمد امین اللہ
مرحوم ڈپٹی کلکٹر ولد مولوی شیخ محمد کلیم اللہ طبع کنانیدہ آنہم نذر اہل ذوق شدند
این بار سوم ست کہ انصرام طبعش نموده شد - این طبع ثالث اہم ترین از ہر دو طبع
سابق ست کہ فیض یافتہ است بہ نظر انور مرکز دائرۂ اقبال ، محی علوم ماضی و
حال ، قدسی القاب ، گردون جناب ، عالمیان مآب ، منصور شجاعت ، ا
والا نسب عالی تبار ، گلدستۂ بوستان سلطنت ، بانی مبانی معدلت ، غرۂ وجہ
عظمت ، طرۂ ناصیہ حشمت ، لواے فتح و نصرت ، درۃ التاج خلافت ،
اختر برج سعادت ، حامی دین متین مروج احکام سید المرسلین ، مصباح

ایوان جہانبانی، سوسن اساس خاندانی، چراغ دودمان نظامی ہز اگز الٹیڈ ہائنس آصف جاہ، مظفر الممالک، نظام الملک، نظام الدولہ، سر نواب میر عثمان علیخان بہادر فتح جنگ جی، سی، ایس، آئی، خلد اللہ ملکہ وحشمتہ، نغز سہ

نغز گویم بنامے کش چہ خوانی	شگافی علمہائے آسمانی
چہ نام ست آن بحرف خمس مشہور	کہ طرفینش بود یعنی چشمہ نور
دوم را رتبہ اوج ثریا ست	سوم اکلیل سہ در چشم بیناست
چہارم را چہ حاجت تا بگفتن	کہ چون سیارے اختر ہست روشن
اگر چہ پنج حرفش منشرح گشت	ولے گر او فتد اول بود ہشت
زہے نام ست روشن چشم بد دور	کہ شانش آمدہ نور علی نور

چنانکہ گفتہ شد نواب حبیب اللہ خان بکتر پوش فاتح قلعہ گولکنڈہ وواکن کھیڑہ در مہم دکن نقد جان را نثار راہ ولی نعمت حضرت اورنگ زیب بادشاہ غازی کرد دیگر برادرانش نیز در دکن ثبوت دلیری وجوانمردی خود دادہ اند الحمد للہ کہ احقر العباد واسطۂ قدامت بدودمان اعلی حضرت دارد چنانچہ فرامین شاہی اعلحضرت بر دودمان این ہیچمدان شہادت می دہد برین نہج کہ اول ۔ مورخہ ہفتم شہر ربیع الثانی سنہ ہفتم از جلوس والا مطابق ۱۰۷۵ھ بمہر عابد خان صدر الصدور شاہ عالمگیر مورث ما قاضی مصطفی را بر قضاے وتولیت پرگنہ سروسی بجاے برادر خود قاضی نصر اللہ مقرر کرد۔ دوم مورخہ ۱۵۔ ذی الحجہ سنہ ۲۲ جلوس والا مطابق

سنہ ۱۱۵۲ھ فرمان واجب الاذعان مزین بمہر وزیر الممالک قمر الدین خان
چین بہادر نصرت جنگ اعتماد الدولہ فدوی محمد شاہ بادشاہ غازی برائے
بحال و برقرار داشتن جاگیر یک لکہ و نود و ہشت ہزار و دو صد و دوازدہ دام ۱۹۸۲۱۲
از پرگنہ ملانوان وغیرہ مضاف صوبۂ اودھ بنام مورث ما رفعت پناہ
خوب اللہ خان بہ سیادت دعوائی پناہ کفایت و معانی دستگاہ نثار محمد خان
بہادر شیر جنگ حکم می دہد، درین زمان کسیکہ روایات خاندان را تازہ کرد
عم مکرم منشی شیخ محمد برکت اللہ است کہ بزمان نیابت ریاست بلرام پور
ضلع گونڈہ ممالک اودھ بجلدوی خدمات قحط سنہ ۱۹۰۷ و ۰۸ء و بحفظ
خلق اللہ از مصائب آن سرکار عالیہ برطانیہ بخطاب خان بہادر[1] سرفرازی
بخشید و بعد از حصول پنشن بہ منیجری ریاست سنگھا چندہ ضلع گونڈہ مقرر فرمود
تاریخہاے رحلت حضرت ممتاز بسیار گفتہ شد لیکن اینجا بوجہ اختصار یک قطعہ
درج میکنم، ریختۂ کلک گوہر سلک جناب مولوی شیخ محمد عطاء اللہ صاحب مرحوم و مغفور

ممتاز ہزار داستان بود　　مرغ روحش چو کرد پرواز

---

[1] برادر اصغر خان بہادر تاریخ خطاب چہ خوش گفتہ ع

بحمد اللہ العزیز القائم الحی القیومی　　آنکہ بخشیدہ ز فضل خود بما خیم عز و شان
برکت اللہ نام او خان بہادر شد خطاب　　پیش تاج برٹش و شاہنشہ ہندوستان
حبذا آثار صبح عرفہ عید الضحے　　مرحبا و اللہ اکبر بر لب ہر سبحہ خوان
در فضا گشتہ صداے کامرانی و نشاط　　شد عیان با مبارکباد شاد و تر زبان
گل فشاندند اے تسلیم اہل سخن نیز این چنین　　شد دو بالا نام آن ذیجاہ تاریخش بخوان

۶۸۸ ۵۰　　۱۳۷۶ یا ۶۸۸ + ۲
۵۰
سنہ ۱۳۲۶ھ

پیروے جہانیان غمگین | در ہاے الم جہان جہان باز
مداح رسول بود بتحقیق | باحسان بودہ است ہمراز
برداشت بخود قصیدۂ مدح | ہر جا چو بدان شود سرافراز
بنمود عطا چو فکر تاریخ | از عرش چنین رسید آواز

فرمود پیمبر ش شنیدہ
فردوس صلہ شود بہ ممتاز

سنہ ۱۲۷۵ھ

احقر العباد محمد محب اللہ بی۔اے (علیگ) ڈپٹی کلکٹر و اسسٹنٹ مہتمم بندوبست حال تعینہ ضلع اوناؤ این کتاب لاجواب بنام نامی بزرگ خاندان جناب مولوی شیخ محمد روح اللہ صاحب قبلہ مدظلہ العالی وکیل و رئیس اوناؤ بکمال ادب معنون می کند۔

سنہ ۱۳۴۲ ہجری مطابق سنہ ۱۹۲۳ عیسوی
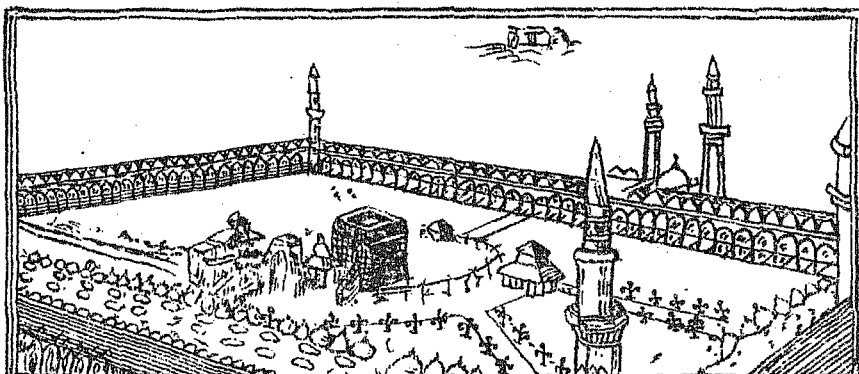
بسم اللہ الرحمن الرحیم

شکر حق کاین نامے نامہ — زیب تو بگرفت از حنامہ

بحر رکض الخیلش عنوان
موج پیشین حمد یزدان

اول گویم توحید از حق — گر دوے یابد نظم زونق
عالم حادث کش و سے خالق — با مرزوق او مار ا رازق
نے او را ہستی دایم — قیوم عالم زو قایم
گویا شنوا بینا دانا — نے کس ضد بش نے کس مانا

سلہ بالضم اول سپاس داشتن وثنا گفتن منعم راست بر نعمت وضد کفر ست کقولہ تعالیٰ ان تکفروا فان اللہ غنی عنکم ولا یرضی لعبادہ الکفر وان تشکروا یرضہ لکم ودر نامی نامہ سوائے صنعت تجنیس زاید اضافت مقلوب ست اسے نامہ نامی ۱۲ سلہ رکض الخیل وابن عبارت ست از بحر متقارب اثلم کہ ارکان سالم آن فعولن ہشت بار است وثلم حرف اول بفعید فعولن باقی ماند فعلن مبدل گردد و متدارک مقطوع ہم میتوان گفت بالجملہ وزن فعلن ہشت فعلن ست واصل متدارک فاعلن ست بتقدیم سبب یعنی فا بر وتد یعنی علن و بزحاف قطع آخر آن دور شد وما قبل آن ساکن باقی ماند فاعل آمد یا مانوس آن کہ فعلن ست تبدیل کردند و درین بحر اگر جا ہی کہ فعلن بتحریک آید جائز باشد ورکض الخیل در لغت اسپ را پاشنہ زدن است ودر اصطلاح عروض نام بحر متدارک است ۱۲ سلہ قیوم صیغۂ مبالغہ ست وقیوم وحی باتفاق علما اسم اعظم ست بخواندن یاحی یاقیوم برمتمسک است ثبت حل مشکلات ۱۲

نے عرضش نے طولش نے عمق ‌‌ جسمش گفتن باشد از حمق
نے او جوہر نے از اعراض ‌‌ صورت بندگی زین اعراض
نے باشد معدود آن واحد ‌‌ نے محدود ست اُف بر جاحد
نے جزو ست او کش کل باید ‌‌ نے کل کز اجزا شاید
چونی ورد سے نے چندی ‌‌ چون و چند این بروے بندی
وقت رجاے نے بہرش خاص ‌‌ دانند خاص و عام اشخاص
کامل او را یکسر اوصاف ‌‌ از نقصان باشد پاک و صاف
زو در خورد ہر کس جودے ‌‌ نبود غیر از وے مسجودے
ہم مسجود او ہم موجود او ‌‌ ہم مقصود او ہم معبود او
بر ما شد طاعاتش واجب ‌‌ تا گردد از آتش حاجب
فرض عین از انہا اینہا ‌‌ کاف صاد ین و حا و زا
این آئین اسلام آمد ‌‌ از پیغمبر اعلام آمد

سہ جوہر چیزیست کہ قایم بذاتہ باشد و اعراض بفتح اول جمع عرض ست کہ قایم بغیر بود پس کاغذ جوہر ست و رنگ و عرض و طول آن عرض باشد و این ہر دو حادث اند یعنے نو پیدا شدہ و او تعالی قدیم ست از ہمیشہ بود و ہمیشہ ماند لہذا او تعالی را جوہر و عرض گفتن روا نباشد و اعراض بالکسر مصدر ست بروزن انکار بمعنی منکر شدن ۱۲ سہ فرض عین آنکہ باداے بعضے از ذمہ دیگران ساقط نشود و مراد از کاف کلمہ طیبہ ست و صاد ین صوم و صلوۃ و از زا زکوۃ و از حا حج در کتاب الایمان مشکوۃ شریف ست بروایت عمر فاروق رضی اللہ تعالے عنہ کہ جبرئیل علیہ السلام پرسید یا رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم اسلام چیست آنحضرت صلعم فرمودان تشہدان لا الہ الا اللہ وان محمد رسول اللہ وتقیم الصلوۃ وتوتی الزکوۃ وتصوم رمضان وتحج البیت ان استطعت الیہ سبیلا ۱۲

ز موج دگر این بحر لآل
از نعت نبی آن ختم کمال

۱ ب بی میم احمد نبی یکتا	۲ پس میم او ۳ یسین هم طاها
از لوح نبوت آن فاخر	الف اوّل یای آخر
و آن ۵ شین یا و الف آورد به سم	باجات حدوثش قاف قدم
قرآن ناطق برسالت او	ناطق قرآن ست جلالت او
گفتا بحقش حق اکبر	۶ انا اعطیناک الکوثر
زان شمس بصنع بس کامل	۷ اکسیر قدرت برده ظل
وان ظل که بعینه نور بود	ز شمس فلک مقطور بود

۱ و این موج از همان بحر رکض انجیل ست لیکن ارکانش جای بسکون عین و جای بتحریک عین آید و فعلان بجیان ست بلکه بسکون عین ست بزحاف قطع که بیانش گذشت که آنکه بتحریک عین باشد بزحاف عین بود که حرف دوم از سبب دور شود از فاعلن فعلن باند ۱۲ ۲ بی میم یعنی بی ریب از لطف خالی نیست چه قال علیه السلام انا احمد بلا میم که اگر لفظ احمد را بی میم خوانند احد باشد چنانچه صوفیان نکته همی دارند ۱۲ ۳ پس میم یعنی پس چهل سال نبی شد و قرآن نازل گشت و در آن طٰهٰ و یٰس نام یافت طٰهٰ و یٰس هر دو سوره از قرآنست و حروف مقطعات که لا یعلمها الا الله و نیز سریست که بجز او تعالی و حبیب او کسی نداند که گفته اند سر الحبیب الی الحبیب لا یطلع به الرقیب ۱۲ ۴ از نجبت آل یا که را آل طٰهٰ و آل یٰسین گویند ۱۲ ۵ شین یا حق پیدا شود یا ح ق ۶ این صنعت تضمین ست که قول خداوند تعالی را ضمیمه کلام خود گردانیده چنانچه نظامی می فرماید

هست کلید در گنج حکیم * بسم الله الرحمن الرحیم * و کوثر از کثرت ست یعنی بسیار ... از هر شی باولاد و علم و خیر آن و نیز نام چشمه ایست در بهشت که برای آن حضرت صلی الله علیه و آله وسلم مخصوص ست چون بعد وفات حضرت عبدالله و قاسم ملقب بطیب و طاهر کفار بر آن حضرت طعن میکردند که ابتر ست یعنی نسل بریده و دین او هم بعد او منقطع خواهد شد آنحضرت را ملال بود حق تعالی برای تسلی و تشفی او سورهٔ انا اعطینا نازل فرمود که کثیر دادیم ترا کوثر پس نماز گذار و قربانی کن برای رب خود تحقیق دشمن تو ابتر ست ۱۲ ۷ اکسیریان زر را شمس میگویند و نیر کی که در ساختن زر از مس ... مانند آنرا ظل می گویند چون دور شود زر کامل عیار گردد۔

از کرسی جا هش عرش فرد | معراج مکین تر پایهٔ او
انسان[1] از بهر عبادت هست | پیغمبر بهر رسالت هست
او حق عبادت کرد ادا | هم حق رسالت کرد ادا
زان عبده[2] و رسولش شد تعظیم | همچون دگران نے بر[3] روح و کلیم[4]
این مرتبه ها چون کرد تمام | شد ختم رسل هم خیر انام
نبی اکرم ذخر[5] عالم | مصطفیٰ[6] اعظم فخر آدم
تقی اے نقی از کے | زکی[7] اے صفی اصفی اے تقی
برهان جلالش آل او | اصحاب دلیل کمال او
گر ذکر ز صدق صدیقش[8] | یوسف بنماید تصدیقش
عمرش[9] بقلم موسیٰ ز عصا | بر نیل کند امضای قضا
آن جامع قرآن عثمانش[10] | در خلد رفیق ذیشانش

---

[1] ما خلقت الجن والانس الا لیعبدون ۱۲ [2] اشارت از تفضیل این خطاب بخطابهائے دیگر انبیا [3] جبرئیل علیه السلام [4] حضرت موسیٰ علیه السلام [5] خزانه [6] برگزیده [7] تیز عقل [8] ابوبکر صدیق را فضیلتے است که اگر ذکر صدیق اکنم یوسف صدیق تصدیق فرماید که او هم صدیق بود و صدیقیت مرتبه ایست که حق تعالیٰ بر نبی از وحی و بر صدیق از الهام خبر میدهد گاه باشد که قبل از وحی او را آگاه فرماید و بعد نبی مرتبهٔ صدیق است کما قال الله تعالیٰ من یطع الله والرسول فاولٰئک مع الذین انعم الله علیهم من النبیین والصدیقین والشهداء والصالحین ۱۲ [9] در ایام جاهلیت هرگاه دریائے نیل میخشکید دختر بے جهد را که زینت کرده در آن مے انداختند آن وقت از جوش فرو می نشست چون در عهد عمر فاروق رضی الله عنه بجوش آمد و مردم دستور سابق را بیان کردند حضرت عمر رضی الله عنه بر پرچهٔ کاغذ نوشت که ای نیل اگر از طبیعت خود جوشیده فرو نشین فرو نشست و حضرت موسیٰ علیه السلام بر نیل عصا زده را عبور داد پس چنانکه موسیٰ علیه السلام از عصا بر نیل حکم جاری فرمود همچنان حضرت عمر از قلم حکم جاری ۱۲ [10] در حق عثمان رضی الله عنه جامع القرآن آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرموده لکل نبی رفیق و رفیقی فی الجنة عثمان ۱۲

مانند تجلی شان علی ؑ | از نور واحد هست جلی
مداح ز مدحت عاجز ماند | رضوان الله علیهم خواند
زینسان چو بود شان اصحاب | پس رتبهٔ آلش خود دریاب
من وحب رسول وآل رسول | دعوات طفیل شان مقبول

پے موج دگر بوزید نسیم
ز دعا بجناب خدای کریم

احدا بحق احدیت تو | صمدا بحق صمدیت تو
بنبی ؐ که بود خور برج کرم | به علی ؑ که بود دُرِ درج حرم
به بتول که دامن عصمت او | ز بخور تطهیر یافته بو
به حسن ؓ که شکر شده ز هر قضاش | به حسین ؓ و شهادت و صبر و رضاش
بامامت عابد زین عبا | بکرامت باقر دلق قبا
بصداقت جعفر و صادقیش | بشفاء قلوب ز حاذقیش
بحلیمی کاظم و طاعت او | برضا رضا و قناعت او
بسمی نبی که تقی ولیست | بنقی زکی که سمی علی ست

له وعلی علیه الرضوان برادر عم زادهٔ آنحضرت صلی الله علیه وسلم بود مراد از نور واحد علی بودن اوست و انا وعلی من نور واحد را محدثین صحیح نمیگویند از موضوعات قائلان شریک نبوت نسبت علی بوده باشد ۱۲ سله
این موج الهمان بحر رکض الخیل ست لیکن درنش بحریک عین فعلن و فعلان ست و اصل آن فاعلن ست
بجای عین حرف دوم از سبب دوم شده فعلن ماند ۱۲ سله قال الله تعالی انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس
اهل البیت ویطهرکم تطهیرا این آیت در شان اهل بیت ست بآن بخور مطهر دود خوشبوی دامن عصمت حضرت
بتول علیها السلام بوده و دستور زنان گرفتن دود خوشبو بوده است لهذا این صفت حسب حالش بلاغتی
افزوده و بتول بفتح اول بمعنی روشیده و بریده شده از دنیا بوده است کقوله تعالی وتبتل الیه تبتیلا یعنی بریده شو
بسوی پروردگار خود بریده شدنے و این لقب حضرت مریم و فاطمة الزهرا علیها السلام بوده است ۱۲

به حسن رض که لقب شده عسکریش
به محمد مهدی و رهبریش

که نگر سوی ما بکرمی خویش
که گذر ز گنه به رحیمی خویش

بنگر بنگر بضراعت ما
بگذر بگذر ز شناعت ما

دم نزع نزاع بدیو چه هست
مددی که باو بدهیم شکست

چو زمان سوال رسد بلحد
بجواب وی احمد و گوییم احد

بعبور صراط چو ره سپریم
کرمی که چو موج تگه گذریم

چو حساب کنند گناه زما
تو دریغ مدار نگاه زما

چه بکست ترازو ما چه سخن
به نکوئی خویش گرانش بکن

ز جمیع عقاب نجات بده
درکات بسوز و درجات بده

بربای مرض که طبیب توئی
به پذیر دعا که مجیب توئی

غلطم غلطم چه دعا چه دعا
که کریم توئی چه خطر ز خطا

بدرت چو امید پناه بود
گنه است که بیم گناه بود

چه دعا و چه ما و چه حاجت ما
چه تضرع و عجز و لجاجت ما

تو مقر بغفوری خویشتنی
به مقر گناه دگر چه کنی

نه اگر ز تو حکم خدای کریم
به دعاست چه حاجت عبد اثیم

که بس است شفاعت اهل قبول
نبی و علی و حسین رض و بتول

۱؎ کنایت از کلمهٔ توحید ۱۲ ۲؎ شفاعت در لغت بمعنی خواهش کردن و در اصطلاح آمرزش خواستن از گناهان او وده از پیغمبر ما صلی الله علیه وسلم روز قیامت بمقام محمود شفاعت امت خویش و دیگر امم خواهند فرمود و نیز همین است شان صدیقین شهدا و صالحین و دیگر مومنین هم حسب مراتب شفاعت خواهند نمود و بحکم خداوند تعالی که فرموده من ذا الذی یشفع عنده الا باذنه نظم نامید یا محمد از دنیا پاک ٭ امم را جمع چون انجم بر افلاک ٭ که هفتاد الف رحیب بود زان ٭ شفیع دیگران گردد بغفران ٭ ز مهر النفس بود بالف هفتاد ٭ شفاعت آن زبان دارد مبرین یاد ٭ شهید اکبر ز عبا دو عالم ٭ بخشاند بسیاری ز آتش ٭ ز شاگردان عالم همچو انجم ٭ شفاعت رو نماید بهر مردم ٭ شفیع چار صد حاجی و حافظ ٭ شود هم یازده کس را محافظ ٭ دگر با چار مومن هم زبانند باقی

صلوات خداے بروح همه | نفحات تحیه فتوح همه

موج[1] دگرش در تالیف
با مدح شه جسم تشریف
وین وزن ببحر عالی
از خلط نباشد خالی

آمد یارم سحر از در | از خور رخ او روشن تر
گفت از سر لطف و ناز | که احسان الله الممتاز
من مید همت تکلیفی | ز تو میخواهم تالیفی
تاریخ بنظم بس خوش | طرز نو و صنع دلکش (بخفاے واو ۱۲)
قصص از آدم ذبیحاه | تا خاتم[2] ما صلی الله
هر فصلی و وزنش دیگر | بس موجز و صد نقش مسطر
گلگشت کندش گر صادر | ماند ز تو نقش نادر
نام تو شود زان بالا | انشاء الله تعالی
بشگفته سخن زان دلخواه | گفتم برضا بسم الله

(بقیه) ابلهم الپس حینئذ باشند زعفران شهر روزه شفاعت * بود قاری وصائم را براحت * پی ظالم شفاعت نیست زنهار همین دون بهر این شش فرقه نار * گروه قدر و جبر و رفض و مرجی * خوارج زان ششم باشد جهمی * و لا ینفع هم شفاعة الشافعین ۱۲

[1] این موج هم از بحر رکض الخیل ست مگر رکن اخیر آن فاع و فا نیز آمده و اصل هر دو مفعولات ست بزحافات جمع و سبب از اول آن دور شده لات منقول بفاع مانده باز کف را با و شامل کردند حرف هفتم از مفعولات دور شد مانوس آن لا بنا مانده وزنش فعلن فعلن فعلن فاع یا فا ماند اگر از بحر سریع که یا دو بار مستفعلن مفعولات ست مخلوط شود فعلن فعلن مفعولات ست و اگر از منسرح که بجهار مستفعلن مفعولات ست مختلط باشد فعلن فعلن مفعولات گردد ۱۲

[2] خاتم بفتح تا بمعنی انگشتری و بکسر هم آمده یعنی ختم کننده که مرا پیغمبری بر او ختم شد ۱۲

تر دستِ رقم شد خامه — زین دست نوشتم نامه
نی نامه که بحرِ مواج — شه را اگرش تندر تاراج
آن شاه شهان ظلّ الله — نور دو جهان اکبر شاه
او ثانی اوّل اکبر — واسط بمیان هفت اختر
من فیضی فیاضی سان — مدحت گرِ آن اکبر شان
منزل پی سر آن اکلیل — خورشید و بجیرش تحویل
جاه تختش که دهد عرض — فوق الفلکش تحت الارض
کرم و همت کرد اختم — بر حاتم مدحت او ختم
بر او ذکر از شان معن — بی معنی و شایانِ طعن
رفت از نعم او تندکار — نعمان نعم کرد اقرار
عدلش بزبان هر کس را — سبب عذلی بر کسری
تازد چو سمندش در جنگ — رخش رستم بشود لنگ
سیف ازرند آن مرد افگن — تا سیفِ یزن گردد زن
علمش شکند کمر طور — علمش بزند موج نور

(حواشی بین السطور: هفت نشست ۱۲ — واجب ۱۲ — نام ۱۲ — تهمت ۱۲)

ـــــــــــــــ

۱ اکلیل بمعنی تاج شاهان و نیز منزلی از منازل ماه ۱۲ ۲ معن بمعنی نام ۱۲ ۳ نعم بمعنی آری ۱۲ ۴ سیف نهوالنیرن نام مردی او بکسر با ۱۲ ۵ سیف اول بمعنی شمشیر و سیف ثانی نام پهلوان و این دو لفظ از قسم تجنیس است تجنیس در لغت یک جنس بودن و در اصلاح بودن دو لفظ متشابه بجنس و این تجنیس بر پنج قسم است تجنیس تام و آن آنست که متحد باشند دو لفظ در حروف و ترتیب و اعراب و مختلف باشند در معنی چنانکه نخل و نخل یعنی درخت خرما و سخی باشد و دقیق و دقیق بمعنی نازک دار تجنیس ناقص آن آنست که متحد باشند دو لفظ در حروف و ترتیب و مختلف باشند در اعراب و در معنی چون بُرد و بَرد و بُر سامان بکی و گندم و تجنیس خط و آن آنست که متحد باشند دو لفظ در صورت بخط و مختلف باشند در حروف چنانکه خبر و خبر و گردن و نان و شوند و زکوی تجنیس قلب که متحد باشند دو لفظ در حروف و مختلف باشند در ترتیب چنانچه ب و بر معنی بود و دیگار و سامان و تجنیس زاید و آن آنست که متحد باشند دو لفظ در بعضی حروف و ترتیب و در یک لفظ چیزی زاید باشد چنانچه صولجان و صول ۱۲

حق وا دبعرفانش ہم | دل ابراہیم ادہم
در فر و ظفر برد انا | باشد بسلیمان مانا
کاسم اعظم اگر انجاست | اسم اکبر شہ ماراست
سامان[1] بر او بے سامان | وز فقر اساسان ساسان[2]
اشکانش[3] ز شکان[4] ور | سلجوق[5] ز جوق چاکر
وصفش بس مختصرست این | آرے آل تمر[6] ست این
تا اختر و خور با تاب است | تا لعل و گوہر با آب ست
لعل سر تاجش خور باد | گوہر تختش اختر باد
امید بود کاہل فن | گر بنگرد این نقش من
تحسین بکند بر خوبش | اصلاح دہد معیوبش
اینک من و راہ تحقیق | واللہ ولی التوفیق

قصۂ آدم[7] رمل[8] شد بحران
موج پیشین تا چہ بابل روان

اوّل از بحر قدم موجیکہ خاست | گرد کن لوح و قلم را کار راست

---

[1] ملوک سامانیان یعنی ملوک سامانیہ بے سامان اند ۱۲ [2] ملوک ساسانیہ [3] ملوک اشکانیان ۱۲ [4] یعنی ملوک اسکان از دربانان او و ملوک سلجوق ملازمان او ۱۲ [5] ملوک سلجوقیان ۱۲ [6] تمر بالکسر تاے فوقانی وضمیم لفظ ترکیست و معمول ترکیا نست کہ اعراب بحرف آورند باین وجہ تمر را تیمور گویند بسبب یای تحتانی و تاے فوقانی را مکسور خوانند بباعث واو میم را مضموم و تیمور نام جد اعلی اکبر شاہ بادشاہ دہلی ست ۱۲ منہ رحمہ ربہ [7] آدمہ یعنی گندم رنگ ست ابو البشر گندم رنگ بودند لہذا نام او آدم شد [8] رمل بفتح اوّل و سکون دوم بمعنی ریگ ست و بفتحتین بوبیہ صدن و نام بحری ست کہ وزنش فاعلاتن فاعلاتن فاعلات ست و اصل فاعلات فاعلا بود بزحاف قصر کہ اسقاط ساکن بست از رکن اخیر فاعلات ماند چنانچہ مولوی روم میفرمایند
من ندانم فاعلاتن فاعلات ۔ شعر میگویم بہ از آب حیات

نقطهٔ[1] نور محمد[2] زد قلم — خط هستی یافت زان سطح عدم
هرچه بود و هست و آید زین مکان — جمله شد از کان کن در شد کان
ماند چندی شاهی دیو و پری — بر زمین نوبت بنوبت سروری
لیک پیغمبر نبد شان در میان — هر یک از نام محمد تر زبان
صدق آن از کشف گویا بوده است — یا ز القا یا ز رویا بوده است
بعد عزل شان بجرم آشکار — بر ملا یک کار را آمد قرار
زان بنی جان زمرهٔ کردند اسیر — از اسیران بود ابلیس شریر
کرد آن طاعت که با فطرت ز نار — شد برای نوریان آموزگار
پس حکومت یافت کاستدعا نمود — نخوت او زین جهانبانی فزود
تا ندا آمد ز عالم آفرین — کافرینم نائب خود در زمین
جبرئیل[3] آمد بحکم نور پاک — تا بگیرد از زمین یک قبضه خاک
شد زمین ز اندیشه صرف لرزه ها — گفت از من دست کش بهر خدا
رحم کرد و پاس سوگند عزیز — باز اسرافیل[4] و میکائیل[5] نیز
لیک عزرائیل[6] چون محکوم شد — رحم امر زد حقش مرحوم شد
سخت بیرحمانه خاکی برگرفت — کار آخر پس از و نبود شگفت
آن تراب اول بچندین حال گشت — طین شد و بعد از حما صلصال گشت

---

[1] در اصطلاح علم حکمت نقطه آنست که از عرض وطول وعمق خالی باشد و خط آنرا گویند که طول دارد و عرض و عمق ندارد و سطح آنکه عرض دارد وطول و عمق ندارد و آنکه عرض وطول و عمق هر سه دارد آنرا جسم گویند و همین معنی جسم تعلیمی است و درین نقطه نکته است که جامی فرمود ابیات علم صوفی خط و علمی حق نقطه ٭ از وجود نقطه باشد بود خط ٭ نقطه جنبش کرد و شد خطی پدید ٭ لیکه بود نقطه در وے ناپدید ٭ زین سبب فرمود حضرت مولوی ٭ با کمال معرفت در مثنوی ٭ علم حق در علم صوفی گم شود ٭ این سخن کی باور مردم شود ٭ [2] در حق صوفی محاوره است که فلان بما خدایش بیا مرزد ۱۲

پس بچل صبحی خمیرش شد بآب — تا برآمد جوهرے بہ ز آفتاب

در حریم قرب دست تنگرے[1] — داد آنرا حسن زیبا پیکرے

با ملایک حکم شد سریان[2] کنید — سیر آن نے از رہ طریان کنید

پیش پیش ابلیس وایشان از قفا — سیر سریان کردہ از سر تا بپا

قلب را دید ند عرشے[3] باعلو — استوی[4] الرحمٰن را جاے درو

مانع سریان ایشان اندران — گشتہ حجاب جلال و عز و شان

دنگ ماند ابلیس زان قلب سلیم — با حسد گفت انہ شیء عظیم

سجدہ اش را حکم شد وقت نفخت[5] — خورد زان ابلیس پیچ و تاب سخت

جملہ فرمان بردہ او از سرکشی — گفت این خاکی بود من آتشی

[1] بمعنی خدا [2] درآئید [3] اشارہ بہ لفظ علی العرش [4] الرحمٰن علی العرش استوی ۱۲ [5] نفخت فیہ من روحی یعنی دمیدم درو روح خود را بدانکہ روح چیز یست کہ چون در دل مخلوق فرود آید تمام اعضا را زندہ نماید و این روح را نفس ناطقہ گویند از رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم پرسیدند کہ کیفیت روح چیست آئیہ کریمہ قل الروح من امر ربی نازل شد ای بگو روح امر پروردگار من ست یعنی از مبتدعات کہ بامر کن کاین شد بی مادہ و مخصوص بعلم خداے عزوجل است کسی دیگر دانا نیست کذا فی تفسیر حسینی و بسبب آن روح جسم را حیات است ورنہ ممات و نیز روح را موت شرعا بر دو گونہ ثابت اوّل آنکہ بعد از مفارقت بدن از ترقی بازمی ماند دوم آنکہ بعضے تمتعات و تلذذات مثل اکل و شرب و سیر و دور کہ بواسطہ بدن بود از دست او رود و آن روح مثل جسم بعد فوت متغیر نمی شود بلکہ بسبب جدا شدن از کثافت جسم روشن تر میگردد کذا فی عزیزیہ و اگر روح مومن ست مقامش علیین کہ کتاب اعمال نیکان درو باشد و آن بر آسمان ہفتم در زیر عرش ست و اگر روح کافر و منافق ست جایش سجین کہ نامۂ اعمال کافران دران باشد و آن شجریست مجوف زیر دوزخ پوشیدہ و روح انبیا بجسم نورانی در بہشت و روح شہدا در شکم طیور زندہ سبز پروازان بہشت زیر عرش باشد اگرچہ حیات ابتدائی شان بسبب موت فوت شدہ لیکن بحیات جزائی دران مقام مسرور بودہ ہرچہ میخواہند میخورند و می پوشند و تلذذات و تمتعات ہرگونہ حاصل دارند مگر عود و اعادہ باز درین عالم ثابت نیست البتہ تعلق با اجسام دارند و چون آن روح منقطع العمل ست رسانیدن خیر و شر نمیتوانند تا آنکہ قدرت رد سلام ندارند پس چون حق تعالے آن روح در جسم حضرت آدم علیہ السلام دمید ملائکہ بموجب حکم سجدہ کردند ابلیس حسد برد سجدہ نہ کردہ ۱۲

چون نخست اقرار آن عظمت نمود — این اباؔ غیر از حد آخر چه بود
با دو دست آن کشش الٰهی ساخته — هست عالی از همه بے ساخته
ناسزئی شیطانؔ شد و ملعون لقب — خاکی آدم شد و مقبول رب
تا شود علم ملایک شان او — علم الاسماؔ شد برهان او
رفع تنهائیش را رب ودود — هم ز پهلوئی چپش حوا نمود
گفت فردوس برین جای شماست — زان خورید انچه تمنای شماست
لیک کم آئید نزد این شجرؔ — وان ز گندم بود اصل شور و شر
مدتے با امتثال ذو المنن — بوده اند آنجا مقیم آن هر دو تن
لیک جان از جوش عشق معنوے — داشت نالان شان بقول مولوی

ا اباؔ بمعنی انکار ۱۲ آنکه اورا ۱۲ شیطانؔ مشتق از شطن بمعنی مخالفت بالقصد ست چون ابلیس از حکم خداوند تعالیٰ دربارۂ نکردن سجدۂ آدم علیه السلام مخالفت عمداً نمود بنام شیطان موسوم گردید و معنی ابلیس ناامیدی از رحمت است چون شیطان از رحمت ایزدی ناامید گشت باسم ابلیس ملقب شد و آن ملعون رجیم هر روز بر سر آب تخت نهاده بران باغرور و تکبر تمام می نشیند و لشکر خود را بر بنی آدم میفرستد تا تباه سازند و در فتنه اندازند مگر بر بندگان مخلصین قابو نمی یابد و وقت تولد بنی آدم رامس کردن و خلانیدن تا اثر ضلالت شود و گریه مے آرد الا بسبب قبول شدن دعاے مادر حضرت مریم که بخواندن ۔اعیذها و ذریتها من الشیطان الرجیم درخواسته بود حضرت عیسیٰؑ و حضرت مریم علیهما السلام رامس کردن نتوانست و باشکال مختلفه متمثل میشود مگر بصورت بابرکت آنحضرت صلی الله علیه وسلم متمثل نمی شود و هکذا فی الاحادیث و مثل انسان در ایشان هم هفتاد و دو فرقه گمراه اند و در مسلمانان شان نیز فاسق و فاجر و منافق اند و گویند که همراه فرزند بنی آدم شیطانی پیدا میشود آنرا همزاد گویند اینهمه ملعونان دشمن بنی آدم اند فرمود خداوند ان الشیطان لکم عدو فاتخذوه عدوا و عفریت یعنی دیو از قوم جن است کقوله تعالیٰ قال عفریت من الجن انا آتیک به قبل ان تقوم من مقامک و جن را در فارسی پری گویند چون زنان ایشان خوبصورت می باشند لهذا پری بر زنان شان اطلاق میکنند ۱۲ ۔ علم آدم الاسماء کلها ۱۲ ۔ قال الله تعالیٰ و لا تقربا هذه الشجرة یعنی نزدیک نشوید این درخت را و آن درخت گندم بود و درین آیت الف لام جنس ست ای نزدیک جنس درخت گندم نروید ابلیس پر تلبیس حضرت حوا را فریب داد و گفت شما در لوح محفوظ دیده اید که هبوط شما در دنیا خواهد شد لهذا او تعالیٰ از خوردن گندم این درخت منع فرموده ۱۲

بشنو از نی چون حکایت میکند | از جدائیها شکایت میکند

کز نیستان تا مرا ببریده اند | از نفیرم[1] مرد و زن نالیده اند

قهر حق از بهر شیطان بعد ازان | گشت مانع گشت او را در جنان[2]

پس ز بهر حدیکه سے آورد رو | خازنان خلد گشتی[3] سد او

بود یک مارے ز خزّان بهشت | ساخت با او آن نژند بدسرشت

گشت آن مار از لجاجت رام او | بد شدش انجام چون انجام او

در دهن جا داد و بُردش در جنان | داد حوّا را فریبے در زمان

از دگر گشتی خورانده گندمش | نیز خورد از دست حوّا آدمش

این خطائی اجتهادش بوده است | زانکه در جنس اتحادش بوده است

آن الف[4] و آن لام تعریف از شجر | شد دو چوب دام شرّ آن اشرّ

کرده رنگین دانه هذه بریو | طائر قدسی بدام آورد دیو[5]

در زمین پس شد هبوط[6] آن چار را | آدم و حوّا و دیو و مار را

---

[1] از آواز من [2] گنجینه داران [3] سرگشته [4] و آن الف لام را از قسم تعریف و هذا را برائے تخصیص بیان کرده آن الف و لام را دو چوب دام بگیرد و هذه را دانهٔ رنگین تلبیس ظاهر ساخته که ازین درخت نخورند از دیگر گشت باید خورد تا همیشه در جنت باشند حضرت حوّا در فریب او آمده از دیگر گشت گندم خورد و حضرت آدم را خورانید آورده اند که چون ازو این گناه سرزد شد او تعالی دختران ایشان را بهیجده عقوبت گرفتار فرمود اوّل حیض دوم ولادت سوم فرق والدین چهارم ماندن به بیگانه یعنی شوهر پنجم نفاس ششم نه مالک بودن امر خود را هفتم نقصان میراث هشتم طلاق نهم بودن در دست غیر دهم عدم حلال بودن بجز یک شوهر یازدهم اعتکاف در خانه دوازدهم شهادت دو زن برابر یک مرد سیزدهم عدم خروج از خانه بدون ذی رحم محرم چهاردهم عدم وجوب نماز جمعه و عیدین و جنازه و جهاد پانزدهم عدم صلاحیت قضا و امامت شانزدهم بودن ثواب از هزار حصه یک حصه و باقی بمردان هفدهم تمتّع زن حرّه دو چند از کنیز هیجدهم عدت بجهت طلاق و برائے موت شوهر کذا فی تحفة المسلمین نقلاً عن خزانة الروایات ۱۲

[5] دیو بمعنی شیطان ۱۲ [6] هبوط بمعنی فرود آمدن ۱۲

مهبط[1] هر یک جدا شد اندر آن / هند جدۀ سیستان مازندران
ز انفعال جرم آدم میگریست / وز عتاب حق بروشد تلخ زیست
حله های خلد از وی کنده شد / همچو گندم برهنه افگنده شد
بهر ستر عورتش جز برگ نی / وز برائی قوت هیچش برگ نی[2]
بر سر کوه سراندیپ آن رهو / کامد اورا مهبط از تقدیر هو
تا چهل روزی نشسته گرسنه / رو بسوی حق بی نوم و سنه[3]
ز امر حق آورد گندم جبرئیل[4] / شد پی ترتیب نان از وی دلیل
خورد آدم نان و روشن چشم گشت / منت حق بر زبان او گذشت
پس بر آورد از همان کوه آهنی / نیز گاو دشت بگرفت از فنی
ساخت ز آهن آلها از بهر کشت / دانه های گندم آورد از بهشت
هم تنوری ساخت کامد زان تنور / در زمان نوح طوفان را ظهور
گفت با آدم همی کاو این همین / دانه کار و این چنین کن این چنین
این همان گندم که خوردی از خطاش / کن بچندین سعی بهر خود معاش
این سزا بهر خطائے سابق ست / هر خطائے را سزائی لاحق ست
این مکافاتے بود مافات را / معصیت مے آورد آفات را
مدتے بر کوه بودش بود و باش / کار او کشت از پی امر معاش
روز و شب می بود گریان و ملول / توبه اش هرگز نمی گشتی قبول
تا شفیع آورد از وحی خدا (اے آدم ۱۲) / مصطفا و آل پاک مصطفے صلعم

۱ فرودگاه ۱۲ ۲ نی یعنی نیست ۱۲ ۳ بکسر اول یعنی غنودگی ۴ چون آدم علیه السلام بر دروازهٔ بهشت (باقی صفحه ۱۵)

دیده بود او بر درِ خلد برین | نام پاک او بنام حق قرین
داشت بانامش برهان قوی | نام آل[۱] پاک قرب معنوی
توبه انگه شد قبول عزوجل | وآن خلافش باخلافت شد بدل
شد کدورتها صفی الله گشت | قدر بالاو قدش کوتاه گشت
از درازی بر فلک سودی سرش | میشدی بیتابی از تاب خورش
از آرشها انچه زان پس ماند قد | شد شمارش یکهزار و چار صد
در حدیث آمد که قدِ مومنان | چون قدش باشد چهل گز در جنان
رنگ او را آن سیه دور از ریاض[۲] | از صیامِ بیض باز آمد بیاض
جبرئیل[۳] آوردش از دار السلام | میوه های خوش مذاق و بوی وفام
تا کند بوی جنانش تازه جان | گردش هندوستان جنت نشان
دیگر از یاقوت سرخی کوشکی | از بهشت آن نیز بی ریب و شکی
داشت در جائیکه اکنون کعبه است | گفت این بهرِ حج است ای حق پرست
بیت معمورست نامِ این مقام | این و این حج را مناسک بالتمام
نیز راوی اینچنین افسانه ساخت | کادم از اذن خدا آنخانه ساخت
سنگهاش آورد از جودی[۴] و طور | آتش آن سنگها گردید نور

(بقیه صفحه ۱۵) کلمهٔ لا اله الا الله محمد رسول الله نوشته دیده بود و جا لا وحی رسید که آن محمد را وسیلهٔ شفاعت گردان همچنان کرد که قصور معاف شد اگرچه در کلمهٔ مذکور لفظ آله نبود لیکن در جذب القلوب الی دیار المحبوب روایتی مراد بودن آله نام آنحضرت صلی الله علیه وسلم بقرب معنویست لهذا در اکثر جا آنحضرت صلی الله علیه وسلم آل را لفظا هم فرمود که اللهم صل علی سیدنا محمد و علی آل سیدنا محمد معلوم شد که دران کلمه آل را با نام محمد صلی الله علیه وسلم نسبت معنویست گو لفظا نباشد ۱۲
[۲] مرویست که چون این نام متصل آن نام دید از حضرت حق باعث عظمتش خواست ندا آمد که این از ذریت تست پس بدید یافت این عظمت آن نام را برای قبول توبه تشفیع آورد ۱۲ [۳] روضهای جنت ۱۲ [۴] هر دو نام کوهست ۱۲

ساخت در جائیش از فرش زمین
کان محاذی بود با عرش برین

هم رسیدش از بهشت اسود حجر
کز سر تعظیم جا کردش ببر

داشتش آن بانی بیت القدیر
چون روی[1] از بیت در رکن اخیر

بهر حج هر سال میکردی سفر
میشدی از هند سوی آن مقر

رفت بر معمول یک سال آن صفی
کرد حق بر وی جلی لطف خفی

یعنی آن حوا که بود از غم ستوه
شد نمایان ناگهش بالای کوه

در میان آمد بهم شان معرفت
عرف شد عرفات کوهش زین صفت

کرده با هم طوف با صد آرزو
رو بهند آورد آدم نیز او

خانهٔ بهر سکون آراسته
جامه بهر خویش واو پیراسته

جبرئیل[2] او را ز شعر گوسپند
کرد اشعار شعار دلپسند

زان صفا ها کز حق عافی شده
صوف پوش آن صوفی صافی شده

سروری هم یافت با پیغمبری
گشت منقادش همه دیو و پری

تا بوحش و طیر شد فرمان پذیر
دست دادش بر خلایق دار و گیر

[1] روی حرف اخیر بیت را گویند اگر ما قبل آن حرف علت باشد آن را ردف نامند چون شاد و بود و دید و اگر حرف علت نباشد قید چون درد و کرد و اگر حرف ما قبل روی قرب مخرج باشد چون نقل و فصل جایز بود و اگر حرف ما قبل روی متحد باشد از حسنات است آن را دخیل گویند چون سایل و مایل و اگر قبل ما قبل روی متحد باشد چون الف سائل و مائل آن را تاسیس نامند و تاسیس مختلف هم جایز بود چون سال و قال و اگر ما قبل روی مختلف باشد نیز جایز چون منزل و سائل و اگر بعد روی حرف جایز باشد چون کارت و کارم و مانند آن آن را وصل گویند و بعد وصل اگر حرف زاید آید چون سپردمش آن را خروج خوانند و اگر بعد خروج هم حرف زاید آید چون سپردمیش آن را مزید خوانند یعنی دال روی است و با وصل و میم خروج و شین مزید است ۱۲ و روی متحرک که آن را مجری باشد و وصل جایز بود چون دلی و هلی و وصل جایز نباشد چون دل و هل و متحرک چون گرده و برده جایز بود و وصل ها ۱۲

ده ز صحف آورد پیک سرمدش / کرد تعلیمی ز خط و ابجدش

نیک تشریف شرافت یافته / باطن و ظاهر خلافت یافته

رتبه‌اش از لطف حق چون یافت اوج / جبرئیل او را به حوا کرد زوج

درجهان عقد جنان را تازه کرد / جان و دل این را و آنرا تازه کرد

پور و دختی شام زادی هم صباح / اختلاف[1] بطن بودی در نکاح

طلعت هابیل را آمد ظهور / مولد او مطلع خورشید نور

داشت آدم از دمش افزون عزیز / کرده عشق خود پیشش حرز حریز

زادبین قابیل[2] و با او خواهرش / حسن وز افزون فزون زافزون ترش

خواستش آدم دهد هابیل را / ناقبول آمد سخن قابیل را

گو بود خواهر مرا با من سزد / باد هابیلش بکابل کی وزد

گفت آدم می توان قربان نمود / رو بسوی حضرت یزدان نمود

هرکه پذرفته[3] شود قربان او / باشد این دخت نکو شایان او

گوسپند از گله‌اش هابیل برد / گندم از مزروع خود قابیل برد

آتشی بر هیئت مرغی نمود / سوخته آن گوسپند از جا ربود

همچنان قابیل را گندم بماند / ناقبولی شعله در جانش فشاند

آتش کینش نموده تیزیی / گرم کردش بر سر خونریزیی

بهر فرصت هردمش بود انتظار / دود تا برآردش از روزگار

روز کی آن گوهر کان شکوه / خواب سنگین داشت بر بالای کوه

---

[1] یعنی پور شام بدخت صبح و دخت شام به پور صبح منعقد میشد ۱۲ [2] نام پسر آدم ۱۲ [3] تعفن پذیرفته یعنی گشت ۱۲

بر سرش آن سنگدل سنگے سپرد — در زمان چون آتش سنگ او بمرد
شعلۂ ہستی او خاموش[1] شد — در ہوا ہمچون شرر زد ہوش شد
کوہ وقفِ نالہ و فریاد کرد — این اجل ارث از پیٔ فرہاد کرد
خونِ اوّل در بنی آدم شد این — رسم بد بنہادہ در عالم شد این
از پدر ترسید قابیل آن زمان — مضطرب در کوہ شد سیماب سان
نعش او[2] بر دوشش ہر سو[3] میدوید — ہیچ تدبیری با خفایش ندید
تا کلاغے با کلاغے جنگ کرد — آن دگر را این یکے بنمود سرد
پس گوی کند و نہفتش زیر خاک — ہمچنان قابیل کردش در مغاک
رفت پس با خواہر خویش از وطن — بوم[4] بے میمنت توأم یمن
سنگ چون آن گوہر آدم شکست — کوہی از غم بر سر آدم شکست
بسکہ ہجرِ او دلش مغموم کرد — در عزایش مرثیہ منظوم کرد
آہ حرفے کاندرین لوح دو رنگ — حرف ثابت شد بسان نقش سنگ
از ہمان غم ہر غمِ عالم بود — آدمِ غمہا غمِ آدم بود
چند سالش در ہمین ماتم گذشت — آہ زان ماتم کہ بر آدم گذشت
تا خدایش داد بے خواہر پسر — شیث یعنی آنکہ شد پیغامبر
ظاہرش صافی و باطن طاہرش — از جبین نورِ نبوت ظاہرش
از خداوندِ جہان بعد از سلام — گفت جبرئیلِ امینش این پیام
کاین پسر نعم البدل ہابیل است — این خلعت از تو خلافت را سزاست

۱ یعنی ہابیل ۲ یعنی ہابیل ۳ قاتل قابیل ۴ سرزمین ۱۲

گوش آدم از لبش چون کام یافت — دیدهٔ او نور و دل آرام یافت
از برائی تربیت جهدش نمود — نایبِ خویش و ولی عهدش نمود
آن صفیِ[1] مظهرِ تام از اله — کز علی صورت بلندش گشت جاه
بود تا بود اندرین بیدا ای بود — با قیام و با رکوع و با سجود
چون الف شان هر دو اسم او را قیام — وآن رکوع او بشکل دال و لام
سجدهٔ او از سرِ صدق و صفا — بر مثال حلقهٔ آن میم و ها
شاهیش فقر و قبایش بود دلق — دل بخالق دست اندر کار خلق
تا دمِ آخر بدین سانش گذشت — باطن و ظاهر بدین شانش گذشت
گفت راوی ذریاتش سر بسر — روز میثاق آمدش پیش نظر
تر صدا از غیب شد ساز الست[2] — جمله با قالوا بلی افشانده دست
دید آدم در میانِ شان تنی — اشک گرمش موم گردی آهنی
گفت یارب کیست این و گریه چیست — یافت کز ابنائش داؤد نبیست
زلتی چون وی شود زو آشکار — تا زید گرید چنین بی اختیار
بر سر حالش دل آدم بسوخت — چون شرارش قطره های نم بسوخت

[1] حضرت آدم علیه السلام صنعت بیدیل صانع حقیقی بود و حسن صنعت بخوبی صانع پی می برد باین وجه مظهر تام الله بود زیرا که حق تعالی فرمود خلقت الآدم علی صورتہ ای پیدا کردم آدم را بر صورت قدرت خود که بی نظیرست یعنی آدم را بصورتی پیدا کردم که مثلی ندارد چون همیشه در قیام و در رکوع و سجود می ماند پس قیام او مثل الف هر دو نام و در رکوع او بشکل دال و لام و سجدهٔ او بشکل ها و میم آن هر دو نام بود لهذا لفظ الله با آدم مشابهت تمام دارد و درین حروف آدم و الله مشبهه ست و قیام و رکوع و سجود مشبهه ست و راستی و کجی و تدویر وجه تشبیه ست و گاهی مشبهه به هم مشبهه می آید که سعدی فرموده ؎ گل سرخش چو عارض خوبان ✤ سنبلش همچو زلف محبوبان ✤ ۱۲
[2] الست بربکم قالوا بلی ۱۲

گفت سالش چند گفتندش که شصت | گفت سالم الف گفتندش که هست

داد مش گفتا چهل زانچه مراست | لطف حق بر وی فزود وزین بخاست

فیض از میمش[۱] هم آن کس یافت | هم الف زین درجه آن وال یافت

شیث زامر حق وصی آنگاه شد | پس دم آخر ازو الله شد

با یکی کرد آن هزارش واصلش | خوش فراغی از دوئی شد حاصلش

شست با چشم تر او را شیث تن | جبرئیل آورد از خلدش کفن

بعد سی[۲] تکبیر آن از غم نزار | کرد بر کوه سراندیبش مزار

گوهر سر کیسهٔ کنز[۳] خفی | شد بزیر خاک کنج مختفی

حاوی غم شد دل حوای او | سر نزد جز وای از آوای او

کاست چون ماه دو هفته از ملال | گشت ماه چار هفته[۴] بعد سال

پهلوش آسود بر قول ثقه | این همان بوده ست پیشین سابقه

کوه را کردند فردوس برین | گر ز دراسکن[۵] درآمد آن هم این

وقت طوفان لیک آن هردو مزار | باز شد همچون در دار القرار

حمل کشتی شد عظام با عظام[۶] | بینش آمد باعث امن تمام

---

۱ عدد میم چهل باشد مراد از فیضش چهل سال بود و کم سال کنایه از داؤد علیه السلام ست چون آن چهل سال زیاده شد بعمر صد سال گردید و نیز الف آدم بدرجهٔ دالش یعنی بدرجهٔ چهارم رسید بفضل خداوند تعالی عمر او هزار سال باقی ماند که چون الف بدرجهٔ چهار رافته هزار شود ۱۲ ۲ در سنت آدم نماز جنازه به سی تکبیر بود ۱۲ ۳ کنت کنزا مخفیا فاحببت وان اعرف فخلقت الخلق ۱۲ ۴ یعنی بعد یک سال از وفات آدم وفات حوا رو داد چه ماه چار هفتم غروب میشود ۱۲ ۵ اسکن انت وزوجک الجنة ۱۲ ۶ استخوان ۱۲

چون سلیمان را مسلّم شد نگین — کرد در بیت المقدس شان دفین
لیک جدّه جده را گویند جا — بو قبیس از بهر جد جای جدا
ماند از قابیل ذکری این قدر — کشتش بدر بهمو و چون بیم پدر
کرد شیطانش زبس بی اختیار — غیر گردید از خود و با اخت یار
کثرتِ اولادش آمد در زمین — آن جحیم بد انجم و بد انجمن
عمر او را ماند چون پایان قریب — داد شیطانش بدین دستان فریب
کاتش از هابیل قربان در ربود — کو نهان آتش پرستی می نمود
گر بر آتش تو هم سجده بری — سر بخاکت می نهد دیو و پری
همچو آدم میرود فرمان تو — جمله عالم می شود قربان تو
هم بود اولاد تو با عزّ و شان — باشد از آتش معونت بهر شان
این شنید از ناری و فرمانش برد — برهمان کیشی که باید سوخت مرد
نیز اولاد وی این بگرفت کیش — بلکه اسباب طرب آورد پیش
شیشه و جام و می و نقل و کباب — نغمه و چنگ و نی و عود و رباب
اخت و دخت و مام میکردند زن — بیزنه[1] و داماد و باب خویشتن
چون خبر زین عیشها گردید فاش — نیز شد بعض از جوانب یار باش
عهد آمد تا ز شیث ادریس را — کاست آن رسم و ره ابلیس را
اینک از ایشان بیاغازم حدیث — طوق سازم بهر ابلیس خبیث
رخت چون آدم ازین منزل ببست — شد بسیر شیث و بر جایش نشست

[1] بیزنه بمعنی شوهر خواهر ۱۲

جملهٔ اولاد آدم کان زمان | میم در نقش الف بودش نشان
نرم بنمودند گردن ها همه | نرمی گردن از وهم با همه
همچنان تسخیر او جن و پری | وحش و طیرش بستهٔ فرمان بری
چل صحیفه شد بر او نازل ز حق | همبران حکم حقش نظم و نسق
با غل و زنجیر دین و سلطنت | نای شیطان بست و پای شیطنت
کرد تعمیر سرا چون قلوب | گشت مسلوب زبان سلوب عجب
کیمیا از صنعتش کامی بیافت | سیمیا از حکمتش سیما بتافت
شام را بزدود ظلمت از ظهور | مکه را کرد از اقامت صبح نور
روزه در روز و بشب بودش قیام | بی جدائی ساعتی از صبح و شام
ذکر و فکرش بود در هر جا و حال | هر دمش طوف دل و حج بعد سال
سیم آدم شد چو تا آن علم | اندرین سن یافت پور خوش شیم
با لب نوش و انوش اسم نکوش | بیش از حرفش بود داروی انوش

سله عدد میم چهل و معنا و لفظ در ضرب است و نقش الف یعنی هزار باشد چون چهل را ضرب کنند با هزار چهل هزار گردد آن وقت این عدد اولاد حضرت آدم و علی نبینا علیهما السلام بود ۱۲ سله درین بیت چند صنعت ست اول لف و نشر مرتب یعنی با طوق دین حلقوم شیطان و با زنجیر سلطنت پای شیطنت بست چنانکه فردوسی فرماید ؎ بریده درید و شکست و ببست ؛ یلان را سر و سینه و پا و دست ؛ دوم تجنیس خطی ست که نای و پای را یکصورت باشد سوم آنکه عنق ظرف است و حلقوم یعنی نای مظروف و در علم بیان از ظرف مظروف و از حال محل مراد میگیرند کقوله تعالی و ینزل الغیث غیث یعنی ابر ست محل و ظرف باران و درینجا مراد از باران گرفته میشود چهارم آنکه شیطان و شیطنت صنعت اشتقاق دارند که از شطن یعنی سرکشی مشتق اند ۱۲ سله سیمیا نام علمی ست که اشکال موهومه را از آن ظهور میدهند ۱۲ سله تا رشیث را چو با میم بدل نمایند شیم میشود و عدد شیم سه صد و پنجاه گردد چون عمر شیث سه صد و پنجاه سال شد فرزندی یافت خوش شیم درین لفظ شیم لطافتی دارد ۱۲ سله یعنی بجای شیث شیم خوانده شد یعنی ؎ الیسرے یافت سله لب شیرین ۱۲

چون اب و جد با کمالش بود ذات — وقت ابجد منتهی شد در صفات

شیث[۱] چون بنمود شیب از صوتش — وان سبب گردید بهر علتش

بسم[۲] افزوده بر اسمش آن زمان — گفت بسم الله بر سیر جنان

شد انوش آمد پی احکام او — نیشها را نوش کرد ایام او

با انوش از با نوش حق داد پور — نام قینان نوری[۳] از گلزار نور

گفت چون بینوش[۴] آمد مستقر — جام کام من تو بینوش[۵] ای پسر

نان هستی را چو قینان[۶] کردی — شربتی از آب عینان[۷] خوردوی

یافت مهلائیل اقبال پدر — بدر گردید آن هلال اوج فر

چون مهلائیل اجل مهلت نداد — یرد بود اورا خلف سر کرد داد

یرد چون برد[۸] کفن بر سر کشید — بود زو اخنوخ فرزند رشید

از پس شیث این همه را ملک بود — رتبهٔ کس از نبوت کم فزود

میل نوبت چون سوی اخنوخ شد — تا بتش این امر و آن منسوخ شد

میکنند اهل عرب ادریس یاد — بود عین حکمت و عین رشاد

عقل[۹] را زان دیده روشن بنمود — نقل[۱۰] را زین عین صبح گلشن بنمود

خامه زو دریافت خط خطی — جامه زو دید طراز مخیطی[۱۱]

بس ریاضت در ریاضی کرد وی — علم اختر را بیاضی کرد وی

یعنی خورد حکمت بود یا چشمه یا آفتاب حکمت بود ۱۲

۱ اینجا صنعت تجنیس پر لطف است اول شیث دوم شیب سیوم سبب ۱۲ ۲ عدد شیث هشت صد و ده باشد چون بر عدد بسم که یک صد و دو است زیاده کنند همگی نه صد و ده سال هرگاه عمر او شد وفات یافت ۱۲ ۳ شگوفه ۱۲ ۴ بینوش یعنی بهشت نوش ضمیر ۱۲ ۵ صیغهٔ امر از نوشیدن ۱۲ ۶ قینان اگر تحلیل نمایند قی و نان شود ۱۲ ۷ عینان بحر بیان یعنی از دو چشمه جاری بهشت شربت خوردنی و قار است ۱۲ ۸ چادر ۱۲ ۹ علم معقول ۱۲ ۱۰ علم منقول ۱۲ ۱۱ خیاطی از وقت حضرت ادریس شروع شد ۱۲

از بلاغ افروخت حکم او چراغ — سوخت زان لغو شراری زد بلاغ[1]

سی صحیفه از حقش آمد فرود — بهر دعوت هم بر آنش حکم بود

جمعے از قابیلیان هم شد نکو — با قبول دل بقبله کرد رو

گفت با نے با نجے ملتے — راستان دیده بچشم[2] قلتے

گرچه زنجیرے شدند این موبها — هست مارا کثرت زنجیرها

چون نبود او را سپاه و گنج و ملک — بر فلک این امر ماند از بهر فلک[3]

فلک کش صناعی بنموده نوح — نوح کو بوده ملک را راح روح

آن ملک منوش شلخ را لخت دل — وی از این ادریس نور منتقل[4]

از رضا گردم اکنون نکته سنج — گشت از نامش ۳۶۵ و پنجه چون پنج

مانند خلدش تمنا شد بزیست — جست حیلت کز پیش تدبیر چیست

دوست عزرائیل بود از طالعش — وز خدا میخواست اذن صحبتش

گفت برگیر امر حق ذو المنن — لذت مردن چشان یکدم بمن

وی چشاند و زنده بنمودش دگر — هم نمودش گفت چون بنما سقر

پس ز اصل مطلبش حرفی براند — بر پر خویش او بفردوسش رساند

از پئے بر آمدن انکار کرد — این همه انکار و وی اصرار کرد

شد ملک از حکم مالک شان حکم — حجت گفتا بگو بی بیش و کم

گفت حق گفتا چشید هر نفس موت — من چشیدم گویمش با رفع صوت

---

[1] روشن [2] بازی و مذاق ظرافت [3] بالضم بمعنی کشتی [4] قال الله تعالی ورفعناه مکانا علیا یعنی برداشتیم ادریس را المکان بلند یعنی هر گاه بعمر سه صد شصت و پنج ای از ادریس چون پنج او که یا باشند دو پنجه یعنی یکصد ... شصت و پنج باشند یعنی سال عمره ۳۶۵ شد این معامله بوقوع آمد که کل نفس ذائقة الموت ۱۲ ۰

هم بگفتا بر پل[1] آتش ورود / مورد دم شد هست پیدا تر ز دود

نیز گفتا[2] مدخل ما جنت است / داخلش اینک شدم زو منت است

گفت دیگر از جنان نبود خروج[3] / پس تنزل کی نمایم زین عروج

حجتش از غیب این اورا رساند / واگذاریدش سخن برجا رساند

قول دیگر گر ز داهست و همین / شهرتی دارد درینجا پس همین

حبذا حکمت ملک شد ملزمش (چادر ۱۲) / بود آری ارث علم علّمش

پس بهم جمع ملایک هم نزد (الزام داده شده ۱۲) / یار خاطی ابن خاطی کی سزد

گبر شان نامد پسند کبریا / گرد طنازی[4] عجیب آن طنز را

بهتر خود را اندا شد کاورید / تا رود دنیا و حالش بنگرید

منتخب هاروت و هم ماروت شد / اول امر اولین ناسوت[5] شد

پس ورع عشق جمال زهره بود / گو بفن دلفریبی شهره بود

برد از خود با نگاه ساحرش / گرد کافر چون دو چشم کافرش

گفت میخوردن حرامش شد حلال / سجده بت نیز آن شرط وصال

اندرین حالت کسی آنجا گذشت / گفت غمازی نماید کشته گشت

گفت اسم اعظم باشد مراد / خود فراموشانه دادندش بیاد

راه او بالای اوج[6] ماه شد / چاه بابل بهرشان آن چاه شد

شد رسن قهر حق و آویخت شان / اندران چه سرنگون چون عکس آن

حالیا کاریکه ایشان میکنند / سحر را تعلیم انسان میکنند

---

[1] ان منکم الا واردها ۱۲ [2] ادخلوها بسلام ۱۲ [3] لستم عنها بمخرجین ۱۲ [4] بمعنی معشوق ۱۲ [5] ملکوت ۱۲ [6] اوج ماه عطارد و بالای آن زهره ۱۲

اہل شہر و ناحیہ کاین رہ روند | گام اول بر سر آن چہ روند
این جواب طنز شان بودہ کزان | سرنگون ماندند یکسر قدسیان
ما خطا کاریم و یا رب تو غفور | از رہ نخوت دلی بیدار دور
آن شہان کز عہد ادریس نبی | منتقل شد سوی شان امر شہی
زد کیومرث از ہمہ نوبت نخست | زاد و از شیث و این باشد درست
حال آن نام آوران با نشان | میشود از نامۂ طوسی[1] عیان
خامہ اش زان جملہ گوہر ریز[2] شد | نامہ اش بحر تلاطم خیز شد
زین تلاطم میکشم من وا منے | کشتی نوح ست بہرم ما منے

ہست از نوح حکایت این بس
موج[3] دیگر کہ رسد تا چہ رس

نوح چارم[4] فلک دین را یوح[5] | یافت زو صبح نبوت چو وضوح
عرصۂ خاک پر انوار نمود | تاب ذرات پرن[6] وار نمود
بعثتش مطلع عالم افروز | دعوتش شعشعۂ ظلمت سوز
صفتش خط[7] شفاعے احکام | تا جہان را بفروزد ز اسلام
لیک بر دیدہ وران باشد فاش | میل خفاش ز خورشید خفاش

[1] مراد از شاہنامہ ۱۲ [2] مراد از شروع کردن قصہ نوح علیہ السلام ۱۲ [3] این موج از بحر رمل ست وزنش فاعلاتن فعلاتن فعلات ؛ و در رکن اول ہم فعلاتن و در رکن ثانی فعلاتن بتحریک و سکون عین جایز ست ؛ و فاعلاتن بزحاف خبن که حذف دوم ست فعلاتن ماند ؛ و فعلات بسکون عین ہم ازان اصل ست اول بحذف یکی از دو متحرک ؛ و تد مجموع بزحاف تشعیث فالاتن یا فاعاتن ماند بعدہ بزحاف کف حذف ہفتم شد ؛ و فعلات بسکون عین ماندہ این بحر فعلن بسکون عین می آید بزحاف حذف سبب اخیر که تن ست دور شد فاعلا ماندہ بزحاف قطع آخر را دور کردند ؛ و ما قبل آن را ساکن فاعل مانوس آن فعلن ست ۱۲ [4] یعنی پیغمبر چہارم [5] آفتاب ۱۲ [6] پرن ستارگان ۱۲ [7] مثل ۱۲

نور خطش چون شد در ابداع | میل چشمش نشود خطِ شعاع
وای خفاشی کوران ازل | چشمِ شان ز طبع[1] الله مثل
سال شمسی صد و پنجه بودش | کاین شرف مرتبه افزودش
شه بعید از سب و سوی نیر و نار | روی مردم نه بنور الانوار
دل پُر از شرک و زدندی لستم | جامِ وحدت بسر سنگِ صنم
دعوتش بود چو ادریس[ع] و چو شیث | بهمان صحف همیکرد حدیث
شد بسر نهصد و پنجه سالش | که یکی گوش[2] نکرد اقوالش
غیر هشتاد تن از ذریتش | هر یک از حرِ سقر حرِ نیتش
وان بدان بر سرِ او ریخته قهر | ضرب و بد گفتن و اخراج ز شهر
جور می برد از ایشان و جفا | صبر میکرد ز بی شانِ صفا
لیک چون مفسده از حد بگذشت | لا تذر[3] مصلحتِ غیبی گشت
وحیش آمد که عذابی بکنم | سرد این شعله به آبی بکنم
بهر کشتی شجر ساج نشان | نیک سازد نیشان بنشان
شاند و برید پس سال چهل | ملک آمد پی تعلیم عمل
شد بچل[4] روز مرتب فلکی | فلک فی بلاک بوسعت املکی
ذریت را بنشانید دران | آنکه ز ایمان پی او بود نشان
ماند آن باقی از و فانی شد | عمرها کشتی طوفانی شد
نوح جا کرد درون کشتی | شد الف زامن ستون کشتی

[1] طبع الله علی قلوبهم و علی سمعهم و علی ابصارهم ۱۲ [2] تشدید ۱۲ [3] لا تذر علی الارض من الکافرین دیارا ۱۲ [4] در این چهل اختلاف یعنی تعیین مدت است ۱۲

آب جوشید ز تنور که بود | خلق شورید با آن شور که بود
زده دامن بکمر میکائیل[1] | ساعد و آستین عزرائیل[1]

آن پی بسط بساط باران | وین پی قبض روان ابدان
برد آن وقت ز جا خیل ملک | بیت معمور سوا اوج فلک

بیش ازان داشت شرف بیت الرب | که شدی رکنش ازاین بحر[2] اخرب[3]
کوه بر جاش نمودند بپا | نرسد آب چنین تا آنجا

چار بودش گهر رشته[4] جان | سام و حام و پس یافث کنعان
لیک بود از همه کنعان گمراه | انس اخوان شیاطینش چاه[5]

موج برپا زدش آب طوفان | ذور قی غظم[6] تندش غرق دران
نوح گفتش که شریعت بگزین | حذر از غرق بکشتی بنشین

نی دگر آب که آب دگرست | این عذابست عذابی دگرست
کشتی ما که ز غرقست امان | بیشکی آمده شکل ایمان

نخل توحید وی از باغ هدا | ریشه الّاش[7] ته خاک لا
مغرس[8] از قلب بود پاک زمین | کی توان گفت زمین عرش برین[9]

بدعا گفته ملک بعد ثنا | انبت الله نباتا حسنا
فرع آن بر فلک اصلش ثابت | کم چنین گشته نباتی نابت

وحده[10] از پی آن نخل ثمر[11] | همه اوراق صفات حسنه

---

[1] یعنی عزرائیل برای قبض روحها مستعد شدند میکائیل برای بارش باران دامن بکمر و آستین بر سانید ۱۲ [2] طوفان ۱۲ [3] خراب تر ۱۲ [4] پسران ۱۲ [5] ای باعث خیال ۱۲ [6] نام استخوان پر ابریشتا لنگ یا پاشنه ۱۲ [7] لا اله الا الله ۱۲ [8] جای نشانیدن ۱۲ [9] بلکه عرش برین ۱۲ [10] وحده لا شریک له ۱۲ [11] آنکه ازان فروغ انتشا پدید ۱۲

رقت دل شدش آب جاری — وز درودش عمل نجاری

تبرش قطع علائق آمد — ذکر[1] هم ازه[2] لائق آمد

تیشه اش فکر بصرف اوقات — رنده اش شغل ز نفی و اثبات

کشتی دین نگر در تکمیلش — هست ز نسیان شجری ترتیبش

آن عمودش الف اسم ز ذات — همه الواح وی اسماء صفات

مهر آن[3] حبل متین ست زمام — میخچه اش دست زدی بر اصنام

رنگ صبغه[4] بنمود استادش — پاس انفاس موافق بادش

از خدا مهر و یم کشتی بان — خلق خواهم که زند دست بآن

هر که زد دست بآن یافت نجات — پس بآن دست زدن هست نجات

پندها داد ولی نفع نکرد — ضرر جهل از او[5] دفع نکرد

گفت گر دشت بگیرد همه آب — نیست باکی که بود کوه مآب

ناگهان آب رسیدش به کمر — تا کند فکر گذشتش از سر

کج نظر بود و غلط بین از ل — دید[6] آن جهل جبلیش جبل

بدل از دونی او شد بشتاب — قله کوه بجای گرداب

انه اهل ست بحق نوح[7] که گفت — نیست اهلت که نه اهل ست شگفت

[7] از طرف خدا ۱۲

---

[1] ذکر یاد کردن ست پروردگار را بجهر باشد یا خفی کمترین جهر آنست که غیر خود بشنود و اقل درجه اخفا آنکه نفس خود بشنود و فی شرح اوراد ق ادنی الجهر استماع غیره و ادنی المخافتة استماع نفسه اگرچه نزد بعضے ذکر بجهر اولیست الا افضل آنکه ذکر باخفا باشد تا از ریا مبرا ماند قال الله تعالی واذکر ربک فی نفسک تضرعا و خیفة و دون الجهر من القول یاد کن ای محمد پروردگار خود را در دل خود بزاری و رستگاری زاری با امید فضل او و رستگاری از بیم عدل او باشد و بخوان او را خواندنی فروتر از آواز بلند و آشکارا یعنی میان سر و جهر کذا فی تفسیر حسینی و آن ذکر بر چند قسم ست منجمله آن ذکر اره ست ۱۲ [2] آن یعنی انگشتی ۱۲ [3] بمعنی رسن ۱۲ [4] و من احسن من الله صبغة ۱۲ [5] ای از کنعان ابن نوح ۱۲ [6] یعنی کنعان جهل جبلی خود را کوه دید ۱۲

پس فرو دآب وتمامی ذی روح / موج آورد بر کشتی نوح
او گرفت از همه یک یک زوج / زامر حق ما بقیش برد آن موج
بود کشتی سبق زان ملجا / آمد از بهر دواب اول جا
وآن میانه ببیانش آمد میان / بطیور آمده بالاش مکان
آب بر اوج زد از موج بلند / وز سر هر جبلی گشت بلند
فلک[1] استاد سر[2] آب چو مد / او ز بسم الله مجریها[3] دم زد
آن سکون رفت و روان در دم گشت / بحرم[4] طوف کنان عالم گشت
گرد قلت چو بشش مه طوفان / گشت بر قلهٔ جودیش مکان
همه ها آمده از فلک برون / تر زبان[5] گشته بحمد بیچون
پس چهل روز بدیدند کوزیر[6] / آب آسا برسیدند بزیر
نوح ده ساخت بزیر آن کوه / جای هشتاد تن صدق پژوه
زین هشتاد سوق ثمانین خواندند / همه آنجا بفراغت ماندند
شد بدستور ز نو خلق جهان / از امان یافتگان طوفان
با بات همه احاد ز نوح / نوحه زا ساخته[8] اش کرد سنوح
جا بکشتی قدم کرد ۱۲۵۰ سخا / یافت از موج حوادث منجا — امواج
بعد ز نو قوم بد عاد و ثمود / بعد از دین بتعاقب بنمود
آن دو شاهی که نبی عم بودند / حاکم قرب حسد هم بودند

[1] فلک یعنی کشتی [2] ای چنانکه مد بر لفظ آبست ۱۲ [3] بسم الله مجریها ومرسها ۱۲ [4] یعنی از حرم طواف کرده در عالم گردید ۱۲
[5] تر زبان یعنی ثنا خوان ۱۲ [6] کوه یعنی زمین هموار [7] احاد نوح را چون با بات نمایند مجموع اعداد آن نام یکهزار چهار صد و پنجاه
می شود این قدر زیست و بعد آن وفات یافت ۱۲ [8] ساخته ای وفات ۱۲

عاد از عوض ارم او از سام ... داشت سر بر خط او خط شام
واز اخ عوض ثمود آن جا ثر ... بهر او بحر قلم وظاهر
حق فرستاد سوی قوم عاد ... اخ شان هود تهذیب[1] معاد
هود آن عابر پاکیزه حسب ... کش ز ارفخشد سام ست نسب
گفت جمعی که نه عابر هود ست ... هود از عاد نژادش بود ست
بردی آن قوم بر اصنام سجود ... رحم بودی دم خشمش مفقود
ساختی طول بنا نیز بنا ... بلعب تا بفتد ره بهبا
بود هادی همه وقتش هود ... سوی وحدت چه وجود وچه شهود
زانکه گر فرق دران پندارد ... اصل توحید تزلزل دارد
لیک این راه بسی باریک ست ... نیک بین ورنه چه تاریک ست
نیست توحید پرستیدن سنگ ... عار زین کیش واز ین مذهب ننگ
نیز سیدان که ضلالی دارد ... آنکه زین گونه مقالی دارد
سنگ گاو سی[2] لعلی حفار[3] ... لعل شد یافته با سنگ چکار
تو بکن اخذ هدایت نه ضلال ... این گهر جوی ز خود نی ز سفال
نزسی ور بره مقصودی ... رو طلب هادی همچون هودی
بایدت لیک درست استعداد ... تا شکستت ندهد عادت عاد

[1] تهذیب یعنی براست ۱۲ [2] قال الله تعالی ما نعبدهم الا لیقربونا الی الله زلفی یعنی بت پرستان میگویند پرستش بتان نمی کنیم مگر برای اینکه نزدیک گردانند ما را طرف معبود حقیقی چنانکه پیر پرستان می گویند که تصور شیخ نمی کنیم مگر تقربا الی الله یحکم بینهم فیما هم فیه یختلفون یعنی بتحقیق الله تعالی حکم خواهد کرد درمیان آنها بروز قیامت در انچه خلاف حکم کرده اند ان الله لا یهدی من هو کاذب کفار یعنی بتحقیق الله تعالی هدایت نخواهد کرد آنکس را که دروغ گو ناشکر ست پس این رد کلام دروغ آن دروغ گویان حق تعالی این آیات میفرماید پس ارتکاب بر آن شرک وکفر ست نه که اصرار و استمرار بر آن ۱۲ [3] حفار یعنی کننده ۱۲

گفت شان به که بتان بگذارید / بد بود مذهب تان[1] بگذارید

خوف حق کو بشما کرد انعام / چشمه و باغ و بنین و انعام

شعله خشم که در یخ گیرد / در اجل صورت دوزخ گیرد

آب رحمی بتوان زد بروی / تا دم مرگ شود کوثر وی

با اجل طول بنا طول امل / بهر قصر[2] ست نکو قصر[3] عمل

بس بشارع ز بناهای لعب / عقل و دین راست عبث ها مخرب

پندها داد کسی گوش نداد / غیر معدود نکو استعداد

جمع نحس و شقی از سعد و سعید / ننمودش اثری وعد و وعید

لب باین حرف همه وا کردند / کش خرف آلهه ما کردند

هود بیهودگی ایشان دید / بسپردن بخدا شایان دید

قحط افتاد سه ساله در ده / گشت حال تبه آنحالت به

سر زمین سوخت بنا سازی دهر / شد سراقه[4] فلک از بازی دهر

گشت خورشید و نیامد خوشه / شد رگی توش[5] کسان بی توشه

آن ترابی نه که ننمود تر آب / وان سرابی نه که ننمود سراب

نی عطش[6] را المنا هل طینی / جوع را نی به نباتین تینی

بر دو تن[7] میشی بسیار علا / ماند بی اربع و رجلین علی

داشت آن قوم طریقی ز قدیم / که دم حادثه سخت عظیم

---

۱ تان یعنی شما ۱۲ ۲ قصر بمعنی خانه ۱۲ ۳ قصر بمعنی کوتاهی ۱۲ ۴ سراقه آب در هندی پنچور ۱۲ ۵ تن و بدن و جثه ۱۲ ۶ ای این قدر تری نبود که در چشمها طین میسر آید تا به آب چه رسد ۷ من یمشی علی رجلین منهم من یمشی علی اربع ۱۲

در حرم رفتی و قربان کردی — بدعا سختیش آسان کردی

گرچه زان خانه نبوده است ظهور — لیک جا بوده بعظمت مشهور

بے جمعی اُفتاده براه مشهود — وَلَقَدْ کَانَ لَهَا اُمَمٌ مَعَ هُود

ابرها خاست ز چرخ اخضر — سیه و سرخ و سپیدش دیگر

شد ندائی که[1] چه[2] باشد دلخواه — طمع آب گزین[3] کرد سیاه

بود آن حامل مرگ سیهے[4] — باد صرصر نفس درد زہے

ابر آن سوی چو آورد رجوع — قوم جستند[5] که رستیم ز جوع[6]

باد ناگه همه را در پیچید — کرکس و زاغ و زغن بر می چید

ابر زانسان ظلمات کفرست — باد زنیسان کلمات کفرست

رفتی ار بہ سخن هود آرے[7] — گریهٔ توبه شدی نذر آرے

زان دم نیک شدند آبی عاد — خاک بد شان بدمی رفت بباد

داشت آن ناحیه جمعی دیگر — شرک سخت و شدیدش[9] منتشر[8]

عاد و عملاق اب و جدش را نام — والدش لاود از اولاد سام

نامش از مدت شاهیش نشان — دید سال سه صد اوضاع جهان

حاکم باد هش بود او ولے — داشت بت سنگ ز جلج عملے

نه پذیرفت هدایت از هود — از جهان رفت همان باهش بود

---

۱ یعنی هرچه ۲ لئے قبول ۳ لے ببستکه طمع بود ابر سیاه را قبول کرد بامید آنکه زیاده خواهد بارید ۱۲ ۴ مرگ سیهے بمعنی موت سخت که کفار را باشد ۱۲ ۵ جستند از شادی ۶ گرسنگی ۷ مدار ارے بمعنی ابر یا آرے گفتندی از گریهٔ توبه آب میشدی ۸ منتشر ۹ شدید نام لفظ شدید را چون تحلیل نمایند شین و دید حاصل شود یعنی سه صد سال دید ۱۲

یافت آن مرتبه شداد اخش — هود با شداد در دین برخش

چه دهد گفت خدایت ز ایمان — گفت خلدی بچنین خوبی و شان

گفت ما نیز توانیمش ساخت — پس بسامان عمارت پرداخت

شد عمارات ارم ذات عماد — که نشان نیست ز مثلش ببلاد

سقف و رکن و در و دیوار و زمین — و آن دگر جزو عمارات جز این

هم گل و گلبن و اشجار و ثمر — سبزه و جوی و خیابان و شجر

هم طیورے بشکل خوشبوها — کز دهن عطر همه آید ز هوا

همه از سیم و زر و گوهر و در — هر یکے زان بمقام در خور

صرف کردند عجب آن همه را — گرچه بود این همه صرف بیجا

قصر و منظر ز شمردن یکسو — خاک از مشک و نباتش خوشبو

هود گفت انچه با وصف چنان — نتوان ساخت چنان ساخت چنان

لیک خود هیچ ندیدش الا — شین[1] اوراش پی ختم بنا

کرد آهنگ و ز گرد پیدا — گشت ناگاه سواری پیدا

یافت پیک اجل از گفتاری — گفت امان تا نکنم دیواری

گفت بس زپی آن رخصت نیست — رو بگردان که دم فرصت نیست

رو بگرداند و ز پشت اسپش — اجل افگند به قصر سبش

خیل او نیز بیک بانگ مهیب — کامد از غیب فنا شد بنهیب

کرد گم راست ره از کج بینی — وای ناکامیش از بے‌بینی

[1] یعنی شداد ارم را تمه پیدا گرد شین اول رای ارم را بعد برای ختم بنا اشارت برانکه در مدت پانصد سال بنا کرد آن تمام شد ۱۲

گوشنی هر سرش ایمان حبیب / دیدی از سینه بهشت لاریب
هود بخشید نبوت کامشش / در نخست از عشرات[۱] نامشش
دعوتش از عشرات باقی / نیمه و فوت فوات باقی
دال عنصری این کثرت هشت / وحدت از هو دبجز هو نگذشت
شد ثمود از پس چندی طالح / حق فرستاد اخ شان صالح
آصف او را پدر و تا اخ جد / به ثمود آنکه نژادش برسد
گفت من راهنما آمده ام / مانع شرک شما آمده ام
این بلائی ست بلا بتوان رست / هان بتان باید ازین تیغ شکست
چند از عزه بپیش خویش / سلخ هر عزه بدارد در پیش
چون وجه شما شد جاوید / وان سرا که ز کوهش کاوید
خوف حق شاید و طاعت باید / استطاعت با طاعت باید
قوم گفتند که صالح تو دکے / صاف چون دعوی ست که با ما کودکے
کنی امر و نمایان شانے / هان پی دعوی خود برهانے
ناقه زین کوه بچه بین او صاف / بطلب با بچه اش ورنه ملاف
کرد با وے نظر جانب کوه / شد عیان انچه بگفتند گروه
لیک به مهر قرار می آمد / قهر حق بر سر کار می آمد

[۱] یعنی اعداد نام هود را عشرات کنند در حشر که پنجاه باشد درین سنه پیمبر شد از عشرات دال و هادال که مجموع صد باشد و نیمه آن که پنجاه بود دعوت و بعد گذشتن نیمه دیگر وفات دازین حساب عمر شریف صد و پنجاه سال ۱۲ کلمه توحید ۱۲ دیده ورزیدن ابن آدم الاالس کمچه ظاهر تر راگوشه ۱۲

ناقه زان چشمه فرو بردش آب / عذب ایشان بدی گشت عذاب
صلح کردند که آن آب و آن / روزی از ناقه روزی زایشان
تنگ شد عیش و نه ز ایمن گشتند / بل پی ناقه شتر کین گشتند
ترک آن صلح و مصالح کردند / فکر فاسد پی صالح کردند
شد سحر جمع جفا آهنگی / نشست در کوه پناه سنگی
تا شب آید پی خون بنهفته / فتنه کی خاست ز خون خفته
لیک ناگاه قضا کرد چه کار / شد همان سنگ بلیش سنگ مزار
کوه نی چرخ به سر قوم شکست / کرد عمها همی شتر بارش پست
از جنون شقشقه سر کردند / ناقه کشتند سخن از شر کردند
پس سی سال که شد قابو فی / ناقه بی کره خری سنگ خوئی
بچه شد غائب آن کوه که بود / قوم آسود ز اندوه که بود
فارغ از دغدغه آن قوم لد / که نشستند بچه پهلو اشتر
صالحش کرد اشارت بخطاب / داد از وحی بشارت بعذاب
که تمتع بشما هست سه روز / و ز نشانی است بهر روز بروز
روی ها زرد شد و سرخ و سیاه / کرد یک یک اثری آن سه نگاه
صیحه غیب بروز چارم / با صدم آمد و هما شد گم
مانده اندی که نه طالح بودند / صالح و تابع و صالح بودند
گر برفتی دم توحید بگوش / صد ازین صیحه نمی بردی هوش

سطه بانگ سیتی شتر ۱۲ سطه فلور ۵۳ ای چند کسان ۱۲

صالح از لفظ دو حرف غائت — بعثتش نهی و نهی دعوت

بعد ازان مدت عمر ست درست — زبر و بینه جز و نخست

چون همه مرحلها طی گرداند — هستیش ناقه سوی جنت راند

بود زان قوم بد اصحاب الرس — رس که گفت اسم چهش معنی رس

حنظله راهبر شان گردید — داعی آنگاه بر شان گردید

نشنودند بدان از وی پند — بنمودند دران چاهش بند

خاوش آن مدد از داور داشت — یا یک سنگ گرانش بر داشت

عذر کردند دگر با آن پاک — دعوتش گشت دعا بهر هلاک

لیک کردم ز رقم کمتیز — مختلف حال بود عهدش نیز

بهر طالب سوی تحقیق سبیل — من کنم روی بگلزار خلیل

بحر سریع و در خلت دران
مفتعلن مفتعلن فاعلات
موج یکم تا چه کنعان روان
مفتعلن مفتعلن فاعلات

یافت چو نمرود شهی در جهان — تا ند ز نم رود شهی بی نشان

حامی کفر و نسب او ز جام — لاف خدائی زدی از رای خام

شکل خود از بهر پرستش بتان — کرد بهر سوی ز بابل روان

گفت منجم که درین شهر زود — طفلی پایدی دفعت وجود

جهل و جنون بر دعاش زکف — طفل و جنین کرد هزاران تلف

سله لام و حا را چون ملفوظ شمارند هشتاد میشود و چهل سال زان لعبثت یعنی در بیابان پیمبر شد و چهل سال از دعوت نمود و بعد ازان دو صد سال که ز چهار و نیم الف باشد زیست یا چهار سال عمر شریفش دو صد و هشتاد سال ۱۲ یعنی در دو بهتری کم ماندند ۱۲

شاد دل آن زر زنان پوشید / ظلمت آن خانه همه نور شد

الفتش اندر دل او جا گزید / تا ز حقش امر بدعوت رسید

روح امینش (جبرئیل) صحف آورد بیست / کامر حق این ست ز دعوت بایست

خواست بتان بشکند اول بدید / تا کند اثبات حق از نفی غیر

روز کی آن قوم ز ایمان بعید / شهر برون رفت بتقریب عید

ماند وی از حیلت بیماری / کاین بود هم علت ناچاری

رفت و بتان یکسره بشکست زود / جای تبر دوش کلان بت نمود

قوم[1] چو باز آمده اینحال دید / وز طرفش گشت قراین پدید

گفت براهیم تو کردی چنین / گفت بل این بت که بود مهترین

نطق اگر هست بپرسید شان / سست بگفتند بانیان آن (بتان ۱۲)

گفت که نی نطق و نه نفع و نه ضر / پس ز بشر طاعت شان چیست سر (بتان ۱۲)

گفت و عیان دعوت اسلام کرد / از پی نمرود هم اعلام کرد (نمرود ۱۲)

وی بجزوش خواند که لب بر گشا / قدرت حق گو که شناسد خدا

گفت که میراند و بخشد روان / گفت که اینک ز من آید چنان

کشتنی ساخت ز زندان رها / کرد سر بندی دیگر جدا

دید که دور از ره مطلب بود / مرکب او جهل مرکب بود

[1] دعوت را بگذار ۱۲ سله روایت است که حضرت ابراهیم علیه السلام روی خود سوی بتان شکسته نموده و پشت خود جانب بت کلان نموده از انگشت اشاره سوی بت کلان نمود کور باطنان کلان بت را اشار الیه دانسته و در حقیقت اشاره سوی خود مشیر بود پس درین صورت دروغگوئی ثابت نمیشود ۱۲

گفت پس از قدرت حق آنجناب — کاورد از شرق بغرب آفتاب
هان تو سوی شرق ز غربش بیار — ماند درین هرزه مبهوت وار
لیک درین بزد آن کفر کیش — خواند درین باب پس او باب خویش
گوش کند تا ز نصیحت سخن — بت نه تراشد بشود بت شکن
گفت گر از مملکت شهر روم — آنچه تو میگوئیم آن بشنوم
این سخنش باعث امید گشت — لیک نشد متفق و درگذشت
بعد از آن زخدا اجنبی — گرم پی سوختن آن نبی
ساخت بنائی بهمه سمت آن — داد دو سال اجرت هیزم کشان
با صدم آتش بنمود مشتعلم — صد سده یک شعله آنرا صدم
خاک تک طبقه ناری شده — یا کره نار بخاک آمده
مرغ نمیزد به محاذیش پر — کس بحوالی نشدی ره سپر
از پی انداختنش در حریق — لاجرم آویخته شد منجنیق
او بهوا بود که شد جبرئیل — زائرش از حکم خدای جلیل
گفت که یارم لب حاجت کشا — گفت بیاریت چه حاجت مرا
گفت ز حق حاجت خود کن سوال — گفت که کافیست برو علم حال
زین سخنش وجد گرفت آن ملک — غلغله افتاد در اهل فلک
یافتم یا رب خلیل این رهش — جمله بخواندند خلیل اللهش

له ای حضرت خلیل درباب ایمان آوردن دعوت خود نمود ۱۲ که باب
معنی پدر ۱۲ سه سده آتشکده که برای پرستش درسالی صد روزش افروختند
وصد وریا رسمی السبین مطلقاست ۱۲ که فلاخن بزرگ ۱۲

گر ز خدا غیر خدا مدعاست — آن نه دعا بلکه ز شیطان دعاست
گرد چو او بر سر آتش مقام — شد بر او آتشکده دار السلام
گشت نسیم آن دم تسلیم او — گرد ز آتش گل با رنگ و بو
هفت آنجا بنمازش قیام — بود و ملک مونس او صبح و شام
گرد چو نمرود ز منظر نظر — دید بانیجال و فرو برد سر
خواست فرا چشم خودش امتحان — تا گذرد بر سر آتش حسیان
گفت برم آی بگفت این عظیم — بسم الله الرحمن الرحیم
ز آتش و آن دود خرامان گذشت — سیر کنان از گل و ریحان گذشت
گفت تنت نار نه چون سوختم — گفت ز نوری که دل افروختم
قالبم از وی بسلامت برست — از اثر قلب سلیمی که هست
هم تو باین نور و سلامت گرای — ز آتش آخر بسلامت برآی
حال چنین دیده بسی بت پرست — دست ز بت شست باو داد دست
یافت چو نمرود که زانسان کسی — رخنه دران مملکت افتد بسی
گفت سفر بایدت از شهر من — بودن تو نیست نکو بهر من
دید دران مصلحت کردگار — داد خلیل از پی هجرت قرار
ابن اخش کرد بخود هم سفر — لوط که بود اورا هاران پدر
عقد بخود بسته دگر بنت عم — ساره که سیاره ازان حسن کم
خود بسوی مصر شد و لوط شام — موتفکات از پی این هر دو نام (اشاره بآیه)
مصر شد از ساره برنگ جنان — یافت خبر حاکم آنجا سنان

خواند و زبد قصد شدش خشک دست[۱] | توبه دعا خواه شد از رنج رست
داشت از و دست و ہاجر دعا | ہاجره بخشید کنیزیش را
درج لغت ہاجر چون یاورست | ہاجره ہم لفظ زبان آورست
شام خلیل آمد از آن سرزمین | جای شدش وادی از فلسطین
خاست به تدبیر طعام ضیافت | کیسه پر از ریگ بجایش شتافت
ہاجره دیدش همه گندم دران | آش بمود او قدری بہر نان
یافت خلیل این ز خدا قدرتی | کاشت از آن و بشدش ثروتی
ساخت یکی مسجد و چاہے بکند | خوش مزه تر آب وی از آب قند
خوان بکشیدی ز پی واردین | دعوت او بود بدین و بدین
گر نرسیدی بر او مہمان | حلق بنانش نه رسانیدی بنان
عارف رومی سہمان کاشته | این سخن با مزه بنگاشته
بر سر ہر دانه نوشته عیان | کاین بخورد ابن فلان بن فلان
سور و ہر وم چو شد آن وادیش | کرد خدا با وے آبادیش
لیک جفاہائے گروه کفور | کرد از ایشان دل و ر انفور
خاست از انجا و شدش دلنشین | قسط و کر ناحیه زان فلسطین
ساره بخشید باو ہاجره | زاو ز لطفش قمره باصره
نام سماعیل نبوت نشان | نور جبینش بفزوده شان
سال دو بگذشته خلیل خدا | ساره دگر دید بوے سما

[۱] حاکم آنجا ساره را طلب کرده قصد بد بدل آورد پس دست او خشک شد لاجرم توبه کرد و دعا خواست و به دعای شان آرام یافت ۱۲ [۱] ای نور محمد ۱۲

سوی حرم هاجره با طفل برد — عود[1] نمود و بخدا شان سپرد
وادی بی آب و سماعیل پاک — تشنه شد و پای همی زد بخاک
از ته آن پای همین تمام — جوشش برزد چشمهٔ زمزم بنام
وارد آن ناحیه جمع غفیر — داشت تلاشی پی ورود و غدیر (آبگیر)
آب فراوان وادی بی آب دید — معجز آن طفل بر و شد پدید
گفت که ما نیز اقامت کنیم — هاجره بهر تو خدامت کنیم
اذن از و یافته ساکن شدند — بانی ابیات و اماکن شدند
گاه گهی آمدی آنجا خلیل ع — داده بر او فیض خدای جلیل
آمد و رفتش پی آن دلفروز — کردی یک روزه ره پنجروز
یافت سماعیل چو سن تمیز — بیشتر از پیشترش شد عزیز
سال ده و حُسن مه چارده — وان بفزونی صفت سال و مه[2]
فرط محبت بدلش جای یافت — خُلّت حق لیک چنین بر نتافت
خواب بدین سان پسرش رو نمود — نذر نیابش فراموش بود
خوابش ازین خواب چو بیدار کرد — با پسر این واقعه اظهار کرد
گفت که یابی تو مرا اندرین — انشاء الله من الصابرین
کارد نشد[3] بر گلویش کارگر — هم بقفا راند چو بار دگر
گفت که از شخص کند کل امید — نرم بران تشنه شد از رگ بید

[1] ای حضرت خلیل ع مراجعت فرمودند و هاجره و طفل را همانجا گذاشتند ۱۲ [ ] قسم اسپست ۱۲
[2] ای مانند سال و ماه آن طفل ۱۲ [3] کارگر نشد ۱۲ [ ] بالفتح تیش سینه و برین شانه و حلقوم ۱۲

روی بگرداند درین اضطراب ‎ ‎ دید بکبشی و شنید این خطاب

خواب خود تو راست نمودی خلیل ‎ ‎ ذبح پذیرفت خداے جلیل

کبش فرستاده کنون آن کریم ‎ ‎ گفت فدیناه بذبح عظیم

نعمت دیگر که حق افزودشان (گوسفند ۱۲) ‎ ‎ ساختن کعبه بفرمودشان

آمده جبریل نشانے نمود ‎ ‎ بیت المعمور بجاے که بود

هر دو بآئین ادب ساختند ‎ ‎ روز ندانستم ز شب ساختند

یافته از جاے امانت حجر ‎ ‎ نصب نمودند برفع و بجبر

عرش که در عالم اکبر بود ‎ ‎ قلب که در عالم اصغر بود

کعبه پرنور بروے زمین ‎ ‎ شبهه بآن و مشابه باین

حق بفرستاد نوید قبول ‎ ‎ وان ملک آموخت بدو حج اصول

رفتی هر سال خلیل از مقر ‎ ‎ حج بنمودی و بدیدی پسر

داشت هم از ساره دری آرزو ‎ ‎ کامده روزیش سه ضیف نکو

کرد مهیا خورش خوشترین ‎ ‎ بر طبق جاے بعجل سمین

لیک نشد خوردن شان خورده مول ‎ ‎ گفت یکی هول مده ره بجول

ما ملکانیم سپے قوم لوط ‎ ‎ کرده برت بهر بشارت هبوط

کاید اسحق ازین ساره ات ‎ ‎ وز وی یعقوب جگر پاره ات

ساره ز پیری خود و شوی گفت ‎ ‎ ز امر حق این امر بکیسوی گفت

اهل بشاره بره آورد رو ‎ ‎ داده بساره عقب اسحق او

سله دشت ۱۲ ای بتوجه تمام ۱۲ جبرئیل ۱۲ مهمان ۱۲ نزدول ۱۲ یعنی حجر اسود مشابه بقلب بود و کعبه مشابه بعرش ۱۲

لوط که میدید شر و شرک قوم | در طرفش کینه فزا بود و لوم[1]
تیز زدی تیر بر آن فریق | نیز طریق همه قطع الطریق
میل سوی مرد و از هیچ طور | ضیف حسینش بکشیدی بجور
بس هم غذابش بمیکرد کار | گفتی اگر راست بوی هان بیار
شکوه همی برد بنزد خلیل | وی بنمودی ره صبر جمیل
صبر چو بیحد شد و کین بیحساب | کرد بناچار دعای عذاب
آن سه ملک بهتر ازان جبرئیل | آمده مهمانش بشکل جمیل
کافره بودش هم ازان قوم زن | گفت ازین حال بآنان سخن
بهر ضیوف آمده زان سو دو مرد | کور بهم شان در جبرئیل کرد
قوم بگفتند که با جادوان | لوط برون رو تو ازینجا دوان
ورنه سحر مهر فشاند چو نور | جسم تو و ضیف تو سازیم کور
دید ملایک خطر لوط زان | کرد بره و ستر نهان را عیان
گفت که ما صبح عذابی کنیم | وین همه معموره بهم بر زنیم
پاره ز شب رفته بره آر رو | رفت و با و چارده کس ز اهل او
روح امین بر پرش آن پنج شهر | برد ببالا و نگون زد بقهر
سنگ ببارید بر اهل فنا | نیز زن لوط ازان شد فنا
لوط رهی جست بسوی خلیل | بیضه دادش ازان پس رحیل

۱ ملامت کردن ۱۲ ۲ ای مهماندم ۱۲ ۳ جادوگران ۱۲ ۴ ای سفر کن و تا اینجا مقوله ملایک است ۱۲
۵ گرد و نواح ۱۲ ۶ رخصت ۱۲

وز زبر لام باین بینه — مدت آن دعوت او ابینه
نیز کند مدت عمرش ادا — بینه لام وی وزبر طا
بعد خلیل ست ولی آن رحیل — باز شنو تا بوفات خلیل
ہاجرہ اول بنود ہجر کرد — پانزده از سال سماعیل فرد
خواست سماعیل سفر از وطن — جمع شد آن جمع و بگفت این سخن
فائده یابد از تو باہیم ما — چون تو روی آب نیابیم ما
نفع چه از حیله دیگر نزاد — مهتر آن جمع باو دخت داد
سیر چنان ساره پس از وی نمود — از صد و سی مرحلها طی نمود
یافت خلیل امر زحق بعد ازان — عصمتی خواست ز کنعانیان
نامش مقطوره پدر یقطنش — شش پسر آورد یکی مدینش
بود خلیل وطلب از عز و جل — کس نرسد جز دم خواهش اجل
دید یکے روز بیاض او بمو — رفت باندیشه فرو مو بمو
گفت که این چیست خداوندگار — وحی رسیدش که بود این وقار
آخر حج گفت بحق وا نما — حشر چنان زنده کنی مرده را (در حشر)
گفت مگر نیست باینت یقین — گفت طمانینت دل راست این

له چون حرف را ملفوظ نموده عدد اول آن بگیرند آنرا زبر گویند و اگر عدد اول آن گذاشته عدد باقی بگیرند بینه نامند پس بینه واو ہفت عدد باشد و زبر لام سی عدد بود یعنی در بینه واو ہفت سال نزد ابراہیم علیه السلام اند و زبر لام یعنی سی سال و آن بینه ہفت سال جمله سی و ہفت سال مدت دعوت او ست و مدت عمرش در بینه لام که چهل و یک باشد و زبر طا که نه بود ہمگین پنجاه سال شد ۱۲

که امی خلیل از خدا دعای کرد که بیانش مصراع دوم ست۔

گفت که برگیر ز مرغان چهار
باز بپیچش[1] سر کوهسار

خوان که بیایند همه پرزنان
بوده چنین چون بنموده چنان

خواند ز سطر پریشان آن فهیم
آیهٔ الله عزیز حکیم

عمر شریفش چو بپایان رسید
قابض جان صورت مهمان رسید

رعشه ز پیریش بر آن دست و پا
باد چو کاهش ربودی ز جا

لقمه همی برد ز فقدان هوش
گاه سوی چشم و گهی سوی گوش

گاه سوی بینی و گه می فتاد
موجب آن طول سنش عرصه داد

گفت ز سائلش چو بنمود او سوال
از سن سائل بفزونی دو سال

گفت که از حال خودم شد خطر
گفت چنین بلک شود زین بتر

گفت که پس مرگ نکوتر ز حیات
قابض جان گفت که اینک وفات

ضیف شد او بر سر خوان بهشت
نعمت دنیا بضیوفش بهشت[2]

شد بهمان شهر وطن تربتش
قدس خلیل است کنون شهرتش

ماند ز نمرود بیان قلیل
کز حد بابل چو برون شد خلیل

دید نبی را ز غم خدا عزم ساخت
از خرد پست مناره فراخت

کار ببالا شد اگر گرد و د
این[3] بهمان نیست و گردان سجود

خشت بصد وجه پر کرکسان
لحم[4] بر آن بست و پریدند زان

عجز به شعرین[6] بلندش رسید
چونکه آن لحم[5] بپائین کشید

---

۱ پریشان کن آنها را و سره ۱۲ ۲ گذاشت ۱۲ ۳ یعنی آن مناره منقبا ۱۲ ۴ پاره گوشت

۵ تخم ان ۱۲ ۶ نام دو ستاره ۱۲

پس سپه آورد بدشت وغا | تا چه رسد فوج ز اوج سما
فوج پشه بر سر میدان بریخت | وان سپه از صدمه نیشش گریخت
پشه آمد لب او را گزید | تا بخود آید بدماغش خزید
غیر دق وضرب قرارش نبود | رنج چهل سال روانش ربود
او بغلط داشت ز نخوت نشر | کان شده آخر بدماغش نیشتر

الحذر از مرگ که نمرود دید | عیش بمرگی که خلیلش گزید
آن شرر آتش جانسوز بود | وین اثر نور دل افروز بود
گشت سماعیل پس از وی نبی | کرد فروغش یمن کوکبی
یمن ولی بود برایش عدیم | رنگ ز ایمان نگرفت آن ادیم
داشت چو نورش بامانت ز رب | گفت که این امر و سهیل عرب
دعوت او مدت پنجاه سال | در سن قبلش بحرم انتقال
آمده اولاد وی اثنا عشر | ثابت و قیدار دران نامور
بعد وی آن مرتبه اسحق یافت | شام از و چون سحر اشراق یافت
خطه کنعان باقامت گزید | اهل وی از چاه ضلالت کشید
در کبر سن شدش از چشم نور | کرد اجل زین پس چندی خطور
بود ز رفقا و ویش بنت عم | عیص و یعقوب وی از یکشکم

له کوب با دال مهمله ۱۲ منه دستور مستمر است که لفظی غلط برای لطافتی آرند و آن غلطی را ظاهر گردانند معیوب نباشد درین شعر نشر بفتح ثانی برای تجنیس نیشتر لطافتی دارد صحیح آن نشر بفتح اول و سکون ثانی است پس لفظ غلط واقع این شعر دافع آن نقصان شد ۱۲ منه ای باشندگان ملک یمن ایمان نیاورد ۱۲ منه مراد رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم ۱۲ منه اندیشه کشنده ۱۲ منه نام زن اسحق علیه السلام

گفت بعیص آر کبابی مرا — تا کنمت بهر نبوت دعا

خاطر رفقا سوی یعقوب بود — گفت شهانش تو درین باش زود

زود وی آوردش و رفقا بگفت — اینست ز پور تو دعایش شگفت

عیص اخیر آمد و چون گفت کیست — یافت که وی حال بدست چیست

گفت دعا بود که یعقوب برد — نقش ازل را که تواند سترد (محو کرد ۱۲)

کثرت نسل ست کنونت دعا — مالک از ایشان و یکی زانبیا

عیص کزین امر شده جان گسل — رفت وز یعقوب دگر گرد دل

محق ز اسحاق چو شد بهجتش — گشت همان قدس سپر نگهش

نسل شد از عیص بکثرت علم (بوده شد ۱۲) — کامدش از دخت سماعیل عم

روم یکی کز سبب آن هجوم — رفت بهر زی که کنون هست روم

خطره به یعقوب چو از عیص بود — کرد بشام (زمین ۱۲) او بر خالش ورود

یافت دو دختش بتحریم شرف — هست از آن الّا ما قد سلف[2]

لیا و راحیل لقب بهرشان — کرد شبانیش پی مهرشان[3]

زلفا و بلفا دو بجوی کنیز[4] — بعد از آن یافت بسی مال نیز

جذب نبوت شده حب الوطن — برد بکنعانش بسی در زمن

عیص چو دیدش ز گذشته گذشت — ز اشک محبت همه آن شسته گشت

چون خط توام چو مقارب شدند — با هم یکجان و دو قالب شدند

گرچه در اوّل شکر آبی نمود[5] — آخر ربط شکر و شیر بود

---

۱ ای متغیر شد ۱۲ ۲ لا تجمعوا بین الاختین الا ما قد سلف ۱۲ ۳ کابین ۱۲ ۴ نام کنیز ۱۲ ۵ رنجش ۱۲

گفت پیغمبر شدی اینجا تو باش — خود بسو روم شد با رضاش

داشته یعقوب بنین کرام — همعدد اوّل و آخر ز نام

شمعون و روبیل و یهودا دگر — لاوی و یاپون وهم آن پیشتر

دان و نفتالی و جاد و اشیر — اوّل آن نام بابیان شیر

لیّا و آن هر دو بین یامشان — شش ز بخت و دو ازین دو زان

یوسف و بنیامین آن آخرش — هر دو ز راحیل دوم همسرش

زاد چو این بعد دو سالی از ان — رحلت راحیل شد اندر زمان

پس متکفل پی این خاله شد — عمّه پی یوسف و هفساله شد

خواست چو یعقوب فطلاق پدر — بست باخفاش بر زیر کمر

داشت پدر نزد خویش دگر تا دو سال — بود در آئین خلیل این مثال

هشت و هشتش پس از ان خوش فتاد — یوسف نه ساله به یعقوب داد

داشت باو بیش ز اخوان سری — منظر او را نظرش منظری

از همه خوبی دو سوم حصه اش — احسن هر قصه بود قصه اش

هفتهم از سال ز آرام شب — خاست سحر صبح تبسم بلب

گفت که دیدم مه و مهر ای پدر — ساجد خود یازده اختر دگر

گفت که این قصه باخوان مخوان — خواند و شد اخوند غار شکشان

عه اشاره بسوی آیه کریمه نحن نقص علیک احسن القصص بما اوحینا الیک ۱۲

سله بنین یعنی اولاد بزرگ ۱۲ سه ای اول نام یعقوب که با شد بابیان شیر ست یعنی تا اینجا نام ده پسرانش بیان شده اند ۱۲ سه ای زلفا و بلها هر دو کنیزان که پس از زوجه ها مذکور ند ۱۲ سه ای چون یعقوب یوسف را از عمه اش خواست او بطاق پدر پنهان در کمر یوسف بست ۱۲ سه ای خوبی را سه حصه کرد و دو ثلث به یوسف علیه السلام دادند ۱۲ سه ای ز رشک ایشان با دغا اخوت بست ۱۲

قصد بافناش نمودند یک — گفت یهودا که بود نفع نیک
روبهی کرده ز پیش پدر — برده دم گرگ غزالش بدر
چاشت فگندند به چاه اندرش — جامه بکندند ز نازک برش
آمده جبرئیل لباسش نمود — پیرهن جد که به بازوش بود
پیش پدر آمده با گریه شب — گرگ بخوردش همه این بلب
جامه اش آلوده بخون دروغ — گفت شما را بدهد تا فروغ
دید پدر پیرهنش پاره نیست — گفت که کذب است ولی چاره نیست
آمده گرگان که چه جای پسر — بار مه ات ما که نداریم سر
تا یکی از قافله که آنجا رسید — بخت شدش لوز چاهش کشید
آمده اخوان وچنین پاک قلب — بیع نمودند بعدو و قلب
هست راوی که نبی روز عید — رهگذری بر سر طفلان رسید
هر یکی او بحیث بدامان او — جوزیی بازی عید آرزو
گفت کنی جوز بمن بی بها — گفتند آنهان نکیمت رها
گفت که دادم بشما خویش را — جوز توان کرد ز جسم شرا
بود درین حال که آمد عمر — گشت ازان خلق عظیمش خبر
گفت که طفلان الثمن او بچند — هرچه بود دسترست دهم زود
داد عمر در کف شان چند جوز — یافته آن سرور مطلوب فوز

---

۱ بچه آهو ۱۲ ۲ محمد صلی الله علیه وآله وسلم ۱۲ ۳ ای بدل مالش دو آویخته جوز برای بازی عید طلب میکردند ۱۲
۴ ای طفلان گفتند که هرچه دسترس تو باشد ۱۲ ۵ بائع و مشتری ۱۲

گفت عمر[1] ای عجب این کودکان / بیع تو کردند بسهل چنان
گوش چو کرد این بشکرخند لب / گفت ز طفلان نبود این عجب
طرفه ز اخوان اخی یوسف ست / داده بآن چند سفالش ز دست
قافله شد مصر و خریدش عزیز / بازر و در[2] رفت حساب پشیز
گفت زنش را که عزیزش بدار / نفع دهد یا بشود یادگار
نام زلیخاش که در خوابها / داغ بدل داشت ازان مه لقا
دختر طیموس شه باختر / شبهه سپردش بشبه از گهر
داشت ولی سالک دگر گوهرش / کند شده منقبض[3] شوهرش
یافت چو مطلوب بجاهش فزود / وصل طلب از پس چندی نمود
چید بسی در ره او دام کید / لیک نشد قوت تقویش صید
خانه نو ساخته خواندش دران / هفت درش بست بقفل گران
گفت بمن چون نشوی همنشین / گفت که این امر بود نهی دین
کرده بجایم همه نیکی خدا / شرط خیانت نه پسندد کجا
ردّ و بدل رفت چو از هر نمط / وز رد او هر بدنش شد غلط
خنجری آورد که خود را کشم / گر نه تو امروز کنی دل خوشم
داد بظاهر بوی از خوف تن / دل بخدا بهر نجات از فتن
دید زلیخا بتی ناگهان / گفت بپوشم که نه این بیند آن
گفت بدل یوسف صافی ضمیر / چون نکنم شرم ز حیّ بصیر

---

[1] یعنی یا نبی صلی الله علیه وسلم ۱۲ [2] ای آنچه به پشیز خریده بود بازر و در با نفع فروختند ۱۲
[2] ای شبیه یوسف به عزیز مصر رسید ۱۲ [3] منقبض یعنی آلهٔ نجاران باشد که ازان در چوب سوراخ کنند و استعاره گفتنی آلت تناسل

وز تتق[1] غیب صدای شنید — گرچه تو بی ننگ چنین بد که دید

نیز ز یعقوب نمودش مثال — گفت رسد زین به نبوت زوال

جست هراسان به اعجاز دست — قفل ز هر در به اشارت شکست

دست زلیخا[2] بدر منتها — چاک بزد پیرهنش از قفا

شوهر او بود ستاده برون — وین حرکت کرد بچشمش سکون

یافت زلیخا که شود راز فاش — سبقت او کرد تراش و خراش

گفت که زندانش سزد یا عذاب — قصد باهلت که کند ناصواب

صدق ز یوسف از و آمد قسیم — لطف بشیدش قهری تریاق سم

کودک ناورده بلب کج هجے — گفت ز تحقیق سزد منهجے

چاک گر از پیش چپ آن کار راست — ور ز پس آن راستی راست راست

گفت لب چاک دم امتیاز — کید ز چپ کرد و فرشته[3] باز

گفت بکن توبه زلیخا ز شر — پرده مدر یوسف و زین در گذر

طعنه زنان دم زده مصری زنان — کو بغلامے شده مفتون چنان

دعوت شان کرد و بهر کف نهاد — تیغ و ترنجی و نقابش گشاد

گفت ببرید ببرید دست — رفت بلبها ملکت پاک هست

گفت همین ست گزو بیم لوم — زآهن قیدی شود این سنگ موم

بود چو ششش سال گرفتار کید — گفت خدایا خوش ازین ست قید

رفت بزندان و با دو منسلک — آن دو جوانی ز خواص ملک

[1] پرده ۱۲ [2] یعنی زلیخا ۱۲ [3] فرشته ۱۲

گفت یکی خواب که زر می فشرد — وان دگری نان بسرش طیر خورد
گفت بتکرار طلب شان جواب — راهبری کرده بصوب صواب
کان بملک باز خوراند عقار — طیر خورد مغز سر این بدار
آن دوین گفت که بود امتحان — گفت چنین فال بخواهد چنان
گفت بناجی پی ذکرش بشاه — ماند بنسیانش ولی چند گاه
دید ملک تا شبی از گاوها — هفت سمین هفت حسنی را غذا
هفت هم از خوشه همه سبز و تر — هفت دگر خشک ز عجن تا بسر
جمع بگفتند کزین گونه خواب — خواب پریشان ست ندارد جواب
یاد ز یوسف بنمود آن جوان — حکم ملک یافته پرسید زآن
گفت فراخی و نعم هفت سال — کاشت بسی باید و کم خوشه مال
هفت دگر پس رسد از قحط و رنج — خورده شود زان همه پیشینه گنج
خواند ملک گفت بپرسید درست — جرم من از مجمع دعوت نخست
جمله بگفتند ندیدیم بد — گشت زلیخا مقر جرم خود
دید ملک او پس از هفت سال — اختر او رست ز قید و بال
بسکه ملک را بخشش شاد کرد — مشتری او شده آزاد کرد
کرد امینش پی امر مراد — خازنی مملکت خویش داد
از پس چندی بفنای عزیز — عزت ازو داد بجای عزیز
عقد زلیخا شدش از حکم غیب — یافت شباب از دعاش شیب

جوانی ۱۲ — پیری ۱۲

له بردار یا مخفف آبدار ۱۲ له ای امتحان کنم خواب بدیده ام ۱۲ له فربه ۱۲

زادش از ان بطن دو دالا گهر
آمده اخواتش در ایام سحت
مصلحة گفت ونقابش بر و
یافت جوابے کہ نہ آئیم ما
گوش بکن راست خبر سید ما ہمیم
گفت کہ گو یازدہم شد مجاب
یوسف عینی اخ او خورد گرگ
گفتہ بیاریدش اگر ہست رست
ورنہ ہمان گفتہ شود باورم
داده از کیل و وداعی بگفت
کانجا چون بار نمایند باز
بار کشادند چو نزد پدر
ہمرہ ما کن اخ ما بہر کیل
گفت نبود دید بہ یوسف این
بعد یمین بہر رد بد نظر
دید چو یوسف بہ برادر شگفت
لیک ازین راز با خوان مگو
بار چو بستند اطاعت گزین

افرائیم آن یک و میشا دگر
خواند بعزت ہمہ را پیش تخت
ہست ز جاسوسی تان گفتگو
بلکہ ز یعقوب نشانیم ما
کز گہر[۱] یازدہ او دہ ہمیم
کز پدرش فصل نہ تا حد باب
یافت پس آن خرد مقام بزرگ
ماندن شمعون[۲] بضمانت بجاست
کیل شما را نبود از برم
مایہ شان ہم بمیانش نہفت
مایہ بیابند و بیایند باز
گفتند از لطف عزیز این نگر
کز رہ حفظش نمائیم میل
من بنیامین[۳] ندہم بی یمین
دخل بگفتا ز جدا گانہ در
ما و تو ہستیم برادر بگفت
تا کنم از بہر تو فکر نکو
جام نہان کرد در انبار این

علم گر نمی دانی یعنی [illegible] از یازده [illegible] یعقوب [illegible] ۱۲

[۱] پسران یازده حضرت یوسف ۱۲ [۲] نام برادر یوسف ۱۲ [۳] نام برادر یوسف ۱۲

دادندا جام ملک گشتم گم — اشترکس را نفتند پیش سهم
از پی آن جام هر انبار دید — جست و بانجام دران بار دید
جمله بگفتند با بدبین — دزدگر این داشت برادر چنین
یوسف از ایشان پس فتوی دران — گفت دو سال این بود از بندگان
آن همه با عجز فرا آمدند — حرف ز حال پدر او زدند
تا عوضش گیرد از آنان یکی — گفت که این ظلم بود بیشکی
کار ز نرمی چو درستی ندید — تندی روبیل درشتی گزید
طبعش و آن خشم که چون آمدی — موی وی از جامه برون آمدی
بانگ زدی آن دم و آتش صدم — کش دم سامع بشدی همقدم
آنکهش آن خشم نشستی ز جوش — کال براهیم بسودیش دوش
گفت اخ ماده ای لطف خو — ورنه بود خشم مرا این غلو
یوسف ازین بود خبر در نهفت — با پسر خویش فرائیم[1] گفت
حیله کنان تا شد و آن کار کرد — یوسف ازان پس نبوی آشکار کرد
خوست زند بانگ رگ خشم خفت — زانکه براهیم کس اینجاست گفت
ماند خود آن مهتر و با دیگران — گفت که عهدی به پدر شد چنان
تا نه‌ها اذن دهیم با خدا — من نه روم عرصه دهیدش شما
عهد نه معلوم نمودیم ما — حافظ این غیب نبودیم ما
گفت نکو صبر و یوسف گریست — شد نظر از بس بتاسف گریست

[1] نام پسر یوسف ۱۲

دل چو برین آتش غم شد رریز
گر زمن یعقوب اسرائیل نام
باد هویدا بضمیر عزیز
کان شرف و منزلت ما که هست
یک ز نشانهای نبوت بما
رنج و غم از دهر بود بهرما
آنکه بر آتش بفتادش عبور
از دم خنجر نشنود آنکه رم
وانکه دلش شد بره گرگ غم
آهوی من گفت ازین دشت گم
بود بجای وی هم از وی اخی
تهمت جام آنکه بران خرد کرد
گر نفرستی بکنمش از منت
قادر تر کمیدان دعائیم ما
ترجمه اش لیک بتازی لسان
هم دوم اسحق ع نوشته ذبیح
این علا راست بیان مبین
فارض فرزند یهودا ای او

نامه روان کرد بسوی عزیز
عاقب اسحق علیه السلام
عززه الله بحسن الختم
همچو خور و مه بر مه تا که هست
هست ز غم عقد اخوت بما
راحت و شادی نبود بهرما
بود براهیم جدم آن صبور
بود بسماعیل ع عم صابرم
این منم از یوسف خود در الم
چشم سپیدم بود و نقش سم
بروز من حیلت تو آو خسی
سنگ و هم شیشه جان خرد کرد
تیر دعای که نه زان ما منت
راست تو میدان سخنم والدعا
نامه بنام ملک از وی عیان
زان فتیحین خلافش صریح
بود که اسحق ع بمکه مکین
نامه بری کرد با بیاسے او

سله ای بنیامین برادر خرد یوسف علیه السلام ۱۲ سه ۵۳ نام محدث ۱۲

باکف یوسف چو خطش ربط کرد — اشک بزد جوش ولی ضبط کرد

مصلحت وقت نمودش حجاب — کرد بدبینان رقم او مجاب

گر ز تو خط پاک بخواندیم ما — نقطهٔ دل را بفشاندیم ما

آنچه نوشتی تو ز آبای خویش — هست همه واقع و برجای خویش

غم چو شد از رشت زینا کان تو — صبر کن آن کان همه پاکان تو

گل کشود از صبر چنان اخگرت — فدیه نهد سر بته خنجرت

دست دهد آهوی مقصود تو — جام دهد شربت مقصود تو

نور بچشم تو شود آن غلام — ختم کلام است برین والسلام

خواند چو یعقوب کتابی چنان — ماند بحیرت ز جوابی چنان

گفت بدبینان که توان نوشت — غیر نبی زادهٔ قدسی سرشت

بسکه بیوسف بشد او دردناک — گفته شدش خسته شوی یا هلاک

گفت بحق نالم و میخوانمش — وانچه ندانید از و دانمش

ای پسرانم بتوان جست جست — زان دو برادر خبری باز جست

کی سزد از رحمت حق یاس تان — کفر بود یاس ازین آستان

رفته پی چند از آن کای عزیز — حال ز ما تنگ شد و زاهل نیز

مایه کم هست و امید بسی — نفع جز اینست ز خیر کسی

یوسف از ایشان چو بدینسان شنید — سختی خویشان ز مروت ندید

آنکه فراموش نکند تا گدا — سیر نمیخورد دران سالها

سلعه نثار ۱۲ نمودیم ۱۲ ۵۲ کنایه از یوسف علیه السلام گم شده ۱۲ ۵۳ ولا تیئسوا من روح الله الله لا ییئس من روح الله الا القوم الکافرون - ۱۲-

بود چه امکانش که دریافتی — رنج قربانش و بر تافتی

بعد چهل ساله همش برده تاب — زود بر افگند ز عارض نقاب

گفت که آیا بشما هست یاد — تا چه نمودید بیوسف عناد

حال که بر مطبش او داشت جا — در نظر شان بنمود آشنا

گفتند آیا تو همان یوسفی — گفت منم یوسف و هذا اخی

گفتند از شرم بعفو خطا — گفت خطاها همه بخشد خدا

هیچ مترسید نه ایم عنش — تا گهی آید بشما سرزنش

پیرهنم برده بروی پدر — بایدش افگند که گردد نظر

پس همه را سوی من آرید شاد — قافله بشنید و براه او فتاد

بر لب یعقوب رسید این کلام — نکهت یوسف رسدم در مشام

گفتند ابنا پدر مهربان — گم شده مهروی بهیچتان

تا ز بشیر آنکه بهود اش بود — پیرهنش آمد و چشمش گشود

گفت بگفتم بشما زین نسق — کانچه ندانید بدانم ز حق

جمله بگفتند که هستیم اثیم — گفت غفورست خدای کریم

کرد پس آهنگ بمصر از وطن — همرهش اهل آن همه هفتاد تن

دید براهش پسر دلفگار — اشک و نگه یک شد و غمش کنار

بیخودی و گریه چو یکسوی شد — جای دران منزل دلجوئی شد

تخت مقام پدر و مام کرد — ام وی آن خاله با هم و درد

لعینی ۱۲ قال هل علمتم ما فعلتم بیوسف و اخیه اذ انتم جاهلون ۰ قالوا ائنک لانت یوسف قال انا یوسف و هذا اخی ۱۲

آمده آن یازده پیش در سجود — حاصل تکرار رأیت این نمود

گفت پدر یوسف من باز گو — تا بتو کردند چیرا خوان تو

گفت چه پرسی تو ازان پس زین — تا چه بمن کرد خدای برین

کرد خدا اینکه همه رنج کاست — کرد خدا اینکه شد آن خواب راست

لب ز حدیث گله بیگانه کرد — بر در حق سجدهٔ شکرانه کرد

گفت ز تو حکمت و هم علم خواب — ملک تو اینجا من و هم در مآب

زاد من اسلام کن زین جهان — حشر بهم صحبت صالحان

بود یعقوب بشرف مصر را — بلبهٔ داودی و زبریا

نصف دوش زبر دوپس بلبنه — گشت تمام سن او این سنه

بود وصیت که به کنعان زمین — گشت دران مدفن آبا دفین

با جسد عیص که هم ناگهان — نعش ز روش برسید آن زمان

اوّل و آخر بنگر این وفاق — کمتر ازین نوع فتد اتفاق

بعد ازان آن شه ریّان بنام — رفت باسلام بدار السلام

اختر قابوس بشاهی بتافت — یوسف صدیق نبوت بیافت

خواست شود مقتبس نور دین — ماند ولی تفسیر آن لیس

یافت شمار از مه مصر آن دو چاه — مهر عرب کرد دو نیم چو ماه

له انی رأیت احد عشر کوکبا والشمس والقمر رأیتهم لی ساجدین ۱۲ سله از ده اول مراد یا و عین که هشتاد و شش و دو نیمه آن چهل و از نصف دوم مراد قاف و از زبر آن یکصد و شش شود از بلبنه یکی است و مجموع آن یکصد و چهل و هفت باشد ۱۲ سله روشن کننده نیمه ۱۲ سله یعنی از چهل و شش عدد ماه نیمه آن بست و سه سال عزیزی و بیست و سه سال نبوت کرد ۱۲ سله یوسف علیه ۱۲ سله مراد از دو چاه عزیزی و نبوت است که هر یک بست و سه سال بود از ماه دو نیمه اشارت بدانست ۱۲

کاف کواکب دگر از شمس سین — میم قمر نیز منام یسین

سیب بهشت از کف جبرئیل یافت — جانش بآن بوی محبت شکافت

داشت چو در علم یهودا کمال — کرد وصیتش بدم انتقال

گفت بمصرم ببیارے مگر — باشند اعقاب ازین باخبر

تا چو سفر همره موسی کنند — مرقد من پهلو آبا کنند

بعد وی آن مرتبه اسباط را — کرد خداوند نبوت عطا

پیش وی آن روز زبس تر شدند — عاقبت این شد که پیمبر شدند

طاعت خیر است و گنه شر گو — شرم گنه طاعت دیگر بود

ماند بیانی که زلیخای او — روز دهم رفت بمثوای او

روی بران تربت پاکش نهاد — چشم ز سر کند و بخاکش نهاد

گفت باین چشم که دیدم بجان — حیف که وی نبود و بینم جهان

ناله زد و جانش بدنباله شد — بلکه همان جان تنمش ناله شد

جای شدش پهلو یوسف بخاک — رحمت حق باد بران هر دو پاک

دیگر ازین بحر بی عیب
موج سخن زایوب و شعیب

۱ جانشینان و نائبان ۱۲ ۲ اولاد یعقوب علیه السلام ۱۲ ۳ بمزار او ۱۲ ۴ این موج از بحر سریع است وزن آن مفتعلن مفتعلن فاع اصل مفتعلن مستفعلن بود بزحاف طی صرف چهارم بیفتاد مستعلن ماند مفتعلن بجای مستفعلن هم مستفعلن بود بزحاف قطع نون ساکن که آخر آن بود بیفتاد و ما قبل آن ساکن گردید مستفعل ماند مفعول بمفعولن اصل فاع هم مستفعلن بود بزحاف او اله الف را درمیان وتد مفروق بنه مستفعلان شد مفعول بمفعولات و از مفعولات بزحاف جدع دو سبب خفیف بیفتاد و لات ماند از پس فاع وزن این بحر مفعولن مفعولن فاع نیز آمد چنانچه مصنف فرموده ۱۲

کلک و کنونش در تحریر — آیهٔ[1] نعم العبد صریر
بس رقم مرغوب ست این — تذکرهٔ ایوب ست این
بود ز نسل عیص ابش — مام ز لوط آمد نسبش
همسر پاکش زیب حریم — رحمه[2] بنت افرائیم
داشت سه دخت و هفت پسر[3] — پاک رو و پاکیزه سیر
مال و مواشی داشت بسی — خیل و حواشی داشت بسی
از بس جود و دهی و انفاق — فاقه نماند در آفاق
جا شیه جای بعثت او — دین خلیل و دعوت او
روز و شب اورا طاعت بود — یاد حقش هر ساعت بود
برد بر و ابلیس حسد — خواست بکارش نقص رسد
گفت خدایش کای ملعون — فکر تو باشد جهل و جنون
بندهٔ نیک من ایوب — نیست که گردد زان ره خوب
گفت که با این مال و عیال — کیست که نبود آنش حال
گر برود زو این همه جاه — کفر شود در راهش چاه
دست بده بر مال و نعم — زاین بتو مانع گفت نیم
جمع شیاطین کرد جمیع — تا بشوند اعوان و مطیع
صامت[4] آن در هر جا بود — جمله ز دیوان شد نابود

[1] نعم العبد انه اواب - این آیه در شان ایوب علیه السلام است ۱۲ [2] رحمه بنت افرائیم ۱۲ [3] دنیز بروزن مفتعلن [illegible] بسکون عین و فعلن بتحریک آن [4] سه دخت و هفت پسر ۱۲ [4] مال صامت مثل زر و سیم و مال ناطق مثل اسپ و غیر آن ۱۲

وز دم گرم آتش افروخت — ناطق آنرا پاک بسوخت
پیش وی آمد و دست مثال — گفت دریغا چندین مال
گفت بدل داغ غم نهد — داد و مستحق باز دهد
گفت خدایا صبرش هست — کش ز تو دیگر بدهد دست
دست مرا بر آتش ده — رخصت سیر حالش ده
گفت هنوزت جهل بود — رو که هم انیش سهل بود
وقت سبق آن دیو نژند — بر سر شان دیو ارفگند
ساخته شکل سابق شان[1] — پیش وی آمد سابق شان
دل یکی بود از سه وبهفت — کسر تقصیر صبر برفت
وسوسه را چون وی افزود — راند ز پیش خویش زود
گفت که یارب یافت کمال — صابریش بر مال و آل
کن تو سلیطم بر بدنش — گفت که هان شو ممتحنش
لیک ازان سر فرق نکو — وز دل او گیرے پہلو
جانب چشمش باز مبین — کم ز زبانش کام گزین[2]
آتش خاکش بدهن — تا دهد آب ز خویش سخن
کرد دم از کوته بینے — باد کثیفش در بینے
از اثر آن باد کثیف — شد متاذی جسم لطیف
وقت سجودش زد این فن — دود دمش شد دود به تن

[1] سابق اول یعنی سبق نهنده یعنی استاده ۱۲ [2] یعنی سر دل و چشم و زبانش را آزار رسان ۱۲

جسم مصفا دودی شد | نبض[۱] هم او را دودی شد
کس نشنید و نی دید آن | آنچه رسیدش از دید آن
نتن وطن بنمود به تن | گرد سفر آن بوی دخن
زو همه را دامن چینی | آستنی بر هر بینی
دید بران صبرش ابلیس | کرد ندای با تلبیس
کو ز نبوت شد موقوف | با غضبی از حق ماؤف
زوست تجنب لازم تان | تا متعدی نشود آن
گشته همه کش مستکره | کرده برون او را از ده
کس نشدی با رحم برش | رحمه بغمخواری گرش
از پی او با سعی تمام | داشت مهیا آب و طعام
بود برین هم روز و شب | صبر بدل شکرش بر لب
هیچ نه از خود او را فکر | بهر خدایش ورد و ذکر
رنگ تغیر نی بر رو | نی گرهی زان بر ابرو
نیز بدل نی هیچ غمش | بهر رهائی زان المش
هر کس محو یار بود | کی بخود او را کار بود
رنج همه راحت بر اوست | کانچه رسد ز دوست نکوست
کرم گر از تن افتادی | باز بجایش بنهادی
همچو کریمان بر کرمان | زو کرم و منع حرمان

۱؎ نبض دودی که حرکت آن چون کرم باشد علامت هلاک شدن است ۱۲

زو متحیر خیل ملک — ذکر جمیل او به فلک
کرد دگر ره فکر ابلیس — تا نبود هم رحمه انیس
داشت چه کثرت غفلت او — بود بهر دم وحدت او
خواست به شکل پیر اغوا — رحمه علیها الرحمه را
کز چنین رنج است و بلا — از غضب حق جل و علا
از بر او میباش نفور — گر غضب حق باشی دور
گفت وی و حق شوئی — من نتوانم حق شوئی
این چو شنفت ایوب ز زن — گفت به شیطان حرف مزن (یعنی حق شستن ۱۲)
شکل جوانی باز ابلیس — گفت منم با مال و رئیس
باشرفی کت داده جمال — حیف تو و این هل و بال
گر بستانی ز و تو طلاق — میدهمت من صدر رواق
گفت نبی هست آنکم شنو — من نگزینم غیر بر او
رفت و بر ایوب چو گفت — بار دگر را ضرب شنفت
دیو دگر ره شکل ملک — گفت به بدحالیش نه شک
هست کنون حکم سه قرش — رحمه برحمت گفت برش
سیر نشد گفتش ایوب — بعد شفا بالله صد چوب
رفت چنینش سال هفت — کو جز راه صبر نرفت
دیو شد از سر راه مایوس — گشت خجل زان مکر و فسوس
شد ز ملایک سور و طعن — طوق دگر افزودش لعن

رحمتِ حق از بهرِ شفا — کرد عیان تقریبِ دعا

آن سه تنے کاهلِ ایمان — زان همه با بودند همان

آمده بهرِ دیدارش — دیده با آن حالِ زارش

گفته بها ناشد معزول — زاوجِ نبوت یافت نزول

چون بشنید ایوبؑ چنین — کرد دعا نالان و حزین

مَسَّنِیَ الضُّر[1] کرد ادا — موج بزد دریاے عطا

وحی شدش زو پای بخاک — جوش بزد سرچشمهٔ پاک

شست بدن هم خورد از آن — صحتِ کل[صحت کلی ۱۲] گرد از آن

رحمه شد او را دیر شناس — رحمتِ حق را کرد سپاس

چند گیاه او بسته بهم — صد بزدش از بهرِ قسم

رنجش را شد عید مآل — عود نمود آن آل و مال

بعد از آن او ماند نبے[انجام ۱۲] — خلق سوے دین خواند بے

صبر بظاهر شد ظلمات — لیک بباطن آبِ حیات

تازه دل افسرده کند — زنده مراد مرده کند

سنجیم چو شد سنِ ایوبؑ — شمسِ حیاتش کرد غروب

وان سه[2] اول با تشدید — مدتِ آن دعوت گردید

بعد وفاتش یافت شعیبؑ — اوجِ نبوت در سنِ شیب

سه ظاهر بیش ۱۲

[1] انی مسنی الضر وانت ارحم الراحمین یعنی تحقیق مرا مس کرده ضرر و تو بسیار رحم کننده رحم کنندگان هستی ۱۲ منه [2] از ایوب سه اول الف و یا و واو و یا تشدید یکبار از تکرار یا که جمله عدد ۲۷ باشد این مدت دعوت بود ۱۲

دیدهٔ ظاهر پوشیده — نور ز باطن جوشیده
روشن از و من نامه کنم — چون شعیب این خامه کنم
نام پدر بودش یوبب — آنکه ز مدین داشت نسب
بعثت او در مدین بود — آنکه هم اش مسکن بود
از بس مرتع و آن اشجار — ایکه هم آمد در اخبار
او که اخ اصحابش بود — از پی دین دعوت بنمود
تا برهند از نار جحیم — خواند بنور راه ابراهیم
شرح محاسن کار او — اهل شر و انکار او
سوی بتان شان بوده میل — نقص دگر در وزن و کیل
غش درم هم پیشهٔ شان — قطع طرق اندیشهٔ شان
نشانده بهره تیغ زبان — کز ره بیعت هست زیان
گفت پرستید آن یکتا — کو بفزود اعداد شما
خدمت بت زیبد ز بشر — تا شرری افتد در شر
کم نسزد سنگ میزان — عقل نسنجد این نقصان
وعد عذاب و ابتلا — از کمی میزان جزا
نفع کسی زاین کیل خرد — کم نسجد در ظرف خرد
پر چو زما پیمانه شود — تخم زیان آن دانه شود

۱ عصای موسی ۱۲ ۲ پسر ابراهیم ۱۲ ۳ ایکه زمینی که مرغزار و اشجار دارد ۱۲ ۴ سر ۵ موافق قانون ابراهیم ۱۲ ۶ ای نشانه ۱۲

این غش در هم قلب کنید — قلب بسره کم قلب کنید
زانکه بر معیار عمل — آتش خواهد قلب غل
قطع طرق باشد ز گناه — نیست نکو قطعاً این راه
چون ره دیگر پیش آید — مهلکه ها در پیش آید
چند بره از منع کسان — هست ز نیکی منعکس آن
خوف بود کز امر جنان — منع کنند از دخل جنان
جمعی از ایشان سیمائیش — تافته با ایمان زایمائیش
جمله دگر سرتاب ز نور — گفت که هستی تو مسحور
نفی کنیمت با رفقا — یا ز همه عودی سوی ما
گفت که ترسم زین کینه — شعله نریزد در سینه
پند کزان دارید فراغ — باد نگردد تان چراغ
یاد از آن اقوام پیش — تا چه بدیدند از بد خویش
باز نگردیم از فروغ — بسته بحق باشیم دروغ
صبر که آید حکم خدا — مومن و کافر را از ما
سال ز پنجه هفت افزود — یک کس شان دعوت نشنود
حرف تسخر جمله بلب — هان ز خدا آن حکم طلب
پس بدعایش کردید — قهر خدا گرمای شدید
قوم بصحرا برد پناه — شقه ابری کرده نگاه
آتش از آن بارید و همه — سوخته زان نار حطمه

بوده کسانی که بسی — خانه نشین با تب و پیچ

زلزله بانگ جبرئیل — کوفتنی شان کوس رحیل

ابر بیا شد آتش بار — بود همان از کف سجّار

پست خرد از گوش فگند — پس همان شد بانگ بلند

مانند شعیب و آن یاران — گشت بدین گونه نشان

چون ز بر موسی رفت — بود از آن پس سال هفت

در سن عقلش نقل افتاد — روح خدا بر روحش باد

قصه موسی باز شنو — کهنه شد و بیا ز هم نو

زموسی قصه و بحر هزج نیل
نخستین موج آن تا ذکر جبرئیل

ملوک مصر را از آل عملاق — سلف فرعون میکردند اطلاق

سنان ابن علوان اول شان — که در ذکر خلیلش رفت اعلان

ولیدش والد آن ریان دوم بود — که یوسف را عزیز مصر بنمود

سوم عمراد و قابوس مصعب — که از وی سلطیان دیده مصائب

پس از یوسف با ایشان کینه ورزید — دل سختش بر آن سختی نه لرزید

اخش فرعون آخر زان عمالیق — ولیدش نام و شیطانش تالیق

له یعنی چون موسی از زاد و مراجعت کرد قصه اش می آید ۱۲ که هزج در لغت آواز خوش از سرود و ترانه و در اصطلاح عروض نام بحریست وزنش مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن رکن اخیر آن بر همان گفته که اسقاط مفتم ست از مفاعیلن می آید و نیز رکن اخیر آن مفاعل بسکون لام بر همان حذف که اسقاط سبب خفیف است لیکن در شعر و شتائی با آید بر وزن مفاعل چنانچه مصنف فرموده سوم عمراد و قابوس مصعب نیز فعولن یا فعولات ۱۲ که عملاق بالفتح نام قومی ۱۲

درین قابوس آن دیویش منحوس — جفاها کرد افزون تر ز قابوس
پس از چندی بدعوای خدائی — کسان را گفت پیشش جبهه سائی
همه باشندگان مصر و آن قبط[1] — مقر او شدند و منکر این سبط[2]
ازین ره بیشترشان خوار میداشت — ز کار سخت در آزار میداشت
چو شد روز سیه نزدیک او را — نمودند این شب تاریک او را
که ناگه آتشی از شام افروخت — سرای قبطیان تا خانه‌اش سوخت
بگفته کاهنان کز سبط مولود — برآرد از تو و از قبطیان دود
نمود او حکم و در هر سال بدفال — چنین ضایع شدی از سبط اطفال
و باهم خاست و بس مرد سبطی — بر آن مرده دل نالید قبطی
که در تحکیم ما را چون توان ساخت — بکار خویش تا کی خویش پرداخت
ازین کشتن بگو تا دست دارند — بگفتا در میان سالی گذارند
دران مهلت چنین فرمود راوی — که هارون زاد از عمران لاوی
پس از سالی که سال قتل بوده — جمال موسوی هم رونموده
مرتب کرده صندوقی ز خوفش — نهفتش مام چون گوهر بجوفش[3]
روان سر داد اندر رود نیلش — بحکم غیب کامد حق کفیلش
برای چشم بد بر وی بلرزید — نکو آنک نیل بهر رفع آن دید
شد آن صندوق ورا کشتی نوح — وزان باد مرادش از دم روح[4]
بنور غیب آن الواح روشن — شدش فال فروغ نخل ایمن

[1] بالکسر اهل مصر اصلی و قبطی منسوب به آن ۱۲ [2] یعنی گروه و نیز قوم موسیٰ ۱۲ [3] جوف یعنی خلوه ۱۲
[4] روح الامین ۱۲

مگر نجار سبطی کان عمل کرد ⁂ پی خورشید ترتیب محمل کرد
فلک بر دست او را بوسه داده ⁂ ملک بهر درودش لب گشاده
صفای رود شد نهر لبن سان ⁂ سیاهی رفت سوی آب حیوان
برون کفر از دلش مانند کف شد (مانند ۱۲) ⁂ حباب موج تسبیحش بکف شد
رساندش تا دکان بو از خداعون ⁂ زراه نهر سوی باغ فرعون
زن او آسیه کایمان همی داشت ⁂ وزان خوف عیان پنهان همی داشت
بسوی سبطیانش (نام ۱۲) گوشهٔ دل ⁂ ولی اظهار آن بودست مشکل
کنیزان وی آن صندوق بردند ⁂ باو در روی فرعونش سپردند
چو فرعون از سر آن قفل برداشت ⁂ نمودش گوهری کان نور خور داشت
وی از خفاش طبعی خواست اطفاش[1] ⁂ که تا سبطیان کردند افشاش[2]
بگفتا آسیه ما را پسر نیست ⁂ شب عیشی را نکوتر زین دگر نیست
چو زینسان آفتاب از برج آبی ⁂ درین بیت الشرف کرد آفتابی
سعادت را ز رویش فال گیرم ⁂ بنور الغیبش منت پذیرم
همانا این یکی ز اسرار غیب است[3] ⁂ گمان بد بسر غیب عیب است
پذیرفت و دلش هم مهربان شد ⁂ ز بهر تربیت مایل بجان شد
ظهورش چون ز آب و چوب دیدند ⁂ بعبری[5] نام او موشی[6] گزیدند
عرب گفت آن خطاب دلنشینش ⁂ عرق آسا نقاط افگند شینش

---

۱ یعنی کشتن آن طفل ۱۲ ۲ تحقیق ۱۲ ۳ پوشیده ۱۲ ۴ پسر خوانده ۱۲ ۵ زبان عبری ۱۲ ۶ مو بمعنی آب و سی بمعنی چوب ۱۲

ز صد ها دایه آن پاکیزه مولود — بشیری شکرین لب را نیالود

بناگه خواهرش مریم که آنجا — خبرجو بانش حاضر بود گفتا

فلان جا دایه هست چنین ست — که شیرش را طهارت انگبین است

بفرمان رفت و حاضر کرد مامش (مادرش ۱۲) — شد از وی شیر شیرین شهد کامش

بگفتا آسیه می پرور این را — پس از هفته بهم می آور این را

چو کرد آن غیرت ماه دو هفته — دو منزل طی ز سالش رفته رفته

بروی آسیه الفت فدایش — بود اندر بر فرعون جایش

بزد دست و ز ریشش چند مو کند — بر وطاو تاب و گفتا کهان چند

یقین شد کاین بحل و طالع پاست — بمرحی نحوست بایدش کاست

بگفتا آسیه طفلیست بی شر — توانش آزمود از لعل و اخگر

اگر بر لعل دستش آنچنان است — وگر بر اخگر این محض گمان است

کف جبرئیل وقت امتحانش — ز اخگر سوخت دست هم دهانش

بپارا امید طبع سرکش او — شد اخگر آب بهر آتش او

زبان از سوختن این الکن شد — سفیدی رکف تا ارک نگین شد

ز نامش بود جزو می سال و سی (موسی ۱۲) — شد آن ام از نهان با ام موسی

درین بین روز کی اورده سپر بود — سوی فرعون کو جا نکے دگر بود

پدید از قبطی بسبطی جدل — بقبطی مشت زد او مرد برفور (کراو ۱۲)

سله یعنی آن گمان که از اسرار غیب است تا چند یقین شد که این طفل همان
گفته کاهن ست و برای من ستاره نحس ست به قتلش باید کشت ۱۲

پشیمان گشت و وقت توبه لب کرد / خبر فرعون را قاتل طلب کرد

دوم روز او همان سبطی بره دید / زدیگر قبطیش روز سیه دید

بگفت او را عجب ای غاوی[1] مست / که هر روزی تو جنگ از یکی هست

بگفت این و پی تخلیص او کرد / بجود سبطی خیال قصد او کرد

بگفتا میکشی امروز مرا یا / به آیینکه دی[2] کشتی یکی را

شنید این قبطی از دستش رها کرد / پی اخبار سرعت کفش پا کرد

بر فرعون شد گردید قاصش / نمود او حکم از بهر قصاصش

همان بنجار گفتش خاست غوغا / بدر زن[3] پای تا داری از اینجا

چو موسی دید فتنه سر بر وزن / به هجرت کرد ز انجا رو به مدین

پس از طی منازل همچو ماهی / فتادش بر در آن شهر راهی

لب چه دید جمعی از شبانان / بگله آب میدادند آنان

دو دختر از حیا افگنده سر پیش / ستاده دورتر با گلهٔ خویش

بگفتا حال خود گوئید و چو نیست / که از چه دورتر جای سکون است

بگفتندش که ما دخت شعیبیم / نبی زادیم و پاک از جمله عیبیم

حیا نبود زما تا آنجا گذشتن / نیاید تا ازینان باز گشتن

ازان آبی که بگذارند باقی / پی اغنام[4] خود گردیم ساقی

چو آنان گله ها را آب دادند / تنک سنگ گران بر چه نهادند

که بود آن سنگ بهر چه پناهی / بجنبد ازان شود تا سنگ راهی

سه مانند ماه [illegible] ۱۲

له غاوی بمعنی گمراه ۱۲ سه دی روز ۱۲ سه ای بگریز ۱۲ سه اغنام جمع غنم بمعنی بز ۱۲

ز بی‌رحمی آن جمع شقوت
نماند از آب در برکه بقیت

نیارستی کشید آن دلو آن تنگ
مگر جمع چهل مرد قوی جنگ

چو زین ره دید حیران دختران را
شفقت خواند آن نیک اختران را

کشید آن سنگ و دلو آب شان داد
پس آنگه سنگ بر جایش بنهاد

بیارامید خود در سایه جای آن[۱]
پدر را زو خبر کردند دختان

بیامد آن کلان چون گشت معلوم
باو از شرم کرد آواز از دور

که میخواند ترا آن قبلهٔ من
به بخشد تا جزای آب دادن

برفت و گفت با او قصهٔ خویش
بگفتا رستی از ظلم جفا کیش

مخور غم با فراغت آب نان خور
ز رنج ره برآسا و ز کلفت خور

بگفت آن دختر این مرد گزین است
اجیرش کن که با قوت امین است

شنیدی قوتش بشنو امانت
که چون خواندم پس گفتا ز صیانت

عقب از من بیا ای پاک سیما
که نگرده غلط ز آواز تنها

بموسی پس شعیب این گفت آنهم
نکاحت با یکی نور نگاهم

بود کابین سال هشت خدمت
وگر ده سال از نزد و تو منت

پس از ایجاب داد آن دختر را
همان دختر که نامش بود صفرا

صفورا آن دگر بعضی که گویند
سند با یدی صحت بجویند

چو آن مدت بسر شد حضرت موسی
کند مام و پدر را یا پیوسے

غمم با غم بگفتا دل خراشد
عدوی خاندرا هم مرده باشد

۱۔ یعنی قیلوله یعنی گرمی آفتاب ۱۲

شکستش دستهٔ خنجر خویش ‌ ‌ ‌ ‌ بی واو از پی دفع بد و بیش

عصائی داد کان پیش از درودش ‌ ‌ ‌ ‌ ز جنت جبرئیل آورده بودش

دو سر بوده هست زان یکسر نوادر ‌ ‌ ‌ ‌ چو مشتقات صادر از مصادر

بطول قد موسی اصل ارشش بود ‌ ‌ ‌ ‌ شب تیره چراغ آسا سرش بود

به بعد ره بر آن گر برنشستی ‌ ‌ ‌ ‌ ز جا همچون براق برق جستی

اشارت زان بهر دیوار کردی ‌ ‌ ‌ ‌ در روزی شدی لمعات جو ردی

بسا لیدی بقعر چه رسیدی ‌ ‌ ‌ ‌ سرش دلوی شدی آبی کشیدی

گرش رغبت فتادی چون شمامه ‌ ‌ ‌ ‌ ز مشمومات کردی تازه شامه

چو شاخی در زمین آن را نشاندی ‌ ‌ ‌ ‌ شدی پر میوه تا وی جنباندی

بشکل حیه از قدرت حی ‌ ‌ ‌ ‌ همی کردی حیات دشمنش طی

دگر بسیار خاصیت درایش ‌ ‌ ‌ ‌ که باید دفتری خاصی برایش

چو در وادی ایمن گشت وارد ‌ ‌ ‌ ‌ هوا از ابر شد تاریک بارد

نشد از سوخته یک تار روشن ‌ ‌ ‌ ‌ بزد هر چند سر بر سنگ آهن

بناگه روشنی رخشید از طور ‌ ‌ ‌ ‌ باهلش گفت آتش دیدم از دور

شما باشید گردم ره سپر من ‌ ‌ ‌ ‌ که آتش پاره آرم یا خبر من

بگام هفت فرسخ رفت ز اعجاز ‌ ‌ ‌ ‌ پدیدش از شجر گردید زان باز

وهم رجعت شنید انی انا الله ‌ ‌ ‌ ‌ ندیده قابلش هر گرد آن راه

[illegible] ۱۲ [illegible] در تفسیر [illegible] ... [illegible] ۱۲ منه

اقامی بك دگر در گوشش آمد
سو غفلت پیام هوش آمد

سوم ره لا اله الا انا را
شنیدان قائل آنست نارا

یقینش گشت شمع راه توحید
جبین او بنور سجده رخشید

شجر کان نور را بوده ست مطلع
فرا پیشش شده بشنید فاخلع[1]

بکن نعلینت یا عنی کان بجا هست
که جایت وادی پاک طوی هست

زقید هر دو عالم پای دلکش
که قرب آمد گهر آداب سالکش

جز این نبود طریقت بهر سالک
که هالک گردد از دیگر مسالک

پس از بهر درستی شریعت
شد او را حکم فاعبدنی ذریعت

صلوٰة و ذکر را تاکید کردند
ز حشر و آن جزا تمهید کردند

چو از علم عمل یافت قوت
مشرف شد به تشریف نبوت

پی تبیین برهان شد ندائے
بدستت چیست این گفتا عصائے

فشانم بر غنم زان برگ اشجار
نمایم متکا دیگر بسی کار

بگفتندش بینداز و بینداخت
شدان پر زهر مار این بهره در باخت

بگفتندش که برگیر و مندیش
گرفت و عود کردش هیأت پیش

بگفتندش بیاور دست از جیب
بیاضش کرد بیضا قدرت غیب

بگفتندش زما هست این دو برهان
برو فرعون را از کفر برهان

بگفت از شرح صدرش برگشادند
بگفت از سیر امرش مژده دادند

---

[1] فاخلع نعلیک انک بالواد المقدس طوی ۱۲ ؎ خلاصی بده ۱۲ ؎ سینه ۱۲ ؎ آسانی سیر مصدر است و حضرت موسی بصیغه امر عرض کرد کہ رب یسر لی امری پس از لفظ امر که درین مصرع است هر دو معنی محتمل است یکی معنی بالا دوم آنکه از حکم الهی مژده دادند ۱۲

بگفت از عقدهٔ آن نطق حل شد بدیشان مشکل آسان بر محل شد
بگفتا شوکت فرعون و شان را دگر از کشتن خود آن جوان را
مبشر شد که از ما باشدت عون تو عون ما نگردی مرد فرعون
بگفت افصح ز من هست آن برادر شود هارون همین انباز و یاور
قبولش تافت سیمای جلالت ز قوت یافت قانون رسالت
شنیده وعدهٔ قرب و کتابی روان شد چون ز مشرق آفتابی
بر اهلش سحر مسرور آمد برای نار شد با نور آمد
بمصر آمد برادر دید و مادر بگفت امر خدا را با برادر
در بشارت که واوش بر خود افزود پدر نی زنده دی خواهرش بود
بر فرعون برفتند او و موسا بگفتا ما نه پروردیمت آیا
(موسی و هارون ۱۲)
وفا و مهر را چون ریختی تو یکی را کشتی و بگریختی تو
نبود از تو مرا گفتا خلاصی بود قتل خطا را کی قصاصی
دلآزاری مر کفر است زین راه شد از منعش شروع دعوت آنگاه
که اسرائیلیان بفرست با ما مکن سختی فزون زین هست با ما
رسولانیم از حق بس زبستی ز باطل بگذر و کن حق پرستی
بقانون رسالت نرم گفتند نه طرز نرم بل ز آزرم گفتند
بپرسید از صفات حق ادا شد بحجت خوش سخن مار آن عصا شد
ز تحقیقش تا بتر فر آن دو دندان که از هیبت بلب آمد بسی جان

لہ مژده داده شد ۱۲ ... آنکه یک واو در موسی بود و او دیگر بر خود افزود
دوازده شد ... همراه از او دیگر واو حی ست گر بر موسی افزوده بود ۱۲

بتحقیقا و خریدن امکان یافت — پایان کرد پیمان تا امان یافت
ید بیضاش معجزه کرد اظهار — شدش آن شرق غرب از عجز حصا
چو مهلت خواست فرعون و شبولا — قرارے یافت کاین سحرست اورا
فراهم ساحران ملک بنمود — بروز عید خویش و قرب موعود
اجازت یافته بر سبق القا — رسن انداختند و چوبها را
بشکل مار و جوشش پر ز سیماب — روانش کرد از خورشید آن تاب
پس از سحر عظیم آن سحرکاران — نمودندش بچشم خلق ماران
کسان از ترس بر هم اوفتادند — بموسی پس ندا از غیب دادند
بینداز آن عصا نتوان غمی خورد — عصا شد اژدها جادو فرو برد
بسجده ساحران یکسر فتادند — بایمان پاک جان لب برگشادند
بجز فرعون همچون مار پیچید — بتیغ و دارشان بنمود تهدید
که این استاد سحر آمد شما را — نمودید اتفاق اخراج ما را
بگفتند آن عصا و دست فرهشت — که از وی اژدهای نفس ما کشت
دل ما زان ید بیضاست پرنور — ز ظلمت نیست غم باشیم مغفور
چو مار از پوست بیرون از تحمل — بر دوش جفاشان بی تامل
همیدون بار نفس گردید بطن — شفیع شان چو شد در وقت کشتن
بصدق دین موسی حجت آورد — ازین نو شد کهنش کبر پرورد
بگفتا این بلا آورده تست — عدو خیم در بغل پرورده تست

۱؎ تقدیم نمودن ۱۲ ۲؎ انداختن ۱۲

ز بهر او کمین کردی بکینم | بدانستی کمین چون نیک بینم
غرض در ظلمت آن ظلم و کینش | شد او را شمع راه خلد دینش
بموسی گفت پس ترس از عنادم | تو و قید ار نورزی انقیادم
ندانست این که با او نگردد وی | بشیری کی قفای سگ رود وی
چو موسی دید فکر کژ برایش | دعای ابتلا کرد از برایش
بوقت هر بلا پیمان نو بود | دم و نقض عیان کفران نو بود
نخست از قحط باران آن سه ساله | بجای رعد لب ها کرد ناله
متاع و رخت طوفان بعد از آن برد | ملخ پس کشتها و باغ شان خورد
پس از پنج سپش گردید واقع | دگر آن را هما جست از ضفادع
بنیلی گشت خوناب سلسال | در آخر سنگ شد نقد و زر و مال
برای کافران رنج مکافات | ولی ایمانیان ایمن ز آفات
نموده نقض عهد از نقص کامل | بموسی گفت آن گویای باطل
گر آری صد از این سحر و فنونت | یکی در من نگیرد از فنونت
بگفت و سبطیان را خوار تر کرد | بموسی هر یکی فریاد سر کرد
که میگفتیم جور غیبت تو | بکاهد در حضور از هیبت تو
فزون تر شد کنون آن ظلم جانکاه | رویم آخر کجا کوه و کجا کاه
بگفتا صبر شاید که شاید | شهی مصر بر ما رخ گشاید
بنای ساخت آن سر تا بپاید | خبر از رب موسی تا بیاید

۱ نه اختیار کنی ۱۲ ۲ اطاعت ۱۲ ۳ خواهش نه کند ۱۲ ۴ اسد ۱۲ ۵ کج ۱۲ ۶ تشنگی ۱۲

همان انجام آخر یافت آن صرح   که در نادانی نمرود شد شرح

بگفت آخر باو آن پاک تدبیر   که کردت دور چرخ پر حسد پیر

گر از ایمان دهی قوت بجانست   دعای من کند با بند جوانست

ز لوث کفر چیدن خواست امان   گریبان گیر او شد تیغ هامان[1]

نداری شرم گفت از بد ادائی   که ورزی بندگی بعد از خدائی

بقتل موسی آورد آن وزیرش   بگفت ای دشمنی زان جمع تیرش

چه شاید کشتن او با سموسی   که دارد سجیے چون سمش موسی

چو نیمی نیمش از دعوت بسر شد   که آن بد به نشد از بد بتر شد

ز حق در خواست[2] موسای مناجی[3]   نجات از ظلم بهر قوم ناجی

ندا آمد باو تا خود چه سازد   بآن ناساز و هم باخود چه سازد

بقومش گفت باید ساز ره[4] کرد   توقف تا مهی زایشان نگه کرد

سبب پرسید گفتند از وصیت   که یوسف کرده بود آن وقت رحلت

همی جستند از وی تربت پاک   بآب نیل پنهان بود آن خاک

زن پاک همان نجار آخر   نشانش را در آنجا ساخت ظاهر

دعای موسی کرد آب دور   بر آوردند آن تابوت پر نور

اشارت شد نساء[5] سبطیان را   که برخورده[6] زنان قبطیان را

نموده عاریت بهر عروسی   حلی و لبس شان با چاپلوسی

برون از مصر شد موسی دل شب[7]   هم آن قومش لبان با ورد کوکب

---

۱ نام وزیر فرعون ۱۲ ۲ دعا خواهنده ۱۲ ۳ مراد از قوم سبطیان و ناجی یعنی نجات یابنده ۱۲
۴ سامان راه ۱۲ ۵ زنان ۱۲ ۶ ملاقات کرده ۱۲ ۷ نیم شب ۱۲

سحر بر روی روز افتاد این حال | روان در حال هامان شد ز دنبال

بناز از حسن تدبیرش (نمود ۱۲) دوم صبح | تعاقب کرد فرعون همه قبح

بگفتا زین فریب سبط تنگ است | صلاح من سلاح آرای جنگ است

بدید آن گرد و جوشش از لب نیل | عصا بر آب زد موسیٰ بتعجیل

ز اسباط اینهم بودند احزاب | دو ازده کوچه پیدا شد در آن آب (دوازده ۱۲)

هر آن آبی که از جایش جدا شد | چو کوهی از دو سو هر جا بپا شد

رگل و لا خشک گردش هر سیل باد | چو باد آن روی آب این جمع استاد

بیکدم طی دو میلش عرض گردید | در آمد خصم هم چون راه وا دید

هوا از کوه‌ها افگند آب را بار | چو کوهی بر سر آن فرقهٔ نار

بآن غرق گفت آوردم ایمان | ندا روح الامین در زد که الآن[1]

نکردی عهدهای پیش را پاس | چه بخشد نفع ایمان حالت یأس[2]

بدریا غرق شد با فوج سرکش | ز راه آب شد در چاه آتش

بخاطرها سکون را تا شود ره | همه اجساد بالا آمد از ته

ز نقد و هم سلاح بیش قیمت | بدست آورد هر شخصی غنیمت

ولی نا مدپسند حق که آن بود | بدیشان[3] منع و کس زو منع نشنود

گرفته روزه بر رفع شر و شور | گذشت این واقعه در روز عاشور

چو موج قدرت آن جنس کرد یکسو | گهر آورد روزان رو باین رو

ز نیر دی حقش آمد توسط | که شد در مصر موسیٰ را تسلط

[1] الآن وقد عصیت قبل وکنت من المفسدین ۱۲ [2] خوف ۱۲ [3] ضمیر ش راجع بسوی حضرت موسیٰ - بدیشان یعنی اسرائیل موسیٰ منع کرد ۱۲

صفا گشت از پی آن شهر جارو | کدورت تافت زان پاکیزه جارو

مگر گم کرده جمعی راه تحقیق | بتقلید همان قبط و عمالیق

که ما را نیز می باید خدائے | که بینیم و پرستیمش بجائے

بآخر وی بتنبیه و بتهدید | بدادشان توبه و بنمود توحید

لب دریا بفرسودش اقامت | که یاد آید ازان راه سلامت

برین چون مدت ده مه برآمد | بشیر وعده اش ناگه در آمد

که حق میخواندت بشتاب بر طور | کلیم الله شد بتکبیر منشور

خلافت داد هارون را بامت | که بسیار کم پس از یکماه رجعت

معیت شد باو هفتاد تن را | که باشند از تحقق شاهد سخن را

رسیده تا کمر از طور مامور | پی سی روزه شد تا خود شود نور

ازان پس آمد از حق این پیامش | که بنماید بدیگر ده تمامش

سپرده از مقامی پرده بگشاد | ده آخر به لاهوتش رهی داد

ازین معراج تا آن نور اسرار | در آمد در حریم نور الانوار

موسی ۱۲

له جارو در اصل جاروب بود بقاعده ترخیم حرف اخیر افتاد جارو ماند و ترخیم در لغت گوش و دم بریده را گویند و در اصطلاح فارسی حروف لفظ را دور کردن است و آن بچند قسم باشد یکی آنکه حرف اول لفظ دور کنند چون نوز از هنوز و گاهی از میان آن ساقط کنند چون کوتر از کبوتر و گاهی از آخر چون گوز از گوزن و گاهی نصف کلمه در نمایند چون وی از دیو بود و درین معنی سعدی میفرماید پیر هفتاد ساله جنی کلنا + کز ره مقری بخوانی جنش روش + واصل این چنین است پیر هفتاد ساله جوانی میکند + کز ره مقری یعنی کو سیاه دزاد نجواب به تنبیه چشم روشن ۱۲ له لیپ وی ۱۲ له قبط و آل عمالیق هر دو گروه از فرعون بودند ۱۲

له یعنی حضرت جبرئیل بشارت دهنده ۱۲ له نام کوه ۱۲ له کتاب ۱۲ له سی و چهل شوند ۱۲ له مقامات چارگانه ناسوت ملکوت جبروت و لاهوت و لاهوت عالم تجلی ذات الهی ست که سالک اوران فنا فی الله حاصل شود و مرتبه صفات را جبروت ۱۲

ولی بعد از مه امت مضطرب شد / اگر زینجانب نگردی مجتنب شد

خیال بد بخاطرها گذشته / که حال همرهان آیا چه گشته

خلیفه گفت گر غائب ز چشم ست / همانا زان غنیمت ها بخشم ست

همه آورده کردندش ته خاک / که چون آید رود حکمی ازان پاک

در ایشان سامری سحرفن بود / بهوشی خویشتن در دین سخن بود

نبودش باطن و ظاهر مساوی / محاسن ظاهر و باطن مساوی

ز موسیٰ پیش زاد او در بن غار / چنین بود آن زمان بنهادن بار

که دختر خانه رفتی پور ماندی / ز شهپر شیر جبریلش خوراندی

بر موسیٰ بهنگام ورودش / شناسیدی که وی پرورده بودش

دم آن مرده آوردن برایش / بدست آورده بود او خاک پایش

چو زیشان دید ضعف اعتقادی / بدین نوکنم گفت اجتهادی

یکے زان ضعفها تقلید اوّل / شک آوردن دوم بر قول مرسل

سوم آن خطرهای دور ز آداب / چهارم گفتگوئی نیز زین باب

بایشان گفت موسیٰ باز ناید / شما را فکر کار خویش باید

بیاوردند چون آن لها خواست / ازان گوساله زرین بیاراست

بجوف دل همان خاک قدم کرد / صدائی زد بر و چون سحر دم کرد

بگفت این است آن بگرفت معبود / پرستیدند یکسر غیر معدود

تقبیه حاشیه ص۸۲ و مرتبه اسماء را ملکوت نامند و از ناسوت مراد دنیاست ۱۲ منه ۱ یعنی هارون ۱۲
۲ قرابت داشت ۱۲ ۳ شک بود ۱۲ ۴ گذاشتی ۱۲ ۵ ای مرده که در شعر هفتم علیٰ قبل از کور شد ۱۲

ذو وذه الف این معدود بودند | حسابی از سه صد الفش نمودند

عتابی کرد هارون کاین چه گاو است | پرستد غیر حق را هر که غاویست

همه گفتند تا موسیٰ نیاییم | ز سویش با عتاب ار رو نتابیم

چو موسیٰ کرد طی چل زینه مرقات | عروجش شد براوج تم میقات[1]

صحفش خواند و بشد بر قله طور | بعجلت مانده همراهان از و دور

ندا شد کز چه بود این زود پی تو | بگفتا از پی خشنودی تو

همی آیند همراهان قفایم | ندارد عذر ره سوی وفایم

پس آنگه شقه ابری عیان شد | میان آن چو خود موسیٰ نهان شد

سخن گفت و شنید و یافت تورات | ده و شش لوح زمرد مهر لمعات

بمن دیدار بنما کرد تمهید | اشارت شد که نتوانی مرا دید[2]

ببین کوه ار ز نورم پای دارد | ترا هم دیدن من جای دارد

ازان برق تجلی کوه شق شد | بیفتاد وز خود این نور حق شد

افاقت یافت و گردید تائب | شد آنگه از میان آن ابر غائب

بهمراهان بخواند الواح تورات | بیان کرد از مقالات و اشارات

بگفتندش ز حق نشنیده حرفی | ازین تنها چه بر بندیم طرفی

مناجاتی شد او چون این بگفتند | کلامش با کلیم او شنفتند

لقا[3] پس خواستند از صیحه[4] جان رفت | دعا آن پاک لب را بر زبان رفت

که چون رجعت کنم قومم چه گویند | بگویندم تو کشتی خون بجویند

---

[1] تم میقات به اربعین لیلة یعنے تمام کرد وعده گاه رب خود که چل شب بود ۱۲ [2] قال رب ارنی انظر الیک قال لن ترانی (سورۂ اعراف رکوع ۱۶ جزو ۹) [3] دیدار ۱۲ [4] بانگ ۱۲

دم صور آن دعاے جان نمودند — مثال حشر برایشان نمودند

بسوی قوم خود چون باز گردید — بحزن گاو از گوساله شان دید

گرفت و بر کشید از خشم و افگند — سر و ریش برادر[1] نسخه[2] پند (گوساله عجل ۱۲)

بگفتا کس ز ضعفم منع نشنود — بترک شان مرا خوفے ز تو بود

بدین عذرش ز خود عذر و دعا کرد — بساحر حمله زان عذر و دعا کرد

چو خر در گل بماند آن وہی[3] کیش — ازین تشنیعش سر ریش چون میش

رمید از شهر همچون گاو نخچیر — رماد[5] آن عجل شد از نار اکسیر

بگفتا قوم با تو به موسی[4] — دعا کن از پی آمرزش ما

شد ایما زیر تیغ اهل ایمان — سر آن سجده بنهند این لئیمان

پدر را پور و پورش را پدر کشت — برادر را برادر بے خطر کشت

پس از هفتاد الف آمد امانے — سپاس[6] این امان و هر زمانے

برایشان خواند تورات و شنفتند — عمل با شد برین مشکل بگفتند

شهود منحرف کردند تحریف[7] (حاضر آن ۱۲ منافقین ۱۲) — بحرف کذب خود با صدق تکلیف

هوا بر داشت کوهی چون بر آشفت — شما را بر سر این کوه افتد گفت

بسجده هر یکے سر بر زمین سود — ز بیمش چشم جیب سوی فلک بود

جهودان کز نژاد آن شهود اند — به نیمه رخ از آن رو در سجود اند

باسلام از بلا ماندند سالم (قوم یهود ۱۲) — شدند از حکم حق در مصر حاکم

ز جمعے شبهه در بعث حادث — حدوث این عجب را گشت باعث

---

[1] هارون ۱۲ [2] تورات ۱۲ [3] سامری ۱۲ [4] یعنی حضرت موسی ۱۲ [5] خاکستر ۱۲ [6] ای هرکسے شکر گزار این امان شد ۱۲ [7] تغیر و تبدیل ۱۲

دو کس شب بہ طمع کشتند عم را ‖ برآوردند روز آوازِ غم را

نہ قاتل دیدہ جو یا آنکہ بودہ ‖ دیت می دادہ بہرش اہلِ دودہ

کلیم از وحی با آن جمع فرمود ‖ تو آن گاوی چنین را ذبح بنمود

درستی و زرد بیداغ و میانہ ‖ جوان و پیر و کار کشت را نہ

بسی جستند آخر داشت زالے ‖ خدا میخواست او را داد مالے

پر از زر پوستش آمد بہائے ‖ عدول آن دیت را شد سزائے

بکشتند و زدند آن دم بر آن تن ‖ روان دم زد کہ اینان قاتلِ من

قصاصے رفت پس دو دفین شد ‖ بہ بعث آن اہل شبہت را یقین شد

ز کارِ قوم چون موسیٰ بپرداخت ‖ بکار خویش گفت اکنون توان ساخت

بگفتا در مناجاتش خدایا ‖ ز من داناتری کس ہست آیا

بگفتا خضر نام آن بندہ من ‖ کہ دارد مجمع البحرین مسکن

برو آموز زو علم و فنِ او ‖ طعام تو دلیل مسکن او

تفتیش کرد یوشع بے توقف ‖ وی از نون ابن افرائیم یوسف

بہ توشہ ماہی بریان گزیدند ‖ برفتند و لبِ آبی رسیدند

بخفتند و دشت یوشع در ہوا قو ‖ بدریا شد حیاتی یافتہ حوت

خود آنجا چشمۂ آب بقا بود ‖ نم از موجی رسیدش زندہ شد زود

چو میلے چند بگذشتند زانجا ‖ برای چاشت میلے کرد موسیٰ

۱؎ تن مردہ ۱۲ ۲؎ یوشع ابن نون ابن افرائیم ابن یوسف ابن یعقوب ابن اسحاق ابن ابراہیم علیٰ نبینا و علیہم الصلوٰۃ والسلام ۱۲ ۳؎ طعام را ۱۲ ۴؎ آب حیات ۱۲

بگفتا این نون آن نون محمول ۔ فتاد از یاد من چون و او معدول[١]

ز کنه امر حق موسی خبر گشت ۔ سوی آن نون که دانش بود برگشت

اشارت زین حقیقت شد که ماهی ۔ که خواب غفلت آرد بسیج راهی

بدید آن چشمه چون آبے[٢] حقیقی ۔ شنا در ماهی و پیدا طریقی

وگر بنمود پیری در نمازش ۔ سلامی کرد و گفتا با نیازش

که آیا باشمت تا چند همراه ۔ که از علم خودم بنمائے آگاه

نیاری گفت با من صبر کردن ۔ نتابم گفت از حکم تو گردن

بگفتا بین بچیزے کز من آید ۔ نگویم تا ز خود دخلے نشاید

لب آبے[٣] شد بشکست کشتی ۔ بگفتا مغرق این جمع گشتی

بگفتا[٤] من نگفتم صبر نارے ۔ بگفتا سهو شد معذور دارے

وگر او کشت نوخیزے براهے ۔ عجب این گفت قتل بیگناهے

همان بشنید و زین هم گفت بگذر ۔ ز خویشم کن جدا با دجنبل دیگر

دهی پس رفت[٥] مطلب بود خورش ۔ کسے ننمود آنجا میهمانش

بداری یافت دیواری خمیده ۔ بدستش راست کرد آن برگزیده

بگفتا گر بخواهی اجرتش گیر ۔ که جوعانیم گفت از تو شدم سیر

کنون بشنو کز ینها هیچ امری ۔ نکردم تا ز حق نشنیدم امری

[١] واو معدول در نوشتن آید نه در خواندن چون واو خواب که کاتبان در املا گاهے این واو را سهو کنند ١٢ [٢] رهنما ١٢ [٣] ماهی دو چشمه ١٢ [٤] فانطلقا حتی اذا رکبا فی السفینة خرقها ٥ قال اخرقتها لتغرق اهلها لقد جئت شیئا امرا ٥ قال الم اقل انک لن تستطیع معی صبرا۔ (سوره کهف رکوع ١٠ جزو ١٥)

سفینه از مساکین بود سالم | بآن رخنه که ماند از غصب ظالم
تبه دین بود آن مقتول بیباک | بصالح والدینش قصد هلاک
رهانیدم ز سوی آن دغل شان | رسد از سوی حق نعم البدل شان
نمودم راست دیواری یتیمان | ز صلح باب شان گنجی ته آن
نیفتد زین عمل وان گنج ماند | خدا وقت رسیدن شان رساند
اگر می بودی ای موسیٰ مطیعم | همی دیدی بسی امر بدیعم
بگفت اندر رها وگشت غائب | شد از ایشان بسوی مصر آیب
همی گویند او را ایلیا نام | همش اسم پدر ملکای بن سام
شدی جای سجودش سبز خود رو | خضر او را لقب گردید زین رو
نبئ زنده تا روز قیامت | بهامون رهبر راه سلامت
زمان او پس از عهد خلیل است | بتعیینش ولیکن قال و قیل است
چو موسیٰ صحبتش را بهره دریافت | وزان جانب عنان عود برتافت
براه راست پس وی خواند قارون | که مرتد گشته بود از بخت وارون
قریب آن نبی و از دین بعیدی | نه بر وعدش یقین نی بر وعیدی
هم از وی بود و را اکسیر عامل | پر از شمس و قمر برج و منازل
مفاتیح خزائن داشت چندان | که بارش زیر کردی روز میدان
ندادی از زکاتش مسّ مسکین | به بخلش داشت از زر تا مس کین

۱ والد ۱۲ ۲ بلوغ ۱۲ ۳ پند ۱۲ ۴ نام خضر بود ۱۲ ۵ سرسبز ۱۲ ۶ یعنی قارون اکسیر را از موسیٰ حاصل کرده بود ۱۲ ۷ زر ۱۲

نشد از پند او هر چند دادش — قبول بذل در دوار ندادش

گروهی را با طمع و با غوا — طبق سان از طلق بنمود زر و دا

زنی بدره بسی زر بدره اش داد — کند فعل زنا تا سوی شی اسناد [جدا ۱۲]

مرادش اینکه چون افروزد این نار — شود زو قوم چون سیماب فرار

بگرداند حق لیکن زبانش — دران مجمع شنیدند این بیانش

که قارون هم چنین گفت و چنان گفت — نبی را آنچه گفت او کی توان گفت

خجالت رنگ قارون کرد زرنیخ — بخشم از روی موسی تافت مریخ

خدا را خواند و محکومش زمین شد — فرو این را ببر حکمش چنین شد

زمین جنبید ز اطراف و حوالی — گرفتش تنگ با مال و موالی

بگفتا ابن عم بهر قرابت — نجاتم ده ازین قید عتابت

شد آن سوی ادب کشید امانش [موسی ۱۲] — زمین گردید اخضر آسمانش

چنان گردید بر وی چرخ تقدیر — که از یادش برفت آن چرخ اکسیر

نبود اکسیر آن بل خاک ادبار — که چون سیماب خود شد قائم النار

خطاب آمد بموسی کت بسی خواند — ولی محروم از رحم تو او ماند

خطر گفت آن دمم بود این جوادا — که با عجز ار ترا خواند مبادا

بگفتا گر مرا یکبار خواندی — دگر بر وی ترا دستی نماندی

چو موسی شد ز کار مصر فارغ — شنید این امر حق آن شمس بازغ

که سوی شام بر بند میان را — ببر همراه اسرائیلیان را [ز دین ۱۲]

نماید سوی شارستانش آهنگ — بجباران عادی سر کند جنگ

سنه برگشتن از اسلام ۱۲ سنه هر تال ۱۲ سنه نام مکان قوم ۲ [illegible] نزدی ۱۲ اولاد عاد ۱۲

همه آن مردم دل سخت و دو سست | دراز و فربه و زور آور و چست

سر یکسر گجان عوج عنق بود | کلاه از طرقش این نیلی تتق بود

بلا اغراق ماهی را ز عمان | بخوردی ز آتش خور کرده بریان

برین ز اهل خبر لیک اتفاق ست | که عوج از عوق و اعناق است

وگر از نام مادرش بود گفت | بتخفیف الف نون است فتحت

نقیبان دو و ده گشته جاسوس | ز هر سبطی یکی با ننگ و ناموس

ز دشت تیه آن سوره سپردند | کنار شهر باوی باز خوردند

همه با اشتران در موزه آتش کرد | بشهر آمد که اینانم همه آورد

بگفتا مادرش بگذار کایشان | خبر گویند با اخلاص کیشان

بترسیدند قوم و گفت موسی | ز حق دارم نوید فتح حقا

چنان تیغم برد سر اهل شر را | که موسی می تراشد موی سر را

بگفتندش که ما داریم جاست | برو این جنگ را خود با خدایست

بمعنی خدا رب هست ظاهر | بنمشش یعنی برادر نزد ماهر

ز تفسیر کلام رب هویداست | که ذکرش اندرین قصه همین جاست

قدم در راه زد موسی و هارون | سپرد آن گمرهان با علم بیچون

بروی صبح گفت ز آنان باشد آگاه | براه رجعت افتادند ناگاه

همه شب دشت پیمائی نمودند | سحر بودند در جایی که بودند

سه شب و داد ایشان را همین حال | ز موسی این دعا بایکدگر قال

۱ آسمان ۱۲ ۲ از جامه ۱۲ ۳ جنگ کننده ۱۲ ۴ یعنی عوج دوازده آدمی را همه شتر در موزه خود کرد

باخر پیش یوشع دست بستند ... همانجا تا رسد موسی نشستند
بآن بیدین چو موسی رفت برخورد ... عصائی زد کزان همچون ولش مرد
دو چندان از عصا و قد خود جست ... شتالنگ انگش از ضرب آن خست
چو از افتادنش چل سال طی شد ... پل نیل استخوان پشت وی شد
بقوم از کشتنش موسی خبر گفت ... زحال حیرت شان نیز بشنفت
بگفتا شومی آن بدمقال ست ... تلافی را نکو اینک قتال ست
شدش چل سال حرمت بهر تنبیه ... که باشد جایگاه شان همین تیه
دران وادی نه آب و نی طعامی ... نه از سایه نشان نه لبس نامی
بحق آورد رو موسی برایش ... اجابت بوسه زد دست دعایش
وظیفه من و سلوی شد بلا جهد ... که با شکری خورند آن طرفه آن شهد
ولی شد بدگمانیهاش قاطع ... که با تن خیر میکردند ضایع
بکفران نعم گشتند خائب ... پرید آن مرغ و شد آن شهد غائب
بسی در تیه حال شان تبه ماند ... دعای دیگر آخر باز گرداند
بخود میداشت موسی سنگی از طور ... عصا را زد بران گردیده مامور
دوازده گشت شیرین چشمه جاری ... بهر سبطی یکی زان خوش بجاری
ز ابری شقه بر سر سایبان شد ... وفا پیوند آن ملبوس شان شد
بزادی طفل با پیراهن او ... که بالیدی برابر با تن او
به تیه آنجا که سیر فتند ایشان ... همان بر و همان سنگ و همان خوان
پس از چندی ازان خوان سیر گشتند ... طلبگار پیاز و سیر گشتند

خیار و تره جستند و عدس را / بموسی وانمودند این هوس را

چو فرق مدح و ذم گفتا هویداست / که این بئس البدل نعم النعم راست

در آنجا تخم مطلب نیست سرسبز / بخاک ایلیا گردد مگر سبز

شد این زلت سبب شان فقر و ذلت / ز سوی حق برآمد قهر علت

پس از سی سال در آن تیه پژمرد / از این تیه فنا هارون سفر کرد

سبکتر جای شد زیر درختش / بخفت و از نظر بنهفت تختش

بر آن سی چون فزود از ده و نیمی / روان شد نیز موسی در نسیمی

همان یوشع که خواهرزاده بودش / وصی کرد و بر بگرفت زودش

تنش از پیرهن گردید غائب / بسان جان ز تن گردید غائب

روایات دگر هم در وفاتش / رقم پیداست از کلک ثقاتش

در آن هفسال ز جل سال باقی / باهل تیه اجل آمد ملاقی

نتاج شان و یوشع ماند و کالوب / که شمع دوده شمعونیست مکتوب

شد از حکم خدا یوشع پیمبر / بشارستان کشید از تیه لشکر

به تیغ دین بکشت آن عادیان را / ز سهم کفر و کفران عادیان را

پس آنگه ایلیا بگشاد بازم / ببلقا تاخت ز آنجا ابلق عزم

ز دین بودند عاری از هدی عور / همه سکانش جز بلعام باعور

نه بودش مطیع دم ز طاعت / دعا ها جمله مدعو اجابت

۱ لغزشش ۱۲ ۲ مجموع آن یکصد و پنجاه و سه باشد یعنی موسی این سن یافت ۱۲ ۳ خانه که از کاه و غیر آن سازند ۱۲ ۴ قوم ۱۲ ۵ عادت کنندگان ۱۲ ۶ نابینا ۱۲ ۷ برهنه ۱۲

دعا جستند زور و سپه را — قبول اوّل نشد بسیم گنہ را

نمودش حاکم آن شهر تهدید — هم از اموال دنیا داد اُمید

بآخر شد زجا با آن مفاخر — رجا و خوف آخر گشت آخر

بکوهی بود معمول دعایش — روان شد از برای مدعایش

خرش پیچید پا در دامن کوه — پیاده رفت آن سگ با یک انبوه

دعا کرد و ز کفران عقعقے بود — سیاه دین بناگه عود بنمود

بحق زاهدی یوشع که اسم اعظم — نشاید با چنین خبث مجسم

بقهر حق قبولش رفت و ایمان — سپاه رفته باز آمد بمیدان

چو دیدند آن دعا را تیر بی پر — طلب کردند زو تدبیر دیگر

فرستادن زنان را گفت آنجا — که مے آرد زنا قهر خدا را

ز لشکر آن زنا کرد امن بیرون — پی شان قهر حق شد بیخ طاعون

نیامد هیچ کار از طعنه و پند — نشد این کار بد را رخنه بند

بطعن نیزه گشت آخر بناچار — یکی دانا زن و مردی در آن کار

سپه بیگانه زان پس از زنا شد — لب هر کس بتوبه آشنا شد

خدا برداشت زیشان آن بلا را — کرامت کرد فتح و دلکشا را

سر سردار ببریدند و بردار — مدار آمد پی آن زشت کردار

فروزان بود سوزان آتش حرب — که شد خورشید در گرمایهٔ غرب

بیوشع در توقف بود خطره — ز دریا گشتن آن چند قطره

۱ آواز سگ ۱۲ ۲ نام مرضے ۱۲

دعایش مهر برگرداند کز روز — دو ساعت بر فزود و گشت فیروز
محدث گفت زین رجعت که ناکام — خطا افتد منجم را در احکام
گشاد آن شهر و گفتا با جماعت — سجود شکر بگذارید و طاعت
حطه گفتن امر حق بفرمود — که لفظی بهر استغفار شان بود
باستهزاش جمعی حنطه گفتند — بپا در رزق جستند و شگفتند
بایشان قهر حق بارید آتش — چو گندم سوختند آن جمع سرکش
باهل دین دگر شش فتح رو داد — بششم شد زهرهٔ کفار افتاد
دو شهری زد در ایمان با یمان — یکی زان بارق و بشکست پیمان
یهوشع پنج تن منع غزا کرد — دعای او بفقرش مبتلا کرد
چو سال بینات[۱] آمد تمامش — بمنزلگاه جنت شد مقامش
بزد کالوب راه دین قدم را — ببارق راند تیغ برق دم را
برید از حاکم آنجا نیز انگشت — برفت از کار او را پنجه و مشت
چو سنگ پس از دهن مهجور نان را — چنین در خود بود آری چنان را
بر آورد از نسبی گردن کشان گرد — پس اسرائیلیان در مصر آورد
قضا بسپرد امر او بحزقیل — که از نسل یهودا بود بی قیل
نقویمش گفت بهر حرب کفار — بطاعون مبتلا گشتند ز انکار
برون از مصر امان را ره سپردند — رسیده تا کنار شهر مردند
ز کثرت دفن شان گردید دشوار — بدو در لاشها شد طرح دیوار

کالوب علیه السلام ۱۲

حزقیل علیه السلام ۱۲

۱ـ بینات حروف نام آن چنین یا واو سین ـ نون

پس از چندے که باقی استخوان بود | گذر در آن طرف حزقیل نبود
دعا بارحم کرد و زنده گشتند | پس از مرگ طبیبے در گذشتند
ولی ماند این اثر در نسل ایشان | که بوے مرده می آید ز ابدان
چو حزقیل آخر آمد لیل و یومش | بدین موسوی بگذشت قومش

زالیاس بیان ست موج[1] دیگر
تا چشمهٔ زندگی کشد سر

بنهاده قدم بدست قرطاس | برخورد و قلم بذکر الیاس
الیاس ملک لباس بے ریو[2] | الیاس بلبس باطلش دید
هارون نسبے که شد پیمبر | قوم از خط دین بتافتند سر
او تازه نمود موسوی دین | زو دید نوی شد قوی دین
شاہے بزمین بعلبک بود | طاعت گر بعل بتان چنان بود
گردید زنده واژگون بعل | کی مرد شود هوائی آن بعل
الیاس وششی بحکم شاید | باطل آن عقد تا نماید
رویش سو شاهراه دین کرد | تلقینش مدارج یقین کرد
نشنود ولی رعیه چندی | نیز او برگشت بعد چندی
کارش بجدایی شد حواله | قحطے بفتاد پس سه ساله

[1] این موج از بحر هزج است وزن آن مفعول مفاعلن فعولن و مفعول در اصل مفاعیلن بود بزحاف اخرب که اول و آخر بیفتاد فاعیل ماند منقول بمفعول و اصل مفاعلن نیز مفاعیلن بود بزحاف قبض حرف چهارم بیفتاد مفاعلن شد و اصل فعولن هم مفاعیلن بود بزحاف حذف سبب خفیف از آخر لن بیفتاد مفاعی ماند و آن بفعولن نیز بروزن مفعول مفاعلن مفاعیل فاع و مفعولن فاعلن فعولن فعلان می آید ۱۲ [2] دیو یعنی شیطان از بود باطن حضرت الیاس بر ...
داشت ...

حیوان سبب جماد گردید | از سنگ بت این مفاد گردید
سبزی نه بغیر زنگ در پس | روزی نه مگر بجای الیاس
بنمود عیان عنادش آن ضال[1] | او گشت نهان بخانهٔ زال
بودش پسری با بتلائے[2] | کو یافت بهمتش شفائے
گردش بخدا امتش مشرف | نام خوش او یسع[3] معرف
اخطوب خطاب الدش را | ز افراہیمش نژاد والا
زالیاس بصرف جهد شد اهل | چون واو یسع[4] فتاد ز وجهل
رفتند ز خانقاه هر دو | گفتند بجمع شاه هر دو
پیش بت خود کنید زاری | خواهید مطر با شکباری
آب ار نزند[5] بنا رجوعی | باید بخدای با رجوعی
پیداست ز بت چه میکشاید | از سنگ نه آب آتش[6] آید
بشکست بت و صدائش شد رعد | پس قطره فشاند اختر سعد
لیکن بهر روزگارے | آن عهد نماند بر قرارے
بشکسته دگر چو مستقل شد | الیاس ز آن شکسته دل شد
غیبت ز همه زمینیان خواست | وین را ز خدای آسمان خواست
تا نفخهٔ صور گشت ماذون | چون خضر بحر او بهامون
گردید ز خلق غیبت اندیش | بنمود یسع خلیفهٔ خویش

۱؎ گمراه مراد بادشاه ۱۲ ۲؎ بیمار بود ۱۲ ۳؎ الف لام تعریف ۱۲ ۴؎ ای جنابکه داو یسع گردد اصل یوسع بود بقاعده صرف افتاده یسع صیغه مضارع که در اصل یوسع بود مصدر وسعت بود و واو ازان بقاعده صرف افتاد یسع ماند ۱۲ ۵؎ آتش گرسنگی ۱۲ ۶؎ اذن داده شده ۱۲

وصاف چو شد قلم یسع را — نوشت بنامه لم یسع را
دین کرد قوی نبوت او — شد کفر زبون قوت او
دین را همه برگ تازگی گشت — شد رجس قلوب تا زکی گشت
احکام ز شرع کرد جاری — توریت برآمد از تواری
هر کس بره هدی قدم زد — از وحده لا شریک دم زد
اوقات همه رجال و عورات — صرف حسنات و درس تورات
چندی چو برین نمط برآمد — رحلت پی آن پیمبر آمد
ذو الکفل وصی و نبی شد — دین را ز کفالتش نوی شد
کنعان بزمانش بود سلطان — خواندش بجد از سوی شیطان
گفتا که شوی کفیل آیا — جنت دهدم حق از عطایا
نوشت وثیقه موثق — ذو الکفل شدش خطاب از حق
ز انسان که لقب بیافت ضامن — از آل رسول امام ثامن
شه گوشه گرفت از وزیران — رو کرده بسوی گوشه گیران
قومش بشتافت در سراغش — تا یافت بگوشهٔ فراغش
تکلیف بامر پیش بنمود — او امر بکیش خویش بنمود
چون روز اجل بیامدش پیش — در گور وثیقه برد با خویش
فردوس رسید و آن نوشته — ذو الکفل بیافت از فرشته
اینجاست همه رعیت او — غافل همه زان مآل نیکو

له گنجیده ۱۲ ۲ه پاک ۱۲ ۳ه از پوشیدگی ۱۲ ۴ه مستحکم ۱۲ ۵ه حضرت موسیٰ ۱۲

گردید بآن نبی جفاکار — اصرار نمود بهر اضرار
او حال بگفت و نامه بنمود — کش صدق شود ز قوم مشهود
تا رجعت قوم انتظاری — انکه بشماتت اختیاری
چون قوم رسید نامه بشناخت — اهل همه را بسوی او ساخت
کالبته برآمد از کفالت — این نامه بران کند دلالت
تصدیق نبوتش نمودند — بر خود در خلد را گشودند
بر داو چو بسر زمان پا کش — شد از ره دین بهود باکش
روتافت دگر ز قبله آن قوم — نی جبهه بسجده نی لب صوم
از جادهٔ شرع دور رفتند — بیراهه بشر بشور رفتند
آن شر که بشر کند بهیمه — سامان سقر دهد بهیمه
در ملک حنین ز کل خلل کرد — جالوت عمالقه عمل کرد
چون علت بر مزاج غالب — گردش ز روان برید قالب
آنان همه گشته خوار زان شور — اجزای جسد مثال در گور
شد بسکه عذابشان منادم — گشتند ز کار شوم نادم
کردند بصد هزار زاری — پیغامبری طلب زیاری
رحمت که از و وسیع آمد — بهر ایشان شفیع آمد
بوده ست یکی بنام ریّان — لاوی نسبی مطیع دیّان
بگذاشت زنی و گشت راحل — بود او پدر نسیم حامل

له از گروه عمالیق ۱۲ ؎ همنشین ۱۲ ؎ پسر یعقوب ۱۲

عالی لقبی شده کفیلش — تا زاد ز بطن اشموئیلش
کردش صفت پدر مراعات — آموخت باو علوم و تورات
از معجز ذکر آن نکونام — با فکر بود و مشمول الهام
چل سال است و پیمبری یافت — قومش بره خدای بشتافت
این نور چو اقتباس کردند — بهر شهی التماس کردند
که اخراج عمالقه نماید — در کشت امید تا بهم آید
بگزید یکی خجسته فرجام — طالوت بطول قامتش نام
از بنیامین نژاد خویش داشت — چرخش[۱] پی زاد آبکش داشت
تن کرد نخستش آن پیمبر — از روغن یوسفی مطهر
آن روغن قدس تام خوشبو — میراث رسیده بود تا او
بود از پی هر شهی در آنجا — این قاعده دفع رجس[۲] تن را
بر قوم نمود شاهش آنگاه — بنشاند بصدر جاهش[۳] آنگاه
گفتند که زین گدای سقا[۱] — ما ئیم احق[۴] بملک حقا
گفتا که حقش گزین[۵] نموده — در علم و جسامتش فزوده
ز آثار شهیش می نماید — تابوت سکینه باز آید
اکنون سخنی شنو ز تابوت — در جان برسد صدق[۶] تا تو
ز اسرار خدای بود صندوق — نوعی که ندیده هیچ مخلوق

حاشیه: آموختن شموئیل علیه السلام — طالوت — روغن یوسفی — تابوت سکینه

۱ سقا ای برای زاد معاشش پیشه آبکشی میکرد ۱۲ ۲ ناپاکی ۱۲
۴ سزاوارتر ۱۲ ۵ قبول ۱۲ ۶ تا که بوی صدق به تو رسد ۱۲

صندوق نه درج گوهر پُر — صندوق نه برج اختر پُر
در حضرت حق برش مناجات — بوده ست کلید قفل حاجات
گربه[1] سرود در زنی سر موش — از هیبت[2] هوش میشدی بیهوش
بر فوج عدو دم عزیمت — افتادی ازان صدا هزیمت
ایزد سوی آدمش فرستاد — آن دم که جدا ز خلد افتاد
آرام از آنش یافت سینه — نامش بهمین نشان سکینه
میراث رسید تا بموسی — بگذاشت بقوم خویش آنرا
از ذلت شان گرفت یاسش — بردند عمالقه بیغمایش
ناپاک ولانش از سر کین — کردند نهان بزیر سرگین
شد سوء ادب بلای ناسور — افگندنش ز شهر خود دور
جبرئیل بآن زمینش آورد — طالوت بیافت شکر حق کرد
گشتند همه ز شاهیش شاد — با جان و دلش شدند منقاد
گفت آنگهش آن نبی که طالو[4]ت — جولان بنما برزم جالوت[5]
چالاک بخیز و برنشین چست — آن دشمن سخت را بکن سست
دادش زره و زراه اعجاز — ابراز نمود با وی این راز
کانرا که این است بر برآید — جالوت ز دست او در آید
طالوت گرفت عرض لشکر — هشتاد هزار بود مغفر[6]

---

[1] در زنبود ۱۲ [2] سر هوا ورا ۱۲ [3] آواز او ۱۲ [4] ای سر هوا ورا در زنبود از هیبت هوی او بیهوش میشد ۱۲ [5] نام بادشاه ۱۲ [6] دیدن - مطلب از شمار ۱۲ [7] خود پیش سپاه میان ۱۲

لیکن بوفا چو سست بودند — با هر نبی دغا نمودند
گفتش نبی امتحان صداقت — تا کیست ز جمله با صداقت
بر آب رسید فوج تشنه — تا بیش ز آتش عطش نه
گفتا نه مراست یار دلجو — آبی بخورد هر آنکه زین جو
جز چار هزار کو نخورد آب — گرداند همه گروه سر تاب
زان پس بدر فلسطین چو بگذشت — فوجی ز عدو نمود در دشت
زان فوج که صد هزار کس بود — بی طاقتی این سپاه نمود
هر چند سخنوری که در رفت — کم من فئة قلیلة گفت
راندند همه بجا من عیش — اندر دو سه یک بماند آن جیش
شد خاص بی زره از انها — داود نژادش از یهودا
در خواب بدیده بود زان پیش — کو شیر بسست چون بر ویش
گفتا پدرش که شوی چیره — بر بادشه قوی نه لیس دیر
هم روز دگر بسیر ناگاه — بشنید ز سنگپاره راه
در من بسنگ بچشم بینا — جالوت بکشم شکسته بینا
گفتش و با خودش بهیئت — چون طالوت ز مردنش بهیدشت
نه گفت که قصد اهل کین کن — افتست سلاح اسپ زین کن
بخشم بکشی گران بد اختر — انگشتر و نیم ملک و دختر

له دانائی ۱۲ ۲ کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة باذن الله یعنی بسیار ست که گروه قلیل غلبه کند بر گروه کثیر بحکم خدا ۱۲

داود علیه السلام

گفتا بسلاح نیست حاجت · دارا و خدای تخت و تاجت
من میکشمش بسنگ پاره · هان قدرت حق بکن نظاره
در عرصه سمند عزم دب[1] کرد · آهنگ بخصم بی ادب کرد
گفت او که بقد بست و لاغر · بر سنگ مزن ز خویش ساغر
گفتا ارچه بقد بدست[2] ارم · مرگ تو ولی بدست دارم
این گفت و نهاد در فلاخن · آن سنگ[3] که نیش نه سنگ آهن
بسم الله گفت و بر جنبش · افگند و فگند بر جبینش
از پای در آمدان ستمگر · سر کرد ره گریز لشکر
طالوت ستوده جد و جهدش · بی جد وفا نمود عهدش
طالوت ملک خلیفه داود · پیغمبر اشمویل را بود
سی سال برین چو منتهی شد · آفاق ازان نبی تهی شد
طالوت گرفت ملال[4] ز داود · با خلق ازو چو دوست تر بود
آهنگ بشب بکشتنش کرد · زین حال با دختر زنش کرد
بگذاشت ببسترش نه می مشک · ببرید بجاش تیغ وی مشک
از شمع چو شب بروز دانست · می دید هر آنچه خوش ندانست
بنمود خیال مشک امرد · زین شرم[5] نهفتها عرق کرد
شد تازه ازان غم شبینه · در مزرع سینه تخم کینه
با دختر خویش سر گران[6] شد · کاین راز نهفته زو عیان شد

[1] دوانید ۱۲ [2] یعنی مقدار یالشت ہستم ۱۲ [3] آن سنگ بر جالوت نه سنگ بود بلکه آهن بود ۱۲ [4] آزرده شد ۱۲ [5] بمقدار اشک شرمنده شد ۱۲ [6] ناخوش کرد ۱۲

آن هر دو بدشت دید روزی | بشتافت بخشم عقل سوزی
گشتند نهان بکوه در غار | شد پرده عنکبوت دیوار
گردید ز کوه با ندامت | بشنید ز عالمان ملامت
خشمش خللی بهوش آورد | وان جهل و جنون بجوش آورد
بیداد نمود چون فلک سر | خون علما بریخت یکسر
انجام چو غفلتش ز سر شد | از مستی خویش با خبر شد
پرسیدن خواست عالمی را | تا توبه چسان شود پذیرا
جز پیرزنی نبود عالم | او داد هرش جواب سالم
بر تربت اشموئل (نام ۱۲) جا کرد | بشنید ز غیب چون دعا کرد
کو راست به توبه گر خیالی | با جباران کند قتالی[2]
خود با پسران چو گشته گردد | ایزد گنهانش در نوردد
گفتش که ترا چنین توان کرد | شد توبه قبول چون همان کرد
داود برآمد از بن غار[3] | زو قوّة ایزدی پدیدار
بر قوم خداش سروری داد | با سروریش پیمبری داد
آهنگ ثناش خامه بنمود | گردید صریر لحن داود
داود خلیفهٔ مصخر | طیر و جبالش همه مسخر

[1] قوم عاد ۱۲ [2] که جنگ کند ۱۲ [3] که چون حضرت داود علیه السلام را دستگاه ذا الاید از خداوند تعالی حاصل بود بزور آن دشمن را زیر نمود و آهن سخت را مانند موم نرم میفرمود بقوت بازوی خود پیدا کرده میخورد که حق تعالی در شان او فرمود داود ذا الاید انه اواب ۱۲ یعنی داود صاحب قوت به تحقیق رجوع کننده بعبادت معبود بوده است ۱۲ منه

داود علیه السلام

بشکست ز خصم پنجهٔ کید / نیروش بدستگاه ذا الاید[1]

حکام بقید انقیادش / بعثت بزبان کیقبادش

پیغامبر حلیم بوده / هم حاکم و هم حکیم بوده

لقمان خرد ورش بصحبت / می بود گهرفشان حکمت

گردید براو زبور نازل / بر هر ورقش نور نازل

آیات وی انجم و مصابیح / انوار مواعظ و تسابیح

بوده ست ولیک حکم شرع / بر توریتش ز اصل تا فرع

آن لحن که ایزدش ببخشید / دیگر نشنید آن که بشنید

هرگاه زبور را بخواندی / طیر از طیران بجای ماندی

تورات مدام در نظر داشت / از سیر انبیا خبر داشت

میگفت که وا ابا المواهب[3] / نیز هم برسان بدین مراتب

حق گفت که مورد عطایا / آنان همه گشته از بلایا

گفتا ای بنده هم بلای / تا چون ایشان رسی بجای

روزی ز دریچه سر بدر کرد / بر آب زنی نکو نظر کرد

او ز آب تن بزیب می شست / از خاطر این شکیب می شست

رفتا و بفراغ شست و شویش / این گرم سراغ بهر شویش

۱ و داود ذا الاید انه اواب در شان داود (سوره ص) ۲ ... پیغمبری ۱۲ ۳ ... تعالی ۱۲ ... باید دانست که در قصهٔ داود علی نبینا و علیه السلام اختلاف بسیارست و بعضی از مفسران این قصه را بر وجهی ایراد کرده اند که شرع و عقل در قبول آن ابا میکنند و آنچه بصحت اقرب می نماید آنست که اوریا زنی خطبه کرده بود و نزدیک بآن رسیده که با وی عقد کند اولیای زن را با وی خرخشه افتاده بود پس نداند داود علیه السلام

دریافت که نامش ادرپا هست | همراه سپاه در غزا هست

سرفوج که بود خواهرش بود | بنوشت باو کتابتی زود

کو را بمقدمه گمارد | تابوت سکینه اش سپارد

بوده ست مقر اینکه آنسو | می تاخت بخت خصم کین جو

کان را ز میان چو در رباید | تابوت بسے بجایش آید

چون یافت که کشته شد در جمع | پروانه نوشت سوی آن شمع

گردش پی خویش خواستگاری | او جست بعهد استواری

کز بطن وے ار پسر بیاید | باید که خلیفه اش نماید

شد عقد بانعقاد پیمان | تا زاد ز بطن او سلیمان ع

آغاز هم از سخن بجایش | انجام شنو کنون برایش

زین یک که ضم نه و نو شد | آن عیش خوش از یکیش صد شد

از جرم ولیک بود غافل | جرمی نه بلای کاهش دل

حق خواست کزانش سازد آگاه | بشگافت جدار حجره ناگاه

بنمود دو شکل زان بپرسید | گفتند مترس حال پرسید

گفتند بهم نزاع داریم | با داوریت امید داریم

این را نود و نه است از میش | از من یکی و کشد بر خویش

گفتا که صریح هست جورے | کان نیست روا بهیچ طورے

آن هر دو بوصفے از عجائب | بودند ملک شدند غائب

بقیه صفحه ۱۰۴ — هست خود خطبه فرموده و او را آورده و زن ازان بود و او را نیز بخواست و در زمان [illegible] آورده ست که عتاب الهی در آن بود که بعد از خطبه اوریا او را خطبه کرده تفسیر حسینی [illegible] ۱۲ [illegible] ۱۲

داود ز خواب غفلتش جست / دانست که ماجرای دست
بر خاک فتاد اشک ریزان / شد خواب ز دیده اش گریزان
از اشک زمین سجده تر کرد / چندان که گیاه سر بدر کرد
هر قطره که زان دو چشم تر بود / در تربت اشک بو البشر بود (یعنی آدم علیه السلام)
میگفت بگریه اش که باری / رحمی بکنی باشکباری
چل روز گذشت چون بدینسان / کو مانده بسجده اشک افشان
الهام شدش که چیست حالت / باعث چه بود برین ملالت
گر گرسنه ای دهم غذائی / ور تشنه شراب جانفزائی
گر خسته دلی دوا فرستم / ور برهنه تن قبا فرستم
گر خوار بوی عزیز سازم / ور زار بزوری نوازم
شرمنده لطف ایزدی ماند / تا هفته دگر بسجودی ماند
شد توبه قبول آنگه ازوی / پیشش برسید پیک خوش پی
از سجده سر نیاز بر کرد / وانگه پی شکر سجده سر کرد
گفتا چه کند خدای با من / گیرد چو بحشر خصم دامن
گفتا که با و قصور[1] بخشد / چندانکه ز تو قصور بخشد
آسوده ز حق چو لطف بنگریست / تا زیست دلی ز شرم بگریست
آن جرم نمود نقش بر دست / تا نقش نگردد ش ز بر دست
و نقش بزره گری نمودی / آهن بکفش چو موم بودی

[1] محلهاے جنت ۱۲

شاهیش چو یافت آن نظام / بگرفت ز طرح مسجدی کام

جائیکه فضائش جانفزا بود / در حادثه قبلهٔ دعا بود

چون مدت آن بیاست عام / آغاز ز مسجدش شد انجام

در نیمهٔ مسجد او ازین صرح / راحل شد و نیمه ماند آن طرح

بس یافت تمامی بسامان / آن مسجد اقصی از سلیمان

حرفی که بذکر او رقم شد / انگشتر خضر قلم شد

در عقل و نظر نظیر او کم / در علم و هنر علم بعالم

بشنو ز فراستش که چون بود / رفتند دو کس به نزد داود

یک گله گوسپند این کس / شد علفهٔ کشت آن تلف بس

گفتا به ضمان رسد ز دهقان / آن کشت بهای باقی آن

ور گله بقدر قیمت زرع / دهقان ببرد بفتوی شرع

بشنید و گفت پس سلیمان / شاید بکسی رسد نقصان

آن کشت دهند گله بان را / تا آب دهد تمام آنرا

وان گله به اهل کشت ماند / نفعی برد و بهره راند

هر گاه بحال خود رسد کشت / آن گله ستاند آن خود کشت

چون گوش چنین لطیفه اش کرد / داود ز خود خلیفه اش کرد

اجرای معاملات یکسر / بنمود برای او مقرر

آنگاه که آن نگاه داود / بنشست بجای گاه داود

۱ زمین فراخ ۱۲ ۲ اول مسجد حرم سیم ۳ بیت عدد آن چهل بهست ۱۲ ۴ منشور ۱۲

بخشید حق از دعا برایش / ملکی که نیافت کس ورایش
بود از پی سال او ملاقی / بالام کلم حروف باقی
شد موسم علی العموم عالم / ور زیر نگین اسم اعظم
محکوم زباد تا طیورش / معلوم زبان مرغ و مورش
هر جا که کسی سخن براندی / بادش بسماع میرساندی
جنات باو ز جان متابع / جنات بکثرت و منابع
یک چشمه اش از گداخته مس / چون کان ز پی غنای مفلس
عرشش با ششصد هزار کرسی / انجم نگر انجمن چه پرسی
تختی و زرینه تخته هایش / یاقوت نهاده سر بپایش
وان فرش که بود جای ورنگ / مبسوط لقوه تحت فرسنگ
نی چین و نه گرد آن صفا را / انس و همه جن بران صف آرا
با این همه خیل باد حامل / وز بال طیور سایه حاصل
یک ماهه ره به یکدمی بود / رنجی بکسی ازان نمی بود
زان رتبه نازش بلندی / کارش و با و نیازمندی
با جمله نعمت و بضاعت / میداشت بنان جو قناعت
جز طاعت حق نه در نهادش / می بود سفر کجا دلش
روی به بهین اراده میرفت / فتحش بجلو پیاده میرفت

سله تمام ملک ۱۲ سه سلیمان کی ل ب ی م ا ن = میزان ۱۶۱ سله با عداد ۱۰
سله چشمه ۱۲ سه تخت ۱۲ سه ۱۰۰ فرسنگ بود فرسنگ میل مربان فرسخ است
چند جا ... هزار قدم شرعی است ۱۲ سه کارش ... ... تمام بادشاه ... که
... بود ۱۲

شد وادی نمل جای بنگاهش | کافتاد درین سفر براهش
با همنفسان بگفت موری | اینک سپهی بشور و زوری
این کوکبه[1] ایست از سلیمان ع | این دبدبه ایست از سلیمان ع
از پی سپری[2] حذر نمائید | در روزن خویشتن درآئید
خندید ز گفت او سلیمان | افزود بشکر لطف یزدان
آن دعوت و کبر با نهابست | زان مورکشان نگر ازیجا بست
زان وادی نمل بیشتر شد | محسوس ز تشنگی اثر شد
هدهد طلبید کاب بیند | تا یافته شد نمی نشیند
کشمش بسمل یا کنم عذابی | یا حجت صاف زو جوابی
ناگه برسید و پر شگفته | کز من خبری ز تو نهفته
رفتم به سبا بصفت من | دیدم چمن و زنی سمن تن
حوری و فدایش انس و جان | بال پریش سرو کس بران
بنشسته بتخت هدیه پیش | بشنیدم از ان مجالس خویش
کان مقنعه پوش با چه دارست | بلقیس علم گزین شعارست
از عصمت او نگاه[4] اول | باشد بدوم نگه تا اول
داغی چو مهش ولیکن آنست | خورشید پرست ذره سانست
انسان ز آفتاب[5] اعلی | ادنی بشود چرا ز حربا

[1] لشکر ۱۲ [2] پایمال ۱۲ [3] ای آزرده نشست ۱۲ [4] نگاه اول بر نامحرم حلال ست و نگاه دوم حرام چنانچه در عصمت اوست که نگاه اولی بر دو نگاه دوم دارد ۱۲ [5] آفتاب ۱۲

وادی نمل

بلقیس علیها السلام [illegible]

بنوشت کتابش سلیمان | افتاد ز هدهدش بدامان
زین حکم روان بجری ماند | خواند و امرای دولتش خواند
کاینک خط پاک از سلیمان | بسم اللهش خجسته عنوان
الا تعلوا علی مرقوم | واتونی مسلمینش مفهوم
گویید جواب تا چه باشد | تدبیر صواب تا چه باشد
گفتند که زور ما تمام ست | گفتا که نقص این کلام ست
از مقدم شه خرابی آید | ذلت با عزه رو نماید
من هدیه فرستمش بتعظیم | رجعت بکند چنان اینم
خشت زر و سیم چند تا بود | کش مال دهد چو سیل بیحد
یاقوت یکی درج بهفت | کز اعجاز بود چو گفت بسفت
زان پیش کسی نسفته بود آن | الماس آله نگفته بود سفتش
چندین ز کنیزکان مردان | تا فرق کنند زنان ز مردان
باهم همه یک لباس یکسر از | تمییز نیا روش خرد و ز
بسپرد بقاصدش سوالی | نبداشت جواب آن محالی
کان چیست که تشنه را کند سیر | نی از بالا بود نه از زیر
زان پیشتر او بوحی نازل | سامان جواب کرد حاصل
خشت زر و سیم بالفرنگ | هر چند که باخت قاصدش رنگ
فرمود کجاست خشت ها بیت | گفتا که نهفتم از عتابت

سورهٔ النمل رکوع ۲ جزو ۱۹ (انه من سلیمان وانه بسم الله الرحمن الرحیم الا تعلوا علی واتونی مسلمین)

له طلب کرد ۱۲ که جمع امرد ۱۲ که توانگری یعنی غنای تو ۱۲

یاقوت بجوهرست سفته الماس ‌‌‌‌ — وان گوهر بگفت خجر زا فراس

آنگاه بدست رو بشستن — زان جمع شناخت مرد از زن

پس گفت کنیست حاجتم زر — زان مال مراست مال بهتر

هر گرد برید کاد رم فوج — زان تاب شما شود خس موج

بلقیس شنید چون چنان — رو کرد بدیدن سلیمان

اسلام بدل فروغ دادش — خورشید ز دیده اوفتادش

زو قفل بکوشک سر پیش — کان بود محل دم مسیرش

بشنید بجوهست پس سلیمان — از قدرت خویش با وی اعلان

فرمود که کیست کارد وش تخت — زان پیش که آید آن نکو بخت

دیوی بگفت آرم آنرا — تا چاشت که بر نخیزی از جا

این نیز بخواست سر عفریت — زان زودترش بخواست توقیت

بود آصف بن برخیا شتوله — ز و دوده اشمول را نور

از چشم زدن بجز صدور کم — آورد بزور اسم اعظم

از زیر زمین نمود آنجا — گویاش قرار بود آنجا

با شکر بسجود چون نگین برد — این نقش ز لطف غیب بسپرد

گردش بصری دگرگون — بلقیس قیاس تا کند چون

گفتش که چنین بست تخت آیا — او گفت که این همانست گویا

---

۱ چه پستان ۱۲ ۲ عرق آلسپان ۱۲ ۳ طور دست در رو شستن زنان و مردان جدا بود یعنی زنان بیکدست و مردان بدو دست می شویند ۱۲ ۴ که مال زکوٰة داده ۱۲ ۵ شاه ... ۱۲ ۶ قصه ای هرگاه جای میرفت کوشک سر را مقفل می نمود ۱۲ ۷ خاندان ۱۲

از فطنت آن گزیده خصلت | وز حسن نمود میل وصلت
زان خیل پری پرشک آمد | چشم همه شان پر اشک آمد
بگرفت بران غزاله آهو | کش ساق چو نافه است پرمو
خواندش پی کشف آن تقارب | در صحن صرح ممرد قواریر
آن غیرت مه ز عکس مهتاب | پنداشته آبگینه را آب ۱۲ شیشه
از ساق لفافه سان تمامه | بالا کشید زیر جامه
تا غیر نه بیندش برهنه | فرمود که ما سنی بره نه
او را ز لب کلام اسلام | این داو ز وصل خود با و کام
زین پیچ بکار رفت آهک | مویا چو غلط حروف شد حک
واو و دا ز و بزا دو گویند | کاهل عجم از بزا دو بینند
گلزار سبا شد از سلیمان | گل کرد همه بهار ایمان
در کار ف ز ملک ممتحن شد | قابض پی خاتم اهرمن شد
شد حال وی از بلا مطابق | با حالت انبیای سابق
بشنید شهی صنم پرستی | بر وی بجبا و یافت دستی
دختش بحریم وصلت آورد | او گریه پی پدر همی کرد
آرام نداشت با سلیمان | خون پدرش ز دیده ریزان
از بهر سکونش بالضرورت | دیوان ز پدرش ساخت صورت

۱ه خشب گرفتند ۱۲ ۲ه یعنی قسمی ۱۲ ۳ه صرح ممرد من قواریر یعنی قصر درخشان از شیشه ۱۲ ۴ه عمارت عالی را گویند یعنی در صحن عمارت از شیشه ها فرش نموده ۱۲ ۵ه یعنی بعد سلطنت بسی سال ممتحن شد یعنی امتحان گرفته شد و حضرت سلیمان مبتلا بلا شد ۱۲

امتحان حضرت سلیمان علیه السلام ۱۲

وحشت برمید و انس شد رام — بگرفت دل رمیده آرام

می برد سجود هر زمانش — با خیل کنیز و همدمانش

زآصف بشنید چون سلیمان — کان بت بسرای اوست پنهان

بشکست و شکست زان صنم هم — بربست کنیز نیز همدم

آن خانهٔ پاک خاطر افروز — بتخانه چو بود تا چهل روز

این غفلتش از پی سرایش — آمد سببی با بتلایش

روزی دم غسل آن نگین را — بسپرد بکف یکی امین را

دیوش از و گرفت بیباک — بنمود تمثلی بآن پاک

بنشست بکرسی مبارک — افراخت باوج عرش تارک

از غسل چو آن نبی بپرداخت — انگشترش از امین طلب ساخت

دارد بسپر بگفت جاوی — دیو متمثلی تو با وی

بشنید همین بهر طرف رفت — سرشتهٔ چاره اش ز کف رفت

افتاد بکنار شهر مضطر — ماهی گیریش گرفت چاکر

میداد دو ماهیش بی زاد — یک پختنی و یک بنان همیداد

میماند ز دور دهر بیتاب — چون ماهی در مانده از آب

چل روز کشید رنج آفات — طی گشت زمانهٔ مکافات

آصف بخیال وضع آن دیو — دانست که این همه بود ریو

صورت بود و نقش کجاست سیمرغ — [illegible] سیمرغ

ف آزرده شد ۱۲ ه مراد از زن ۱۲

توریت بخواند و دیو از هول | بگریخت بلیسشان ز لاحول
در بحر خزید و خاتم افگند | صیاد گرفت ماهیش چند
دی یافت چو یافت ماهیی قوت | ماه نو خود به بطن آن حوت
روشن چو مه و نهفته گردید | در جوی وی آب رفته گردید
حبس ابدان بد ازل را | در آهن و سنگ شد همانجا
گویند باو گفته دیوان | آن وقت که بود صید دیوان
کامروز برای یادگاری | می بایدت اختراع کاری
از سحر نهاد او رقایم | بشگافته تخت را قوایم
دیوان پس رحلت سلیمان | کردند عیان رقوم پنهان
امروز هر آنچه در میانست | از سحر اصول آن همانست
معطوف چو گرد بر سلیمان | چون عاطفه داد نون عمانش
آن لام که هیچ نقش خاتم | بودش نگین اسم اعظم
زان رو که عجب شمر وسالش | نقل عجبی ست ز انتقالش
مشغول بنای مسجدی بود | کاغاز نموده بود داود
بودست هنوز کار سالی | کانجا بکشید سر نهالی
گردید زبان نطق بر کش | بنمود خبر با ز مرگش
گفت او بخدا ببخش مرگم | تا کار بنا شود بهم

له مخفف ابلیس ۱۲ ته انگشتر ۱۲ ته ماهی ۱۲ ته ماهی ۱۲ ه دریا ۱۲
ته یعنی مال ۱۲ ته سلیمان درین سن خلیفه شده بود ۱۲
ه درختی پیدا شد ۱۲

با وی ز شاخه‌اش عصا کرد ـــ از بهر نماز متکا کرد
یک رکعت و بصدق سوزی ـــ می بودی تا شبانه روزی
شد طائر قدس روح او را ـــ زان اڈه هوای شاخ طوبا
جان رفت و تن صفا مآبی ـــ چون گل که کشند زان گلابی
آن بود حضور در صلوتش ـــ کاگاه نشد کس از وفاتش
جا کرده نهان نه آشکاره ـــ در چوب عصاش چوب خواره
هر گاه که آن مقدس ایوان ـــ بردند بسر بسی دیوان
از کرم عصا ز جای افتاد ـــ وان پاک جسد ز پای افتاد
این هستی تو همان عصا است ـــ تا چند برانت اتکا است
اعراض ز ما سوا چو وی کن ـــ این توسن نفس خویش پی کن
روزی ز خیول عرض شد سر ـــ جستش ز خیال فرض دیگر
نادم شد و ز دمود بانه ـــ بر نفس ز لوم تازیانه
کاین مال تال کرد غارت ـــ آحببت کشید تا توارت
زان خیل برید گردن و ساق ـــ تا نفس کشد که نوش این شاق
دیدم بروایتی که بخشید ـــ شد فرض ادا بر و خورشید
از دوست بدار و پنجه بازت ـــ هان بهروری زان بود نمازت

ط۱ تکیه ۱۲ ط۲ اڈه شاخ چوبی یا آهنی که طائر را بران می نشانند مهندی آذر ۱۲۵ منه ط۳ که آگاه ۱۲ ط۴ کرمیکه چوب بخورد ۱۲ ط۵ مسجد ۱۲ ط۶ روگردانی ۱۲ ط۷ اسپان ۱۲ ط۸ ملامت ۱۲ ط۹ انی احببت حب الخیر عن ذکر ربی حتی توارت بالحجاب سوره ص رکوع (جزو ۲۳) البته من دوست داشتم حب مال از ذکر رب خود تا آنکه آفتاب پرده کرد ۱۲

بورش رحبعم یا رجعم | گردش ببلاغ حق بکرم
هم سلطنتش بچند جا داد | عهدش نه تمام تاش افتاد
پس داشت سه سال ابنش ابیا | شاهی برواج کافر بیها
آسا پسرش چو بادشه شد | حال همه دیگران تبه شد
جمعی ازان گشت عازم هند | پیوست بزرح حاکم هند
تحریض بعزم شام کردش | کافور دو سیه پی نبردش
رو کرد آسا سوی خداوند | کز خصم جفا بدوست مپسند
الهام رسید با نبوت | کز غیب برای تست قوت
هر تیر که لشکرش بینداخت | رو کرده ملک همش نشان ساخت
آمد بنظر صف ملائک | وان تیغ فشان کف ملائک
سر کرد فرار صر آسا | او غرق شد و مظفر آسا
در بیت مقدس آمد و ماند | بعد از چندیش مغفرت خواند
در عهد دگر شهان پس از وی | شد شام ز کفر چون شب دی
نو کرد شه دگر چو دستور | شائع بنمود شعیا نور
نگشت ازان نبی مسلمان | وان هر دو سلاله سلیمان
فرمان فرمای شهر بابل | گردید ز هر کس مقابل
پیری شد و قصور دریا | بشنود و نمود فتنه برپا
بوده است ز زیر تخت نصرش | خیل حبشی برون ز حصرش

نام بادشاه ۱۲

۱ هر دو نام ۱۲ ... ح ع ی م = رحبعم ۱۲ ... نام بادشاه ۱۲ ... برانگیختن ۱۲
۵ دیگر که از ترجم ... آمد ۱۲

شعیا چو بدید عجز آن شاه | گفتا که مترس حسبی الله
رفت آن همه غم ز دعاش فی الحال | افزود بعمر پانزده سال
پا شست بچشمه که فرمود | گردید درست و قوت افزود
بنمود نگاه قصد دشمن | برخاست بعزم بر نشستن[1]
بشنید و بدید کان سپه مرد | جز شاه و وزیر و پنج کس گرد[2]
چندی همه داشت با صعوبت | بنمود رها پس از عقوبت
چون پانزده سال شد تمامش | گردید مه و هفته جامش
پس شیعهٔ خود گذاشت شعیا | قد فاز لدی الملیک شعیا[3]
شد شام چراغ مرده قندیل | از باد بنی اسرائیل
حق داد نبوت ارمیا را | هارون نسب ابن سرخیا را
مرقوم عزیر نیز گردد (نام ۱۲) | زین نقش رقم عزیز گردد
گفت او که فسادها نشاید | ورنه شهی از عجم بیاید
سازد همه را تباه و رسوا | پیشش نشود بلی ز کس وا
بندد کمری بقتل و غارت | ویران کند این همه عمارت
آزاد به بندگی درآرد | آسوده بسختی سپارد
منعش نشنیده خود پسندان | گردند پیش بند زندان
لهراسپ شه عجم بعصرش | گردید خلیفه بخت نصرش
خاک تبه (نام ۱۲) از وی آن مکان شد | میگفت عزیر هر چه آن شد

ارمیا نبی علیه السلام ۱۲

[1] نشستن یعنی سوار شدن ۱۲ [2] منجمله یعنی گروه ۱۲ [3] تحقیق رسید نزد خدا شعیا ۱۲

تا بیت مقدس ویند اخت — آن مسجد پاک بی نشان ساخت

از بند عزیر را برآورد — گفتا که پیمبر رها کرد

در بیت مقدس امن خواهان — از شام رسید جا نشستگاهان

میخواست ودازان دو آباد — شد وحی که باز گرد آباد

معموری آن خراب مطلق — آورد عجب نه قدرت حق

خربت باغ و میوه افشاند — خورد و نهاد آنچه زان ماند

پس قدرت حق نمود برهان — صد سال بخواب ماند بیجان

تا آنکه زمانه گشت نورنگ — آن شاه کهن گذشت او زنگ

گشتاسپ خلیفه دگر کرد — در شام چراغ عدل بر کرد

آباد نمود آن مکان باز — آگه دید بنای مسجد آغاز

ناگاه غیب بعد ششین — کردند عزیر را جهان بین

گفتند بگوی مدت نوم — یک یوم بگفت بل کم از یوم

چون خاست بعض خفته رجات — آن عرصه خواب خویش پیدا

گفتند که سال صد گذشته — بنگر که طعام بر نگشته

وان خر که جز استخوان نبودش — کردند بحکم زنده زودش

یعنی که مثال آن نمودند — کش زان بشگفت رفزودند

پس کرد عزیر رو بمردم — از قصه خویش در تکلم

باور ننمود کس عزیرش — کردند همه خیال غیرش

له ملک شام ۱۲ سه صحیح ۱۲ سه ۵ روشن کرد ۱۲

توریت نمانده خواند بیشتر — کو دشت پس از کلیم از بر
آمد ز زبان او بتر قیم — آنگاه زدند حرف تسلیم
این محنت رست چون اثر کرد — تا کین بخت نصر دگر کرد
یعنی بشنیده ایدزین بیش — شعیاش نوشته با خط خویش
در جوف ستون مسجد پاک — بنهفت بدل چو گنج ادراک
ز افتاده ستون بجسته مقصود — دیدند که آن دو نسخه یک بود
سر شد بالوهیت سجودش — ایماست ز قالت الیهودش
پس خشم گرفت حق بر ایشان — آن جمع دگر بشد پریشان
از دست همان نژند بدفن — دستور چو شد بعهد بهمن
در قید حیات از میانه — برخاسته بود از میانه
گویند که آن عزیز فاخر — در آخر نام گشت آخر
ما بین دو پنجه آن صد او — کز زندگیش شمار یکسو
توام عزرش که بود باورد — نیزش بوفات توامی کرد
پرسید جهودی امتحان را — پیغمبر آخر الزمان را
بودند کدام آن دو توام — کز وی شدند هر دو باهم
وین طرفه که چون حساب آمد — در سال یکی و صد دگر صد
گفتا عزر و عزیر کز زیست — محسوب صد سنا این بیست

ا؎ بتحریر ۱۲ ۲؎ قالت الیهود عزیر ابن الله یعنی گفتند یهود عزیر را پسر خدا ۱۲ ۳؎ مراد بخت نصر ۱۲ ۴؎ پنجاه اول و پنجاه آخر در میان یکصد این بود کر روان خفته بود ۱۲ ۵؎ عزیر علیه السلام را برادر توام بود که نامش عزر و آن وقت وفات هم توامی یعنی موافقت کرد ۱۲

حق بود چو این جواب سائل — برجست ز خواب کیش باطل
باقی ز عزیر هست شطری — خستمش بکنیم بچند سطری
خواندیم چنین که بود زرتشت — شاگرد عزیر بود و شدش زشت
افگند بریخ بد و عایش — زان عارضه رانده شد ز جایش
شامت بعجم سپرد از شام — زو لاف پیمبری بانجام
بنوشت نزند و اوستا — منشور بها و بیت گفتا
آن بود نشور کیش مغ را — منشور ضلال و کفر و طغیا
گشتاسپ و دو مطیعش اکنش — زان کیش بد فرنجاتش
حالا سخنی کز قبیل است — زین خبر قبیل دانیال است
چون کرد ز سوی بهمن آن دی — در شام سپه بهار ز راطی
دولت برسید تا اجلا — غربت پی دانیال الا
بوده است در و شکوهی از حق — می‌تافت ز چهره نور مطلق
روزیش بگفت دیده ام خواب — نسیان وهم نموده بیتاب
داری ز کمال خویش تقریر — آن خواب بگوی نیز تعبیر
فرمود که دیده مثالی — سر از زر و پایش از سفالی
گردن از سیم تا بسینه — ناف و اکناف آن مسینه
زان آهن تا الساق بوده است — سنگی ز فلک رسید بشکست
هر عضو شهی و ملک پیکر — در رتبه یکیش کم ز دیگر

زرتشت

گشتاسپ

خبر دانیال

مراد از زرتشت ۱۲ نام بادشاه ۱۲ نام پیغمبر ۱۲ صورتی ۱۲

از دین پیمبری خجسته — آئین همه شود شکسته

این قصه چون بواقعی بود — تاویل همش درست بشنود

آورد باد رخ ارادت — میخواست بعزتش زیادت

اعیانش ولی حسد بردند — زین راه براه بد ببردند

تا قصد نمود حرب با حق — شد دشمن حزب دین بناحق

شب خفته بآن خیال کو بود — صبحش بپشه برد سوی نمرود

کورس بمرور روزگاری — چون یافت ز بهمن اختیاری

شد شام از وچو از سر اکلیل — افروخت شب بنی سرائیل

بنمود رعایت تمامش — زان بیت شرف چو بود نامش

بوده است بطالعش سعادت — پذرفت ز دانیال دعوت

پوشید وی از بیم بهمن — تا زو نرسد خزان بگلشن

هنگامهٔ بهمنی چو شد سرد — فرودی دین بشهر گل کرد

پس کورس رفت آن نکونام — در بیت المقدس آمد از شام

آنجا چو گذشت چند سالش — حق خواند بروضهٔ وصالش

باید که قلم بر آرد اکنون — از نون دوات ذکر ذوالنون

نامه برقوم آن مضامین — سرسبز شود چو برگ یقطین

آن یونس پاک بطن متی — اقوال بصلب لیک شتی

له مصاحبان ۱۲ که اعیانش حسد خود را از طریقهٔ نازیبا بکار بردند ۱۲ که گرفتن ...
که نام منزل ۱۲ فه ای کورس سلام آورد فه مراد از حضرت یونس
علیه السلام ۱۲ که مادر یونس علیه السلام ۱۲ فه پشت ۱۲ فه ای از نام پدر ولیش اختلاف است ۱۲

گویند که بعد ابن داؤد / پیغمبر اهل نینوی بود

فرمود بآن صنم پرستان / در حشر صنم نداد رستاین

باید بخدای عهد بستن / بت بهر خدا توان شکستن

استاد بدا خدا فرستاد / نتوان بربت چو کافر استاد

بسم الله را شوید بادی / ورنه ز عذاب اوستادی

مصداق همه پی خبیثی / گفتند که کاذب الحدیثی

از جانب بت کرا تجنب / پیداست ز فطرت تو قطرب

ای بسخن بمانیایی / باید که بروی مانیایی

ای سخن ز خولیایی / خالی از عقل بر ملایی

مجنون تویی و جنون سرشت / اقسام جنون بت سرنوشت

گوئی ز عذاب تا چه باشد / باشد تو خبط تا چه باشد

میگفت همان همین شگفتی / زد کس نشنفتی آنچه گفتی

محکم چو بدید کفر و عصیان / رو کرد براه عفو و غضبان

ناگاه سحاب شعله تابی / آورد برای شان عذابی

آنگه بتصدیق یونس آمد / تا رد کنش تجسس آمد

پیدا چو نشد سراغ جائی / زینسان علما زدند رائی

تا بهمه فرق پای کردند / از شهر بدشت جای کردند

۱ نام شهر ۱۲ ۲ ایستادن ۱۲ ۳ یعنی کار استادی از عذاب سر زند ۱۲ ۴ حذر ۱۲ ۵ یعنی پراگنده قسم از جنون مانیا و قطرب و خبط از اقسام جنون و مالیخولیا نیز ۱۲ ۶ مانند سهی ۱۲ ۷ تا عذاب را رد کند ۱۲

اطفال جدا نموده از مام / ببریده ثلج را از اغنام

بت ها شکسته و نبی زاری / آورده همه بسوی باری

گفتند که ای خدای یونس / رحمے بنما برای یونس

چون از شر و شرک درگذشتند / با خیر و بشکر بازگشتند

جویای نبی خود شب و روز / کز وی بشوند شرع آموز

آمد چو ببرج آبی آن ماه / بنمود هلال[1] را شرف گاه

از ماهی آن هلال بیتاب / چون عکس هلال گشت در آب

این از خطای خویش پنداشت / بے حکم خدا چو قوم بگذاشت

تا خود نه کند تعدی آن بد / لازم بنمود غرق بر خود

ماهی ببطن همان که بوده / زو بطن بطین[2] ممر نموده

جا کرده در آن (بشکم دار ۱۲) چو نقطه در نون / آن چون صدف آن (یعنی یونس ۱۲) چو در مکنون

چل روز توبه خواند آنجا / سبحانک[3] لا اله الا

تا شد باشارت الهی / آن ماهی آب یک ماهی

افگند بساحل از دهانش / تن گشته نزار اندر آنش

از قدرت حق برست یقطین / یعنی شجر کدوی شیرین

چل روز غذای او بآن بود / وز برگ بفرق سایبان بود

پس یافت چو طاقت و توانی / وز جسم برفت ناتوانی

[1] مراد کشتی ۱۲ [2] بطین بضم و الفتح منزلے از منازل ۱۲ [3] لا اله الا انت سبحانک انی کنت من الظالمین یعنی نیست معبودی مگر تو پاک تو من هستم از ظالمین این اسم اعظم است ۱۲

ذوالقرنین

شد امر دگر برای ارشاد / گردید گرده منتظر شاد
آنجا گذرانده چند سالی / آمد بسیاحتش خیالی
چون جانب کوفه ره سپر شد / زین منزل فانیش سفر شد
تحقیق چو شد ز قلب[۱] نامش / هم از عشرات بود آن ششش
از ذوالقرنین حالیا حرف / با آینه نامه را کند[۲] طرف
دارا شکن آن سکندر روم / محکم خردی جهانش محکوم
هر ملک که یافت زو کشادی / رایج پی کفر شد کسادی
پیمود[۳] جهان ز بحر تا بر / پیمود جهان ز بحر تا بر
تا رفت بحد مغرب و دید / در گرم آبی غروب خورشید
قومی بدل سیه تر از شام / میکرد سحر بروی اصنام
از شمع هدایتش که بر کرد / چون دود آن تیرگی سفر کرد
زانجاش چو نقل آبخور شد / مورد افق طلوع خور شد
قومی بنظر شدش نمایان / یکسر بصفات چارپایان
بی مایه ز علم و دین و آئین / از پایهٔ پست تیز پائین
نی جامه برای شان نه سایه / جز برگ و بر از غذا نمایه
وی دانش عرف و شرع آموخت / بنائی و نسج و زرع آموخت
زآنجا بمیانهٔ دو کوهی / بگذشت و مقیم آن گروهی

[۱] قلب نامش یعنی یونس را چون قلب نمایند سنوی حاصل شود معنی آنکه از سنوی چون تحقیق شد ششش و ادهم کرد و ست از عشرات حساب مدین خطوه وسالها شد ۱۲ [۲] مقابل ۱۲ [۳] پیمود اول یعنی سیر و رفتن دوم یعنی مساحت ۱۲

داناي زبان و اهل ايمان — گفتند بسی ز قبول فرمان
کای عقل بطینت تو ممزوج — یاجوج بما بداند و ماجوج
قوم اند بنام بو قبیله[1] — یافث[2] نسبان خیل حیله
جمع بدکیش و سخت کوش اند — کوتاه قد و دراز گوش اند
یک گوش بساط شان دم خواب — گوش دومین کنند جلباب
با کثرت نسل فتنه زایند — از پشت یکی هزار آیند
آیند برون ازان سه کوه — بر غارت و قتل ما بانبوه
چندانکه ز خرج می پسندی — از ماست که راه و حل بندی
گفتا نبود بملکتم کس — یاری بسزد بقوت و بس
فرمود که پارهای آهن — تا قله بچیده شد ز دامن[3]
بنمود چو اخگرش سنا فخ — بگداخته روی گرد راسخ
مابین دو کوه بست آن سد — شد راه صعود و نقب مسدود
اینست ز لطف حق بفرمود — گفتند نگر بعهد موعود
زین گونه سیاحت همی کرد[4] — روزی بپی خضر برخورد[5]
با وی بنمود همعنانی — در ظلمت آب زندگانی
او زود رسید و آب نوشید — این دیر و ز چشم چشمه پوشید
گویند که آخر حیاتش — عزلت بگزید تا وفاتش

[1] بوقبیله جد اعلی یاجوج و ماجوج که باهم برادر بودند اولاد او بدین اسم یافتند ۱۲ [2] پسر نوح علیه السلام ۱۲ [3] دامن کوه ۱۲ [4] سفر کرد ۱۲ [5] ملاقات کرد ۱۲

در مدت عمر و بعض حالات	لیک آمده مختلف مقالات
من نامه ازان همی خراشم	اینک قلم دگر تراشم

موج بحر خفیف ذکر سه تا
زکریا و یحیی و عیسی

زکریا چو سر شد از وحی ذکر	نامه آمد بکفیل مریم فکر
قلم هر محرر تحریر	بنماید محررش تحریر
یعنی از امر دینوی آزاد	جاش مسجد بنذر مادر آزاد
دان دانا که بود او را باب	نسل رحیم و اندش انساب
نذر حق پیش از ولادت او	کرده بودش پی عبادت او
عهد اشکان نبی زیزدان شد	کهف اشکے زرفشان یان شد
بود ماتان عمم او را نقد	پاک عمران و حنه اش در عقد
نام اشباع حنه را خواهر	بود از بهر این نبی همسر
هر دو نور دو دیده فاقور	او هم از دوده سلیمان نور
لیک جا ها بآم آن معصوم	ذال یا دال جای امر قوم
یافت زامید تازه حنه چو جان	وقت یاسش بقدرت حنان
کرد نذرے برای تحریرش	مریمش زاد و کرد دلگیرش
گفت زن نیست قابل تحریر	حق پذیرفت مژده داد بشیر
برد در مسجدش شد نذر ازان	عابدان و محرران حیران

سلہ وزن این بحر فاعلاتن مفاعلن فعلاتن است بسکون سین بحر یک آن نیز آمده ۱۲ سلہ رحیم نام پسر سلیمان ۱۲ سلہ نام پادشاه فارس ۱۲ سلہ نام خدا ۱۲ سلہ آزاد ۱۲

لیک نشنیده وآن جلالت او | بحث شد از پی کفالت او
زکریا قریب خود گفتش | هیچکس این دلیل نشنفتش
آخر الامر قرعهٔ اقلام | تا سه بارش بیوفتاد بنام
یعنی از سهما بیافت سمات | خامه‌های کتابت توراة
قلم دیگران بماند بر آب | خامهٔ آن نبی نشست در آب
دیگر از عکس کشش امتحان آمد | اولش باز همچنان آمد
نیمه یاشتی یافت چون سن او | درس توراة داد و تحسین او
شد چو ملفوظ حجره ساخت جدا | تا تلفظ کند بذکر خدا
کس دران حجره پای ننهادی | زکریاش آب و نان دادی
یا سیر عم آن عفاف شعار | ابن یعقوب یوسف نجار
زکریا چو بهر کار رشدے | بر در آن رواق قفل زدی
روزی دید قفل کرده بود وا | بر او صیف میوه‌های شتا
از کجا گفت گفت از وهاب | برزق من یشاء بغیر حساب
دید این قدرت شگفت بخویش | با امیدی که داشت گفت بخویش
بی محل آنکه میوه داد چه دور | حال این پیر هم دهد گر بور
تا گفتش ملک بوقت قیام | مژده بادت بپور یحیی نام
با صفات پیمبری موصوف | کس نه قبلش باین لقب معروف
مهتر و پارسا و صدق طریق | چون مسیحا رسد کند تصدیق

سلاه ای لبس ملفوظی یا رسید که یازده بست ۱۲ سه مو سهم گر ما ۱۲ سله سر ۱۲

گفت من پیرم و بی شوهرم عاقر | گفت خلاق تو بود وقاد

حامل وحی تو حیاتش داد | در شکم مه ز حمل یحیی زاد

چون برین حال شد دو سال بسر | حق عیان کرد قدرت دیگر

مریم از غسل روزکی پرداخت | ناگهان صورتی معاینه ساخت

شد بوحشت چو مو بو ترسان | گفت انی اعوذ بالرحمن

گفت روح القدس انسانم | آنچه پنداشتی ز انسانم

با دستا ز حق بشارت پری | آمدم غلغلی و جسم او نوری

آن صبیی بمهد گویائی | آن نبی بحکمت و رائی

گفت بی زوج باشدن بچه سان | گفت بر امر حق بود آسان

درد میدش دمی که باز گرفت | دم وضع از میان کنار گرفت

کرد جا زیر شاخ خرمائی | امر حق گشت جلوه فرمائی

چشمه شد پدید چون زمزم | شست او را و خویش را مریم

زاوش از شرم خلق پاک حزن | گفتی و طفل خشک در دامن

کاش زین پیش رفتمی ز جهان | یا بغمتا دمی ز یاد کسان

بود آن شاخ خشک گفت سروش | دست آن بر رسید ند تا جوش

رطبش زان چو رطب چشمه شراب | ده ازین تو رسیت بخشم شراب

ور بپرسد کسی اشارت کن | که نگویم بنذر صوم سخن

گفت از من نه خشک و تر پرسید | بسر حال زین پسر پرسید

له یعنی زوجه ۱۲ له یعنی بانج ۱۲ له جبرئیل ۱۲ له تازه ۱۲ له خرما ۱۲ له آب ۱۲

چون نهاد او بصحن حجره قدم　　سرزنش کرد قوم کای مریم

مادر تو بخوی زشت نبود　　پدرت نیز بدسرشت نبود

هر یکی پرسشی چو بنمودش　　کرد اشارت که امر آن بودش

همه گفتند این چه حال بود　　کی رطب ریز نونهال بود

روزه ننگ را تو کردی وا　　پرده پوشی ز صوم صمت بجا

ناگه آن عید روزهٔ مریم　　با لب شیر چون سحر زد دم

که منم بنده وا ز ختم برکات　　امر تا زندگی صلوٰة و زکات

نبی بلوغم بلاغ کرد عطا　　هم کتاب بلیغ داد مرا

کرد فرمان برم بپی مادر　　نه متکبری و شقاوت اثر

زود رودم ز روز زادن من　　تا بروزی که خیزم از مدفن

حجت ست این ببا کی مریم　　کی رسد تهمت نجس بریم[۱]

زان لب شیر و شکر افشانی　　همه شیر و شکر[۲] بحیرانی

رفع زان شیر شد بهم بهتان　　وان شکر داد لذت ایقان

لیک آمد ز فرقه تکذیب　　ظن بد شد برای یوسف ذیب

هست یوسف صفت چو یوسف این　　زکریاش شدش محل یقین

قصد کردند با شه آن وقت　　قتل عیسی و او بحیله و مقت

زکریا از آن فساد شدید　　بهر عیسی صلاح هجرت دید

تا ز بیت المقدسش با مام　　برد یوسف بمصر و کرد مقام

---

[۱] دریا ۱۲ [۲] آمیزش ۱۲

ولذا قال شافع الامم — اتقوا عن مواضع التهم

همه گفتند حیلت این اخفا — ذکریا گر ازو نیست خطا

می‌شمیت بدترین آزار — گر زویست بود خطرهٔ اقرار

تا بسی سال خویش بپوشید — روز عود مسیح گشت شهید

شام میرفت در پیش حشری — جای دادش بجوف خود شجری

گوشهٔ جامه آشکاره شدش — تن صافی پاره پاره شدش

دم نزد غیر از دم تسلیم — که چنینش رسید حکم حکیم

نی غم جان نه فکر اره نمود — دل خود محو ذکر اره نمود

اندران ذکر اره بیش نگاه — گوئیا بود بسم الله

خامهٔ من بمرد بیداری — زین سخن دشت نبض هشیاری

باقی از یحیی و مسیح کلام — دادش از نو تقاضی و قوام

بود یحیی از عالم طفلی — عالم علم علوی و سفلی

لب تحریرش دشت میل بشیر — که شد از حکم حق نذیر و بشیر

مادرش را رها نکرده کنار — دل وا زجهان گرفته کنار

در ترقی بعهد آن مهدی — خیر رشد امروز بود گرمه دی

بود غیر یدش براه خدا — زفتن پاش گرد مسجد جا

پای نهاد چون بسن شعور — وحدت از کثرتش نمود نفور

ندیدن وندیدن نسوان — از خودش هم بیاد حق نسیان

له نام ذکریست ۱۲ ۲ له نبض هشیاری که حرکتش بطور اره باشد علامت هلاکت است ۱۲ ۳ له از سر نو ۱۲ ۴ له ی دنام کننده شده باشد ۱۲

گریه‌اش هر دم از مخافت حق | ماند بینا نظر برافت حق
امر یحیی خذ الکتاب رسید | قوت او را باین خطاب رسید
نور توریت آن بیاض بلاغ | شد ز جهدش در آن سواد چراغ
کرد تصدیق و گفت مت ا | وقت عود مسیح بعثت را
رحلت او پس از صعود مسیح | که ز رنجاش می سزد تشریح
زن شه پیر گشت و در دل داغ | که در آن باغ گل شود ابناغ
روز و شب بود خاطرش بخطر | که زنان را بود ز ضره ضرر
مصلحت گفت با زوش همسر | دخت کش بود از دگر شوهر
گفت یحیی چو خواست شه فتوا | نبود عقد با ربیبه روا
بد ظن آن زن شده به تیغ و غا | خواست کردن بموت یحیی را
روزکی دید شاه را بدمست | جام در جای اختیار بدست
بفرستاد دختر بر صفت | بر وی از شه دوم نگاه برفت
دخت را زر عقل و کشید از سر | دخت زن خواست تا کشد در بر
دخت آموخته بگفت نخست | سر یحیی ببر گر این شرست
شاه مأمور نفس اماره | دین از آن امر کرد آواره
سر بطشتش چو پر ز خون آمد | خون از آن طشت سرنگون آمد
کرد با شه همین خطاب آن سر | بر تو نبود حلال این دختر
پس زمین کام حق رسید برد | پاک بیک سر درا بر دفرو

۱ زن دیگر برای شوهر ۱۲ ۲ زن ۱۲ ۳ آرایش ۱۲ ۴ شهوت ۱۲
۵ خیال ۱۲ ۶ آسمان ۱۲

خون یحیی نمی نشست ز جوش
خاست زین جوش سو بسو خروش

تا یکی از ملوک فارس شنید
چیست با فارسان چو شیر رسید

خاص شخصی با نتقام نمود
امر از بهر قتل عام نمود

گفت تا جوش خون اوست حرام
بر سپاهی و تیغ قوم نیام

یافت دستور پس چو آن دستور
با سپه رفت و شهر شد پر شور

ریخت خون کسان که در تعداد
بر سر هشت چار قطره فتاد

چون یکی شد بجوش این همه خون
آن ته وادی گرفت رنگ سکون

لیک شه گفت بس کنی هر گاه
خون ز مقتل رسد بلشکرگاه

رحمش آمد بکشتن دگران
لیک کشتن ز حکم بود گران

هر دو را او نمود پاس تمام
جای آن عام[1] قتل کرد بجام

سهل بود آن همه که رفت اینجا
ترسم از ماجرای روز جزا

عکس باید معاف بی ادبی
سبقت رحمتی علی غضبی

روز معلوم هر بد و نیکست
به نزول مسیح نزدیکست

برد نام مسیح چون خامه
خواهد انجام قصه اش نامه

برسالت حقش پس از سی سال
داد جاه و رساله کرد ارسال

سوی بیت المقدس آمد باز
در کف انجیل و بر زبان اعجاز

گفت روح الله بخلق نبی
بعد من آید احمد عربی

کرد یحیی نخست تصدیقش
کز ازین پیش رفت تحقیقش

[1] چار پایان ۱۲

جمع بر راہبہ رونہ رو برہ آن | بہر دعوی بجو است نے دیرہا آن
گفت از گل پرندہ می سازم | کہ پرد از دم باعجاز زم
گفت خفاش آفرینش یافت | لیک چشمے چو او نہ بینش یافت
بہ نمود انکہ اکمہ و ابرص | نیز نافع نگشت شان این نص
مردہ را گفت جان دہم بکلام | تا ببرند سوی مرقد سام
گفت یا سام قم باذن اللہ | خاک جنبید و خاست او ناگاہ
تو کئی گفت سام ابن نوح | من کیم گفت عیسی از حق روح
عیسی مرسلی و بار اے | کہ بقرب قیام باز آئے
گفت بگزید باز خلوت فوت | کہ ہنوزم نرفتہ تلخی موت
جانست شیرین بی اجل عاجل | با زران تلخیم بلرزد دل
با چنین معجزے کہ بخشد جان | زندہ زایمان نگشتہ مردہ دلان
گفت پس آنچہ عقل خیرہ بود | کاین عجو رشتان و این خیرہ بود
ہمچنان دم زدند زانکہ ارش | کس نشد جز حواریان یاریش
آن و ششن تن ۱۲ بشستن جامہ | گشتہ مایل نشستن نامہ
گفتہ کانصار حق باییم | پس گوا باش ما مسلمانیم
نحن انصار چون وی شد | اسمش را لقب نصاری شد
دید چون کفر دیگران انجا | نقل کرد و حواریان ہمہا
سر کجا منزلے چو مہ کردی | معجزے زو فروغ گستردے

یعنی بعضی از حواریان آدرون داکر شدند ۱۲

ے ذلیل ۱۲ ؎ کوربادرزاد ۱۲ ؎ پیس ۱۲ ؎ خوابگاہ ۱۲ ؎ پسر نوح ۱۲
؎ قیامت ۱۲ ؎ گازران ۱۲ ؎ مخفف گواہ ۱۲

دعوتی می نمود از پی دین — همرهش می شدند اهل یقین

گشت در راه بس چو قحط طعام — بشنید از حواریانش کلام

که تواند خدای تو آیا — که دهد مایده بما ز سما

ربنا انزل بلب دلش کرد — حق بگفت و دعا قبولش کرد

که بکفران نعمت ست عذاب — که نه بیند کسی ز اهل عقاب

خوانی از آسمان فرود آمد — بی سپاس از همه سجود آمد

نمک و تره و دوازده نان — داشت آن خوان و ماهی بریان

همه خوردند و همچنان می بود — تا سه روز این چنین نزول نمود

بعض ازین از ساحری گفتند — خوک گشتند چون بخفتند

هم بدانسان که پیش از داود — مسخ گردید قومکی ز یهود

شنبهش بود صید ماهی ورد — عمل اهرمنی گردش فرد

باز گردید عیسی از سفرش — چند سال این چنین چو شد سپرش

آن گروه جهود دشمن او — جهد کردند بهر کشتن او

دید ظاهر جهود فتنه شان — شد شبانگه بخانه پنهان

یافت بر رفع امر شمعون را — بوصایت نواخت شمعون را

شمع کردش ببزم مست خویش — داد پروانه خلافت خویش

نام هودا یکی منافق بود — طبع او با طمع موافق بود

از پی سی درم سر اغش داد — هر درم صد هزار داغش داد

سله ربنا انزل علینا مائدة من السماء ای پروردگار من فرود آر بهر طعام از آسمان ۱۲
۵۵ اندرز ۱۲

همه از جای خود بدر جستند / بگرفتند و دست و پا بستند
که تو از ساحری چها کردی / کی ز ما حالیا رها گردی
متفق تا کشند بر دارش / گفت حق جبرائیل بردارش
همچو مهرش صعود شد بسپهر / بر سر چشم خود نشاندش مهر
یک بیک پای دار را بگذشت / دار ناپایدار را بگذاشت
مهترشان که داشت نام یسوع / شبه عیسی بر او بیافت وقوع
گفت هر چند مقتدا استم / من همان مهتر شما استم
کس نه باور نمود سر دارش / بکشیدند بر سر دارش
درمیان پس ندیده آن مهتر / گفت مهتر بحیرت و کهتر
مهتر ما گر این مسیحا کو / ور مسیحاست مهتر ما کو
مریم پاک آمدی سوی دار / نگرستی و میگریستی زار
چشم بر دار همچو نرگس داشت / که گل خود بنوک خار انگاشت
لاله سان داغ در جگر او را / ارغوان زار چشم تر او را
با تن زار و چشم حسرت زا / رشته خویش و سوزن عیسی
هفته او را باین تعب بگذشت / بی خور و خواب روز و شب بگذشت
بهر تسکینش حق ز خانه مهر / کرد راجع بمنزل آن مه چهر
نو شکر از لب آشکاره شدش / اشک شادی برخ ستاره شدش
از جمیع جواریان بشمار / ثابت او یافت سبعه سیار

شادی ۱۲ … آفتاب ۱۲ … دنیا ۱۲ … انند ۱۲

حال هودا شنیدگان پاک ‌‌ ‌ کرد خود را ز شرم جرم هلاک
گفت زو گرچه زشتکاری بود ‌ ‌ توبه آئین رستگاری بود
گفت بهر حواریان سفری ‌ ‌ که فلان جا فلان کند گذری
شرع را رایج بهر دیار کند ‌ ‌ کفر را باکساد یار کند
کرد اندرزها بحسن عمل ‌ ‌ بست آن و رزها که داشت خلل
کرد پدرود مریم و چو ملک ‌ ‌ بدعا باز شد براوج فلک
عود او اندرین شب مسعود ‌ ‌ عید ترسا بود بطیب و عود
ختم انجیل مدت دعوت ‌ ‌ بیش و کم هم بود درین ملت
بامدادان حواریان بهبود ‌ ‌ شرح کردند نقش حال که بود
رفت تحریض[1] بر الهیات ‌ ‌ که گفت و فلک شدش مرقات[2]
همه کردند ازین تکذیب ‌ ‌ حبس شان در شکنجه تعذیب
ملک روم را خبر برسید ‌ ‌ از خبر نیز زودتر برسید
اهل دین از سیاه خانه[3] رهاند ‌ ‌ بسیه روز اهل کفر نشاند
دل و نور یافت از شمعون ‌ ‌ چون چراغ بشمع شد مقرون
کیش ترسا بحکم او زان روز ‌ ‌ شد چو قندیل روم و شام افروز
گفت شمعون حواریان برسید ‌ ‌ هادی اهل آن بلاد شوید
مشکلے آید ار شما را پیش ‌ ‌ کنم آسان من بیاری خویش
هر یکے شد بجای خاص روان ‌ ‌ اختلافے ست در اسامی شان

[1] برانگیختن ۱۲ [2] زینه ۱۲ [3] زندان ۱۲

سوی انطاکیه[1] بقصد ناموس / کرد تا روس و دگر ماروس

حبس شان کرد شه که جابر بود / خشم او را سبب زجا بر بود

گفت شمعون نور دل آگاه / رفت آنجا و شد مقرب شاه

با تجاهل بشاه روزی گفت / صحبت شان همیتوان بشنفت

گفت کن امتحان بشو داور / لب و در سوال و دل یاور

بنمودند ابرص[2] و اکمه[3] / گفت شمعون طبیب را این ره

پس زگل ساختند مرغ مسیح[4] / گفت این کار ساحرست صریح

دم زدند از ذخائر ماکول / بهر کاهن بگفت این معمول

زنده کردند مرده هفته / گفت اکنون شک از میان رفتم

عذر ماضی بجوست شه فی الحال / کرد دین الفیتش استقبال

هم حبیب درودگر گرویده[5] / راه محبوب خود چو از نو دید

دیگر اصحاب قریه شنفتند / دعوت شان و این چنین گفتند

شوم بر ما بود قدوم شما / نحل ما را بود قدوم شما

تن زنید از بجان بود پروا / مکنید[6] اندرین هوا پروا

پاسخش شد که زشت کردارید / شومی خود بنزد خود دارید

با زبان چو تیشه آن نجار / گفت با کج دلان ناهموار

میتوان داد دست بیعت شان / که نخواهند هیچ مزدوران

کافر از حق توان شکستن بچه رو / کافرید در جمع هست باو

[1] نام شهر ۱۲ [2] پیس ۱۲ [3] نابینا ۱۲ [4] شپر ۱۲ [5] ایمان آورد ۱۲ [6] ای خاموش باشید ۱۲

کشته شد همچو شمع و بانگ ملک / گشت باد چراغ آن هر یک
حرف حق گر بگوش گیرد جا / آب آتش کش است بهر بلا
ورنه با دست دور از تو باد / که دهد خاک عاقبت بر باد
بعد هشتاد سال از صعود مسیح / کرد مریم چو هشت خلد صریح
کمّم از نام پاک عیسی کم / حکم دینش بماند مستحکم
تا یکی از یهود گرزه گزین / فکر شان بود رخنهٔ آن دین
شد راهب بلباس تلبیس / نام بولس نشانهٔ ابلیس
کرد خلوت مقر عبادت را / هر کش شد مقر کرامت را
بار یا بوریا نشین گردید / خاک بوسش همی آن و این گردید
کرد روزی پیام که عیسی / بفرستاده است سوی شما
که کس آیند نزد من از احبار / تا نمایم ز رمز کی اخبار
عیسی اکنون بخوانده است مرا / کشف آن رمز مانده است مرا
آمدند و جدا جدا شان خواند / بر هر یک حدیث دیگر راند
در حق عیسی آن سخنها بود / همه با یکدگر نه تنها بود
آن برفتند و گشت این چو درا / ماند آن اختلاف تا هر جا
پس بهم مختلف شدند احزاب / وان بنائی درست گشت خراب
گفت جمعی مسیح ابن الله / شد هو الله فرقه را راه
زد فریق سوم دم از تثلیث / از اب و روح ام و ابن گو حدیث

له یعنی هفتاد که عدد لفظ کمّم است چون آنرا از نام عیسی کم کنند هشتاد ماند ۱۲ که منسوب برهبان
که مرا ۱۲ که گروه ۱۲ شه خدا ۱۲ که جبرئیل ۱۲ شه عیسی ۱۲

شرک خیر کان بود توحید | شر شرک از نگاه شان پوشید
ظفره حرفه آمدش بر قسم (جستن از جا ۱۲) | حرفی از وسط گذاشت قلم (اندکی ۱۲)
ذکر اصحاب کهف باشندان | مرزی از شام مسکن ایشان
یافتها دین عیسوی یانوس | قتل شان خواست شاه دقیانوس
شام زانجا کناره کردند | با شبانی بگاه برخوردند
داو غازی نشان و دین بگزید | گله اش ماند و همقدم گردید
سگ او هم باقتضاے وفا | لیک کردند منع جمع صفا
کر بنا حق کنید نفته خبر | هست هم از گزند شر او هر
عفعف او خدے کرد سخن (آن از سگ ۱۲) | چون شما گفت حق شناسم من
سگی از کوی پاک عیسایم | سر بپای شما همی سایم
برکت هاے این چنین صحبت | برکشد از سرشتم آن سیرت
گم درین مصر عیش سر و دم شد | پی نیکان گرفت مردم شد
همه کردند غار را مامن | غور شاهش نگشت پیرامن
مختلف نام شان است در تحریر | شش تن اسم کلبهم قطمیر
تا سه صد سال و نه دران بن غار | خواب مانده بچشم ایشان یار
در طلوع و غروب بود از خور | به یمین و شمال غار سفر
دور خور چون فلک بگرداندی | پهلو شان ملک بگرداندی
گفته بعضیش از بنش هفته | بعد ماهے همش سخن رفته

[illegible] ۱۲

۱ گذاشت ۱۲ سگ آواز ۱۲

شد محقق و لیک حق جو را | صحت آن بروز عاشورا
اندرین عرصه بعد دقیانوس | سرنگون گشت چند رایت و کوس
تا بدولت رسید و بیداری | اندرین غار خواب بیداری
جسته از خواب هم زدند بهم | که بخفتیم روز کی یا کم
کرده تغییر وضع یملیخا | رفت بازار تا خرد نان را
شهر و مردم برنگ دیگر دید | رنگ رو از تحیرش گردید
شهر و از دین عیش و رونق | خلق بیگانه و یگانه حق
دید جبا ز نقد دقیانوس | گفت با گفت منتشر جو سبوس
که بها نا خزاین آن عهد | یافتی تو بجهد یابی جهد
گفت یعنی چه آن زمانه و گنج | کو گرفته ازین سرای سپنج
گفت و بود اهلیت موشم برد | کو سه صد سال و نه بود که مرد
قیل و قال از دو سو بطول کشید | قاله قاله العرض شاه رسید
خوانده شد وقت دید و دیگر شاه | سبقش لا اله الا الله
ذکر ارکان دین و ارکانش | فکر عین الیقین و اعیانش
شاه گفتش که راستی آور | راستان را خدا بود یاور
بیکم و کاست مرد فرزانه | گفت تا خواب غار افسانه
شاه چون خوانده بود در انجیل | ذکر اصحاب کهف با تفصیل
یافت کاصحاب کهف ایشانند | ملکی شان فرست کیشانند

۱ دنیا ۱۲ ۲ نام یکی ازان شش کس ۱۲ ۳ نان پزه ۱۲

موبدان خواند از پی تحقیق | همه ها دم زدند از تصدیق

عزمش آمد بدیدن آنها | پیشتر زد و برفت یملیخا

خبری زان نمود با اصحاب | گفت حال سراسر استعجاب

شه رسید و بدیدشان بدعا | باز خفتند تا بروز جزا

چشم بستن زخلق هوشیاریست | اینچنین خواب عین بیداریست

بر در غار شه کنیسه بساخت | بهر آن روز کوس عید نواخت

لوح آویخت آن بنام رقیم | نامشان کرد حال شان ترقیم

بعد چندی نهفت از انظار | آن رقیم و کنیسه و آن غار

هرکه جوید کناره زجهان | کندش حق به بستر خویش نهان

زاهل اخدود آمد اکنون ذکر | خاست دود رقم ز آتش فکر

شرح اخدود کرده اند همین | به درازی بود شگاف زمین

نوشت از همین سخن دانش | اهل آن پادشاه اعیانش

مومنان سوخت این گروه نفاق | اندران شق بشعله خیز شقاق

ماجرا اینکه داشت شه دستور | ساحری و کهانتش دستور

وقت پیری یکی غلام فهین | خواست از شاه و ساختش تلقین

روزکی او براهبی برخورد | کو بجای عبادتی میکرد

یافت ارشاد تافت نور بدل | تافت رویش زان ره باطل

ســ عالمان ۱۲ ســ عبادت گاه ۱۲ ســ نام لوح ۱۲ ســ ای مومنان را این گروه نفاق دران شگاف زمین که اخدود است با آتش کینه سوخت ۱۲ ســ آتش ۱۲

مستجاب الدعا شد آخر کار   خرق عادت نمود زو بسیار

اژدهای گزنده ای بود   رفت چون پشه با و بدت بسود

همچنین بود در پی شیری   گفت وی در رفتنش نشد دیری

ناگهان چشم حاجب[۱] آن شاه   گشت محجوب از فروغ نگاه

حاذقی رفع آن حجاب نکرد   همچو حاجب[۲] قدش خمیده ز درد

گفت گر نور دل کنی پیدا   ظلمت دیده ات برم بدعا

همچنان گشت پس بگفتا این از   بی ضرورت نشایدش ابراز

شاه پرسید زانش اخفا کرد   لیک تهدید آخرش وا کرد

خوانده شد آن غلام کاین چه فلست   گفت از قدرت خدای علیست

گفت یا رب بگو خدای تو کیست   گفت آنکه اتصاف او یکیست

گفت هان تو وی به زنده کشته شوی   گفت وی از رهم نگاهبان قوی

نه سگالید ساعتی هم شاه   کرد با او جماعتی همراه

که لب بحر گردنش بزنند   طعمهٔ ماهیان تنش بکنند

یا در آن نازیان باب افگند   زنده آمد وی از مقام گزند

گفت شه زود کار او سازید   از سر کوه زیرش اندازید

باز از یاد امر شد معکوس   او فتادند ناکسان منکوس[۳]

پس شه او را کشید بر سر دار   کیش[۴] پرداخت بر نیامد کار

پایهٔ دار آتش بلند افروخت   سر مویش بآن زبانه نسوخت

[۱] چوبدار ۱۲ [۲] ابرو ۱۲ [۳] سرنگون ۱۲ [۴] ترکش ۱۲

بر سر دار لیک آن ناگاه / جلوهٔ دوست دید و گفت شاه
کز بیک تیر کار من سازی / گر بنام خدایم اندازی
جانش زان تیر شد سوی محبوب / ماند جسم لطیف او مصلوب
آن گروهی که وقت حسن مآل / دید این حال گشت ابن الحال
رب هذا الغلام آمنّا / گفت بالای آن ز تعدیه با
دید چون شه که فتنه برخاست / گشت بر عکس آنچه او میخواست
زد درین باب رای با اعیان / سوختند آن جماعت ایمان
لیک با دیگه دیگران نو زد / شاه و اعیانش هم در آتش زد
گفت اوی کرد در زمان عمر / بر سر دار یافتند بسیر
بر زنخدانش دست طلعت نور / فرق از جبین و ظهور
میکشیدند دست وقت گذاشت / همچنان مستقر قراری داشت
همه زنخدال دست زیر زنخ / کعب بکشاد هیچ عقده زنخ
بود آن کعب اول از احبار / در زمان عمر شد از اخیار
داشت از عهد عمر پانصد سال / بیکسرش بود آگهی زان حال
پس ز دارش عمر فرود آورد / در نکو منزلی مزارش کرد
رحمت ایزدیش بر جان باد / نقلا سیش خیل غلمان باد

۱ ای صوفی یعنی وجد کردند ۱۲ ۲ ای بای تعدیه بران عبارت داخل کرده گفت آن گروه رب هذا الخ ۱۲ ۳ ای بار دیگر و این جمله معترضه دعائیه است ۱۲ ۴ ای دست ایشان از زنخدان میکشیدند چون میگذشتند باز بر زنخدان میرسید ۱۲ ۵ متعجب ۱۲ ۶ کعب نام یکی از احبار نصاری که در زمان حضرت عمر رضی الله عنه مسلمان شده احوال پیشین را مورخ بود ۱۲ منه

کلک وحال صفات از جرجیس	بود ذاتش ز برج دین برجیس[1]
مولدش روم فلسطین مسکن	با وطنیش بنور دل روشن
مستفید از یکی حواری بود	تاجر از بهر خیر جاری بود
شاه عهدش ز خیر داشت نه بهر	موصل شهر و موصل ورا شهر
شبکی ساخت و آتشی افروخت	منکران سجود را میسوخت
رفت جرجیس بهر دعوت او	گوش ننمود هیچ حجت او
سخن نیست گفت بی سر و بن	از سر صدق سجده بت کن
کرد زین حسن چون ابا جرجیس	بد بشد آن بد نهاد[2] با جرجیس
بست بر چوبی و بشانه او	آهنین شانه ها بسر و فرق
گوشت از پوستش بدر آورد	روز دیگر چو مهر سر بر کرد[3]
گفت آن پنج شانه از تو کجاست	گفت حق جل شانه کرم راست
هم تو خود را با و یگانه بکن	طرهٔ[4] حال خویش شانه بکن
کرد در دیگ آب جوشانش	تازه رو یافت آب جو خوانش
آتشین سیخهاش کوفت بسر	سرخ موها صفت نکرد ضرر
چار میخش نمود در زندان	سنگ بر پشت او نهاد گران
ملک آورد را شب از بلا برهاند	صبح خود را به ملک رساند
گفت و ستور غیر جادو نیست	ساحران جمع اند چاره جست تا
بخوراند ند آب دم کرده	اسم حق خوانده بی ضرر خورده

[1] ستاره مشتری ۱۲ [2] بد ذات ۱۲ [3] آفتاب بر آمد ۱۲ [4] کدام ۱۲

گفت مهتر که گویدش ساحر — خرق عادت ازو بود ظاهر

حاضری بود کرست گفتاری — بشنفت این کلام گفت آری

مردگاو عجوزه ور ده — دید باقی سرش زکه تا سم

عجز بنمود آن عجوزه برش — زنده کرد از عصا که زد بسرش

پیش شهش گفت ده بجفل ها — حال اول بچوب کرسی ها

نخل شد برگ دید هم بارش — باز تا بروی ز آزارش

شکل گاوی بساخت از مس و رو — وان زگوگرد و نفط شد مملو

بند کردش دران و تا هفته — کردش از تیز آتشی تفته

ملکی بر زمین زدش که شکست — آن صدا شد که هوش سرها جست

شه چو آمد ز حال او بخویش — دید او را ایستاده به پیش

پس عقابش بجرم کرد پسند — ساختش در سرای زالی بند

بعد ماهی هم از فلک آن ال — لب نانی نیافتی چو هلال

اوفتاده ستونکی زد عاشق — باز آورد شد فراغ معاش

همچنین بنمود زو بسری — لنگ و گنگ آنکه بود کور و کری

شاه آنسو گذشت و انبیا دید — گفت جادوگری چنین که شنید

همچنین ها عذاب چند نمود — باز چون دید همچنان او بود

هر که فانی است در بقای حق — هست باقی کجا فنای حق

۱ بشنید ۱۲ ۲ پیرزن ۱۲ ۳ ای چوب کرسی که خشک است سبز و تازه کن و بحال اولش ببر ۱۲ ۴ ای از آزار سانپ برجست ۱۲ ۵ گندهک ۱۲ ۶ زال ۱۲

گفت حیران تو همی مانم — حالیا رو براه ایمانم
لیک یک شرط مصلحت دارد — تا بملکم فساد رو نارد
سجده بردن ز تو بر بت من — من درو با خدایت آوردن
میهمان امشبم بمنزل باش — خبر آشتی شود تا فاش
پیر آن زال گفت مشنو این — گفت خاموش قدرت حق بین
همدران شب خلد بیره سلطان — معجزش کرد معجز ایمان
صبح با شاه شد دوان بشکوه — سو بتخانه همرهش انبوه
هر یکی را همین سخن بر لب — شه بمالی فریفت او را شب
چون به بتخانه هیبتش زد پا — اوفتادند سرنگون بتها
پس طراقی برآمد از بت شاه — بطریقی که آن زمین شد چاه
هر بتی شد بچاک خاک فرو — شه چو دید رنگ حیرتش بررو
اندرین حال آن فرشته خصال — ملهم از غیب شد بخلد وصال
دو جماعت شدند آن حضار — یک سو شه دگر سو دیندار
آب آن تیغ با فرقهٔ دین — آتش آسمان ز زمرهٔ کین
آن گروه و بنهر خلد طریق — این فریق و لهم عذاب حریق
شرح حال ز پس مسیح این شب — از زبانش زنم چو صبح نفس
قرب صبح قیام از دجال — دهد ایام را چو رنگ لیال
مهدی آن خاتم الرسل را انور — صبح آسا کند بملک ظهور

لہ بی بی ۱۲

عیسے آید چو خط نور فرو | بگذارد نماز صبح باو
جهدها از پی جهاد کنند | دفع آن ظلمت فساد کنند
جفت پس گیرد و فرزندان | وقت او چون سحر شود خندان
قصه کوتاه پس از شروع مسا | خواب صبح کفن برد او را
مدفنش کش بهشت گل گردد | روضهٔ خاتم الرسل علیه السلام ۱۲ گردد
حالیا ذکر هست زان خاتم | گو بباید فرود لوح و قلم
کرده ام زان که نامه آرائی | باشد این ذکر علتِ غائی
نامه کابتدای خوش فالش | یافت ذکر پیمبران سالش
نام آن جامع البحور بود | بحر مواج از سطور بود ۱۲۲۵ھ

بود موج بحر تقارب کلام
ز ختم الرسالت علیه السلام

بنام احد کاحمدش هست نور | دران نور پوشید از خود ظهور
بذاتش بدانسانکه ذاتش نهفت | درمیمش بهم اسم صفاتش نهفت
احمد ۱۲ | احد ۱۲

له علت بمعنی سبب ست و آن بر چهار قسم اگر سبب در سبب داخل بود بالقوه آنرا سبب مادی گویند بتشدید دال چون نسبت چوب با سریر و اگر داخل بود بالفعل آنرا علت صوری گویند چون صورت سریر که مربع باشد یا مسدس و اگر خارج بود و آن سبب موجد اوست آنرا علت فاعلی گویند چون نجار و اگر ایجاد برای اوست آنرا علت غائی گویند چون جلوس پادشاه بر سریر پس علت غائی در ظهور موخر از همه است و در ذهن و تعقل از همه مقدم بود پس درین کتاب علت غائی ذکر پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم ۱۲ منه
له تقارب نزدیک بیکدیگر شدن در اصطلاح عروض نام بحریست وزن آن فعولن فعولن فعولن فعول است و اصل فعول هم فعولن بود بجهت آنکه اسقاط حرف ساکن است از سبب خفیف نون بیفتاد و فعول باند و نیز این رکن اخیر بر وزن فعل بزحاف حذف که اسقاط سبب خفیف است از فعولن و فعو منقول بفعل شد ۱۲ منه

بمعنی و لفظ این معما بود — همان حاصل اسم و مسما بود
ازان میم را قبل دال است جا — که بعد از چهل سال گشت رهنما
ندانم چه گفت آن یکی اهل حال — خدا در عرب تا به شصت و سه سال
ازین حرف معنی به بندم زبان — که در بزم صورت نشد قصه خوان
همان از قلم قطرهٔ اولین — در آخر زمان گشت در ثمین
دُرِ یکش سماعیل نیسان بود — قرینش صدف مکه عمان بود
مدینه شدش درج و آن درج یافت — که از نسبت برج خور روی تافت
نسب تا به عدنانش سلکی ست صاف — وزان هست در انتظام اختلاف
یتیم آن دری صلب عدنان علی — که آمد به بحر عدنیانش ثمن
معد بود با اختر روشنش — که آمد چنین گوهر از معدنش
به نیروی حفظش نزار و مضر — نزاری ندید و ندانست ضر
یا و زنده الیاس الیاس وار — به عصمت خضر عام نامدار

سله در علم معما مسمی ذات را گویند چون نقش الف و اسم صفات را نامند مانند لفظ الف که حاصل بر دو بیت از حال محل مراد میگیرند کقوله تعالی یوسوس فی صدور الناس سینه محل دل است در آنجا از دل اراده کرده اند ای شیطان در دل انسان وسوسه می افزاید و این نسبت قائلان حدت وجود است زیراکه در شرع حلول و اتحاد جائز نیست که گفته اند سه با غیر ندارد اتحادی + نبود بحلول اعتقادی ۱۲ سله نام ۱۲ سله مسما یعنی ذات ۱۲ سله رهنما ۱۲ سله جدا علی ۱۲ سله عدن جزیره ایست در حدود یمن که مروارید آنجا خوب میشود ۱۲ غیاث ۱۲ سله یتیم در عرف شرع طفلی است نابالغ که پدرش مرده یا مفقود باشد و در وحش زنده باشد یا نه و اگر مادرش هم مرده باشد زیاده تر مستحق احسان میگردد و یتیم در جانوران آنکه مادر ندارد گو پدر داشته باشد و یتیم در جواهر بمعنی نفیسه آنکه ثانی و نظیر نداشته باشد چنانکه گویند در یتیم است سله صلب استخوان پشت مرد چنانکه سرایب استخوان پشت سینه زن باشد سله بهشتیان ۱۲ سله ناتوانی ۱۲ سله ضرر ۱۲

همان عام مدرکه در لقب | بادراک و قوت جدو اب
بقوت چنین پاکزاد بیش بود | که چون مدرکه قوتش رو نمود
ز برج خزیمه بلند آفتاب | که کنان نموده خزیمه بتاب
ازان دُرّ مکنون کنانه بعیش | چو زر بود زو کار نضر قریش
دل مالک و ملک او ملک جان | دم فهر و بنگش بکف سبحه خوان
ز دین گوهر از تیغ غالب بیافت | لوای لوی نقش الحمد یافت
ز کعب و لوی گشت کعبه درست | ز مره و نزد کام فر مره چست
شد آب و گلے زو بان ناگو آب | که گل گردش از رسم نقش گلاب
بروانی و قاصی از نام وے | علم شد در اقصای عالم قصے
بدین منیف و ز عبد لمناف | ببین تا چه یافه نمود از چه ناف
ازو نان هاشم بروغن فتاد | بشیبه شانے دگر روی داد
همان شیبه کو زاد و بعد از پدر | چو پیران سپیدیش زد موی سر
عمش مطلب رو بیثرب نمود | ز خویشان هاشم نهان در ربود
بره عبد گفتش ز بیم فساد | بعبدیتش نام او اوفتاد
بمیراث آبائیش بعد عم | کلید حرم یافت شد محترم
ز زمزم نمانده نشان در میان | باعلام غیبی ازو شد عیان
بکشت از دعایش خدای جلیل | بسنگ ابابیل اصحاب فیل

سلہ پاره پاره ۱۲ سلہ روشن کرد ۱۲ سلہ ز دمره و صفت جبرئیل ۳ بحکم اینکه علمه شدید القوی ذو مره فاستوی ۱۲ سلہ ظاهر شد ۱۲ سلہ هاشم بمعنی شکننده نان هم آمده ۱۲

مه جبهه میدرشت آن پاک نور ۔ که با قرب حق بود از دید دور

بعبدالله آن نور کرد انتقال ۔ که از عبده یافت ختم کمال

اگر فکر در عبده می کنی ۔ برب محمد که هو میزنی

که چون نسبت عبدیت گشت طی ۔ همان هوست باقی توان برد پی

بحق شیبه نذری چنان کرده بود ۔ که گر ده پسر آیدش در وجود

کند چون سماعیل قربان یکی ۔ شد از قرعه عبداللهش آن یکی

نبود این بجز بهمین نور بخت ۔ که ابن الذبیحین آید درست

عرب گفت رسمی شود مرتسم ۔ که هر کس باین رتبه گوید رسم

خلل زاید آنگه باولادها ۔ شود موم بر خصم پولادها

ز بهر سمعیل فدیه رسید ۔ هم آن میرسد زپی این رشید

دگر قرعه فدیه بصد شتر ۔ بیفتاد کان شد دیت بهر حر

خبر بود زان نور هر وقت و جای ۔ بوحی[۵] و بالقا و رؤیا و رای

بان نور عبدالله آن حسن داشت ۔ که بیننده اش ذکر یوسف گذاشت

زنان عرب در تمنای او ۔ فزون از زلیخا بسودای او

بروز عروسیش بی بیش و کم ۔ دوصد زن بمرد چاک [illegible]

بجوشش بتوان از اینجا رسید ۔ بیان عروسیش انکه شنید

بروزی بگردید از صیدگاه ۔ بره منزلی[۱] دید روی چو ماه

بیفتادن مه چو عکسش بدام ۔ مه نازنین دخت والی شام

---

[۱] نام منزلی از راه ۱۲ [۵] بوحی انبیا را و بالقا اولیا را و برؤیا صلحا را و برای حکما و منجمان و امثال آنان را ۱۲

همی جست آن کاهنه با نشان — کسی کز وی آن نور گردد عیان
زخش و بدشناخت وی صلب بخواست — بگفتا سحر از پدر گر رضاست
وزین پیش از وی چنان رفته بود — که ناگه بر ورسخت جمع یهود
زخویشان او و هب زهری گذشت — بشد بهر آن چاک بیخویش گشت
به نزدی به بر سید وجه عناد — جوابش بگفتند چون تند باد
که خوانده ایم نوری ظهور آورد — که چون تیرگی کشتها و ابرد
ازان روی این شمع خورشید گشت — کز آثار آن نور دارد به پشت
درین حال ناگاه فوج دلیر — ز بالا رسید و شد آن جمع زیر
چو این حال دید و مجلس شنود — باو خطبه دختر خود نمود
بشب چون رسید از بر کاهنه — باو خوانده شد خطبهٔ آمنه
همان شب بحالش بحکم ازل — شد آن نور پاک آفتاب حمل
باذن پدر بهر آن عقد هم — بر کاهنه شد چو خور صبحدم
بگفت آرزو هم بآن نور بود — شب از صلب در بطنی فرود
زوی ما و تا زوالی آن نور پاک — که من دیده ام حسرتش را انجاک
ز آدینه بود آن شب و این سکون — که شد تخت شیطان چو بختش نگون
هنوز آن در اندر صدف جا داشت — که دریای شفقت پدرش گذاشت
چو نه ماه بگذشت در سال فیل — بخوش ساعتی فرخی را کفیل
دوشنبه دوم از ربیع یکم — ظهورش زرشش سوخران کردگم

۱ نسبت ۱۲ء ۵۳ تام برج ۱۲ ۵۳ در سالیکه اصحاب فیل کشته شد ۱۲

شنود آمنه از ورای حجاب / نبی آن ستوده محمد خطاب

بزد جبرئیل از زمرد علم / بتنها بلندش ببام حرم

ز غیب این صدا سو بسو اوفتاد / ز بتک بود هر جا بر و اوفتاد

بلرزید تخت شهان از شرف / فرو ریخت ز ایوان کسری شرف (کنگره ۱۲)

بگفتا سطیحش (نام کاهن ۱۲) که امری عجب / کند سطح این مملکت عنقریب

برود سماوه در آمد تری / که از بحر عمان شدش ترتری

فرو شد بدریا چه ساوه (نام بحر ۱۲) آب / که تا حشر خاکش فرو شد سراب

نه جوشیده بود آن نه جوشید (نام بحر ۱۲) این / بگفتند سر نیست پوشیده این

هم آن آتش پارسی سرد شد / رخ آتشین مغان زرد شد

خبر تا از آن نو کسری شنید / سبکی بود تا رنجها چون بدید

جهودی بدیدش بچشم و گفت / شدش از علامات سر منکشف

بگفت از نسخ علم باین بود / کزو نسخ هر دین و آئین بود

نخست از سر انگشت خود شیر خورد / حقش لطف ارشد براهیم کرد

حلیمی دران شیر بود انگبین / حبیبی شکر گشت از مهر این

بشستش سفینهٔ مهربان مادرش / به پرورد از شیر خود شکرش

ثوبیه ثوابش بس آنگاه یافت / سه ماه اختر او باین مهر تافت

ثوبیه کنیز عمش بو لهب / که گفت عم او عبد عزی عرب

چو از زادن وی برش مژده گفت / بمژدش شد آزاد او بشگفت

ملہ نام دایہ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم ۱۲

بخوانم که از وی برآید عذاب — بروز دوشنبه بآیین یک صواب

حلیمه زنی از بنی سعد بود — که بعدش سعادت باو رو نمود

ز نام و نشانش بزد شیبه فال — که حلم و سعد هست نیکو خصال

وی آن شیر دید اختر خود ستود — که هاتف بشارت باو داده بود

پی آن لک گردش برسم عرب[1] — بجود برد از ملکش با طرب

بدستش فتاد در یتیم — تهی کیسه اش پر ز زر گشت و سیم

ز آغاز آن حمل تا حال وضع — دگر تا بحولین ایام رضع

بدیدن بسی دید از وی اعجازها — که عاجز ز حصرست فکر رسا

لبش کآب قند و شکر ریخت — چو از شیر سیر بد شکر ریخت

نخستین بتکرار تکبیر خواند — به الحمد للّه عالمینش رساند

حلیمه بیاورد و بردش دگر — بجیلت که هست این پسر پر خطر

چو بوسید پای مبارک خرام — بکبر تیغ زدی بار ضیافت کرام

بیامد یکی شتر و زدی دوان — که دریا بش آبی در مهربان

دو کس ناگه از غیب پیدا شدند — بکوهی بردش سینه بشگافتند

دویدا و چو باد از ره اضطراب — بدل تف بسر خاک و دیده آب

بدیدش نشسته ببالای کوه — چو خورشید روشن بنور شکوه

بگفت آن شق صدر را چیست حال — که ز سینه ام چاک و دست ملال

ربودند گفتا مرا از میان — دو با کسوت سبز از آسمان

[illegible]

له تغیر آب و هوا ۱۲ [illegible] چراگاه ۱۲ [illegible] همشیران ۱۲ [illegible] دو نفر ۱۲

یکی زان دو هم سینه بشگافت چست | به برف آب طشت زر احشا بشست
سیاهی دو هم از دلم کرده دور | بآب بریق نقره باندود نور
وگر داد باد ستمال انهمال | ولی هیچ زالم نگردید حال
مشرح بود اینکه بود آن نشان | که خواند الم نشرح گشت شان
شنیدن بنمود با کاهنش | که گفتند خویشان زمس جنبش
بگفت او کشید این چنین طفل را | که تیغ نبوت کشد بر شما
بگفتند حرف جنون میزنی | نه کاهن بآیین سخت دل کاهنی
حلیمه بعنف از برش برگرفت | ره مکه از بیم آن شر گرفت
بیاورد و با آمنه حال گفت | که از چشم اعداش باید نهفت
چو ایمن نبود آمنه از دگر | دل ام ایمن نمود آن جگر
پرستار عبدالله آن ارجمند | نمودی بر و جان خود را سپند
درین نوبتش سال آمد به پنج | ششم آمنه رفت زین کنج رنج
یتیمی دو شد دریکدانه را | صدف کرد بر وی فلک خانه را
ولی شیبه رحمتش شد ندیم | بهر نیمه جان پی آن یتیم
ز پوران که از جان فرزند خواستی | فزون جمع استی بین که چون استی
بهفتم غلا ریخت آن تهلکه | که نایاب در مکه شد در مکه
غلا چون بیکسر گرفت عین ست والا | شده بر بلا نفی صبغ از علا

سله بالکسر پرتو بله ای چون حلیمه این ماجرا شنید با کاهن بیان نمود زیراکه خویشان گفتند سر این طفل را جن مس کرده است ۱۲ سله که آهن هستی ۱۲
سله دشواری ۱۲

بخواب رفیقه بنمودش رفیق — روان گشت شیبه بقلب رقیق

مطر خواست بر قلهٔ بوقبیس — غلا گشت لا هیچو مضمون لیس

بهشتم چو شیبه بسر برد شیب — قدم زد بشیب عدم زا مر غیب

ابوطالب او را کفالت نمود — که مهر از خودش و از پدر افزون نمود

جدا ماند آن امجد از ام جد — بدانست مهرا بازعم خود

چو سالش که ده ور بودش عروج — تجاوز نمود از شمار بروج

سوی شام بوطالب آهنگ کرد — همه آن مه با نجاح شده نورد

فتادش بدیر بحیرا گذار — که مے برد از دیر با انتظار

بعلمش که مبعوث آخر زمان — بیاید درینجا و هیها نشان

بسر سایبانش بدید از سحاب — یکے این نشان بود چون آفتاب

بیامی درختے که رختے کشید — همه خشک بود دست سرسبز دید

بدعوت چو بنمود محفل نشین — نشانهای دیگر شدش دلنشین

بگردید راهب بگرد سرش — چنین گفت با عم نام‌آورش

نبی گردد این نور شاهش مهر — بهوشش نمانید شمع سحر

نیاسود وسودے کالا ببود — همانجاش گردید و گردیده رو

بخود برد در صفد هم از وطن — عم او زبیر تن بسوی یمن

کرامت بسے دید چون باز گشت — سخن با برادر ز ره از سر گذشت

۱ اعلی آنحضرت صلعم را ۱۲ ۲ برج دوازده اند از این شمار تجاوز نمود یعنی بیشتر ده سال عمر شد ۱۲ ۳ خوشنما ۱۲ ۴ نام راهب ۱۲ ۵ ملک شام ۱۲ ۶ شد ۱۲ ۷ بازگشت ۱۲ ۸ نام عم دیگر ۱۲

بگفتا ابوطالبش لب ببند — مبادا کشاید دری از گزند
ملائک نمودند بیش تبسم[1] — فلکشان همی گفت طوبی لکم
بگردولش گفتی آن جمع نور — که این دست لیکن آن ظهور
شدی هیبت گفتشان دلیرش — ز هیبت همیگفت با عم خویش
برش دوهی از دم جن و جنون — بر کاهنی هم بطلبش فنون
بگفتا ازینها که گوئی نرست — مخور غم که تمهید پیغمبریست
دلش را ز غیب این نوشت پاس — که نزدیک شد نور را اقتباس
قرین گشت زیست و پنج بوی — خدیجه که بودش نسب از قصی
ز تخم خویلد گل خلد بو — که این رنگ میداشت پیوند[2] او
بمال مضارب همیکرد جود — ابوطالب آن روزها تنگ بود
بگفتا محمد تو هم گیر کام — بگفت او مگر خود فرستد پیام
بخواندش بناگاه بسپرد مال — که بسپرد امانت از وبر کمال
روان کرد با میمنت سوی شام — بهمراهیش میسره[3] نیز غلام
بدیر رهبان راهب افتاده راه — بجایش بهیدشت نسطور[4] جاه
چو از دور و نزدیک نسطور دید — همه آن نشانهای[5] مسطور دید
بدستور آن رفته با ادب — پس[6] از رفتن شام رفتش بلب
فروشیده شد و رهها بجا متاع — بگردید بس با بسی انتفاع

---

۱ مراد از ملائک ۱۲ ۲ نکاح او ۱۲ ۳ نام ۱۲ ۴ نام راهب ۱۲
۵ نشانهای شکم و پشت ۱۲ ۶ ای به لبش رفت که از رفتن شام
بس کن یعنی مرد ۱۲

خدیجه نظر کرد از غرفهٔ | بره نیم روزی چنین طرفهٔ
که جمعی همی آید و بر سری | بود سایه از خیل پاک وی
بناگه در آمد ز در میسره | بیان کرد آن طرفه‌ها یکسره
پیمبر یقین کرد و کردش پیام | پی عقد و دادش قبول انتظام
ازین سو ابوطالب نام جو | نشان عمش و رقه از سوی او
چنان خوانده شد خطبه در انجمن | که شد مشتری بایع خویشتن
سه مهر بر مهر تابی فزود | که تعداد مثقالها سیصد بود
کنیزان زدند از طرب چنگها | که زد زهره دم از کنیزی شان
خدیجه همه مال دادش بملک | عطارد با حصاش بشکست کلک
بهم گشت محکم ز بس الفتی | کم آمد گهی در میان کلفتی
غنا شد میسر ز پی میسره | که آمد ز خدمت وی مسره
شش از پاک بطن وی آمد گهر | پسر قاسم و رفت هم در صغر
دوم همچنین رفت عبدالله آن | لقب طیب و طاهرش در جهان
ز دختان یکی زینب پاک خوی | که گردید او را ابوالعاص شوی
ز اصلاب وی در آن اختلاف | ربیع ست عزی و شمس مناف
دوم زان رقیه بعثمانش داد | سوم ام کلثوم نیز انش داد
پدر بود عفانش ابوالعاص جد | وی ابن امیه ز شمس این ولد
چهارم بتول و علی زوج او | وی ابن ابی طالب نام جو

له تمام ۱۲ سه خالص ۱۲

درین حال و تاقت از ما سوا | بهر دو ریاضت دلش گشت وا
شب و روز بودی چنان محو حق | که گفتی عرب ابنه قد عشق
حرا از عبادت گهش طور شد | دلش از تجلی همه نور شد
چو سالش بمیقات موسی رسید | عیان مژده شد کان ز عیسی رسید
شروع بهم زان که صدیقین داشت | برش حامل وحی حق برگماشت
بگفت اقرأش اسم زو شنفت | سه ره با فشار این شنفت آن بگفت
ز واقرأ باسم ربک آخر بدید | ز قرآن رحاب نوزده در کلید
بسالک و مشق گردان پنج در | زبانی شدش مخزن سینه پر
مقامش طی گشت بهر فشار | شدش در مقام چهارم قرار
بیاموخت پس آبریزش بدست | طریق وضو و نماز آنچه هست
وضو کآبروی طهارت بود | نماز آنکه از قرب اشارت بود
خدیجه کش آمد بیان سبق | بر ورقه رفت و بخواند این ورق
بگفتا ز روی کتاب صحیح | همان احمد است این که گفتا مسیح
بخواند و همه نقش بنوشته دید | لب و تصدیق کاسے گزید
ولی زود رفت و بگفتا بجناب | برو سبز دیدم ثیاب ثواب
شدش فترت وحی تا سه سال | شب و روز آتش فزودی ملال
ز شرمی که طاعن دلیر اوفتد | کمر بست کز کوه زیر اوفتد

سله تحقیق عاشق شد ۱۲ سله نام کوه ۱۲ سله بشیر رسول یاتی من بعدی اسمه احمد ۱۲
سله اقرا باسم ربک قرآن سورهٔ نوزده آیه دارد پنج آیه آن وقت جبرئیل او را
رسانید ۱۲ سله قاصدی ای جبرئیل ۱۲ سله آیت ای پنج آیت ۱۲

سپس بو عبیده شد این حال | سعید از سقیمان بر اتصال
بیاورد و باسعی بر راه شان | ابو بکر کا پند اصلش بیان
جز این هم بسی کفر را دین نمود | که یکبر او گشت ذکر ودود
نمودند میل قدم از حدوث | بخواندند یا غوث جای یغوث
عزیزی بعزی نمایند از عزیز | سوی یا نصیر از نسر آمد گریز
سواع از لب افتاد و اسلن لد | با یشد اللات موقوف گشت
برین هیچ بگذشت هرگه سال | با علان دعوت سید مثال
قریشش بآزار بر خاستند | بکین کشتنش خواستند
زن و مرد شان احمد شد عبید | بصدق این سخن میرسد از مسند
ولی بود حامی چو بو طالبش | بدیدند بر خویشتن غالبش
بیازارش سر گشت جور شدید | که شد یاسر و همسر او شهید
بامر خدا از مره جور کشش | بیاسود در امن شاه حبش
تقدم ز عثمان شد و همرهش | رقیه که زو زاد عبد اللهش
دو با جعفر از سوی کین پیشگان | یکی عمرو بن عاص بد بیشک آن
دوم قیسم عماره بن ولید | گشتند بد پیش بشد این شنید
که این باغیان کیش بگذاشتند | بباغ کهن تخم نو کاشتند
ز باغ گل کرد بگریختند | چه خاری بدامانت آویختند
بما بیسری تا براه آوریم | ز بهر تو راه وفا بسپریم

له فرمان خدا ۱۲ سه فی جیدها حبل من مسد ۱۲ سه مصدر بمعنی فاعل ۱۲ سه آواز ۱۲

گشتی مشرکان گفت گر صد هزار ... یکی تا نگوئی نه رستگار
بآنا انا و توحید لب برگشاد ... بآن شاد شد رهنمای رشاد
پس آن استی کیش چون جست ... ابوجهل از آن کمان سر شکست
عمر نیز عدلش بتقدیر بود ... که منع خود از کسر آخر نمود
برین نحو بود آن که با خاص و عام ... ابوجهل سر کرد روزی کلام
که احمد ز دعوی نشد منصرف ... بود نا اید از ما چو نون و الف
بمیزان ما وزن فعلش کم است ... علم وان عمل نیز خلاف هم است
بیان را اگر وصف از ادب کنیم ... ازو فی سبب کوش بس بیگم
تحمل ز تانیث باشد نشان ... عرب با عجم حرف گیر دیران
دهر که ترکیب ور از زوال ... نجستیم با وضع اقصی زبال
بهمان ابن خطاب با ابن خطاب ... روان گشت و ذکر آیدش نیز باب
بره با نعش سعد و قاص شد ... بدست عمر تیغ رقاص شد
بگفت ابدین ست قتلم سزا ... نخستین بکش پرّ شه خواهرت
که دارند در راه ایمان خرام ... ذبیحه ز تو نزد ایشان حرام
سوی شان غضب تیغ سالش کشید ... در بسته دید و قرات شنید
نهان در دو بطه همید اشتند ... که نیم از بلا با هبید اشتند
فر و کوفت و قفل بر لب زدند ... تلب با و اش یارب زدند
به بستند مصحف کشادند در ... درون آمد از خود برون شد عمر

سله آلاتنا د یعنی خواندن ۱۲ سله شوهر خواهر یعنی بهنوئی ۱۲

بدست خودش گوسپندی بکشت / نخوردند آزرده خواهر بشت
که آیا چه بود است آن خوردنت / وزین خوردنی روی گردانذت
بگفتا رکشتی رستی ایتن ماست / ز قرآن حق سورۀ پیش ماست
نداریم ما آن ذبیحه روا / که ذبحش نباشد بنام خدا
ازین است هیبت بدل جاستش / بلرزید و مو شد به تن راستش
باخر دلش نیز گردید راست / ازو آن کلامی که میخواند خواست
تلاوت باسمار حسنی رساند / ز عیبش بری شد شهادت بخواند
بر مصطفا رفت شادان نمود / شود زو قوی دین دعا کرده بود
بیاران دین گفت پس آشکار / پرستیدن حق نهان ست عار
نماید کفار زنار است را / مسلمان بپوشد چرا راست را
به نیروش تکبیرها شد بلند / که تسبیح سبوحیان سر فگند
پیمبر سوی کعبه شد ره سپار / یمین حمزه بو بکر او در یسار
علی و عمر پیش از وی دوان / بکف تیغ و از پس گرو پیروان
ابو جهل در انتظار عمر / همی دید بنشست در حجر کعبه مقر
چنان دید و برد از خودش اضطرا / بگردید حالش ازین انقلاب
برش تا صحابه فرستاد و خواند / عمر خواند توحید و با تیغ راند
به بیت الله آمد رسول امین / خود آن بیت ابو جعفی زمین
عمر کرد با اذن جهر اذان / که کفار را زرد شد چهره زان

سلہ ازان ۱۲ سلہ ملا سکان ۱۲

باعلان طاعت گران روز بود / باسلام هر روز طاقت فزود
شد این امر خاطر پریش قریش / دگر نیش از کین بریش قریش
برفتند و گفتند بوطالبا / بوی منع ذم خدایان ما
دمش هدر کن گرنه دم درکشد / دم تیغ با در خونت چشد
دنی از منع عم در حمایت قصور / به پند نشت و گفت اندیشه دور
که مامور گران همه بار ها / نسازیم مامور را مار ها
ندانم چرا ترک من عم کند / که از امر مامور منعم کند
اگر عم بدارد حمایت دریغ / چه غم حسبک الله است تیغ
دلش را برقت فگند این سخن / بگفتا نگفتم ازین راه من
بمیباش تو در پی کار خویش / من آن حمایت ازان بلکه بیش
بگفت و بخواند از خطر مضطرب / بنی هاشم و هم بنی مطلب
بشعب خود آورد و محکم نمود / سخن با همه غیر حفظش نمود
وزان سو سپه اندرون نان بهم / ببستند عهد و زدندش رقم
سیاهی دل بر قلم ریختند / سیه نامه از کعبه آویختند
که از ما نگردد کسی منتسب / گهی با بنی هاشم و مطلب
منافع از ایشان بدارند باز / نمایند درهای اضرار باز
چه تنگی بر آمد بهر یک خروش / که ممنوع شد تا خرید و فروش
بپا کرد این حشر از نشر کین / سر سال هفتم شر مشرکین

له باطل کن ۱۲

بسال دهم روز کی ناگهان | ابوطالب از شعب شد سوی شان
که با من محمد خبر داده است | که انشای پیمان کنون باد است
خورد برده پاک آن رقم کرمکی | نه در نامه جز نام پاک یکی
اگر راست پس بس بما از نقار (دشمنی) | وگرنه وی و با شما اختیار
پسند آمد این حرف بالاتفاق ۱۲ | بدیدند آن نامه پر نفاق
همان بوده شد چاک جمع صفا | برون آمد از شعب با مصطفا
ورق حرف کینش ببین بر نیافت | تعجب از دل شان که زان سر نتافت
(فاعل ناقه ۱۲) بفرمود بوطالب ار جا چو خاست | که جانش قضا همدرین سال کاست
وصیت (کرد ۱۲) بیاران خویشان نمود | بحفظ وی و ترک ایشان نمود
در ایمان او لیک هست اختلاف | توان داشت زین گفتگو هم معاف
بود قطعه مرثیه از علی | از آن میشود رتبه او جلی
اباطالب عصمة المستجیر ۱۲ه | غیوث المحول و نور الظلم
لقد هدّ فقدک اهل الحفاظ | وقد کنت للمصطفی خیر عم

له ای ابوطالب پناه و مهدی پناه طلبنده را بارنده ابر قحط و روشن کننده تاریکی هر اینه بشکست گم گشتگی تو یعنی وفات تو نگاهبانان را و هر آینه بودی تو مصطفی را عم بهتر و این تعبیر عم باعتبار رعایت او و حمیت خاندانی بود در مشارق الانوار آورده که وقت وفات ابوطالب پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فرمود الا والله لاستغفرن لک ما لم انه عنک فانزل الله ما کان للنبی والذین آمنوا ان یستغفروا للمشرکین ولو کانوا اولی قربی من بعد ما تبین لهم انهم اصحاب الجحیم در بخاری و مسلم از مسیب ابن حزن مروی است که آنحضرت فرمود خبردار باش بخدا اگر برای تو حسن عاقبت خواهم خواست تا زمانیکه از خداوند تو ممانعت نخواهد رسید پس حق تعالی این آیت نازل فرمود که نبی و مومنین را لائق نیست که برای مشرکان مغفرت خواهند حالانکه ظاهر شد که مشرکان دوزخی اند

بقیه صفحه ۱۶۷

نه خوفی بران اوج پیمای را — خطائی دران لغزش پای را
چو آن تیزبین بینش نیمه گشت — ازین صحن بر بام اول گذشت
هلال رکابش ببوسید ماه — ز مهر رخ افروخت آدم نگاه
به کاخ دوم تیر زه کرده کیش — حیات نوی یافت یحیی ز خویش
به اوج سوم زهره نغمه‌اش سرود — بجنبش خوش خواند یوسف درود
مسیح انجمانش چهارم سپهر — بحضرت که چون مهر بر یافته مهر
خط مهر شق آمد ز [illegible] — شرف حق من هست باشی امیر
به پنجم فلک ترک بر باد دید — بر رخش بست بر سینه‌ها روی سپید
به قصر ششم موتیقی و مشتری — ببوسید آن دست انگشتری
زحل داشت پاسش به هفتم رحیل — شدش دعوت مرحبا از خلیل
سوی هشتمین چهره زانجا شتافت — ثوابت[1] مقامات و تا و یافت
فراتر عنان تکاور شکست — به نهم آسمان اطلس آمد به دست
ز ان خرگه اطلسی بر گذشت — مشجر سراپرده‌اش سدره گشت
با همقدم گفت حکم قدم — بود سدره برتر از سدره ام
به فرق سر افسرش داد کام — مضاعف بگردید فرش جو نام
ز ان سبز لون تخت به فرش سود — فرود آمد از اوج فرش فرود
به تن جان شد و کرد جا لامکان — بدوران او گشت والامکان
درآمد بقاب[2] از هزاران حجاب — تجلی برافگند از رخ نقاب

[1] ثوابت ستاره‌ها را می گویند که بجای خود قرار دارند و گردش نمی کنند ۱۲
[2] قاب قوسین او ادنی مقدار دو کمان یا کم ۱۲

سله تحیات ابا و و عطفش ابر گفت | سلام ذو عطفش الہ ان شگفت
بگفتا طفیلم بود خیل خیل | سلام تو ہم از برای طفیل
علینا بشد از لہ انبیا | علی بعد از ان بہرہ از بہر ما
ز صالح اگر ہست مسلم مراد | کہ افتاد از عالمان استفاد
ولے اہل حالی ز خویشم ربود | کہ در حالت وحدش این قال بود
کہ از ہمت خویش آن با زوال | بجو و عاصیان را بداد اشتمال
ضمیر علینا کہ جمع آمدہ | بہ تنویر این نکتہ شمع آمدہ
وگر غیر ہمہ انبیا و کرام | ز حق یافتہ پیش از وی سلام
خوشا حال او واہی شاہ حال او | فشانیم جان ابرین قال او

سله در شب معراج رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم از حکم خداوند تعالی با اشارہ جبرئیل علیہ السلام بحضور او تعالی پیش کش گذرانیدہ بخواندن التحیات لله والصلوٰۃ با وو او عطفش کہ او تعالی بخوشنودے تمام مشرف بتشریف السلام علیک ایہا النبی و رحمۃ اللہ و برکاتہ فرمود پس آنحضرت کرم حق سبحانہ بحق خود بدرجہ اتم دیدہ برای دیگران تحفہ و انعام خواستہ آوردہ باینکہ السلام علینا و علی عباد اللہ الصالحین پس فرشتگان لب شہادت کشادند و گواہی باین الفاظ دادند اشہد ان لا الہ الا اللہ و اشہد ان محمدا عبدہ و رسولہ و تحیت بمعنے دعا و سلام و تعظیم و اکرام است و صلوٰۃ بمعنے دعا و رحمت با مرتبش خواستن و طیبات بمعنی پاکی و السلام بمعنی گردن نہادن و رحمت و برکت بمعنی معروف یعنی فرمودہ آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم کہ تمامی عبادات قولی و بدنی و مالی مر خدا ایراست نہ غیر او را و در جواب حق خداوند تعالی گفت کہ سلام و امان از مراتب و احسان و زیادتی برکات و خیرات بر تو باد چون خداوند تعالی بر پیغمبر خدا صلے اللہ علیہ وسلم سلام فرستاد سلام بردن اعنی برادری دیگران ابر خود منقبت است و عکس آن توقیر و تعظیم ۱۲ از تفسیر بحر مواج زیر آیہ کریمہ فحیوا باحسن منہا الخ

تنزه جمال منزه بدید | تقدس سخنهای قدسی شنید
حسابی دوئی یافت انجا علی | که بود یکی در یکی جز یکی
پی امتش تحفه داوند ساز | فریضه سپهر و پنجه نماز
شدش بود آگه بصدها نشان | ملایک فغان و اشهد لب یکزبان
بموسی چو بر خورد گفتا بگرد | توان بهر ان فرض تخفیف کرد

متعلقه دعا یعنی هر گاه دعا و سلام کرده شود باید دعا و سلام کردن بسوی عا و سلام گفتند بهتر جواب از دو سلام گفتید آمده است که شخصی پیش رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم آمده گفت السلام علیک آنحضرت فرمود وعلیک السلام ورحمة الله دیگری رسیده گفت السلام علیک ورحمة الله آنحضرت فرمود علیک السلام ورحمة الله وبرکاته سوم آمده گفت السلام علیک ورحمة الله وبرکاته آنحضرت فرمود وعلیک آن سوی عرض نمود یا حضرت برای هر دو دعا افزونی فرمودی و برای من علیک اکتفا نمودی آنحضرت فرمود که تو همه سلام بانجام رسانیدی ابتدا بر تو گفتم آنچه برمن گفتی معلوم شد که حد سلام تا برکاته است و معنی سلام علیک اینست که تو در سلامتی از من باشی و مرا نیز سلامت دار پس سلام سنت است و جواب آن واجب مگر چند جا یعنی در عبادت که باز دارد از آن مثل اذان و نماز و تلاوت و غیره و مانند آن و در نجاست مثل بول و براز و مانند آن و در معصیت چون لهو و لعب مانند نرد و شطرنج و مجلس سرود و مانند آن و در فتاوی سراجیه است السماع معصیة والجلوس علیها فسق والتلذذ بها کفر و نیز بر زنان اجنبیه که نکاح آن حرام باشد سلام و جواب ممنوع است و درست از انس رضی الله عنه قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم اذا سلم علیکم اهل الکتاب فقولوا وعلیکم متفق علیه یعنی علیکم [illegible] و بعضی علما ابتدای سلام بر یهود و نصاری ضرورة تجویز کرده اند و همچنین [illegible] است بر مبتدعان و فاسقان کذا فی حبل المتین شرح الحصین عبدالباسط قنوجی گفته اند که [illegible] تحیه سلام [illegible] صلی الله علیه وسلم [illegible] سلام علیک آنحضرت وحی خبر یافته در جواب فرمود علیک یعنی آنچه گفتی بر تو باد و سام مرگ را گویند ف چون بجهت زیارت قبور رود بگوید السلام علیک یا اهل القبور انتم سلف [illegible] ان شاء الله بکم لاحقون ۱۲

۱۲ [illegible] ۱۹۰۹م

ازان پس وی کاین بسا خرزبان — بود امت تو بسی ناتوان
دهش کم شد و باز کمش گفت پنج — رسید این سخن رفت تا ماند پنج
بگفتا دگر نیز تخفیف جو — بگفتا کنون شرم دارم ازو
چنان وسقر و دید لوح و قلم — ز اعجوبه های دگر نیز هم
بپرسید از قابض روح حال — که چون میکشی جان شتیت مقال
بلطف از مطیع و عنیف از اثیم — ترا امر و دگر حکم رب رحیم
چنان دستم از امت جان کشد — که مادر ز لب طفل پستان کشد
بپالنگه خویش آمد فرود — همان یافت گرمی بستر که بود
بر و صبح صادق چو از صدق دم — پذیرا شدش نور دل صد قدم
شنید ندا زوی صدیقیان همه — بگفتند صدّق بایقان همه
چنان آمد و رفت زین بستر او — ازان نور پر نور زد دستگاه
بنزدیک عقل و نظر نیست و راه — درستش ندارد دل و دیده کور
بظاهر برون از کر اند پست — بماند منکر عیان کور نیست
بدیدند از وی همه معجزات — همان ماند انکار بالترهات
جوانش چنون از انها نگفت — کهن سال حرف از کهانت بگفت
بخواندیش شاعر یکی بی شعور — دگر ساحر و سحر آیات نور
نویسم بر انظار ایشان نظر — بخوانم ز انصار یارب نصر
ز یکم بطلب کند فهم سیر — فیا رب تیسر و تمم بخیر

سله درستی ۱۲ سله پذیرا شده یعنی استقبال نمودن ۱۲ سله هر دو نور اند که انان نور مستتر اند ۱۲

نمودند بیعت بتأکید عهد / که نارند تجدید و نمایند جهد

بآن شاد شد زمرهٔ معتقد / که ارشاد گشتیم با مطّرد (بسیار ۱۲)

قریش این شنیدند گفتند وای / فتادند چون حرف علت ز پای (کم ۱۲)

بگفتند ایذا فزون تر کنیم / که این جمع سالم مکسر کنیم

شد آن فعل مفعول زفاعلان / زهر بد صفت قلب تبلیغ آن

حقش کرد قانون هجرت درست / بتدریج شد نقل یاران نخست

علی ماند و بوبکر با مصطفا / ز تعلیل همچون حروف بجا

شنیدند و رفتند از خود بدان / سکون گشت وقف تردد بدان

که چون ضم شد این زمره انصار را / بود جرّهم زان فتح شان کسر را

بشوری نمودند تصریف سالی / بشوری که در اصل شان زشت جا

شد ابلیس ملحق که شیخم ز نجد / چه حیلت رهین باشی ای اهل مجد

یکی گفت اخراج حذفش بلاست / بگفتا نفس مقصد نقصد شماست

دگر گفت اسکان او را به بند / بگفتا که یارانش آید گزند

ابوجهل گفتا که شب بی دریغ / بیکباره ساقط کنیمش به تیغ

که آخر قراری رود بر دیت[۱] / عوض هم ورا هیچ تا در دیت

بتفصیلش آن ناری خبث گفت / من از خیر منهم انا انت[۲] گفت

بوحی الهی یافت پیغامبر / که آن مکر شد فرع شورا اگر

۱ دیت در اصل ودی بود واو بقاعدهٔ صرف افتاد و دال سورتا در آخر عوض واو آمد ۱۲ ۲ انا خیر منه که ابلیس در عذر سجدهٔ آدم گفته بود درینجا بجای او انا انت و بجای منه منهم گفت یعنی تو بهتری از ایشان چنانچه برای خود گفته بود که بهترم از آدم ۱۲

علی را بخسپاند در بسترش — بخود دید ابدال را در خورش
چو شد عم ابوبکر خود گشت یک — بلی نیست جز ثانی اثنین شک
بخفتاند خاشاک بنور عیون — که چون حرف از مخرج آید برون
ازان صفحهٔ طرس روان شد نفور — چو مخرج بسی گشت زو غار ثور
علی دید آن جمع وقت غلو — بگفتا چه لازم تعدی برو
سحر مصدر سعی جاهد شدش — که مشتق نشد صیغهٔ مقصدش
در غار هم کرد باب قنوط — کبوتر از نقط عنکبوت از خطوط
برآمد سوم روز با یار از غار — ز لفظ مضارع دو مفهوم وار
وقارش بی چهره وزنی فزود — پذیرائش گشتند انصار زود
همن طرب کرد در سینه‌ها — ز تنوین نغمات پر شد هوا
دگر آنکه گشت از پی خرمی — درود و ثنا و از علی همدمی
از آنجا چو گردید یثرب مکان — بگنجید شادی بظرف زمان
صغیر و کبیر بخشش از مال بود — بیاراستش نیمی از آنکه بود
بجان بعد ازان ز مغازیش هم — نمودند نصرت فقد انجبت لم
ز اوساط شبهم سخن درمیان — ز ما بعد گردم پسش نکته‌دان
ابوبکر ز اندیشهٔ ناکسان — بیاورد تا غار او را چسان
چو قرآن غلافش نمود از گلیم — وز و دوش خود کرد طور کلیم
بر آن بس وی حفت نیش بلا — رسد تا نه بر وی ز سوراخها

ثانی اثنین اذ هما فی الغار ۱۲ تا رہا ۱۲ نام کوہ ۱۲۵

بقطعات پیراهن خویش بست — یکی مانده از پا و مارش بخست
سر شکستن و خونش مبارک چکید — در آمد ز خواب و چنانش بدید
بمالید آب لبش با دعا — که شد بهر آن نیش نوش صفا
صدش آفرین بر صداقت بخواند — ز حق نیز تریاق رحمت رساند
سراقه بره تاخت بر قصد کین — فرو رفت تا سینه شد در زمین
بزاری دعا خواست از بار رست — بدانست کانجاش اقبال نیست
امان نامه زو کرد نور بدین — بدین بد رشد بعد رزم حنین
همیدون بریده بوی برد پی — بتوحید ناطق شد از نطق وی
همان رمح کین ابتدار خوش — لوا ساخت شد وان بهش پیش
رفیقان او نیز هفتاد تن — بجان گوش کردند از وی سخن
سراپرده ام معبد براه — شد از نور وی مسجد مهر و ماه
همان ام معبد که بی تبان — بدادی با بن السبیل آب و نان
ولی داشت آن سرزمین قحط عام — میسر نشد آن زمانش طعام
ز عاجز بزش معجز دست او — روان شیر بنمود چون آب جو
بخوردند یاران از آن شیر سیر — پُر آوندها گشت بی هیچ دیر
علی آمد از مکه بی راحله — کف پایش آزرده از آبله
دعا کرد و سودش بدست شفا — که بعد از آنش نشد رنج پا
دو مسجد بنا کرد وقت ورود — یکی در قبا او اقامت نمود

سله ی یکی از سوراخ مانده را از پا بست ۱۲ ، سه ستور بارکش صریح ۳ آواز سو او نگاه

در آخر وصیت ز سقف با او | ز خاک مدینه بداد آبرو
خداش اهلبیت را انجا کے رساند | که پیغمبر از اهل بیتش بخواند
دگر یافت عبد الله ابن سلام | سوالات خود را جواب تمام
موافق همه را بتورات دید | ز بر دانش توفیق ایمان رسید
شبانی ز گرگی تکلم شنود | که از مقدم او اشارت نمود
بپیش عرض اسلام کرد و بگفت | شگفتی که با حیرتش ساخت جفت
قیامت قریب آمد از وی شنید | که رو داد زینگونه امر بعید
نضیر و قریظه دگر قینقاع | برین حرف کردند صلح از نزاع
که مبعوث آخر زمانے بلے | بہ بینیم انجام کارت ولے
نباشد بما کار تا آن ماست | نسازیم ما نیز با دشمنانت
همه اهل پاک از حرم آمدند | عیال ابی بکر هم آمدند
هوا بود بسیار ناسازگار | زیاران بسے کرد آزار زار
لب ولے گوهر فشاند از دعا | چو یاقوت شد دافع آن وبا
جمیل کس ز جمع مهاجر گزید | ز انصار هم این قدر باز چید
برادر هم با وراثت نمود | وراثت ولی گشت منسوخ زود
علی را بدا ز بهر خود هم سخن | بگفتا تو هستی برادر بمن
در ینجا بود نکته معنوی | اگر پی بری اهل معنی شوی
پس از ذات شیخین و عثمان با | ز انصار جمع سعادت ملاک

سله نامهای قبائل ۱۲ سه یاقوت بالخاصیت دافع وباست ۱۲ سه برگزیده ۱۲

علی را کسے چون برابر شود | که امکان ندارد پیمبر شود
شد این از کلم سال هجرت بیان | بماه اختلاف ست تاریخ آن
تحول دوم قبله شد در نماز | که پیشین همی خواند با اهل راز
بگرداند از وحی با آرزو | ز بیت المقدس سوی کعبه رو
دگر فطره واجب شد و صوم فرض | پی بدر بگرفت از فتح عرض
که بشنید از شام عود قریش | بران جا و صخر اندران فخر جیش
همان صخر کش بو سفیان پسر | کنایت ز کنیت ست نقد
پدر حرب او را امیه جدش | ابو جهل باعث بجهل آمدش
که بشنید از کس که گرما بجنگ | برای همین بر بنا بی درنگ
بلارک علی راند بر بدر کان | بود عتبه و شیبه زان کشتگان
هم از حمزه پولاد حیدر پلید | بیفگند باشد همی شان ولید
سپاه ملائک ببی نے کمک | یکایک رسید از برای کمک
چنان کرد شمشیر دین جا بسی فتح | که دریافت بو جهل اقلب فتح
در آوردش از پا معاذ و معوذ | دم تیغ شان خواند بر وی اعوذ
رسید ابن مسعود ناموس را | سر از تن بر آورد منحوس را
بتیغ و سنانها ز پس خسته گشت | گلو با قفا سینه با گشت پشت
دلیران ورا سے گریزندگان | شوند زان مرده دلِ زندگان

لہ یعنی چنانکہ بعد رسول خدا صلعم بودن پیغمبر غیر ممکن است ہمچنان بعد صحاب خلفہ در فضیلت مثل علیہ الرضوان بودن غیر ممکن کہ برادر و خویش پیغمبر صلعم است ۱۲ سلہ صدقہ فطر ۱۲ سلہ کنیت صخر ابو سفیان بود یعنی پدر سفیان ۱۲ سلہ لفظ فتح چون قلب شود حتف گردد یعنی مرگ ۱۲ سلہ زندگان مردہ دل ۱۲

رسانید امر این عقد را جبرئیل | که بر آسمان بست رب جلیل
ز پاکیزه بطنش بسال دگر | حسن زاد و با حسن پیغامبر
ببالا زیاده ز حسن آفرین | حسن را برادر حسین حسین
دگر زاد محسن ولی رفت زود | دو دختر ازو بیشتر زاده بود
یکی زینب و زوج آن پاک جسم | ز جعفر دوم زوج عبدالله اسم
دوم ام کلثوم و شویش عمر | ز رضوان حق سوی شان نظر
دگر باره صخر از پی انتقام | بقرب مدینه رسید از مقام
یکی را ز انصار با یار کشت | دویدند یاران پی او شتافت
سبک آنچنان فوج بگریخته | که شد پشت بسته بره ریخته
از آنسب کاین غزوه [illegible] نام | سویقش بیاریخت سوق کلام
سریه بود آن و غا کاندران | پیمبر نرفته مگر یاوران
اگر زان سرایا سر آمد سخن | سر آید سخن نارسیده به بن
مگر بعد لا یدرک کله | نشد لا یترک کله
سوم سال شد قتل کعب یهود | که زو یافت آثار طغیان شهود
شد از مجلس سروران اتفاق | بخوانند او را از راه وفاق
گرفتش یکی باغی موی سر | تراشید چون موی سر نیز سر
چو زین کار شد او پر آشفته | هوس کرد دختر به چنین خفته

له یعنی غزوة السویق ۱۲ سه باصطلاح اهل حدیث سریه لشکر را گویند که حضرت رسالت پناه خود بذات اقدس دران شرکت نه فرموده بسر کردگی یکی از اصحاب فرستاده باشند ۱۲

بکشتند بو رافع خیبری / که زو بود کفار را یاوری

بشد هفت مردی شبانه حصار / همی داشت فرصت نگهبر کار

چو خفت او ببالین او شمع مرد / برآورد زو گرد آن مرد گرد

برون جست از آنجا و پایش شکست / ربودند یارانش بر دوش دست

پیمبر بکارش بسی گشت شاد / بکف اجرت او را از آن رنج داد

نبی قصد ثعلبه کرد پس وهی / دهد غالبا زین هش ره بهی

نمودند آن ثعلبی ثعلبی / چو آمد ز شیران دین غالبی

نمودند از پس چو موران ستوه / ز انبار آن مارها جسته کوه

پیمبر که باران ترش کرد رخت / ز یاران جدا رفت زیر درخت

بمردی هوا شاخ را جاش کرد / نظر زمره شوخ تنهاش کرد

سر قوم با تیغ عریان رسید / بپوشاندش تا لباس شهید

بزد دست جبریل بر سینه اش / که افتاده با خاک کینه اش

پیمبر با ور تیغ از دست داد / بیا ایستاد و بسر او فتاد

بیامد بپیش دشمن و رفت دوست / بقولش بگفتا که ایمان نکوست

شرف یافت از بیت پیغامبر / دو بیگر یکی حفصه زینب دگر

یکی از عمر نسل کعب لوی / دگر از خزیمه هلالیه وی

شد از ام کلثوم عثمان نهال / رقیه بر فته چو در رفته سال

بکوه احد مصطفی لشکر کشید / صفا هر کوه پیمبر کشید

بحق بباطل بود جنگی قوی / همی یافت هر کافری کیفری

بسی اهل دین اندران کارزار / نمودند کفار را کارزار
خم تیغ حمزه ثنایش بجاست / که محرابسان کار دین کرد راست
بناگه ز جمعی[1] خطائی برفت / که در مصلحت ماجرائی برفت
بسی اهل دین را شهادت رسید / مزه حمزه هم شهد آنرا چشید
زن صخر هند آن پلیدش جگر / که در بدر روی کشته بودش پدر
جگرگوشه زوا عم که پیغمبرش / بزد چون بگفتند این غم برش
دگر از جراحات آن پاک تن / دم ذکر خون میرود از سخن
بسنگی که یاقوت ریزین بخست / دو پیشین در از سلک صافش شکست
ازین رو برلب که آرد سخن / ز دندان در قرن گوش کن
ولی آنکه گوهر کند خاک را / نگهداشت آن گوهر پاک را
علی یافته ذوالفقار دو دم / بیکدم همی کرد صد دم عدم
نکوسعی میکرد و از پیش او / همی راند جمع بداندیش او
بر اوج هوا زان همه پردلی / ملک لافتی[2] خواند والا علی
سوی مکه پس صخر بنمود عزم / بسال دگر رفت در بدر رزم
چو جمع غزا در مدینه رسید / صدای عزا از پیمبر شنید
زنان ماتم کشتگان داشتند / ز هر عزیزان فغان داشتند
بفرمود اینجا کسی نیست وای / که رسم غم حمزه آرد بجای

[1] یعنی پیغمبر خدا جماعتی را بجای متعین فرموده بود که در آنجا موجود باشند نه جای دیگر خلاف حکم پیغمبر بغارت دشمنان درافتادند و کفار از عقب دررسیده حمله آور شدند ونوبت بهزیمت رسید ۱۲
[2] لافتی الا علی لاسیف الا ذوالفقار ۱۲

بگوشش آمد این سعد انصار را — بگفت آن زنان عزادار را
که در خانهٔ حمزه اول روند — مقدم کن ماتم او شوند
بگوشش پیمبر رسید آن عزا — بگفتا دهد حق شمارا جزا
بسال چهارم خبرها رسید — بسی از رشید فریق اسید
او ساقد و غارابر اہل حسند — فرستاد با ابن عبد الاسد
سر اسیمه جستند راه مفر — شد از سر اسیمه تاراج و زر
همیدون رساندش خبر خلیل — زسفیان خالد که بود از ہذیل
چو وی کشته بود از فریب شنیع — زانصار جمعی بر آب رجیع
سر آن همه عاصم نام جو — که گوید احد حدت تیغ او
بنخوت شدش فکر بد دشمنی — یکے دوستش گشت از رفتنی
جلا از وطن یافت آنکه نضیر — که شد حیی اخطب بغدر زش شریر
بخیبر خود او رفت برخی دگر — سوی شام کردند جمعی سفر
ولے یافتم از کلام ولی — که با قتل کعب ابن جلا شد جلی
دو شعرش تهدید اعدا و دین — از آن نظم گوهر جلا هست این
فَاِنْ تَصرَعُوا تَحْتَ اَسْیافِنا — کمصرع کعب ابی الاشرف
واَجْلَی النَّضِیرَ اِلی غُرْبَةٍ — وکانوا بدارة ذی زخرف
درین سال عبدالله ماہرو — زعثمان پسر وز نبی سبط او
زبیر جمے مادر روزگار — گرفت از برادر خود کنار

۱ نام یہودی ۱۲ ۲ اخراج نضیر ۱۲ ۳ افگندن ۱۲

دگر زینت قصر جنت فزود　　ز زینب که از پاک ازواج بود

هم ام علی یافت به خاتمه　　که وی بود بنت اسد فاطمه

گزید ابن عبد الاسد نیز خاک　　زن پاک او شد ز ازواج پاک

بنام ام سلمه نژادش بهی　　که با کسر خوانند قرآن لام وی

امام رسل را از او بود مام　　ز عمات وی (عا) تکه داشت نام

همش ابن عبد الاسد عمه زاد　　که عبد الله و برّه کردند یاد

سوی بدر شد آفتاب علا　　ولی صخر نام بعد ز غلا

وفا وعده خویشتن را نکرد　　زنش سر زنش کرد هر چند و مرد

سپه سال پنجم بذات الرقاع　　نظر کرد خالی ز مردان بقاع

سراسر سر شور و شر واشتند　　ز هیبت ولی خانه بگذاشتند

ز بیم کمین کس بغارت نراند　　پیمبر نماز مخافت بخواند

بسر برد چون رجعتش چند ماه　　شدش دومة الجندل آوردگاه

بکینه آگنده رگزان هرزبان　　بیان ساختش هر لب هرزبان

بقصدش ز یکدست بد و بجا　　چراگاه خالی شد از چارپا

بترسید ترسا و زان تیغ تیز　　نگفتا نه ترسی بود جز گریز

نه رست نگزید و با جمع گشت　　چو سیماب بگریخت زان سنگ تفت

یکی شد گرفتار و از کفر رست　　بگرویدن لشکر دین بپیوست

رسید از نبی مطلق این خبر　　که کرده [illegible]

[Marginal glosses: گرامی ۱۲ — ادرا ۱۲ — خانها ۱۲ — مکان نام ۱۲ — نام ۱۲ — اوشاه ۱۲ — ۱۲ — قلعه ۱۲ — مادر ۱۲]

لہ برادر پیغمبر خدا ۱۲ مادر ام سلمه عاتکه نام عمه آنحضرت صلعم بود ۱۲ لہ نام مادر ابن عبد الاسد که عمه آنحضرت بود ۱۲

سر آن همه تخمهٔ بوضرار — همان حارث تخم اضرار کار

بریدی پیمبر بریده بنام — برید آن ره و برد حال تمام

روان شد چو امواج دریا سپاه — فرو ریخت جا کرد وان نام جاه

هم افتادگان چه گمرهی — رسیدند چون دلو قالب تهی

عمر زد نداشان که امن شما — بود لا و الّا و الّا فلا

فرو رفته بودند در لای جهل — بگفتند لا از تقاضای جهل

پس ارباب توحید لا عیان — نمودند از تیر و تیغ و سنان

کم آن تیر بنمود بسیارشان — جدا ساخت آن تیغ بس یارشان

چنان هول افگند طعن سنان — که مردان شنیدند طعن زنان

ندید از گریزان جماعت گزیر — پریشان شد و گشت جمعی اسیر

خوشا دختر حارث و اخترش — که آمد قرانی به پیغمبرش

جواری لقب یافت و بره بود — بدانجام این بهر آن به نمود

بکردند اصحاب زان پس پسند — قریبان اهل پیمبر به بند

پس از غزو بستند اهل نفاق — بصد تقیه تهمت ازین اتفاق

که آفت اوپی رفع حاجت پگاه — ز منزل سفر کرد ناگه سپاه

بماند تهی هودج بر شتر — بغفلت که این درج را نیست در

نشد آن جای زهر صفوان امتیاق — که بوده صفاقراش و سیاق

فرود آمد از شتر او را نشاند — ز راه ادب در معسکر رساند

له در شمار امن شما را نیست ۱۲ سله از لفظ الا هر دو آنست بصورت تیر و سنان و لام صورت تیغ باعتبار عقیم ۱۲ سله بسیاری را تیر کم نمود و یاران بسیار را تیغ جدا نمود ۱۲

چو زین در سخن در مدینه گذشت / بصدیقه معلوم آن کذب گشت

شد از رنج رنجور پیغامبر / شنیدی ز یاران چو این خبر

که از عایشه عیش چون تنگ کاست / حریفان ناراست را افتراست

بآن رنج آخر نهایت رسید / که بر پاکی او ز ده آیت رسید

چو آن رنج بگذاز این گشت حد / پیمبر زد حد بر آن اهل قذف

سفر بود نزدیک با عایشش / که بهر تیمم رسید آیتش

سبب شد ز صدیقه فقد وشاح / که بنمود جستن نمایان صباح

وضو را نبود آب و تا جای آب / رسیدن نمیگشت یا بی شتاب

بر آن حکم بستند عقد نماز / شد آن عقد پیدا چو جستند باز

نضیر یکه در خیبرش بود جا / بر انگیخت بر حرب بن حرب را

فراهم با غواش احزاب کرد / قریظه هم از عهد سرتاب کرد

بجنبید از جای با هفت فوج / که هفت دریا در آمد بموج

ندید انچه هفت اختر چنان / کز آن خوان یغما شود هفتخوان

برای سلمان بفکر عمیق / که شد ساخته خندقی در طریق

گذشتن از آن غار دشوار گشت / همین تیرها از دو سو میگذشت

یکی زان میان عمرو بن عبدود / که گفتی عرب چون هزار این بود

سری از قریش و یل یک تنه / چو سیل دمان با تن و طنطنه

ز خندق جهاند اسپ با پردلی / مبارز طلب کرد و دیدش علی

بنشتر خورده زو زخم کم کرده کار / سرش را جدا کرد با ذوالفقار

هراسی بیفتاد در دشمنان — که شد دوک در دست آنان سنان

ز جا رفت آن صخره لیک از ندم — دگر آمد و کرد ثابت قدم

نعیمش که او بود غطفان نسب — بآیین سوی عطف عنان کرد شب

پس از عرض اسلام کرد آرزو — که یاری گرفته شود کار زو

شدش امر کان جمع برهم برن — برفت و بزد اندرین باب فن

هم حسب تأثیری البغض خواند — که آن تشتش رفت و همین یک بماند

دعای پیمبر بیاورد باد — که وانست اعاده کند حال عاد

وزان فوج بالا بر آورد دست — همه خیمه های بپا کرد پست

غنیم از میان رفت با نیم جان — غنایم غنا شد باسلامیان

نیاسوده پس بر قریظه زدند — که مأمور این عجلت از حق شدند

بران جمع سردار کعب اسد — دران غدر حیی ابن اخطب اشد

گرفتند تنگ آنچنان در حصار — که تنگی برون رفت از اختصار

بماندن ز تحقیقش فی الروی ماند — ز سستی نه بر حکم حضرت وی ماند

چو دیدند آن تنگ گیری همه — بدادند تن در اسیری همه

همه کشته گشتند آخر رجال — باسلام شد ملک مال و عیال

حکم بود سعد معاذ از دو سو — که کردند گردن بحکمش فرو

پیمبر بفرمود دیدم درست — همین حکم الله بلوح نخست

پی زینب پس از آنکه با زید بود — بحکم حق از عقد زینت فزود

پدر جحش نام و امیمه علم — امش عمه آن شفیع امم

باندیشه عذر کردند پیش
که ما صلح سازیم باطور خویش

وزان پیش از دیگر احباب هم
درین باب حرفی شنیدند هم

بمکه پیمبر پیغامبر
فرستاد عثمان و ده کس دگر

که با محرمانیم بهر حرم
شود مانع از محرمان لاجرم

قبول سخن بود آنجا محال
گرفتار گشتن شد انجام حال

شهادت بگوش آمد از گوشها
پیمبر بفرمود یاران وفا

فشردند تا پای چون بیخ سخت
نمودند بیعت بزیر درخت

شد این شمره نص عن المومنین
درین بیعت رضوانست موبذرین

پیمبر خبر شد ز کذب خبر
بعثمان ز بیعت یمین داده فر

بکرد و گرفتا ز خویشتن دست را
ازان دست بنهاد چپ این مراست

سهیل اسمی آمد ز جمع نژند
بتسهیل امر رفیقان چند

که با حکمی بر کیس آمدند
گرفتار در فوج دین آمدند

بهر فتند آنگه جگر تفتگان
که خوشدل سیدان آن تشنگان

عدو یافت این بیعت پیوست شو
بنزدیک آن چاه آمد فرود

چو بود ولاب از بهم مضطرب
بهم آمدند آن پیمبر لزان جواب

له لقد رضی الله عن المومنین اذ یبایعونک تحت الشجرة تحقیق راضی شد خدا از مسلمانان هرگاه بیعت کردند تو را زیر درخت و این بیعت را بیعت الرضوان گویند که حق تعالی ازین بیعت خوشنود شده و درین بیعت ابوبکر رض و عمر رض و عثمان رض و علی رض و دیگر اصحاب بتعداد یک هزار و چهار صد شامل بودند پس از کسانیکه حق تعالی راضی باشد ناراضی بودن کفر است ۱۲ منه ۲ خوار و سرگشته بر فتند ۱۲

کزین کرد شوری همان مرد را / که آورد بر صلح نا ورد را

باین شرط کاید بآینده سال / پی طوف و ناید سپاه قتال

بناورد ده سال مهلت رود / سهم آمد و رفت مردم بود

نه بندیم از هیچ راهی کمر / برازار زنهار یکدگر

مگر معترض با دهیدش شما / ز سوی شما مرتدی را نه ما

علی بر وثیقه چو بنهاد نی / بدل کرد بسم اللهش فیروزی

کز رحمن نه معلوم با مردم است / ز معمول خود باسمک اللهم است

ز اسم محمد بجای رسول / پدرش ابن عبدالله آمد قبول

علی کرد انکار و محوش نمود / پیمبر خود و با علی لب کشود

کز افتد ترا نیز تا ناگزیر / ز سمت کنی محو لفظ امیر

در آن آشتی نامه این شد جلی / که از معویه صلح شد با علی (امیرالمؤمنین ۱۲)

موحد شدند آنقدر مشرکان / درین صلح کش بر نتابد بیان

ازین روی آمد بیان سوی / بیاران از شرط آخر ملول

که با مرتد خود نداریم کار / خود آنجا بود خوار بی اعتبار

دگر معترض شان فرستیم ما / فرستد باو عون خود را خدا

نه صلح است فتح مبین ست این / شگون فتوحات دین ست این

در آخر پس از چندی آن شرط خاست / که خود صخر از تنگی این خاست خواست

چو بگرفت باهم از آن فریق / بکفار سر کرد قطع طریق

۱ صلاح ۱۲ ۲ سهیل ۱۲ ۳ قلم ۱۲

شد این مطلبش از رسول عرب / که بنمودشان در مدینه طلب

فرستاد بس نامه بر شش ملک / که گردند در سلک دین منسلک

بسینه خاتم نمودش ختام / که گفتا حقش زر بهر دان حرام

نجاشی حبشه نکو داشت غور / که آورد ایمان نه فورش لفور

مصدق دل هرقل روم شد / زبان لیک ز اقرار محروم شد

هدایا ز اسکندریه رسید / مقوقس همین از هدایت گزید

چهار از هدایای او جاریه / که سیرین شد و قبطیه ماریه

دگر دلدلش کرد خود اختیار / که بعدش علی گشت بر وی سوار

بر حارث شام خط را انجاک / دعای لب پاک کردش هلاک

مگر جاجبش از صفات رسول / چو بشنود بنمود ایمان قبول

ز شاه یمامه که آن هوذه بود / بر شرکت ملک شرطم شنود

بفرمود کے بخششش غوره / دعا کرد و گفتش اجل کوره

سه پرویز خط در مداین رسید / ز نام خودش نام بالا بدید

دریدان خط سر خط جاه را / که آمد سبب فرق الله را

نوشتا د بر نایبش در یمن / که آنکس سفید فرستی بمن

به بزم همایون فرستاده ها / شنیدند که چون حکم ادا

که پرویز را پور او کشت شب / شود زود ملکش ز اهل ادب

بیاورد دین بهچنان نایبش / گر از کفر ایمان کند نایبش

نمودند عود و بگفتند حال — بناگه ز شیرویه آمد مثال
که پرویز کشتم شدم شاه من — با آنکس مزاحم نباید شدن
بیاورد ایمان و یاذان[1] نام — ز خشام او هم همه خاص و عام
نجاشی که بود از دل و جان فدا — بحکمی که رفت از حبیب خدا
باو عقد ام حبیبه ببست — وی از صخر دختر ولی حق پرست
ز حبشه که با اهل دین جانش بود — بسوی مدینه روانش نمود
ز احباب شد بو هریره بدین — حب سره ز ایمان بود با یقین
سپه سال هفتم بخیبر کشید — که با هفت دز بر فلک سر کشید
بچشم بدان گرد کشتش سو سیاه — سیاهی آن پنجگانه سپاه
مقدم همه را مؤخر نمود — جناحین بی بال و بی پر نمود
قدمها از آن ساقه بر جا نماند — هم از قلب طاقت بدلها نماند
چو دیدند از چار سو گیر و دار — نهادند ناچار رو در حصار
سپاهی بشمانش ضبط مهام — بعرض سه روز و فزون همکلام
دوباره که نامش شقوست نطاة — ز خود کرد یکباره با صد ثبات
چو نوبت بحصن قموص اوفتاد — عمر یافت اول لوای جهاد
از آن پس ابوبکر و بعدش عمر — نشد فتح و فرمود پیغامبر
که فردا دهم با کسی این لوا — که سازد در فتح با حمله وا
نبود از علی اشتمال نبرد — که در چشمها از رمد داشت درد

[1] یاذان نام نائب یمن ۱۲

فرو جست بر دستها دادش اوج
قدم بر هوا بگذرانید فوج

گروه قموص از چنان طرفها
بگفتا قمیص ست خفتان ما

کتابی که با در کتیبه فشرد
ورق را ورق از کتابه شمرد

توان در تن اهل ناعم نماند
بگفتند اکنون مناعم نماند

ز جمع سلالم شکست استخوان
تو گویی فتادند از نردبان

چنان گشت حکم سطیح از الم
که زین شد جسیم تعلیمی اسطح کم

غرض هر یکی دیده کار چنان
بگفتند الامان و نیز الامان

امان داد شان حکم پیغامبر
که گردند بی مال و اشیا بدر

بر املاک گفتند کس باید ت
اجیریم با گر پسند آیدت

بفرمود با رحم هان در خورند
ز محصول نیمی با جرت خورند

صفیه ز وی از حی اخطب بشهر
صفائی در و شد ز عقد سپهر

ز مسموم بر دخت حارث بکین
بیاورد دعوت بداعی دین

ازان گوشت یک لقمه برکند لیک
با قرار شد عفو این خلق دست

فدک کز حوالی خیبر بود
رسید از اهالیش اخبار بد

برفتند جمعی بتهدیدشان
بدین آشتی دیده و دیدشان

که قانع به نیم از اراضی شدند
بتسلیم نیمش براضی شدند

ز جعفر بیامد فتح شد وقت خوش
که آورد از آنجا حبش از حبش

غنایم ز وادی القری دست داد
که افتاد بر مشرکانش شکست

له پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم ۱۲

خور از غرب بهر علی باز گشت ‏ ‏ چو وقت نماز دگر زو گذشت

که بر زانوش مصطفی داشت سر ‏ ‏ پی وحی شد امتداد آنقدر

مبارک چو عائش بجای سپاند ‏ ‏ که یوشع بر او بارک الله خواند

ز یثرب پی عمره کان شد قضا ‏ ‏ ز خیش مکه را کرد روشن فضا

بمیمونه آنجا تزوج نمود ‏ ‏ که عباس را خواهر زوجه بود

بسر سال هشتم بجا الیقین ‏ ‏ بگفتا در هشت خلد[1] ست دین

دلیر عمرو از عصیان رهید ‏ ‏ ز عاص ابن بسر آن و لاز و لبید

هم از خار شر کرد عثمان حذر ‏ ‏ وی از طلحه ابن طلیحه پسر

حرب شرحبیل سر خیل شام ‏ ‏ سپاه ظفر رفت با احتشام

کز آن پی بصر قاصدی بکشت ‏ ‏ سو بصره میرفت و از کین بکشت

برادر شدش کشته کاول رسید ‏ ‏ ز خود رفت و آمد چو این چون شنید

بموته که هست از بلقا دهی ‏ ‏ دها ده برآمد ز زشت وهی

پس از زید و از ابن واحه پیش ‏ ‏ که دادند در راه دین جان خویش

لوای امارت بجعفر رسید ‏ ‏ دو دستش بریده شد و هم شهید

برآورد خالد دو دست علو ‏ ‏ کلید در فتح شد تیغ او

پیمبر بسیف اللهش یاد کرد ‏ ‏ بجعفر ز طیّار را اسنا کرد

که ایزد دو بالش بیاقوت داد ‏ ‏ پر و در جنان فارغ البال و شاد

پی تعزیت شد بجای او ‏ ‏ که مستور اشکش بود و ابنای او

---

[1] یعنی اسلام آورد ۱۲

بپرسید و خود نیز مغموم شد — طعامی فرستاد و مسموم شد

بر آب سلاسل[1] مر آن کارزار — سگان قضاعه نمودند خوار

سر آن سپه بود عمرو بن عاص — که نگذشت شان جز بهزیمت مناص

نمود آب تیغ آن بخار فساد — سلاسل نشان از سلاسل بداد

خدا حرمتی خاص این عام کرد — که فتح حرم بهرش انعام کرد

سبب یافت این غزوه آغاز شر — ز بد عهدی صخر کامد خبر

که گردید زنهاریش را معین — چو آویخت با زنهاری دین

باندیشه آمد دوان عذرخواه — ولی بود عذرش بتر از گناه

همی خواست تو صلح نومید گشت — که بی بهره سو مکه چون بید گشت

رسول خدا جمع احیا نمود — غزا را باذن حق احیا نمود

براه آمد از مکه عباس دید (حیله ۱۲) — سپاه گران فی کرانش پدید (زنده ۱۲)

دل او بلرزید بهر قریش — که از جانش بهدار این جوش جیش

اجازت گرفته سبک شد روان — که آگه کند بهر شان را امان

بیاورد صخر سراسیمه را — بشب جای گردش زه خود خیمه را

بگفتش کز ایمان نباشد گزیر — امان قریش است گر در ضمیر

بنزد پیمبر ببردش پگه — که با طوع یا کره شد با کره

پس از بهر او خواست آن منقبت — که در مکه افزایدش مرتبت

بفرمود آن امن اهل را جا — کند هر که در خانه صخر جا

[1] سنگ آبی ۱۲

دگر آنکه بند در خویشتن
گشاید هم آنکه سلاح از بدن

درآینده در مسجد کعبه نیز
امان این همه است بی هیچ چیز[1]

شنید این و رحمت بغیرت نمود
عقب بیر روان گشت عباس زود

نگه داشتش در گذرگاه تنگ
که بیند شکوه دلیران جنگ

نظر کرده بود این قرین قیاس
که هوشش شود قتل و غارت هراس

امان یافت او لیکن از بشنوید
که رفت و رسانید این خوش نوید

کسی خانه اش رفت و کس در ببست
سلاح افگنان آن بمسجد نشست

سپه کرد جا آستان حرم
پیمبر فشاند آستین کرم

زتند کار خون تیغ دم در کشید
قلم بر خطش تیر هم در کشید

زسر نیز نیزه فشاندش خیال
وزین نام خنجر زبان کرد لال

زدست نهیب و کف انتزاع
نشد ضایع از کس عقار و ضیاع

صدای امان شد زبس سرلب
بیکسوی گردید هم گرند

ولی پور بوجهل آن عکرمه
دگر چند اوباش جاهل همه

بدلشان زبس خار حسرت خلید
بخالد گرفتند جنگ شدید

بفرق و کس از گروه وقار
شد از بهشت فردوس گلها نثار

ز قوم سبک و الفان ز قوم
به بست و دو گشتند ضبط رقوم

بانجام بگریخت انبوه کین
شدند ابلدین ملحق فوج دین

پیمبر کمر از پی غسل بست
طواف حرم کرد و بتها شکست

[1] پیشاک ۱۲ [2] چون خانه وغیره ۱۲

بامرش پی کسرهای چند | که بودند منصوب طاق بلند
بدوش مبارک برآمد علی | بدانسان که بالای عرش آن نبی
بزد بر زمین آن بتان دژم | فروجست بشکست خندید هم
سبب جست پیغمبر آمد جواب | که بر عرش از خویش دیدم حجاب
عجب آنکه هستم ز عرش برین | نیاید گزندم بخندم بدین
بگفت آن بتان کز بهشت فرود | بیاورد روح الامینش فرود
شد از کعبه بگشوده آنگاه در | بامر خدا عش شستن عمر
درون رفت و محو تصاویر کرد | درونش محو حیرت چو تصویر کرد
یکی از خلیل الله بت شکن | دگر از سماعیل قربانش من
چو بینا مبرآمدش بعد از آن | بدست خودش شست با زعفران
پس از سجده آنجا بمسجد نشست | قریشش رسیدند بر سینه دست
که یارا چگوئی بگفتا همان | که یوسف باخوانش شد ترزبان
بخواند آیه یغفر الله را | بفرمود کردم شما را رها
وزو داشتند امر چندین کسان | پی کشتن هفده ایذا رسان
شد از مرد و زن رضمان امان | بایمان مشرف شدند اینان
از ایشان همان عکرمه بند هم | دگر قاتل حمزه وحشی علم
ز بهر یکی گشت عثمان شفیع | که عبد اللهش نام و بودش رضیع
ز یاتش کسند کتب حاصل صله | زبانش کتب او این سلسله
ز تفصیل باقیست طول سخن | هم از هشت مقتول از مرد و زن

[illegible]

روان اهل دین پس باطراف کرد / زلوث بتان جابها صاف کرد
درین روز فیروز جم غفیر / زشهر و حوالی شد ایمان پذیر
ثقیف و هوازن مگر در حنین / نمودند اجماع با شور و شین
بسرکردگی مالک عوف بود / که بخطر کان را ازو خوف بود
کسی گفت زین سو که ایشان کمند / بیفتند ما را بهم در کمند
کم آمد پسند پیمبر غرور / ازین بود کافتاد اول فتور
کمینهای شان بود در راه‌ها / همی دشت تنگی گذرگاه‌ها
بر اصحاب مرکب چو انگیختند / زهر سوی اهل کمین ریختند
برفتند و نزدیک پیغامبر / علی ماند و عباس و چندی دگر[1]
دو دید ایمن ام ایمن چو دید / براو قصد مالک شد آخر شهید
فراتاخت و رنگ اعجاز بین / که شد اسپ او نقش روی زمین
بل خیل و شیبه افشاند خی / زعثمان ابن ابی طلحه وی
چپ و راست پیش وزان گروه / نیارست اطفای نور شکوه
عقب رفت شد شعله جانکش / که بنمود از سوختن ها لکش
پیمبر نمودش بر خویش یاد / کف پاک بر سینه او نهاد
دعا کرد یارب ببر دیو زو / ازین سو بآن سوی شد جنگجو

[1] در تفسیر حسینی علی عباس سفیان ابن الحارث و عبد الله بن مسعود است و تاریخ پارسی ابوبکر عمر عثمان علی و عباس رضی الله عنهم و پسر عباس فضل و ابوسفیان بن الحرث و برادرش ربیعه و اسامه ابن زید و ایمن و ابن ام ایمن ۱۲

دوم روز عباس بر زد ندا — گرفتند یکجا صلا از رفته ها
بسعی که این جمع برجا رساند — بر یکی که پیغمبر آنسو فشاند
بفوجی که آمد ز اوج فلک — گریزان شدند آن همه یک بیک
کس او وطاس و کس نخل را کرد یاد — ز پی بهر مالک بطایف فتاد
سپاه وطاس ابو عامر از حلم تاخت — بجوی طاس که نیزها سرخ ساخت
ابو موسی اشعری بعد ازو — ظفر یافت بر جمع فرعون خو
عدو کشتگان را نماید عیان — ازان طاس و زین نقش پایین آن
غنایم فراهم بجعرانه شد — که با حصر آن فکر یکجا نشد
یکی از اسیرانش اسما بنام — چنین داد آن پاک سیما پیام
که ز آن سرور آخت رضاعیم ام — حلیمه مرا بود ام خویش شیم
پیمبر شنید و طلب ساختش — نشان جست و دریافت بنواختش
بفوت حلیمه تاسف نمود — حیات دگر اقربایش شنود
کنیز و غلام و بز و هم شتر — بسی داد تا چشم او گشت پر
بگفتا بجعرانه بهر شما — مهیا نمایم معاش بجا
بپایان سوی طائفش رو نمود — همان دید آخر که موعود بود
پیمبر بطائف شد و بازگشت — بنا و ل خواهش که در دل گذشت
تنی چند گشتند لیکن نثار — بمیدان ز سنگ و خدنگ جفا
غنایم بجعرانه تقسیم کرد — پر از زر سپرها و از سیم کرد

نام جای ۱۲ — مقام ۱۲ — بمعنی نوک ۱۲

دو مأمور بودند اهل صلاح | تخریب بتخانه‌های نواح

علی از ثقیف و هوازن شکست | طفیل آن دگر ذو الکف کرد پست

علی آمد و دید خلوت بماند | از این حال مجلس بحیرت بماند

چو پرداخت آن سایل از وی بگفت | نگفتم منش را ز حق راز گفت

کنون ذکر از فتح طائف بود | که فتح حنین از لطائف بود

هوازن سپه بند زان بست کس | اسیرانشان کرد زین پا و پس

بمالک خبرها شتابید کرد | بشب آمد و عرض توحید کرد

غنیمت همه یافت آن پیشگاه | حکومت بطائف فزودش بجاه

پیمبر پی عمره احرام بست | پس از مکه رفتش به طیبه نشست

بماریه گوهر پاک داد | براهیم کرد اسم آن پاکزاد

تعلق بموییش موسی نمود | تصدق بوزنش زر بیضا نمود

نمود آن همه موی زیر زمین | که سنبل از آن بوی شد خوشه چین

برفت انگشش بر عقیقه عمل | فدا گشت بر فدیه جدی حمل

روان نامه کرد آن بشیر و نذیر | بمنذر که بحرین را بود امیر

صفا یافت تا بعد آن زو نوشت | نگردد یهود و مجوس از کنشت

سپیدش جوابی که آخر شهاد | توان جزیه بر جمع سرکش نهاد

درین سال شد انقطاع حیات | زینب دخت آن نبی پاکذات

علی کرد سال نهم را وطی | تخریب بتخانه فلس طی

له قربانی ۱۲ سنه بصورت بزغاله ۱۲

یقولون لی قد قلاک الرسول | فخلاک فی المخالف المخاذل
رسولت بگویند دشمن بپشت | که در جمع پس ماندگانت گذاشت
وما ذاک الا لان النبی | حباک و ما کان بالفاعل
نه آنست جز این که بر تو نبی | ستم کرد و زین کار بود اجنبی
فسرت و سیفی علی عاتقی | الی الحاکم البر الراحم الفاضل
شدم تیغ بر دوش پس تن دوان | سوی حاکم رحیم و فضلش نشان
فلما رآنی هفا قلبه | وقال مقال الاخ السائل
مرا دید هر گه دل او طپید | چو پرسان برادر بنطقش رسید
ام ابن عمی فانبأته | بارجاف ذی اللجة الداخل
که عم زاده ام آیا زچه پس خبر | برادم زلغو دغل کینه ور
فقال اخی انت منی و منهم | کهارون موسی و لم یابل
چو هارون موسی برادر بمن | نه جز تست بی قصر گفت این سخن
علی باز گشت و پیمبر رسید | بران چشمه و آب را کم بدید
ز آب وضویش بجائی رساند | که در دشت جائے نمی هم نماند
دلی ز آب شد او بفال نجا | که بخشید بی آب بخشیده را
بسے بحر انش شود این سفر | توان سیر اسفار کرد از سیر
بخالد زره یاوران یار کرد | که رفت آنکه در گرفتار کرد
اطاعت گرید چیسے واذال | که جایش بجا ماند جایش بحال
ضرارش لقب نجدی تبا | با ضرار دین بود از نقتبا

که نصرانی نام بو عامرش / شد از فکرت حیله جو عامرش

مدینه چو روشن شد از نور پاک / زد آتش در آن مسجد و کرد خاک

علی کرد در وادی رمل جنگ / ز خون بدان ریگ را داد رنگ

عمر رفت و بوبکر و عمرو ابن عاص / ولی فتح از بهر او گشت خاص

بایمان درین سال بس از وفود / برستند از نار ذات الوقود

شنیدم ام کلثوم بوی جنان / که شد نقش نوشش هوای جهان

پیمبر چو وی رفت رقت نمود / که شد تازه داغ رقیه که بود

نجاشی هم از اقتضای قضا / خوش آمد به جایش بدین بد قضا

پیمبر شنید از ورای حجاب / بر او خواند ایجا نماز ثواب

معاشر بعاشر هم از جا بجا / معاشر شدند اهل توحید را

بو فد حنیفه پلیدی مگر / گزید ارتداد و شد از بد بتر

بود این سخن ز آب نیسان بهم / که آرد صدف گوهر ناب زهر

نشان از فتن و از شرش حلیه بود / ز آن حلیه ها را مسیلمه بود

مسیر یا شکست پس سلمه هم / بر و یک بیک نقش نامش قلم

زبان کرد آن وی تند و تیز / بدعوی پیغمبری زهر ریز

---

۱۲ در رساله تجهیز الاموات می نویسد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر نجاشی که در حبشه مرده بود غائبانه نماز کرد که جائز است نزد شافعی و حنفیه آنرا از خصائص می شمارند و دیگر به غائب متعارف هست چون خبر مرگ می رسد که فلان مرد شافعیه بروی نماز میگزارند ۱۲ سلمه مسیلمه که شکست میم مری نام مسیلمه کرد شکست سال و یکجا آمیخته مسیلمه نقش نام شد مسیلمه ۱۲ سلمه هندی بیار ۱۳۵

ندانست از مکر نفس لئیم — کجا چوب سحر و عصای کلیم
فریبید بسیار از هر دو زن — همان کذب شیطانش اندر دهن
نه تخصیص شان انبیا زین منصب — بود هیچ از مالک دین مطلبم
جوابی چنین یافت زین اهرمن — دهم کی بمقدار مسواک من
ملقب بکذاب در نامه گشت — ز هر دو فرا چشم اعمی گذشت
ز انجام آن ما بتحقیق شد — که طاوس او عهد صدیق[1] شد
پیمبر بدین خواند نجرانیان — رسیدند جمعی ز نصرانیان
ز دلهای شان بخت برگشت شک — که زر دشت کامل عیار محک
ولی رفت تکذیب و سب باطل — پس از گفتگو شد سخن مستقل
بخوانند تا اهل خود جانبین — بهم لعن گویند بر اهل مین
بتأثیر مسعود آن بد دعا — شدی آفت جانب افترا
به روز دگر آنکه موعود بود — نمود آن جماعت بمجلس ورود
پیمبر قرین کرد با خویشتن — علی و بتول و حسین و حسن
رسید و مهابت فزون سر زدی — ز هر رو عیان قهرهٔ ایزدی
بیک سید و پاکیزه این پنج پاک — ببرج شرف انجم تابناک
نصاری چو دیدند آن مهوبها — ز هیبت بتن خاست شان موبها
سر شان بگفت آشتی را بجا — که آرد بتا اهل تباهی بها
و هر حال واز نبوت نشان — به بینید احسن ازین فرو شان

[1] ای در عهد حضرت ابو بکر کشته شد ۱۲ منه فبحمل لعنة الله علی الکافرین ۱۲

ز نفرین شان با چنین شان و فر — کجا ماند از ما بجا یک نفر
گر از قهر ایشان نظر افگنند — اگر کوه باشد ز جا بر کنند
پی جزیه ناچار شد نامه راست — بچندین شرائط که در نامه هاست
ز عدل عمر لیک آن جمع غول — تبه شد چو در زید خبث عدول
درین سال شد از رضای قضا — رضاعت بجنت براهیم را
ز چشم مبارک بزد اشک جوش — رسیدش ز یاران محزون بگوش
که از گریه نهیت[1] بود در عزا — بفرمود نه از اشک بل از صدا
بگا نهر دریای رحمان بود — صدا شور طوفان شیطان بود
بلی چشمه آنراست قلب رحیم — پی این تنورست نفس رجیم
هم از فوت باذان یمن شد جنان — که نامد باذان صدای اذان
ابو القاسمش[2] چند (نام بادشاه ۱۲) قسمت نهاد — با بن وصی و بعض (گروه ۱۲) اصحاب داد
علی (رض) کرد چون مهر طی طریق — کند سنگ اهل یمن تا عقیق
پس از رم ز میدان گرفتند تنگ — مگر یافت همدان اثر بی درنگ
فگند آفتاب نبوت (یعنی آورد ۱۲) شعاع — بمکه پی حج کرد آن وداع
برون کعبه گشت بیت الحزا — گر آگهی از درون جز خدا
حجر را ببوسید داغ سیاه — بزد دست در رکن اندازه آه
قرین بود زان اختتام قیام — که تا قائم قیامت شود از مقام
صفا داد و مروه سکون را جواب — که ساعی اشدش درمیان اضطراب

[1] معنی منع ۱۲ [2] کنیت آنحضرت صلی الله علیه وسلم ۱۲

بعرفات با شور ماتم گذشت | گر آن عرفه عاشوراین عهد گشت

ز موقف چه گویم که شد وقف غم | پریشانی آمد بجمع[1] از الم

ز مشعر شعور گشت مشعر بدرد | منا را عنا چون شرر سحر کرد

بجمره[مقام ۱۲] برامرم ازین تاب و تف | حصا شد شرر آتش [illegible]

دم عود چون شد بدیرش تاب | خطاب آمد از حق بی احتجاب

پس از حمد یزدان و تمهید پند | بفرمود با زمرهٔ ارجمند

که دریافت ایام عمرم کمال | گرفتم ز الیوم اکملت فال

میان شما میگذارم دو چیز | ازان ان عزیز و ازین آن عزیز

بکوثر رسندم هم بی سخن | یکی هست قرآن دگر آل من

بود پاس آنها [illegible] | رود تا رعایت پس از من جهان

بگفت این بگرفت دست علی | که در پهلویش داشت از یکدلی

بفرمود بر روی آن انجمن | که مولاش این هر که مولاش من

خدایا بود دوست دارش تو دوست | بگیرش دشمن که دشمن باوست

دهد هر که یاری بده یاریش | هر آنکس گذارد تو بگذاریش

پس از منبر چند پالان که بود | فرود آمده کرد طیبه و رود

---

[1] مزدلفه جائیکه از مقام حج که آنرا می گویند که نماز ظهر و عصر و با نماز مغرب و عشا پیغمبر خدا جمع فرموده ۱۲ [2] بقیه آب در حوض ۱۲ [3] خطبه خواندن ۱۲ [4] الیوم اکملت لکم دینکم ۱۲ [5] من کنت مولاه فعلی مولاه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه ۱۲ [6] اللهم وال من والاه و عاد من عاداه و انصر من نصره و اخذل من خذله ۱۲

زبس گریه رو داد در انجمن ‌ ‌ ‌ کم آید بیانش دهم انچه من

شد آن نخل ز تخم شکلی که بود ‌ ‌ ‌ که برگ آن به بارش ز بارش نمود

بپرسنده گفتا پس از انتقال ‌ ‌ ‌ بشویندم از اهل بیتم رجال

همین جامه ام حله یا از یمن ‌ ‌ ‌ نمایند یا ثوب مصرم کفن

توان نعش من داشت بر طرف قبر ‌ ‌ ‌ ز بهر نماز اندکی کرد صبر

که اوّل رسد رحمتی از خدا ‌ ‌ ‌ نمایندش آنگه ملائک ادا

بخوانند خویشان من آن زمان ‌ ‌ ‌ زنان بعد مردان سپس دیگران

هم اهلم بتربت دهندم قرار ‌ ‌ ‌ ملائک با یشان درین کار و بار

بفرمود و فرمود کز من سلام ‌ ‌ ‌ بر اتباع من تا بروز قیام

بفزود چون رنج و راحت بکاست ‌ ‌ ‌ که گوینده را از بیانش بکاست

عصابه بسر بر زمین پاکشان ‌ ‌ ‌ دو دست مبارک بدوش کسان

سوی مسجد آمد به منبر نشست ‌ ‌ ‌ بفرمود با زمرهٔ حق پرست

زبانم ز کس ریخت گر آبرو ‌ ‌ ‌ جفا رفت از دست من یا برو

ورش مال گردید پامال من ‌ ‌ ‌ منم اینک و عرض و هم مال من

ز شحنای من هیچ بیمش مباد ‌ ‌ ‌ که ننهاده شد[2] اثیم اندر نهاد

وز آنکس که عیبی بخود بنگرد ‌ ‌ ‌ بگوید کز و دعوتم[3] وا برد

یکی گفت از دام و کردش ادا ‌ ‌ ‌ دگر از عیوب و نمودش دعا

ز نوم وی کذب و بخل و نفاق ‌ ‌ ‌ بکم کم شد و باقی آن طباق

[1] یعنی بهمه ها رقت برکمال بود ۱۲ [2] ذات ۱۲ [3] دعایم ۱۲

همیدون شد آن تازه جان و جبین | که دست دلیرش شدش باز چین
زعکاسه مشهور باشد کلام | که گفت این و بالعکس بودش مرام
برهنه تمیم را بجای فلان | رسانیدی از تازیانه زیان
کشید او زپاکیزه قامت لباس | که هان انتقامت بکش بی هراس
ببوسید و شد مهر چون مهر را | گزان دعویم بود این مدعا
هم از ضمن بیماری این ماجراست | که بوبکر بیمارداری بخواست
گران آید این گفت بر اهل من | کند اجر از انیت ذو المنن
دگر کرد در خطبه آشکار | که حق داد با بنده اختیار
میان جهان و لقای خودش | گزین هر دو آخر گزین آمدش
ابوبکر زو این شنید و گریست | که دانست مقصود زان بنده کیست
دگر کرد آزاد با خویش نیت | حمل رقبه از ربقه رقیت
دگر طاقتش چون امامت نیافت | ابوبکر حکم امامت بیافت
بمحراب خالی از و دید یار | تهی قالبش گشت محراب وار
بمنبر نظر کرد و جایش نبود | چو منبر بدیوار غم پشت سود
شدش ناله تکبیر گردید زود | قیامش رکوع و رکوعش سجود
شد از دست یکباره و از پا فتاد | پس از دیر آمد بخویش و ستاد
دران حال گردان اثر زو گداز | که شد طاق طاقت ز اهل نماز

[1] مهر نبوت ۱۲ [2] گردن ۱۲ [3] رسن ۱۲ [4] بند که ۱۲ [5] بیهوش شدند ۱۲ [6] یعنی بیفتادند

۱۲

ز دلها فغانها ز بس سر کشید | صدا تا بگوش سپهر رسید
نشانی ازان حال تشویش یافت | توانی دران حال از خویش یافت
بدوش علی و عم خویش دست | بیارا بوبکر رفت و نشست
ابوبکر با وی نمود اقتدا | همه را بابوبکر بود اقتدا
دگر از وصایا بخویشان خویش | سخن گفت با زمرهٔ نیک کیش
دران گفت توقیر انصار را | هم اعانت آن جمع غمخوار را
که کردند اعانت با بیش بیش | بمال و سلاح و سراهای خویش
مکان را ز مانیکه بگذاشتیم | وزینها یکی هم نمیداشتیم
فدا در ره دین نمودند جان | سزد جان فدا بر وفاهای شان
دگر گفت از زهر خیبر خبر | که در خویش می یابم اکنون اثر
چو شد حال او را تغیر قرین | بیاران درین حالت آخرین
بفرمود کارید قرطاس را | نمایم رقم تا صلاح شما
ازان لوح لائح شود امر صفا | بباشید محفوظ از اختلاف
ولی بود آثار دیگر پدید | ازان مصلحت جمع و بیش دید
دگر بود با وی ز دینار هفت | که روز اخیرش بانفاق رفت
بفرمود شوان بمن بر دهن | که بخشم خدا را و ایشان امین
کنون هوش رحلت کند هوش باد | بپرورش او به سپرد وش باد
نگر را دهد غسل میت بشتابا | کفن گرد وا ز دیده اشک بار

سله آگاه باش ۱۲ سله گریه ۱۲

بسیر و لب خشک و آه سرد ・ ترقی نماید باهنگ درد

کند صبر از فرط غم منتقل ・ چراغ مزاجش شود داغ دل

سبب از برایش بود این بیان ・ که روح الامین آمدش ناگهان

بگفتا که ای خاتم المرسلین ・ بود ختم پیغمبران بر زمین

حقم کرد تسلیم بهرت سلام ・ ببیدار خود داد پیغام

بود قابض روح همراه این ・ ز حق حکم رفتست و راه این

که اذن از تو اول نماید طلب ・ کند بعد از آن کار خود با ادب

پس از خواستن امتش بی‌گناه ・ که آمد قبولش ز لطف اله

ببین لبش از برای لقا ・ بداد اذن و شد دست اهل رجا

بتفصیل آن نیست یارا مرا ・ که دل هست آخر نه خارا مرا

پس از سیزده شب مه چارده ・ بجنبا الشفاع قضا یافته

بشهر قنا سلخ آن ماه بود ・ بشهر لقا عزم اش رو نمود

تن دولتش سوی طیبه ز جاهلش ازان ・ بروز دو شنبه بیک وقت آن

شد آن عبده وصل ذات هو ・ بود مو ازان سوی تاریخ او

غم آل اصحاب را خود چه ذکر ・ کزان چاک گردد گریبان فکر

توان حزن آن این سیدن نقول ・ که افتاد در جمع یارش نقول

همش با قسیطا قتا ز فاقه گشت ・ تن پار اندوه از جان گذشت

انیس غمی گشت ابن انیس ・ که شد با ولایش مشبه بلیس

ز شور جگر ز همه سیر آب ・ که از آتش دل شدش زهر آب

بچیزی نشد شاد و خندید کم — چو زان ماه شش رفت با این الم
چگوید کس از ماتم اهلبیت — فزون برون ست از کیت و بیت
در انحال آواز پستش زوره — شنیدند ولی قائلش در نظر
بهر یک ازان حیرتی رو نمود — علی گفت و بوبکر کین خضر بود
علی شست از بیر عرضش سه بار — که آمد بجنت آب خالص بکار
دوم ریخت برگ کنار اندران — سوم داد کافور را اقتران
علی رفت بر حکم شرع منوط — ز بهر وضو و برای حنوط
بکلید کان ماندش اندر جفون — ازان گشت پیدا پی علمش فزون
اعانت عباس بنابش بود — اسامه هم انیکار و شقران نمود
ز زید آن پسر و لقب صالح این — که بود از موالی مولای دین
نه آن تن بشستند زآب قلیب — که از رقت قلب نقش شکیب
نمودند پس از سه ثوبش کفن — دران نیست عمامه پیرهن
دریدند بر خویشتن جامه‌ها — فگندند بر خاک عمامه‌ها
نمازش ادا کرد بر صدق کیش — بزد چار تکبیر بر عمر خویش
همان حجره را ساختندش مزار — چو بهر ضیوی دل سوگوار
لحد ساخت بوطلحه دردناک — بدلها همیز دفترنی بخاک
علی کرد و عباس و ابنای او — دران مرقد پاک جا جای او
نه آن جسم بل با فغانهای خویش — سپردند در خاک جانهای خویش
انس گفت روزیکه طیبه رسید — کس از ما بآن نور روزی ندید

در ینجا بروز یکه رحلت نمود … سیه ترازان وز روزی نبود

نیفشانده بودیم کز خاک دست … که نور حضور از دل ما بجست

بلی بود این نور زان عکس ذات … فرو رفت خور نور را کی ثبات

از انجا به نزدیک زهرا شدند … بلب تعزیت در دل پوا شدند

بفرمود زهرا که دل داوتان … که در خاک گردید نور جنان

بگفتند مسکر دل کی قبول … ولی زامر حق نیست چاره عدول

دگر نیست هم تاو تاب بیان … بیان را بدل میکنم با فغان

قلم شد زبار الم سرنگون
رقم گشت را جح سودا جنون

تمت

قطعہ تاریخ طبع مثنوی "بحرِ موّاج" کہ مطلعش
مقطع تاریخ افتادہ ست از جناب حافظ شیخ
سلامت اللہ سلیم تحصیلدار ریاست بلرام پور
برادر خرد جناب خان بہادر شیخ محمد برکت اللہ صاحب
منیجر ریاست و رئیس اوناؤ

شکر حق ملبوسِ نو پوشید این نظمِ کہن — از کرمہاے محی الملّۃ و شاہ دکن

شمع افروزِ علوم و سرپرستِ اہلِ فن — مرکزِ اہلِ کمال و مرجعِ اہلِ سخن

حکم فرمودہ پئے طبعش باسلوبِ حسن — بارآور شد مساعیِ محب اللہ من

یافت صد زینت بطبع از اہتمامِ آن عزیز — شاملِ حالش بود فضالِ ربِّ ذوالمنن

ہان بیا و مثنویِ حضرتِ ممتاز بین — پُر ز صنعتہا و ہم مملو ز اصنافِ سخن

مثنویِ بحرِ موّاج و قصص از انبیا — در زبانِ پہلوی بحرِ فصاحت موجزن

بہر ہر ذکرے زند موج دگر بحر عروض — چون تقارب چون تدارک چون رمل ہم چون فگن

سالِ طبع او برآر از نام و کسری حذف کن — بہمن ضرب بحر دامواجش اگر ... [illegible]

۱۰-۲۱ — ۱۳۳۸ھ

مصرع ثانی سلیم ارقام کن کین مثنوی
زیبِ نو بگرفت از الطاف آن شاہ دکن
۱۳۳۸ھ